

TIGHT BINDING BOOK

brown book

UNIVERSAL
LIBRARY

OU_204884

UNIVERSAL
LIBRARY

ఈ నాటకమునందు వచ్చు పాత్రలు

(1) శివుడు	కథానాయకుడు	
(2) భృంగి	శివునియొక్క వేషము చేరికాడు	
(3) గజాననుడు	శివునికుమారుడు	
(4) నంది	శివునియొక్క పరిచారకుడు	
(5) దక్షుడు	శివునియొక్క మామ	
(6) తిర్యగ్నంద్రావధానులు	}	దక్షుని పురోహితులు.
(7) డ్యోవపుండ్రాచార్యులు		
(8) భృగువు	}	యజ్ఞము చేయుచు ఋషులు
(9) దధిచి		
(10) మహాభూతము	అగ్నికుండములో నుంచి వచ్చిన బ్రాహ్మణశక్తి	
(11) ఘంటాకర్ణుడు	}	శివునిభటులు
(12) శంఖచూడుడు		
(13) ఇంద్రుడు	సురలోకాధిపతి	
(14) బృహస్పతి	నేవగురువు	
(15) మన్మథుడు	శివుని తపోభంగము చేయువాడు	
(16) హైహయిడు	హిమవంతుని కుమారుడు	
(17) బ్రహ్మచారి	శివుడు చూచుచున్న పంబుచే బాధ్యుని చెంది
తరువచ్చినవాడు	
(18) శిష్యుడు	భృంగిచూచుచున్న పంబుచే శివునితోగూడ
ప్రవచ్చినవాడు	
(19) వజ్రశిఖుడు	శివుని వివాహము భంగపు వృత్తి దలచివచ్చిన
వాడుతారకాసురమంత్రి	
(20) హిమవంతుడు	శివుని చెడవమాను, పార్వతికొండ	
(21) కోలాహలుడు	పార్వతి మేనమామ	
(22) బ్రహ్మ	శివుని వివాహము చేయించుటకు వచ్చిన
యాజ్ఞికుడు	
(23) విష్ణు	పెండ్లిపెద్ద	
(24) కుండోదరుడు		

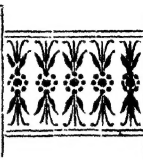
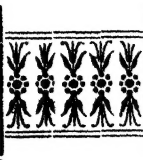
- (25) కాకొటకుండు
(26) పుష్పదంతుండు
(27) అగ్ని
(28) నారదుండు
(29) కుమారస్వామి
(30) నూత్రధారుడు

} శివుని పెండ్లి సంగతులు చెప్పుకొన్నవార
శివునిపీఠ్యము మోసినవాడు
దేవఋషి
శివుని కుమారుండు
కథనడుపువాడు

స్త్రీలు

- (1) నటి
(2) సతి
(3) ప్రమాతి
(4) రతి
(5) పార్వతి
(6) కలవాటి
(7) నవమాలిక }
(8) అజాముఖి
(9) మేనక
(10) కొండసింగి
(11) ఎఱుకత

కథనడుపునది
శివునిప్రథమభార్య
దక్షునిభార్య
మన్మథునిభార్య
శివునిరెండవభార్య, హిమవంతునికూతు
పార్వతిచెలికత్తెలు
తారకాసురునిసోదరి
హిమవంతునిభార్య
పార్వతియొద్దకుసోది చెప్పటకువచ్చినది
కొండసింగి చెలియ

శ్రీమద్భక్తమహిమాయనము

కు మార స ం భ వ ము

అ సు నాటకము.

(నాంది)

శా. శ్రీమాయాకళనలీ వృత్తిహారుడై ప్రేమభ్రమన్వాప్తిచే
నామాయాకళగూడి పూర్ణుడయి నానాకాదులన్ బుట్టిన
క్లమోదించియుండెనలోన నిజభద్రాధేనిముగ్ధులన
ధామాధీకృతి వారి కిచ్చెడి ఓరంధామునకు మిమ్మెలులన్.

(నాందింతిమన మాత్రధారుండు)

మాత్ర—(నాల్గుప్రక్కలం బాంజూచి నంకోపగుతో) రంగులమంతట
నెప్పుడే స్వయంభూలంకరల చిత్రమయి చిత్రించుకొన్నది. యహోహా! (ఎదుట
జూచి యాశ్చర్యము నూచించుచు)

తస్మిన్పృత్తిమ

కూరిమిలో నీసరసులు సభకుంగూడిరి వేడిరి కనవిసమమ్మున్
భారము లేదీ పని మనకిపుడే పాడంగ నాడంగల రలపాత్ర
శ్రీరులు వీరీతరి సరియనుచు నేవక పోవక కనివిని చిత్ర
కారులు వేకాంగలరనితలతున్ గానము పానము మధుర్గురిగాడే.

బంధుర వృత్తిమ

నవరస పరిచయపరిణత మతులీ నమ్రసభాసుజనుల్జనతా
శ్రవణమధులవారి పదతతిర చనా సారులు ధీరులు పాత్రమణు
ల్నవనవకుతుకము లవిరళమగు మన్నాటక దర్శనశీలురకుం
దవిలి దినదినముం గనుంగొన భళిరే నాదుప్రయత్నమదిట్టిదకా.

కరిబ్రంహిత వృత్తము

వీరెసరసులు వీరి నెనుకొని వీరివలెబలె వీరులే
శూరు లలరసశూరు లలకవిశూరు లలధనశూరులీ
భూరిగుణు లలభూమిపతు లలభూతదయు లలభోగులే
పోరుబొసంగక భోరుసనిచటబోల విడసిరి యీసభకా.

(పరిక్రమించి)

చ. రసికులు వీరెనల్లడల రంజులుచు స్సభదీర్చినిండి రు
ల్లసిత రసప్రదర్శకులు లాస్యలయాభినయాభిశస్యతై
యసదృశకంతగాసమ సురాకృతులై శుభవేషధారులై
రస మసమానలీల లలరన్మొలపించగలుగున్ వారిటకా.

(కొంచెము విమృశించి) నాహృదయము : భావగర్భమందే పరిణమించి సభారంజ
నము మఱచినట్లున్నది. నా ప్రయుక్తులు సంగీతశాస్త్రక యింక రావన్నయది. (తెర
పంకం జూచి) నటీ! (మఱల) స్త్రీ! (మఱల) లాసికా!

తెరలో

చ. జనకునిజూడబోయినది చయ్యన వచ్చునొరాదొ జూడయే
కనమిక దానియాస మదిల్లె కొనకీపు మఃకొకట్రోవని
మనసున కోవినట్లు లనుమానముఁబెట్టక చూచికొమ్ము ముం
దనయము మేలుగిల్లనటు లాబుధ వర్గము మెచ్చనట్లుగకా.

నాత్ర—(స్వగతము) అడుదొంగింత స్వతింత్ర ప్రవృత్తిమొండే నడేమి ముం
దరకువచ్చును. తనతంత్ర ప్రతిముచేయునట్లు; తోబోయినదిట్లు. వచ్చినంతదూరము
వద్దవద్దని చెప్పిచెప్పి నా ప్రాణము విసికనది. (అకాశమువంక లక్ష్యమునిల్పి) ఇంక
లేనిదానిలోనే బతి. ఇంకేమి నాటకము. మఱు మఱుటకైనవాడు తలయెత్తి
దిగుగుటకంటే సర్వపరిత్యాగము చేసి ముక్కుబడికొని కూర్చుంటు మేలుసుమా!
(పరిక్రమించి హస్తాంకురజూచి) యిటువంటి యధాగ్రగణ్యుల నానందపెట్టుట దుష్ట
భము. (కొంచె మఱోచించి) షి! నాకేమియు నక్కఱలేదు. (ఒకచోటఁ గూలబడి
మానముఁ జూపును.)

(నటీప్రవేశము)

నటీ—ఆర్యా! యిదిగో యిక్కడనే యున్నాను.

నాత్ర—(యోగివలె కదలకుండుట)

నటీ—(స్వగతము) యోగమా! వియోగమా! ప్రయోగమా! అపయోగమా!
ఉపయోగమా! చాలుఁజాలు నిట్టినిష్కానుసృష్టిలో నేనేల. (నిష్క్రమించబోవుట)

నూత్ర—(ద్విగునలేచిచూచి స్వగతము) ఎవరెయో! సంగీత కారిక కానట్లున్న యది. (ప్రకాశము) నటి! యేమీ నటి! (శీఘ్రగమనమునబోయి నటిహస్తంబుఁ బట్టుకొని తీసుకొనివచ్చుట)

నటి—(నవ్వి) తిక్కతిరిగినదా?

నూత్ర—తిక్కకాదు. నీ వేసుముమీద పూర్వపాపము మారిపోవుటంజేసి నిన్నానవాలు పట్టలేక పోతిని.

నటి—అదియు యదామే.

నూత్ర—ప్రేయసీ! యింతయాలస్యమేటికి?

నటి—ఆలస్యమా! మీకెప్పుడూ మఱియే. అనుభవమునంతానులగు మనవారి యైశ్వర్యంబులకు జ్ఞాతిగ్రంథములుండు మెప్పుడు మెప్పుడు మనవాండలు మన పుత్ర సానముఁ బరీక్షించి మనకొక్క కుమారుండు వెత్తిమంతుండై పుట్టుననియు, నాచేతిమకు దౌహిశ్రుండుఁడయి భయపడఁజేయు చేయఁగలఁడనియు జాతికథలం బనుకొను చుండుట విని మనసున నుపొంగుచు వచ్చినది యాలస్యము.

నూత్ర—ఈమాట నాకిదివఱకే తెలియును.

నటి—నే నంతమాత్రము నోచికొంటినా?

నూత్ర—మన కీ సంతాద మెప్పుడు నున్నదే. (స్మృతినిభివయించి) (స్వగతము) ఆరే! అనుకొన్న దొకటి యైనదొకటి. వచ్చినదొకటి. చేయునదొకటి (ప్రకాశము) ప్రేయసీ! అటుచూడు. సుమనఃప్రవరులందఱు నీతీరుగా మనవలన రసగ్రహణము సేయఁగోరి నిరీక్షించుచున్నారు. నీకల సామాజికరంజకముగా నీ మధురకంఠ గానము కొంచెము సేయుము.

నటి—పాటకేమి? నోటిలోనున్నదే కాని మన మనుకొన్నట్లు ప్రదర్శనము చేయుటకు నేదైన పేరువెల్లివా!

నూత్ర—ఇంతవరకు నిదమిద్ధ మనుకొనలేదు. నీ సంగీతము కానిచ్చు నంత లోపల నాలోచించెద.

నటి—ఋతువేది యిప్పు డధికరించెదగునా?

నూత్ర—ముగ్ధరాలా! ప్రోతస్మాక్తికర్మారంభ పవిత్రమైన యీవర్తమాన కాల మెఱుంగరా!

నటి—తెలసె. తెలసె. మనకన్నిటను బ్రాధమ్యమేకదా! సర్వజనరంజకముగాఁ బాడుచున్నా నిదిగో.

చ. తరుణ వితాన హరి పరధామకథా పరిహరి వైఖరి

తరులతికానుబద్ధచలిత ప్రసవాదరణీయ ధోరణి

సురభిమరుత్పచార పరిశుభ్రములై శుభవాసర ప్రభ

ల్బరభృత సుప్రసంగముల భాసిలు చుండెడి కాలమియ్యోడక.

నూత్ర—అహోహా! నటి! నీ వాణ్మాధ్యము గూడ సజ్జన హృదయానురంజనమై యపూర్వముగ నున్నది. యేదీ యింకొక మాట.

నటి—(మరల నడచి గానముచేసి) అగ్రపుత్రా! ముందటి యాలోచన ముడిపడినదా!

నూత్ర—అ! గౌరవనీయ మధునగానా మృతపానపాదవత్సము మణల నన్నుఁ బెడత్రోవఁ బెట్టుకుంటి జ్ఞప్తికిఁ బుచ్చినావే. చంకలు బిడ్డనెత్తుకొని యూరెల్ల పెదకి నట్లు వేచి యాలోచింపనేల. మన ప్రపంగమంతి ను మనము కలసినప్పటినుండియుఁ బుత్రోత్సవ సేవ మభ్యుక్తు మూలించుచున్నదిగదా! తత్రసాక్షిగా నీముఖారవిందమునం బ్రసరించిన స్వవాశీతిమగంచలహంబోఁ గుమారసంభవ నీ మన ప్రదర్శన నైపుణ్యము తోడఁ దిండిరాయనానంద ము సుఖించుచున్నది. మనకేకాదునుమా. ఈయున్నవారందఱు గుమారసంభవంబు కావలసిన కొనివాడలే. వనము దానినే ప్రదర్శితము.

నటి—అగ్రపుత్రా! పగ్గింగ వశంబున నుంకొంటిమిగాని యట్టి నాటక మున్నదా?

నూత్ర—(స్మృతి నభివయించి) ఉండు ఉండు. నోట నాడుచున్నయది. (కన్నులు మూయుదుఁ జెలవదు నాకాశశ్రవణ మభివయించి) జ్ఞప్తికివచ్చినది. మనము కృత్యాలము.

నటి—(నవ్వుచు స్మృతముతో) ఏదది! ఏదది!

నూత్ర—మన మనుకొన్నదే.

నటి—నిజముగా నాటకమా!

నూత్ర—ఏమినాటకమా! నాటకరత్నము.

నటి—కృతక యెవరో! మనపాలిటి పుణ్యాత్ముడు.

నూత్ర—నటి! యున్నమాట యంటివి. విను.

సీ. కాశీనవద్వీప దేశంబులందుండి

యిరువది వర్సంబు పోకరీతి

తర్రానేదాంతాది తంత్రంబు లారింటి

తుదకంటఁజదివి తా ముదముతోడ

పుడమి రాజాస్థానములలోని వాదక

క్షులదాన గెలచి దిగ్గయములలర

తనకీర్తిమండలం బనయంబు ధరణికి

శ్వేతాతపత్రమై చెలువమెసంగ

తే. గీ. కర మనుగమభట్టాచార్య బిరుదనామ

మోము కురుగంటి నేకటరామశాస్త్రి

కేసరికిఁ జాతుఁ డంతటి కీర్తి నిలుపు
కొన్న యప్పయశాస్త్రికిఁ గన్న సుతుఁడు.

ఉ. శ్రీయుత నూజవీడురిఁ బ్రసిద్ధికి నెక్కి-న సత్సంగింద్రుఁడ
త్యాయతధీచమత్కృతకళాశ్యామల శ్రీగురుగంటి సూర్యనా
రాయణశాస్త్రిశర్మ మధురగ్రధనంబు లద్రష్టమాంద్యము
ల్యాయఁ గుమారసంభవమువ్రాసెను గ్రోత్తగ నాటకంబుగఁ.

నటి—క్రొత్తదా?

నూత్ర—క్రొత్తదేగాదు. నొచ్చి సంస్కృతంబున శాస్త్రప్రబంధముగానున్నది.
ఇపు డాంగ్లమున దృశ్యప్రబంధముగా పాఠాంతరము గైకొన్నది. వస్తువదేకాని
వర్ణితాంశంబు లపూర్వ రమణీయములు సుమా! కాలానుకారముగా నభివవారంభ
ములే యధికరుచ్యములు.

నటి—ఏదీ దాని రావణీయకము ?

నూత్ర—విను

సీ. లక్షణ యుక్తమై లలితార్థసందర్భ
ముల నిర్భరానందముల నొసంగు
కలితమంజుల పదగ్రధన సంపదలచే
జనగర్జిముల రసాయనము చిలుకు
జనశయకమనీయ ఘనవృత్తమహనీయ
శుచిపాకములచేత గుచులు దెలుపు
నవరసంబుల బొల్చు నవశయ్యలను గొల్చు
సరసులకెంతో విశ్రాంతి లొదన

తే. గీ. ప్రథితసత్పీర్తి కురుగంటి వంశ రత్న
సూర్యనారాయణాహ్వయ సూరిచిత
సరసనాటకము కుమారసంభవంబు
చూడవలెనన్న దీనినే చూడవలయు.

నటి—అర్యపుత్రా! అంతరసవంతిపైఁ పస్తువును బ్రదర్శించిన మనకు మహా
గౌరవము కాదా?

కవి కిందలి ప్రయత్నము స్వోత్సాహమాలమా! పోత్సాహమాలమా!

నూత్ర—రెండును.

నటి—రెండు నెట్లు ?

నూత్ర—ఇంక నీ వెటుంగవా ?

(ఓంచపాది)

ఉ. శ్రీకర ధీవిలాస పరిశీలితతాక్యకళావినోది ని
 ర్భీకసమర్థితాత్మ మహిభృద్వ్యవహరయశోభిశోభి నా
 లీకముఖాశ్రితార్థ సఫలీకరణవ్రతుఁ డబ్ధిధీరుఁడ
 వ్యాకులనాటకాంత కవితావహితానఘమూర్తి వారణా
 శీకుల రామమూర్తి శుభశీలుఁడు సాధుసంప్రదేయుఁడై.

మ. భువి దారేచుగు రన్నదమ్ములుగఁ జేన్గొంగంగనందిపు ప్రాఁ
 భవమొప్పం గడఁగొట్టుఁడమ్ముఁడగు సుబ్రహ్మణ్యనాముండు ధ
 ర్మవిధిం జెడ్జుధికారమేల నిజదాంపత్యానకూల్యంబు వై
 భవ మొందింప సదాకుటుంబసుఖ సంపద్యోగ సంపన్నుఁడై.

ఉ. నారయ యప్పరావు నరనాథునకిమ్ముగఁ గార్యదర్శియై
 ధీరత సీప్రబంధమును దిన్నఁగ నచ్చునఁ గూరిపించి పొ
 ల్పారఁగ నెల్లెడం దన కృతార్థత గన్నడునట్టు లిక్కవిం
 గారవమొందఁజూచి యుపకారమొనర్చెఁ బ్రసిద్ధమాగతిఁ.

వ॥ ఇదంతయు మనబోటి ప్రదర్శకుల సుకృత పరిపాకమునుమా !

(తెఱిలో)

మ. ఖలుఁ డాదత్తుఁడు నాయెడం బటుతర క్రౌర్యంబుతోనున్న వాఁ
 డలఘుస్ఫర్థులు వృద్ధిగొల్పఁగల దుష్టాత్ముండు నీతండ్రి ని
 న్నలుకంజూడఁడఁ చిన్నపుచ్చుడఁట నిన్న చోటికింబంప నిం
 పలరంబిల్చిన నాఁడు పంపుదును నిన్నందాఁకఁ బంపింతునే.

నూత్ర—(భయముతో) నటి! యింక మన మిక్కడ నుండరాదు. శివుఁడు
 దాక్షాయణితో నెందుకో వాగ్వాదములాడుచు రౌద్రాకారుఁడై వచ్చుచున్నట్లున్న
 వాఁడు. భార్యాభర్తల కలహసమయంబులో మనమేల ? అనంతర కరణీయమునకుఁ
 బోదము.

(యిద్దరు నిష్క్రమింతురు)

ప్ర స్తా వ న

ప్రథమా జ్ఞానము

ప్రథమ రంగము.

కైలాసము సీత.

ప్రవేశము— శివుడు, సతీదేవి, సపరివారము.

శివుడు—(అగ్రహముతో)

ఉ. మున్నొకనాడు దక్షుడతిమూర్ఖుడు నీజనకుండువచ్చి నా
సన్నిధినిల్చి నాజపవశంబున లోసనె మ్రొక్కి-యున్న నా
సన్న యెరుంగ లేక ననుజాలగదూరుచు లేచిపోయె నా
చన్నదియాదిగా నతడు శత్రుతజూపుచు నున్నవాడొగిన్.

ఎన్నటికైన సితండ్రివచ్చి మర్యాదగాబిచ్చినా యప్పుడు చెప్పెద.

సతి—శ్వశురులు మాతాపితృల క్షేపడి బూనియుండుదా! వారితో గత్త
సాధింపనేటికి?

శివుడు—

మ. ఖలుండదక్షుడు నాయెడం బటుతర కౌర్వంబుతోనున్న వా
డలఘుస్పర్శలు వృద్ధిగొల్పుగల గుప్తాత్ముడు సీతండ్రి ని
న్నలుకంజూడఁడె చిన్నపుచ్చుడతె నిన్నచోటికింబంప నిం
పలరం బిల్చిననాడు సంపుకును నిన్నందాక బంపింతునే.

సతి—నాథా! మా యుక్తచైత్రండ్రిదటిలోన నాయందే నుతండ్రి చిన్ననాట
నుండియు జ్యేమాతిశయము. చూచి చిరికాలమాయె. మీతోగూడఁ బోయి
చూచి రావలయునని నామనోరథము.

శివుడు—సతీ! యిది సమయముకాదు.

సతి—దేవా! మనకు వేర సమయమేటికి? మనము వాకిటకుఁ బోవుటయే
వారికి బండువ.

శివుడు—(అగ్రహముతో) యిట్టి తృప్తభ్రమలే! చెప్పినమాట గ్రహింపవేల?

సతి—నాథా! గ్రహించవేమి? యిచ్చినచోటఁ దచ్చినచోటఁ గలఁతఁ
బెంచవచ్చునా!

[భృంగి ప్రవేశించుట]

శివుడు—(భృంగితో) ఏమిరా! సమాచారము.

భృంగి—దేవా! దక్షప్రజాపతి జన్మంబుఁ దలపెట్టినట్లు. అదియు నేఁడే యట. బృందారకుల నెల్లర నాహ్వనంబుఁ జేసినట్లు; వారందఱు నయ్యజ్ఞంబునకుఁ బోవుచున్నారు. మన మెప్పుడు!

శివుడు—మన కాహ్వానమేలేదు. కానఁ బోఁజనదు.

భృంగి—దేవా! “అనాహూతోద్వరం గచ్ఛేత్త”ని యజ్ఞముఁ జూడఁబోవుటకుఁ బిలువనేల?

శివుడు—అరే! అది బంధువిషయము కాదు. ప్రతి కార్యమందు ముఖ్యబంధువుల సమావేశమునకు మర్యాదాపూర్వకాహ్వానమే ముఖ్యము సుమా!

భృంగి—అయ్యో! అమ్మగారి జన్మగృహంబున ని య్యెందు దినంబులుఁ బక్వాన్నంబులు దొఱకు ననకొంటిగదా. (సిగ్గు నభినయించుచుఁ బరీక్షమించును)

నతి—దేవా! మనప్రసంగమున కనకూలముగా మా జనకుని యజ్ఞసమయము కూడఁ గాకరౌఢీయముపై విసవచ్చె బళా!

శివుడు—అవును. మనము పోఁ దగినవారమా! తన యింటికార్యమున కందఱిని బిలచినవాఁడు మనల నేల పిలువఁడు!

నంది—స్వామీ! దక్షప్రజాపతి తొల్లి మీయొద్దకు రానున్నవాఁడా!

నతి—(నందితో)

ఉ. అల్లుని కత్తివారియెడ నప్పటికప్పుటి కేముగాని సం

పుల్లము గాగు మానసము పూర్వులఁ జూచిన నవ్వఁదోచుఁగా

నంది—జనన! అత్యమెకాని విను.

అల్లుని కత్తి మాను లెప్పుడైనను గూరిమి వంగియుండఁగా
నెల్లుగదా సమస్తము నిషేధముఁజేసె నతండు మిమ్ములకా.

శివుడు—

ఉ. కూతును నాకు నిచ్చెనని కోరిక లీరికెల్లెత్త వాని సం

గాతము గూడి వా కిటను గావలియుండిన మామ పొంగెడికా

నతి—

నీతి యెరుంగఁజూ యతండు నేర్పు చమత్కృతిగాని వారిపైఁ
నీతినీజూప మీకుఁ దగు వేర యతం డరుఁదేరఁ దీరుగా.

అడఁ దలచుకొన్నవోఁ గారణము లనేకములు. నావంటి యాడుపుట్టుకకట్టి యోపిక యుండునా!

చ. పతి కనుకూలయైనఁ దనపైఁ బతి కెంతటి మోహ మున్ననుం
బతిపము నెప్పుడుం దనకు మక్కువ యెక్కువయ్యెను నున్న సంత
తత వివిధోపభోగములు దప్పక చొచ్చినచోట నున్న నా
యతముగ నాఁడు పుట్టు విటు లాసపడుంజుడి పుట్టినింటికిన్.

శివుడు—అవును.

చ. కలికి నిజంబయాఁడి తధికారులకంటికి లాఁతివారు ము
న్జెలిమి గలట్టివారయినఁ శివులు దోమలు గారె యక్కటా
కలిగినయంతె చాలునని కాల ముఱింగి తొలంగియున్నవాఁ
డలజడిఁ బెందనేరఁడుగ దాత గదా తగి రాని దెప్పుడున్.

అవును నీ యుట్టు కొంత స్పష్టధర్మాము చేతికిఁ జిక్కుటంజేసియే మదోన్మత్తుండై
క్రిందు మీఁదుఁ గానకున్నవాఁడు.

చ. కలికిరొ రాకరాక యధికార మొకించుక వచ్చినంతలో
పలనె మదంబుచే విటుగఁబాటుతనంబును జేర్చి పిన్న పె
ద్దలయెడ లక్ష్యముంచక స్వతంత్రకుతంత్రములం బ్రవీణుకా
మలపలు గొంద యింక నెవ్వరుత్రపుగల్గిఁ దొలంగకుండురే.

నీ తండ్రివంటివారు లోకమం దనేమి బుద్ధులు. విను.

చ. పలుకరు పల్కరించరు స్త్రీపారథిఁబారరు నూతిలోని క
ప్పులువలె భార మెట్లైన దనుపై దనుకొంచిదె లోకమంచు లో
కుల నులికించుచును రొకకొందఱు నీచు లొకింత పెత్తనం
బలవడఁగానె యశార తిరమాపరమార్థ మెఱుంగ రేమియున్.

ఛీ! నీతండ్రిపేరు స్మరంచరాదు. యిదియే నాకు శిష్యుడం బనుకొన్నవాఁడు.

సతి—

ఉ. బంధువులన్నఁ గార్యములపట్లను బిల్వకపోయినం దయా
బంధురశీలురై యరిగి భారముఁబూనొకని చేయువారె బ
ల్బంధులుగాని యన్యులొకబంధువులా భువిలోఁ దృణావృతా
బంధువులందృగాక ప్రతిబంధములెంచకు సోదమిత్తరిన్.

మా తండ్రికిబదులు నేన పిలుచుచున్నాను. సరిగదా.

శివుడు—(క్రోధముతో) కానిపటు పక్షితివా! నివు నీ తండ్రితోపాటి
దానివే!

చ. కనులకు గర్వపుంబారలు గప్పిన ధూర్జుడు క్రిందుమీఁదు గన్గొననిదురాగ్రహం డపుడకూల్చుకపోదునె నిన్నుఁజూచి నీ జనకుని బోవనిచ్చితిని సారసగంధిరొ యిప్పుడైనఁ దా మనలను బిల్చెనా దురభిమానమే ముఖ్యము వానికెప్పుడుకా.

సతి—బంధుత్వమనఁగానేమి. బంధువుల లోపాలోపంబు తెంచకుండుటయేకా.
శివుడు—అ!

చ. పిలచినఁ బోయిరాఁదగును బిల్చినచోట్లనె కొన్ని మన్నన ల్లుగవు ముఖ్యబంధులకుఁ గార్యజవంబున హాని లేదుపో పిలువనిపేరటంబు ముఱివెంబఁట దానటపంబుమాయఁగాఁ జాలకఁదనంబు హానియునుజూనె చనంజన దట్టిచోటికికా.

సతి—ప్రాణేశ్వరా! నీతి కెన్నైనఁ జెప్పవచ్చునుగాని కార్యపుంబట్ల నిట్టి లోపంబు లందఱికి ననుకూలము.

శివుడు—ఆహాహా! అభిమానము వదలకపోతివి.

చ. విఱగిన కాలుసేతలు గొకవేళ భల్లా యతికించవచ్చుఁబో విఱగిన మానసంబు వెయినేటివిఫంబుల నెంతయూచినకా మఱల యధాస్థిత గొనునె మానిని యెట్లనొ కూర్చుబోతివా మఱిమఱిరేగి క్రొత్తయగుమాకునువానికిఁ జాలునింతకోకా.

ఉ. కూర్మిరుడు వంచరుం డతని కుత్సితబుచ్చి నెఱింగియుండియు న్నేరక యూర కే నటకు నేగుట బేలతనంబు గాదె
(కొంచె నులోపించి) ఛీ!

భీరులు వారికే తగును బిల్చినఁ బిల్వకియున్నఁ బోవ ని స్సారపుఁబిల్చు పిల్చినను జానకొ వత్తునె సిగ్గులేదఁట.

సతి—నాగ్నా! జిక్కియినచో నా ముచ్చట చెబుదీగును?

శివుడు—....

ఉ. తొయ్యలి వాని యాగడపద్రోకును స్వప్నమునందునైన వాఁ డియ్యెడ నెయ్యముకొనిడచి సేళినగాననుబిల్వఁడాయె న య్యయ్య యిట్లె నీమతికి నందముగాఁ గనుపించుచున్నదే కయ్యముఁబెంచఁడే మన ముఖంబులఁ జూచినయంతలోపలకా.

ఛీ! అమ్మా! నీ ప్రసంగంబింక మానుము.

సతి—(కన్న రొత్తుకొనుచు) అట్లేని జూచిరా నియ్యకొనుడు.

శివుడు—నన్నుడిగితివిగాన నది నాయభీష్టముగాదు.

చ. వల దట నీవులోవలన వచ్చిన నైరము రా నెవచ్చె గో
మలి యటబోవనిన్ను నవమానముఁ జేయకమానడక్కఁడగా
సతి—

వలదను లేమినాయమిటు వంచనయైన మతేమియైనఁ బో
వలెననుకొంటి నన్నయినఁబంపుము సొంపుఁజూచివచ్చెదన్.

శివుడు—(ముఖముఁదివ్వుకొని స్వగతము) స్త్రీయనఁగా శక్తిస్వరూపము.
వేధించుటే దీనిపని. (పరియడుగు లవతలనుబోయి లక్ష్మ్యముగొందికిఁబెట్టి)

ఉ. వంశముఁజూచి పిల్ల నెటువంటిదియైన గ్రహింపవచ్చు ద
ద్వంశముఁ బొరఁజూడకయె వారిజనేత్రను దెచ్చికొన్నచో
వంశమునైనఁ జూడకదిభర్తకు నిశ్చెదురాఁడనేర్చి స
ర్వాంశములందుఁ దోచనియదయ్యయై నాకిదియెలవచ్చెనో.

ఎందును నాఁడుదాని స్థభాగము నెక్కించుకొనుట నాజేల్గు బాధ్యము.

చ. తగువిధిలోకమందహా తత్వమెఱుంగని నిన్ను బోంట్ల కి
మ్ముగ నిటు లాఁడువాండ్రనెడి పుత్తడిపూసిన కాలిసంకెఱు
ల్లగిలించినాఁడు గాలటుగదల్పంగ లే నటులౌ రయెప్పుడుం
దగదిటుస్త్రీలలోఁ జనుపు నాకిపుడంతయు దృష్టమేకదా.

చ. తిటిచియు జేరలున్నగలు దెమ్మవిదె మ్మివిదెమ్మటంచు నే
ర్పఱచును జేసికొన్నమగవానికి హాయియొకప్పుడైనఁ జే
కుఱనియకార యోరచిటుకోతల నాతివి తాతిగుండె లె
త్తెఱగునఁ జూచిన స్థగఁడు దీనికిఁ దాఁ జనువీచుఁగూడునే.

అంచు.

మ. కలవాడైన భరింపజాలఁ డబల స్థయ్యాభిమానేనిఁ దొ
య్యలిదయ్యాగ్నినఁజ్లు వెంటఁబడికయ్యాల్వెట్టు నెయ్యంపుఁబో
కలసొనన్నది కాదటంచు మరియుం గాదన్న సొనంచు ని
చ్చలు వేధించుఁగదా పురాకృతఫలస్వత్వంబు నిట్లాఁజుమి.

[గజాననుడు ప్రవేశించుట]

(ప్రథ విచారంబులతోఁ గొంపెము దూరముగాఁ బోవును.)

గజా—(తల్లిని జూచి)

శా. తల్లీ నీవీలు మోమువాంచి కడుఁజింత్రాకాంతవై తేలనే
సల్లాపరబులు మానినావు నవభాష్యస్యందముల్గోట సం
ధిల్లం గీచివిదల్చియేడ్చెదవు సందిగ్ధంబుగాఁ దండ్రి చిం
తిల్లంజొచ్చెఁ బరాజ్ఞుఁడవును దీనినిశిష్యమామూలమున్.

(అని తల్లి తొడవై గూర్చుని హస్తములు గ్రహించుట)

సతి—కుమారా! యేమిసాక్షము. మా మార్గమహుండు యజ్ఞంబు జేయు
చున్నవాడట. మీతండ్రికి వానికిఁ బూర్వపు మనస్సు యేమొకలదట. మీతండ్రి
నేమో పిలువలేదట. మనముదక్కఁ దక్కిన చోడములైన వారందఱు యజ్ఞంబునకుఁ
బోవుచున్నవారు. మనలఁ బిలువనేటికిఁ గోపుదమనన మీతండ్రి వలదనె. నన్ను
యినఁ బోయిరాగియడఁట. కినిపి యటుచనివారను. నత్తా! పుట్టినింటి వేడుకలు
కండ్లఁజూడ నోచునైతిగదా!

గజా—జననీ! వగఁజెందుము, నేనడిసి యానఁగొందును కమ్ము. (తల్లితోఁ
గూడఁ ముందును నడచి తండ్రికి హస్తమును బట్టుకొని) తండ్రి!

ఉ. జన్మముఁజూడఁ బంపవలె చంద్రకలాధర మీకుమీకు నే
మున్నను మాకదేమి యజనోత్సవమంతయుఁ గండ్లఁజూచి మా
చన్న తెఱంగు నేమిలి చక్కఁగ వత్తుము నన్ను నంబను
న్మిన్న కనవనిమ్ము గృహమేధు లొకించుకీ గాచ్చున్దగ్గి గిక్.

శివుడు—

చ. తగవు నెఱుంగ వోరి పగతప్పని తావుకుఁ బోవరాదు నో

గజా—

పగ మనకేమిసేయు మనవానికి నొక్కఁడు గానిసేయునే

శివుడు—

తగవరి కానిపోనిది కదల్చుడు దల్చును దాని దిద్దగా

గజా—

తగదని యూరకున్న దన తాలిమి మాలిమియెట్లుఁ దెల్లమా.

శివుడు—

చ. పగతుల నమ్మి పోవుటలు పాములతోఁ బెలగాటలే సుమీ

గజా—

పగవిడి పోవుఁ దండ్రి చొఱఁబాటి నటించిన నెట్టివారికిఁ

శివుఁడు—

బాగురు విశేషమా మనము ముచ్చటకేగినఁ దుచ్చకోటికిఁ

గజా—

భగభగమంచు నట్టిఖలుఁ బట్టినఁ బట్టఁగవచ్చు నప్పుడే.

సతి—దేవా! విసికించితిని నాయందలి ప్రేమముఁ దప్పించవలదు.

క. కుడువను గట్టను ముడువను

వడి నరుగుచు యజ్ఞవైభవము గన్నులకు

నొడవుగ జూచియు వెంటనె

వెడలెద నీకడకు దేవవిశ్రుతలీలఁ.

కుమారునిఁ జంకఁబెట్టుకొని చిత్తంబు భవదీయ పాదారవింద ధ్యానాయత్తంబుఁ జేసికొనుచుఁ బోయివచ్చెద నానతిండు.

శివుఁడు—(నందివంకఁ జూచుట)

నంది—

మ. శివదేవా! యిఁక సూరకుండుఁడు గృహచ్ఛిద్రంబు లోలోననుం
చవలెంగాని ద్విరుక్తవాక్యముల రచ్చం బెట్టిరా దింతకుఁ
భవదంగీకరణంబె కోరినది యంబ నోయిరానిండు నై
భవముంజూడఁగఁదోడు పంపుము నిజాప్తశ్రేణిఁ బూఁబోడికిన్.

భృంగి—స్వామీ! ప్రథమమునండియు నే నడుగుచున్నవాడనే! వీరి
ప్రయాణం బథాంగీకారమైనట్లున్నది. నామాట మరువవలదు సుమా!

శివుఁడు—(నైనఁ జూచి) ఆహాహా! నా పంతులు తుదముటువటుల లేడు.
(కొంచ ములోచించి)

క. సతియొక్కతె సుతుఁ డొక్కఁడు

మతిఁ దోచఁగనీరు వీరు మతిమతి నాకే

మితి లేని సతులు సుతులొక

పతికిని గలరేని వాని బ్రతుకేమగునో.

(నందివంకఁ జూచి) నందీ! నీవును భృంగియు గజాననుఁడు మువ్వరును
దాక్షయణికిఁ బాఠపాఠ్యమై నడుపుడు. (స్మరింపించును.)

నతి—నందీ! నాకేమియు భయములేదు గాని స్వామి యాజ్ఞానుసారముగా రండు పోదము. (భృంగితో)

మ. భవనప్రాంగణమందె ముందెనురు మావారందరే తెంతరా
హవలీలై కని కూపణోత్సవము లాహా! కంటిమెన్నొల్లకున్
(గజాననునితో)

అవురా పుత్రక పోవఁగానె యట నీయన్మమ్మ నీతాత బ
ల్లవమోహంబున నిన్ను నెత్తుకొని యన్నాయందురింపొందఁగన్.
గజా—(సంతోషముతో)

క. పిన్నమ్మలు పెద్దమ్మలు
మున్నుగ నమ్మమ్మ నన్ను ముద్దలెసంగన్
గన్నులను నద్దికొందరు
హోన్నుగ నేఁ దినుదు నచట నుజ్రాడ్లాడుముల్.

భృంగి—(ఉల్లాసముతో గంతులు వేయుచు)

ధృవకోకిలావృత్తము

రసికులెందఱొ వత్తు రిత్తరి ♦ రక్తిమీరఁగ వారితో
వెసఁ బ్రసంగము లాచరింతును ♦ వెరిచర్యలఁ జూపుదాన్
బొసగ వడసభాజనంబున ♦ భోజనంబులు మెక్కుదున్
మసల కక్కడఁ బోరుపుట్టిన ♦ మానినై కనివచ్చెదన్.

నంది—(సంతోష) జను! అక్కడ బ్రహ్మాస్థులు, ముకుందపురందరాచరిందాసన ప్రముఖ బర్హిర్ముఖులు, నిండియుండుచుగా. నిండిన యా సభామగ్యంబున మితండ్రి యెడ నెట్టి యుపేక్షా స్వభావంబు గనుపించినను గిరుక్కున నీవు మఱిరావలెను సుమీ!

నతి—నందీ! అచ్చట సందర్భానుసారంబుగాఁ జూచుకొందము. ఆలస్యమేల రండు.

(అందరు నిష్క్రమించుట)

ద్వితీయ రంగము

రాజగృహము

ప్రవేశము:— దత్తుడు, ప్రసూతి

దత్తుడు—(కూర్చుని) కష్టము! కష్టము! అడుపిల్లలు పుట్టినవాని కన్నివిధములఁ గష్టములే!

సీ. పదివర్షములుఁబెంచి పడఁతి నిచ్చినమామ

గడపకేగినఁ జూచుఁ బెడసరముగ

కూఁతునంపుమఁటన్నఁ గూఁడి రారవృన్న

నౌను గాదనక తా నలుసునేయు

నడనడ నెన్నియో నడవఘృనడపిన

నెప్పటివప్పుడే యీసడించు

మగసంతు లేనట్టి మామసొత్తుల కాస

పనుఁగాని చోట బాటి పనులుగొనఁడు

తే. పురుషుఁడ త్తింటి యల్లుఁడై పొగరుమిగులు

నొక్కకూతురు పుట్టిన నొక్కబిరుదు

గోయవలెనన్న జననీతి కుదిరె మనకు

నాఁడుపిల్లలు గలవాండ్ర మైతిమకిట !

ప్రసూతి—నాధా ! అడుపిల్లలనే వైభవము.

దత్తుడు—అగును. మనయం దా న్యాయము పట్టలేదు.

ప్రసూతి—ఎందుకు ?

దత్తుడు—మన యల్లుళ్ళు నొక్కఁడు విషకంకుడు, విషమాత్ముడు. వానికి మితలేని నర్హజ్ఞత్వము. తక్కినవారును మనకు పశ్యులుగారు. ఛీ! అసహ్యము.

ప్రసూతి—(వినయముతో) వారితాళ్ళు గడఁగి శిరసునఁ జొక్కికొన్నప్పుడు మన కభిమానమేలా ?

దత్తుడు—(తీవ్రముగా) బుద్ధిలోపమదే! యిరువదేడ్లవగు కూతులను గళంకముతో నుండిన యా క్షయరోగపువాని కంటఁగట్టతిమి. కడఁగిట్టు కూతుని గాటి కాఁపరియగు బూచులయొకిమీనికిఁ జూచుచునే దారఁబోసితిమి. వాఁడు కట్టుఁబొగరుమాఁడై తన తోడియల్లునిగూడ శిరసునఁ జొక్కికొని “తాఁజెడిన తోఁటి వన మెల్లఁ జెఱచె” నన్నట్లు చేసినాఁడు. ఛీ! ఛీ! వారిని దలఁచనక్కరలేదు.

ప్రసూతి—నాధా! వారిచెయిమీదు మనచెయ్యికిందు, మనకే తగ్గియుండుటవిధి.

చ. పగయొక ప్రక్కనున్న దన బంధులఁ బిల్వఁగఁజోలుఁ గార్యపుం
దగవులఁ బిల్వకుండుటయె తప్పుగుఁ బిల్చిన రామి వారిదే
తగమినెటింగి యెప్పుడును దప్పుకొనం దగువాఁడె ధన్యుడౌ
నగవరచాపునిం బిలువనంపుము వచ్చిన రాకపోయినన్.

దత్తుఁడు—ఆహాహా ! యేమిచక్కగాఁ దీర్చివచ్చె.

తే. పిలచి మర్యాదలొనరించ వేలకొలది
గలరు వీఁడేల గుణహీనుఁ డలనుడిపుడు
కూఁతునిచ్చిన యానాఁడె కోర్కెఁచెల్లె
జాలు నిక వానిరాకలు చాలుఁజాలు.

నీ పెరియాలొనలు మాను.

ప్రసూతి—

చ. శివుఁడు శివుండనంగ శుభశీలుఁడు నమ్మినవారి కెప్పుడు
న్నవనవ కార్యసిద్ధులను నర్పిల్చినిపెడివాఁడు రాఁదగున్

దత్తుఁడు—

కవనమువే వన్నియును గాపుగుఘండు దిమోమయుండు వా
స్తవముగి వాఁడురాఁదగుడు దక్కటివా రరుదెంతు రెల్లరున్.

ప్రసూతి—(వివామతో)

మత్తకోకిలావృత్తము

కూఁతు నిచ్చిని బిల్వకుండఁగఁ గోరియజ్ఞము తనెదే
నీతిగా దిది మీకు నీ జననింద పొందఁగ నేటికిన్.

దత్తుఁడు—

నీతిమానినవాఁడు గాడఁట నీనెరుంగవె నాతిరో
నొత్తెఱుగు నెఱుంగ డింకను నాకుఁ దోచెడి రోతగాన్.

ప్రసూతి—

మాన్యుఁడా శశిఁగూళి రమ్మను మాత్రలో నరుదెంచు సా
మాన్యుఁడా మఘపాలకుండనుమాన ముంచడు పిల్వుఁమా

దత్తుఁడు—

మాన్యుఁడాతఁడుగా డెఱుంగుదు మాయెడంబటుకొపి సా
మాన్యుఁడాతని బిల్వఁగూడుదు మాను మానుడి మానినీ.

కరిబ్బంహితవృత్తము

ప్రసూతి—

మానుమనెదవు మానినను మన మానమెనయునె యాగమే
మానమనుదాము మానసమునకు మానదగ నిదిభోగమే

దక్షుడు—

మానమతనికి మానుదనుకను మానదలచితి నాగమే ?
దీననుడిపెద వాని గరువవుఁ దీరు గనుమికపెగమే.

ప్రసూతి—

మాతసనినను దాతవనినిను, మాతదలచునునేతజా
మాతబిలువగఁ బూతమగు మఘమాతనిని నెఱి నెంచుమా

దక్షుడు—

కూతుఁబూరపడి చేత నిడితిని గూర్చరితున కింతయున్
ప్రాంతి ఫలమిది మాకునతినికి బంధుగతి చెఱకున్నదే.

నాటి నీవృత్తము

ప్రసూతి—

మనకియ్యెడ చూలిని బ్రేమనుగిల్పుకి రాఁ
జనుఁగాదని మానితిమా జననిందసుమా

దక్షుడు—

జనులందఱు నిందలు చే చను నొసరుగా
నినమా మనమాతని ముప్పునమా మునునుమా.

ప్రసూతి— దేవా! కలసి పోవరాదు. పోసి కలియురాదు. మామను నల్లుడు
నొరల ! చెడనాడ న్యాయమా ?

దక్షుడు— కాంతా ! జగమెరిగినవానిక జంకె పోల ?

చ. వినుమొకనాఁడు దేవసభ విష్ణు వేలకొలందిలేచి నా
చనుతరినాకు మన్ననలు సల్పిరి సల్పెడివేళ నీరడీ
సునఁ గనుమూసి మానమును జూపుచు మిన్నక నన్నుఁ జిన్నపు
చ్చెను మనకెట్టి యల్లుడిక నీ తలచందగఁ దూరకుండుమా.

ప్రసూతి—(గుఱిపడుచు)

మ. మన నట్టింటికి ముందె రాదగిన సంపల్లక్ష్మి యా చిన్న బిడ్డను రావించక యజ్ఞపాల్లం దలపెట్టందోచె మీ కయ్యయో ఘనమా నాకొక కంటసీరొలుకఁగాఁ గాల్సగునా ముక్కుగోసినయట్లందరిలోనఁ జేసితిక మీచిత్తంబు ప్రాణేశ్వరా.

దత్తుడు—నేను పొనిని బిలువను. వాఁడుగాని వాని సంబంధులుగాని రానక్కరలేదు. ఆ ప్రసూతి నా చెవులఁ బడరాదు పో.

(నిష్క్రమించిరి.)

కృతీయ రంగము

గృహోంగణము

ప్రవేశము—చిట్టెడు

దత్తుడు—(అప్రక్కిను, యీ ప్రక్కిను గొరఁజూచి) రావలసిన ఋత్విజులందరు ఏ దినము రావలసినవారే! యింకిను రాకపోయిరి. వచ్చువేళ మిగిలెనా! (ప్రక్కవంకజూచి) ఏగులలేరు. (ముంగజూచి) వీరవరు? వాచాకలహము నేయుచు వచ్చుచున్నారు. (కొంచెము పారజూచి) తిక్కనంద్రావధాని, యూర్జపుండ్రా చూర్జులవలన నున్నారు. ఆ! వారే!

(ఆ యిద్దఱు ప్రవేశించిరి.)

తిక్కన—ఓరీ! దత్తప్రజాపతిగారి యింటి పోగోహిత్యము నాది. నాది! పూర్వమునుండి నాది.

చిట్టె—నీ పోగోహిత్యము ద్వారా నైవేదిక నడువదు.

తిక్కన—(పోవుచు గో) నేను నీదివారైనను గుట్టుంటినిఁడను. అవునఁ గాఁగాన నాకీ పోగోహిత్యమే జీవనము. రాత్రియే! నాకూటి కడమువచ్చితి వటరా!

చిట్టె—(నవ్వుచు) ఇది ఏదని ఏముగాన ప్రాసియున్నదా?

తిక్కన—(బ్రతిమాలుకొనుచు) ఇక్కడ విఘ్నేశ్వరపూజాపుణ్యాహవాచనములు నావి. ఏ వపేక్షపడు.

చిట్టె—(హస్తముఁద్రిప్పుచు) మా విఘ్నేశ్వర పూజగాని మీ విఘ్నేశ్వరపూజ లేదు లేదురా!

తిక్కన—ఆ! ఆ! అదిగూడనా! యజమానుని భుజమాలము లెప్పుడుఁ జారుక్కు మనిపించినావురా!

చిట్టె—నోరకికి నూటలు తిన్నఁగా రానిమ్ము.

తిక్క—ఏమీ ఏమంటివి ?

కోర్కె—సమాశ్రయణ మనలేవట్టరా !

తిక్క—దాని పేరే యది. నీవు బ్రాహ్మణుడవేకావు.

కోర్కె—నీవంతకు మునుపే కావు.

తిక్క—ఇంకెవరు జీవాట్లీ. వచ్చిన త్రోవనే పంపించెద. పద పద.

కోర్కె—నీ యన్నది ఏకే పదపద.

తిక్క—దక్షునియింట మొన్నటి యేకాదశీ శ్రాద్ధ మేన పెట్టించితి నెఱుగవా!

కోర్కె—(నవ్వి) స్వాత్తలు ప్రత్యక్షపలాపములకు వెనుకఁదీయరు. విప్ర హస్తము చాడెనైదు. మూడవహస్తము కాదా ! దక్షప్రజాపతిగారియింట మొన్నటి యేకాదశీ శ్రాద్ధము ద్వాదశినాడు నేన పెట్టించితిని.

తిక్క—ఎందుకు! ఎందుకు! పదువఁబోవుదు రుచి యడుగనేల ?

కోర్కె—నీ యన్నమాటయే నేను.

తిక్క—(ముందకు బాంజూచి చేయిసాచి) యిదిగో! యజమానుఁ డిక్కడనే యున్నాఁడు. (వెలవెలఁబోవుదు స్వాత్తడును, సంతోషముతో వైష్ణవుఁడును ఇద్దఱును ముందకు నడచిరి.)

దక్షుఁడు—ఎందుకేగూ! నీకలగాము.

తిక్క—నన్నా!

దక్షు—నిన్నే.

తిక్క—నన్నే యడుగనేలా !

దక్షుఁడు—(అవతలివఁ బరిగి వైష్ణవునితో) యజ్ఞాంధ సమయంబునకు మీరు వందు.

కోర్కె—తిక్కయ్య.

తిక్క—(అగ్రమునో)

ఉ. నూతన వస్థతిం బలుల నోరెటులాడెడు నీకు నక్కటా !

నీతిమె సన్నుఁడ్రోసి యవినీతుడవై యిటు నీవు స్మార్తమున్

శ్రౌతము నెఱుగల్గి మతసంకరతం గొనఁ జూచె దింతలో

నీతనికి బురోహితము నిచ్చితి వ్రచ్చితి నాదు జీవనం

బీతిరి వైష్ణవుడ వగుదే చెడినోదువు దూర మెంచుమా.

దక్షుఁడు—నీ పౌరోహిత్యము వదలుకొంటిమి. వైష్ణవాచార్యులె యింక మాకు బురోహితులు.

తిక్క—నీ యజ్ఞము చేయుట ఎపనిప్రీతికి ?

దక్షుడు—విష్ణుప్రీతికి, యజ్ఞ పురుషుం డాతడే.

తిర్య—నైష్ఠికోపదేశముతో శివదేవతలను చెప్పుకొంటివా!

చ. వినుమిటు వాస్తవంబు శివవిష్ణుల కింతయు భేదమున్నదే

దక్షుడు—

వినుమిటు వాస్తవంబు శివవిష్ణుల కున్నది భేద మెప్పుడుగ

తిర్య—

వినుమిటు బక్షపాతమున భేదము దల్పుట నాశమూలము

దక్షుడు—

వినుమిటు నేను నైష్ఠికుడ విష్ణుడె చాలు గ్రతూపయుక్తికి.

తిర్య—యెన్నార్యమండి నైష్ఠికుడవు.

దక్షుడు—ఈ మధ్యనండియే.

తిర్య—ఓహోహో! మన్యవైష్ణవమా? సరేసరే. మన్యవైష్ణవమే వీరవైష్ణవము కాబోలు.

దక్షుడు—అగును.

తిర్య—ఈ యజ్ఞమునందు చిష్టపశునా.

దక్షుడు—అగును.

తిర్య—అహో! శ్రౌతస్మార్తాచారము లింకేలా! (అవతలకుఁ దిగి చూచి న్యగతము) పిమ్మనతెలుల బుచ్చుచున్నానని మింకవచ్చని రాను. సంపానములతో బ్రవేశించిరా! కట్టు, బొట్టు, జుట్టు, బిట్టు సవరింపుమఁ దెట్టు సంపాదించుకొని మృదు మధురాలాపంబులతో యజమానులను లోబరచుకొనుటయే గాక యెరులయందున స్వరసావీజంబుల మొలిపించురు. (దక్షునితో) తరించుటకు యజ్ఞముఁ బూనుకొని ముందుగా నాశ్రితుని జీవనముఁ దీయఁ దలచితివా?

(నాంధ్రలోఁ బ్రసూతి ప్రవేశింపును.)

ప్రసూతి—నాగో! దానికిఁ దగినట్లునూ! కుమారుని మనిషియగు నూడఁదా!

దక్షుడు—(చూచు మొగములు యూగకుండుటం.)

తిర్య—(ప్రసూతితో) అమ్మా! మఱల నొక్కచెప్పు. నన్నునురుపెట్టుట ధర్మమా?

ప్రసూతి—వేంకోత్తనా! బుద్ధులొకప్పుడునఁ గావు. న్యాయముఁ బరమేశ్వరుఁ డెఱుంగు.

చ. కడువిషమంపుఁ గాలమిది కాదనలేదనజేసి స్వేచ్ఛ నీ

యడుగుట యగృతంబు తనకక్కడ దూరంగఁగంతలేనిచో

మెడకొకడోలుఁగూడనని మీ తగ వార్చగ లేను గాని యీ
యెడనిది లేకపోయిన భరించఁగ లేవె కుటుంబ మెంతనో.

తిర్య—(దత్తునితోఁ బండ్లుకొఱుకుచు సంగుళితోఁ బెదరింపుచు వెనుక వెనుక నే పోవుచు)

చ. తగదిటు నీకు దక్ష కులధర్మము వీడుట యింతనైన మి
న్నిఁగొమరున్దజాస్య గణనేతను గూతుని తోడితెచ్చి సాం
పుగ మన విఘ్ననాథునకుఁ బూజలొసంగితివేని నీమఖం
బగు నటుఁగానిచోఁ జెడెదవన్నిటఁ జేయకు దుష్టమంత్రమున్.

దక్షుడు—(అగ్రహమతో) ఓరి పాపండాధమా! నీ మాటలకేమి పోపొమ్ము.

తిర్య—ఇదిగో చూడు. నేను వివోపాసనాపరుడను. నా వాక్యము శివ
వంచకుండ వగు నీకు శాపమే యగును సుమా.

(దక్షుడు ముందుకు నడచి తగునఁగా స్మరింపఁడు పారిపోవుట.)

సేపధ్యములు

ఉ. వచ్చిరి సర్వనిర్జరులు వచ్చిరి సర్వతపోధనోత్తము
లవచ్చిరి ఋత్విజల్విజాలు పాయక యజ్ఞము నిర్వహింపఁగా
వచ్చిరి బ్రహ్మవేత్తలును వారక నిండిరి పోలినిండన
చ్చిచ్చులకంటి ప్రోడ యింక జేరునో జేరఁడో పిల్వ లేదొకో.

దక్షుడు—(అలకించి) యజ్ఞరంభమునకు రాదగినవా రందఱు పిచ్చేసినట్లు
శబ్దంబు వివచచ్చుచున్నయని. (ప్రసూతితో) సుర భూసుర మని సభాజనంబులకై
వేగమే పోవలెను. రా రమ్ము.

(ప్రసూతి—నాథా! నా హృదయము చింతాక్రాంతం బయ్యె. మీ మనసు
కరుగదయ్యె.

దక్షుడు—ఇంతి! యింతటితో ముడిగిన కాలు తెగఁగోయుట మేలు.
విరక్తియను ఛరికచే జింతాడోలాచ్ఛేదంబుఁ గావించి యల్లాసంబుతో నుండుము.
కాలాప్రవేశసమయము రా రమ్ము.

(యిద్దఱు నిష్క్రమింతురు.)

చతుర్థ రంగము

యజ్ఞశాల

(ప్రవేశమా... హోమకుండలములయొద్ద దీక్షతోడ దక్షిణం, ప్రసూతియు, స్రుక్కులు, స్రువములు వరించి వృగుముని, దధీచియు)

భృగువు—(దక్షిణితో) యజమానవర్యా! నీ కిది యజ్ఞదీక్ష సుమా! యాజమాన్యప్రవచనములుదక్కర దక్కుంగల ప్రసంగములు మాడవు సుమా!

దక్షిణడు—(నవ్వి) ఏ సంత యవివేకినా!

దధీచి—(తీవ్రముగా) అని కాదు. మహాక్రమ విని. యిందు సర్వజ్ఞప్రసంగములు రాక మానవు. వృద్ధసమృతమగు సిద్ధాంతమునకు బద్ధాంతరంగుండవై కినుకరానియవలదు. రానిచ్చితివా దీక్షాభంగమై యజ్ఞధ్వంసంబునకు మూలవశాను.

దక్షిణడు—సర్వజ్ఞప్రసంగంబు లిక్కడ రానవసరంబే లేదు. సర్వము నింతకు మున్నే సిద్ధాంతమైనది.

భృగువు—నీ యుక్తిప్రత్యుక్తిచై చిత్ర్యంబునకు నిది సమయమా! మాచే సల్పవలసిన రీతి మీము చెప్పినవారము. నీ యిష్టము. క్రియాకలాపము సాగనిమ్ము.

(అందఱు మంత్రములు చదువుచు హోమములు చేయుచుండుట. ఒక ప్రక్క నుండి సతీదేవి, గజాననుడు, నంది, భృంగి ప్రవేశించుట)

సతీ—(అంతటఁ బాఁజూచి స్వగతము.)

మంత్రకోకిలా వృత్తము

జనులు నల్లడలంగు నిగడిరి జన్నపుందరి యైకా
జనకుఁ డిప్పుడె దీక్షతో మఖశాలకుం జనుదెంచెగా
ఘనులు ఋత్విజులెల్ల వచ్చిరి కర్మవేత్తలు వీరె కా
కినుక నాపలుఁ గూడ వీరికి గేలిసేయకపోదుకా.

(ఆశ్చర్యమతో)

చ. నవరున నున్నవారిపుడు నన్నిటనుండియె చూచిచూడన
ట్లవలకుఁ బోయి రో వినవు రాజనయిత్రయు నట్లెతోచునా
ధవుడవినట్ల యాయె నికఁ దండ్రి తెఱంగొక కొంత నుద్దమా
నవులకు నాస్పదంబయితి నావిధి నన్నిటదెచ్చె నింతకున్.

(విచారపడుట)

భృంగి—(పరిహాసముగా) తల్లీ! నీ పుట్టినింటవారి యాదార్యము నీ చెప్పినంతలోఁ బదియారవపాక్షానఁ గానరాదు. నీ విష్కాత్రపు భాగ్యంబునకే యట్లు

నొంగి నొంగి పడుచు బడుచు వచ్చితివి. యహహ! మా దేవరచెప్పినదే వాస్తవము. చాలుచాలు. ఇంకెట్లనయిన వెనుకకు బోవుట మేలు సుమా!

గజా—అంబా! మనవచ్చెడివేళ మిక్కిలి యూరించితివి. తాత యేడి? ఆమ్మమ్మ యేడి? యిక్కడ మన ప్రశంస తలచినవారే లేరు. ఛీ! వెనుకకుబోదము రా రమ్మ.

నంది—జననీ! యీ వచ్చిన బంధులుగాని యితరులుగాని యొక్కరయిన బలుకరించువారే లేరు. మన మిచ్చటి కైఖరిని స్థానిపులు న్యాయముగా గంటిమి చాలు నింకేమి.

నతీదేవి—(దుఃఖించారముతో) మిగిలినదాని కనుకొన ఫల మేమి?

తే. గీ. ఏదియెట్లులైన నేనిట మోదమలర
నుండి నాతండ్రిచేయు యజ్ఞోత్సవంబు
జూచిసోపుటమంచిది చోద్యముగను
రానెవచ్చితి నింతలో రద్దియేల.

నంది—(తీతో)

తే. గీ. జనని జననింద రాసిన జనకులందఱ
మాటపట్టింపులకుఁబోక మానమలర
గ్రతువిశేషంబులెల్లను గండ్లజూచి
వెళ్లిపోవుటయే మేలగు వెలుపుండ.

సతి—(హస్తముతో జూపుచు) ఇప్పుడే మహావృద్ధులందఱెందరో వచ్చి యున్నారు. వీరిపం దెవరిగో విశదపడుట మేలుగాద (తండ్రినిక్కు మొగంబై నడుచుట.)

శృంగ—(దక్షుఁడువినకుండగ దధీచితో) దధీచీ! అదుగోచూడు; దాక్షాయణి.

ఉ. పుట్టినయిల్లటంచు మదిఁబొంగుచు వచ్చిన దీ లతాంగి యీ
తట్టుననుండు బంధువులు తన్నొకరైనను బల్కరింపమిం
బిట్టువగం గృశింపుచును వెల్వలఁబాతెడి మోముతోడ దా
గట్టలుకం గట్ట జనకుఁగన్గొనవచ్చె నింకేమి యానొకో.

దధీచి—(దక్షుఁడు వినకుండగ) బోకములో మనస్పర్థలు కారణాంతరములచే వచ్చినను గొంతకాలమునకు బాన్పిత్తాపంబున కొలంగిపోవును గదా! యీ న్యాయ మిక్కడ బొసంగదు. అతఁ డేబుద్ధిమన్నవాడో! యితరీ సుర్యాదలేని యిత్రావునకు దన కుటుంబము బంపినవాడుగాన వినహృదయము పలుగుఁ బాపణమునుమా!

ప్రసూతి—(ఎదుటఁ బాఁజూచి యల్లాసముతో న్యగతము) యీ వచ్చునది నా చిన్ని ముద్దుల చిన్నారివలె నున్నది. ఆ అడేకా (వంగిచూచి) అడే! అడే! అహహ! యేమి నాపుణ్యము. కండ్లు చెడినట్లున్నయవి. తలఁచని తలఁపు నా చిన్ని పోన్నారని జూచి యెన్నాల్గయె. హేరా! నాకప్పులు పన్నిట నద్దినట్లున్నయది (రెండడుగులు ముందుకువేసి చేతులుసాచి ప్రకాశముగా)

శా. మాతల్లీ! యిటురావె! నూపరుపు మా మర్యాద గాపాడితీ
వే తన్నాత్రమె లాఁతివారెవరు నీకిచ్చేటె రావే జగ
న్మాతా! సుందరమందహాసముఖ! భామా! రావె నాచెంతకు
గ్నాతోనుండుము తత్తదధ్వర విధానంబు ల్పూరితీక్షింపగాఁ.

దక్షిణుడు—(కండ్లఁజిమిచూచి హంకరించి) ఏ సేమీ!

ధృవకోకిలావృత్తము

వగర కీబిఁక నోగుమూయుము వాసిపోయెనె యింతలో
వదలుకొన్నపు డేల రావలె వాడుకా గురి లేదుకా
బగులుచెప్పక లేచిపోయెను బాసచేసితి నాఁతి గా
కిది తనూభవఁగూనె యా గుణహీనుఁ డల్లుడె యారయఁ.

పీడిచి—(తొందఱతో ఆగ్రహముతో)

ధృవకోకిలావృత్తము

తగదు నీకిటు నోగువాడగఁ దాళు శాళిము దీక్షకుం
దగదు నీకిది గర్భవాసము తాల్మినుండుము దేవి రాఁ
దగినదేయగు గారవింపుము దక్ష కన్దవనన్న చే
దము ముచ్చెడినట్లుచేయుము సాధ్య యష్టముఁ జూచెడుకొ.

దక్షిణుడు—ముంద్రా! నిన్న తిప్పనాడించి. ప్రభుమునుండి నా నంకల్పము శివ సంబంధంబు లేకుండఁగా యక్షముచేయుటకుఁ గాదా.

భృగువు—ప్రకావతీ! ఏ నంకల్పమున కిప్పుడేమి భంగము. తదాహ్వనమే చేయకుంటివిగా?

దక్షిణుడు—ఇప్పు డిదేమి మేళము!

భృగువు—ఇది యజ్ఞము. దేవునిపెండ్లి కందలు పెద్దలే! యీ చూడవచ్చిన వారిలో నొక యాగంబురాలుగ ననుకొనుము.

దక్షిణుడు—అగ్రకాదు. నా విరోధులను నాయాగశాలలోనికి రానియ్యనొల్లను.

పీడిచి—(చింతాక్రాంతురాలయి కన్నీరులుకుచు దక్షిణినితో)

ఉ. కల్లలు పలుగఁచుం జెడుపగ న్నిలఁదీసెను ధర్మమయ్య నీ
యల్లుని లోపమేమి జనకా కనకాచలచాపు ప్రాభవం
బెల్ల నెఱుంగవయ్య పరమేశ్వరుఁ డాతఁడు లేనియజ్ఞము
తెల్లునె నానిపై నలుకచేయకు నీకది నొక్కిఁచెప్పదుకా.

దక్షుఁడు—(దురాగ్రహముతో) ఓసీ! ఏ మగవాఁడు నా పగవాఁడు. నీ
యలవాటు నా తలపోటు. నామోల ఏమిటు పోరాటమున కారాటపడితో
చాలుబాలు. కాటికాఁపరికి నిన్నిచ్చి నేటివాఁడఁ జేరొంటునికి బాలైతిని. నీ
వెక్కడి కూతురవు. నేనెక్కడి తండ్రిని పోహమ్ము.

సతీ—(సహితప్రసంగా) ఇదీయ మనఃప్రపంచంబున మోహసాహసంబుచే
వెల్లివిటిపెడి మహేశ్వర ద్రోహమయాంధకారములు మదీయ ముఖచంద్రదరహాస చం
ద్రికా సముల్లసనంబులచేతనైన విచ్చిపోవునను భ్రాంతిచే వచ్చితిని. వచ్చినను
నీ యీ ఘనఘనాదంబరంబులచేతఁ గాఁబోలు బిటుదట్టంబులగుటంజేసి నీవాగాలము
కేవల తమోహపమయి నన్నే మ్రొంగఁ జూచుచున్నది. అహహా! కాలము!

భృగువు—(దధీచితో) వింటివా! దేవి వాక్యంబులు కర్ణశూలంబులై మనల
గుండఁ బొడుచుచున్నవి.

దధీచి—మునింద్రా! సహచరణ సహసల్లపాదు భారక పోవునా! యిట్లు
వచ్చునని నాఁడే నాకుఁగోచి ఏకుఁ జెప్పితిని.

భృగువు—కానిమ్ము. కాదగునని కాకమానదు. చూచుచుండము.

దక్షుఁడు—(ఋక్తుక్కులతో) మీ మీ సామర్థ్యపు మాట లటుండనిండు.
నా చెవలఁ దూరము. (గంభీర)

ఉ. నిన్నెవరిందు నమ్మనిరి నీకిటు రాఁబనియోమి నీవు నా
జన్మముఁ జూడకున్నయెడ జక్కన గాదనుకొంటివొక్కొ చా
ల్చిన్నకలేచి పొమ్మిప్పుడ మీపగ నోఁపగలేనె బాఁపురే
నీ న్నలగాఁడె లేవని గణించితి నీకిక సిగ్గు లేదరేలు.

(హస్తంబుతో నుని జూపుచు) వింటిరా? దీని కటివరుఁడు లభించుట దీని
ప్రారబ్ధకర్మంబుల పరిణామమే. యెక్కడనైన బాముచుట్టము పడగ పగయగునా!
పగవని పడఁతి పగతురాలు కాకుండునా! మొట్టమొదట నాదే పొరఁబాటు. పెంచి
పెంచి గుణక్రియాఁహితుండు, కులగోత్రసూన్యండు, గజాజన పరిధానుండు, శక్తిశ్చ
జటా బంధబంధురుండు, భస్మాంగరాగ లేపనలోలుండు, సర్పరాజ ప్రాచీనాపిత
వహుండు నగు, భూతప్రేతపిశాచ పరివృతుండు, వృషభాహుండు, దిగంబరుండు,
భిక్షాశనునికి ధారవోసీతిని. వానికి కింఛిదను ప్రవాదం బెట్లువచ్చెనో యశిస్టుడని
యెఱిగియెఱిగియే వేదవిద్యను శుక్రదునకిచ్చినవిధంబు చేసితిని. చేసినదాని ఫలంబునభ

వించితిని. ముఱిగిన కాలు దెగఁగోసి నిర్విచార మనుకొంటిని. అహహ! వాని సర్వజ్ఞ త్వముఁ జూడుఁడు. వీడిట్లు నిరసాయముగ యజ్ఞముఁజేసికొని పోయెనని మదమాత్సర్యములతోఁ దృభాగ్య నిట్లు పంపి గిల్లి పోరాటమునకు సిద్ధపడినాఁడు. (చెవులు మూసికొని) హరిహరీ (ద్రాక్షముకై చూచి) ఎవఁడురా అక్కడ!

గోవారికుడు—చిత్తము స్వామి!

దక్షుఁడు—దీనిని రక్కపట్టుకొని దూరముగ నీడ్చుకొనిపోయి మఱిల రాకుండుఁగా సాగనంపుము.

(సతీదేవి స్తంభ మనుకొని నిలఁబడి తలవంచుకొని విచారపడుట.)

నంది—(పండ్లు పటపట కొరికి) ఆ! ఆ! యేమి వీని దురాగతము!

(భృంగి గజాననులతో)

చ. కటకట వింటిరా మదవికారనిరూఢదురాంధ్యవంద్య దు
ర్లుటకుటిల ప్రలాపములు గ్రాల్కొని ప్రేలుచునున్నవాఁడు వీ
డిటు నిటలాక్షుడూరునెడ నెట్లు సహింతుము మిత్రులార యీ
కుటిలునిబట్టి కొట్టదమె కొంతయిన న్మతివచ్చునట్లుగా.

గజాన—నందీ! యింకను జూడనేటికి!

ఉ. నట్టిలుసొచ్చినం దనగు నై చ్యము వీడఁడు మమ్ము నిట్టిలం
దిట్టదొడంగి వీడికి గణించునె చుట్ట మటంచుఁ జూడరాఁ
బట్టెను దయ్యమై యను ప్రవాదమదిట్టిద వీని నిప్పుండే
పట్టి హుటాహుటి న్నైన ప్రభావముఁ జూపుట మేలు రండికన్.

భృంగి—

శా. పప్పున్నంబులు దప్పిపోయె దుదిఁ గొంపల్కుంచె వైరంబు బ
త్తిప్పల్లప్పుక వచ్చె వచ్చునపు డద్దేవుండు దాఁ జెప్పఁడే
నిప్పుల్ ద్రొక్కిన కోఁతీరితి శివులన్నిందించ నింకెంచగా
యప్పాపాత్ముని బట్టి మొత్తుదము రం డిద్దేవి వద్దన్నదే.

(నంది, భృంగి, గజాననులు రౌద్రాకారులై కత్తులు దిప్పుట)

సతి—(హస్తంబు సాచి)

చ. నిలుఁడునిలుండు మీ రిపుడు నేరిచి నేరక వీనిపైకి బో
వల దిటు రాక నాదె తొలివంకర శంకర్లుగొట్టి వింటిగా
చలపడి శంక లేక శిశుచంద్రకిరీటునిఁ దూలనాఁడు దు
ష్కలమిది పోదు కట్టి కుడుపంగల దిప్పుడ వీని కక్కటా.

(నంది, భృంగి, గజాననులు కత్తులువాల్చి వెనుకకుఁ దగ్గుట)

నతి—(రౌద్రాకారురాలై దత్తునితో) ఏమి నీ బుద్ధివిశేషము. నర్వప్రాణులకుఁ బ్రయాత్మకుండగు పరమేశ్వరులను దుర్గుణంబులు నాపాదించు మూఁఖుండు చరాచరంబులో నీకంటె మౌనవృద్ధుఁడు.

చ. శివయను నక్షరద్యయము జహ్నును బ్రహ్మను జేర్చునాదికి
స్థవకలువంబు లెల్ల డులుపంగల మంగళ సుందరాంగునం
దవగుణ మెంచి ద్వేషమును నొదలమోయు ను ద్రోహకారిన్
తివి నిను నేనునంగలను దేవుని నీ విటు మానవచ్చునా !

నిగ్రహానుగ్రహానుగ్రహమదగ్రలేజః పరిగ్రహాదివ్యమంగళవిగ్రహం డగు నశీత గ్రీవుని నెఱింగియు మూఁఖత్వముచే నృతాననివాసుండని, శివాచసంవృతుం డని, భస్మ దిగ్ధాంగుండని, పుత్రపేరులనంచు నజ్ఞుబుస్సులాండు పాపపేరుల పేరుటురమువాడని, యమంగళరూపుం డని నిష్కారణము పరోక్షమునఁ దిక్కి దిట్టువాటులకు లోనైతివి. బ్రహ్మదు లందరు నయ్యాశ్వరు చరణారవిందరేణువులు సోకినంతమాత్రానఁ బవిత్రుల మైతి మనుకొందు రట్టి మహానుభావునకు నీ చొక్కండపు నిందించుటంజేసి యేమి హాని.

చ. నిరుపమధర్మరక్షణ వినిర్మూల నీకు నిర్మూలించు ను
చ్చిత్తునిఁ హృదయవల జయ్యున నయ్యదికాక తక్కిన
స్మరణ మే మేలు రెంటికి సమస్తచాలమి గణకరంధ్రము
ల్లరముల మూసికొంచుఁ జనంగర్జమటంచురు ధర్మకోవిదుల్.

మ. హను పుల్కాఘ్రుచ మూఁఘండాకట నసహ్యంబైన యన్నంబుదా
దిని తోడ్పడవెడించి శుద్ధుండగు రీతిం దురాత్ముండవై
ఘను నయ్యాశ్వరుడూరు నీ సుతయనంగా నోర్వకేహయమా
తనువు న్వేసఁట బాసిభాసిలెద శుద్ధత్వంబు సంధిల్లఁగఁ.

(ప్రవృత్తి నివృత్తి కర్మంబులు రాగ వైరాగ్యానుబంధములగుటంజేసి సరాసలయ కర్మతంత్రులయిన సంసారులకును విరాగులయి శ్రవణ మనన నిధి ధ్యాసలతో నుండెడి మహాయోగులకును విధినిషేధంబులుండుటయు, తేకుండుటయును, స్వభావ సిద్ధములుగాన స్వధర్మానుసారముల నెప్పుడును దూషింపరాదునుమా! తదుభయకర్మ శూన్యుండయి పరబ్రహ్మస్వరూపుండగు నిశ్వరునందు మిథ్యా లోపము లాపాదించి నిందించుట మహాపాతకముగాడే. సంకల్పమాత్రసిద్ధంబు లగుటంజేసి తత్వజ్ఞానులకు నుపాసనియంబులగు మాయొక్క యైశ్వర్యంబులు ఘామహాప్రవృత్తులయి యాగాన్న భోజనములగు వాఁడేత యాగౌలలయందే పొగడంబడుచుండు వాడవగుటంజేసి ఎవన

సులూ, నేన యధికసంపన్నుండనని భిక్షాస్మకాన భస్మాస్థిముద్రితుండగు రుద్రుండు
పరమ దరిద్రుండని నోటికివచ్చు నట్లేల్ల దూషించునుంటివి. విను.

మత్తకోకిల వృత్తము

నీలకంఠుఁడెరసగ్గరించెడి నీకుబ్జుత్రిక ననొగనన్

జాలనామదిసిగ్గుపుట్టెడి జాలునీసుతనాటచే

శాలిశాధమ నిన్నుఁజూడఁగఁ శాపమా నహహా మహా

శీలురై నమహాత్ముల నిరసించుజన్మము కాల్పనే.

చ. హరుఁడు మహానుభావుఁడు దయానిలయుం డెపుడైన నన్ను నా
దరపరిహాసవాక్యముల దక్షునుతా యని పిల్చెనేని నే
బురపురఁ బొక్కుచు న్ననసు సొందక బల్లలవంపుతాచు హా
దొరఁగనె నీదుపుత్రినను దూఱుముకంఠెను మ్రగ్గుటొప్పుగున్.

తండ్రి! శివదూషకుండవగు నివలన బుద్ధిన యీశరీరం బిప్పుడు ఏచేయు శివ
దూషణంబులు నాకర్ణరంధ్రంబులకు నుల్కాపాతంబులై తోచుటయు నపవిత్రంబగుటం
జేసి యింక నిశ్వరయోగ్యంబుకాదు. (చేతితోఁ జూపుచు) దీని ఏ సురసభామధ్యం
బున నిపుడే యోగానలజ్వాలఁ బ్రజ్వలింపఁజేసి యందు నేకాహుతిగా నర్పించెద
మాడు. (సతీదేవి తీవ్రకాపముతోఁ బదియడుగు లవతలకుఁబోయి కూర్చుని
యోగంబు పట్టుట)

భృంగి—నంది! ముం దేమిగతి. దాక్షిణ్యశి నకలశక్తిసంపూర్ణరాలయ్యుఁ
డేయఁదగినదానిని దాఁ జేయక మనలఁ జేయనియక దుఃఖికోపములతోఁ బ్రాయోప
వేశమై యోగంబుపట్టినది. యిదేమి చిత్రమాయా!

గజా—చిత్ర మేమిన్నది. పీఠి నడలవేయుటకే.

నంది—అదికొదు యోచన. కార్యము చెడునట్లున్నది. పోదమురండు.

(నంది భృంగి గణపతులు సలియొద్దకుఁబోవుట)

భృగువు—దగ్గచీ! ఏదో జెడఁద సంభవించునట్లున్నది సుమా!

దగ్గచి—మహాశక్తికాదే యింక ననుమానమా! (దక్షునితో) వింటివా! నివంకల్ప
మిడేతగదా!

దక్షుండు—ఈ దెదరింపులకేమి? చచ్చెడివా రెప్పుడును జెప్పిచావరుసుమా!

భృగువు—దక్షా! ఏ వెప్పుడును గార్యదర్శవికావు. స్త్రీబాతికి బుద్ధిసాహసం
బులు పురుషునికంటె నెన్నిదిరె ట్లధికములని యెఱుంగవా. తిలుచుగాఁ దలఁచినంతఁ
జెప్పున. చెప్పినంతఁ జేయునుగాని మానునా.

దక్షుండు—అదా! అది యంతదేయగును. దైవము కూర్చినాడు. ఆ మగని
దుస్తానుననునకు ఏ మస్తానుననునకు సరిపోయినది. “శ్రీయాంసి బహువిఘ్నాని”యని

యొక మంచికార్యమున కనేక విఘ్నములు కనుపెట్టుకొని యుండక మానవు. మనము గూడ నటుపోదమురండు. (ఆ ముగ్గురు సతియొద్దకుఁ జేరుట. అందఱుఁ జూచు చుండఁగ యోగాన్నిబావులు భగ్గుమని ప్రజ్వరిల్లఁగ సతీదేవి భస్మమగుట. దక్షుఁడు దక్కఁ దక్కినవారందఱు నాశ్వర్యపడుట.)

దక్షుఁడు—దీనికిఁ బోగాలము వచ్చె గావున నిట్లయ్యె. నా లోప మేమి?

నంది—(దక్షునివంకజూచి) హం. (అన్యఁడుగఱచి భృంగి గజాననులతో) కాలవైషేత్యముఁ జూచితిరా! తా నొకఁటిఁ దలఁచిన నైవ మొకటి తలఁచె! ఈ జగ దంబ వచ్చునప్పుడు నహాయాము మనలను బంపె. మన మీ మొగముతో వాని నమక్తమునకుఁ బోదము.

భృంగి—నాఁ డీ ప్రయాణమున కీ గజాననుఁడుగూడఁ గొంత ప్రోత్సాహ పఱచినవాఁడే.

గజా—నీవో! యిందు మన మందఱము సమానులమే. యిక్కడ నిట్లగు నని మనము కలగంటినా!

భృంగి—(దక్షునితో) ఓరీ పాపిష్ఠా! కన్నతండ్రి వని నీ యజ్ఞముఁ జూడ వచ్చిన నీ కూతుని నీ తీరున యజ్ఞపశువునుఁగా బట్టించితివటరా!

నంది—(దక్షునితో) ఓరీ! ప్రచ్ఛన్నహంతకా! నీ నెంత! నీ యజ్ఞ మెంత! నీవారెంత! మి మ్మందఱ నిపుడ భస్మపటలంబుగఁ జేసి పోయెదఁ గాచికొనుము. (భృంగి, గజాననులతో)

ఉ. కూతురు ప్రీతిరాఁగ నలికూరత నీ సుత నీతిమాలి ను

స్నేహ హతచిహ్నం డవిసితకుఁ డీనఁ డరాణి నీతి నీ

నీతి నుగున్మూఁడియె హతనికేతనభూతిఁ జేసె నే

డీతని నైతమే యింక నివే మొరఁదూసిన కత్తులెత్తుఁడి.

(నంది, భృంగి, గజాననులు రౌద్రాకారులై కత్తులు ద్రిప్పట)

దక్షుఁడు—(వీరు వివకుండ భగ్గువుతో) నిపు నాయంతవాడవు. నీ వీ యాధ్వర్యభారంబుఁ దలకొంటివి. మహత్మా! యీ విఘ్నంబు నివారింపవే.

భగ్గువు— దక్షా! ఇప్పటికి వీరివలన నీవు భయము రావయము. మన బ్రహ్మ బల మారకపోననా.

చ. బలములనెల్ల గెల్వఁగల బ్రాహ్మ్యబలంబె బలంబు గాని యీ
బలము బలంబె వీరు హరుపార్శ్వచరు ల్బలసీను లిప్పుడీ
కలహముఁ బెంచిన నైన యఖండబలంబునఁ దూలిపోరె నే
గలుగ భయంబుచే దిపుడ కారియపెట్టెద వీరిఁ జూడుమా.

(నంది, భృంగి, గజాననులు దక్షుని జుట్టుముట్టుట)

దధీచి—భృగు! యింక మన మూరకున్న లాభము లేదు. తక్షణమ పోయి యాధిచారికహామంబు చేయుడమె.

భృగువు—అదెంతపని. రా రమ్మ. (భృగు దధీచులు నిక్రమించిరి)
దక్షుడు—చేతులు సాచి

మ. మిము రమ్మంటినె కుత్సితం బొరసి కూర్చిం జూపున క్లేగుడెంచి ముఢాకక్షకుఁ జొచ్చి చచ్చినది రాజీవాక్షి నే దీనిఁ జూపు మటం చంటినె మూఢులార యింకఁ జాలోప్పొందు పోరేని నిక్కను మా బ్రహ్మబలంబు మి మ్మిపుడెడ ఏకందోలు నొక్తుమ్మడిక.
నంది—ఓరీ! యే మంటివి?

ఉ. కూఁతుని ఘాతచేసితి జగుప్సనుబాసి తెలుంగనంటి వీ ఘాతను మాకు నియ్యదియె కక్షసుమీ తనబోటి రంకు పెంపొ తన నోటికింపు తన యాత్మకు నెక్కవటంకు టిట్లె నిన్నీతరి నేమిచేసిన నొకింతయుఁ బాపము లేదు పాతకీ.

(నేపథ్యములో కలకలము)

(నంది, గజాననులు తెల్లబోయి నిలువలేక దక్షుని విడచి కొంచెము వెనుకకుఁ బోవుట)

భృంగి—ఓయబ్బా! నాకు భయమగుచున్నయది. మీ రిక్కడనే యుండుడు. నేను ముం దొక్క పఱగునఁబోయి మన యొడయునిఁ దోడ్కొని వత్తునా.

గజా— యెత్తు నాకుఁ తెలిసినది.

ఆ. వె. పిఱికితనము మాను భృంగి నీ విబ్బంగి
నుఱక వీని మీఁద కుఱకి నఱకి
చనుటమేలు మనకు జనకు మెప్పింపము
పాటులెంత, వారు పాటిపోరె.

(మఱలఁ బెఱిలో కలకలము)

(భీషణాకారముతో మహాఘాతము ప్రవేశము)

మహాఘాతము—(అట్టహాసముచేసి)

క. వీరా వీరావేశులు

పోరా పొరాఁటనలిగి పోరా నాచే

బూరా ఛారాఁగాచెదఁ

బోరా పోరా మఖంబు పూరాఁగొనరా.

(నంది భృంగి గజాననులు దక్షుని విడచి వెనుకకుఁ బరువెత్తుట)

దక్షుఁడు —

ఉ. సిగ్గిఁకఁజాలుఁ బొండు శివసేవకు లోర్వరు బ్రహ్మతేజముం
దిగ్గునఁ బోవరేని వితఢీకృతవిక్రము తాచు మీరు వే
మ్రగ్గుదు రెగ్గుచేయకుఁడు మౌర్ఖ్యముమానుఁడు మీ పురారియు
న్నెగ్గుఁడు మమ్ముఁదాకి యవినీతులుగాక చనుండు వెనకకున్.

మహా—దక్షా! ఉండు డుండుడు.

మ. శివపాపండు లఖండచండిమసముజ్జ్వలభద్రాజాదండతాం
డవనిష్ఠండితవిష్టపస్ఫుటదవప్తంభోగ్రశంభద్రణో
త్సవముష్టింధయనైన నాయెదుట నుత్సన్నజాలై బ్రాహ్మ్యవై
భవమత్స్యగ్రమటంచ మ్రొక్కి భయసంభ్రాంతాత్ములై పాటరే.

మ. పరమ బ్రాహ్మణ మంత్రశక్తిని గు నాప్రాథత్యమునీవరెఱుం
గరు నీపైకిఁకవచ్చి రేనిఁ బటువక్రకూర మద్దంప్రికాం
తరసంఘటన పిష్ట పేషణ దశా ధన్యాత్ములంజేసి నీ
వరయజ్ఞంబుగృతార్థమానటుల బ్రోవంజూతు నార మ్రొక్కి.

దక్షుఁడు—

ఉ. క్రూరులు చాడికోరులగు కొండఱిఁ బొందుగఁజేరదీసి త
త్కూరదురు క్రిబోధనలకుం జెవులొగ్గుచు నేరియందునే
సారములున్నవో యెఱుఁగజాలక యూరక సాధుబాధల
న్వారక చేయుచుం ద్రకట వారలజన్మమదేల కాల్చినే.

మహా—ప్రజాపతివర్యా! యీ పాఱుఁబోతులతోఁగలయాపనమేల పడపడ.

(మహాభూతము దక్షుని దోడ్కొని నిష్క్రమించుట)

చ. మనకు నసాధ్యులీ మునులు మానము ప్రాణముదక్కనీరు చ
య్యన మనదేవు సన్నిధికి నందఱముం జని విన్నపింత మొ
య్యన ఖలులైన వీరి బ్రతుకంతయు నెంతయు నంతకారితే
తనకొఱ లేక చక్కపడుఁదత్తణమేగుద మింకరండొగ్గి.

(నంది భృంగి గజాననులు మువ్వరు నిష్క్రమించిరి)

గద్య: ఇది శ్రీ తర్కచేదాంతాది సకలతంత్రస్వతంత్ర శ్రీమ దనుగమభట్టాచార్యాది
 ప్రసిద్ధులగుదాంత శ్రీమ దభివగౌతమావతార శ్రీ కురుగంటి వేంకటరామశాస్త్రి
 వ్రాసిన గాథ శ్రీ కురుగంటిస్వయ్యశాస్త్రిపుత్ర శ్రీ వెంకమాంబికా సతీతిలక
 గోపాల్ శాస్త్రి యగూన శ్రీ హంతగోత్రపవిత్ర శ్రీమ దుభయభాష
 భూషణులూ. లలిత కవితాధారా ధారాళ యశోవిశాల సహజపాండిత్య
 సాహిత్య శ్రీ బాలత్రిపుసుందరీవప్రపన్న బుద్ధజనవిధేయ శ్రీ కురు
 గంటి సూర్యనారాయణశాస్త్రి నామధేయ ప్రణీతంబులగు
 సత్కృతులలో నగ్రగణ్యంబగు కుమారసంభవ నాటకంబునఁ
 బ్రథమాంకిము సమగ్రము. శ్రీ

కు మార స ం భ వ ము

ద్వితీయాఙ్కము

ప్రథమ రంగము.

(ప్రవేశము: — శంఖచూడుడు; ఘంటారద్దుడు)

శంఖ—అబ్బా! ఏమికాలము. పండువంటి సంసారము పాడగుటయేకాక సంసారి సన్యాసియై లేచిపోవుట మనప్రాణాలకు వచ్చినది.

ఘంటా—(ఆశ్చర్యముతో) ఎక్కడినాట! మనకేమి!

శంఖ—జగమెఱిగిన వానికి జంపేమేల యన్నట్లు టమటమా మ్రోగినదాని నెఱుంగన ట్లడిగదవేమి?

ఘంటా—(ఆకాశమువంకజూచి స్ఫులికవచ్చినట్లభినయించి) దక్షాగ్రంబుఁ జూడఁబోయి దాక్షాయణి దేహత్యాగంబు చేసిన సమయంబున వెడలిన బ్రహ్మాశక్తిం జూచి పలాయితండవైతి. తననంతర సమాచారము నాకేమియుం చెలియదు.

శంఖ—(నవ్వి) మగతన మనఁగ ఏదిరా మగతనము. కేభాష! వారే యాబారికి నిందబాలక యొక్కచుగ్గున చచ్చి యచ్చంద్రచూడనకు ముట్టించిరి. ఏ సెక్కయేమి.

ఘంటా—సత్యము! సత్యము! తరువారే; తరువారే.

శంఖ—ముట్టించినతోడనే యచ్చిచ్చుకంటివేల్పు పంపున జగదేక జయధ్రుండు పీఠధ్రుండు చిచ్చుజిగురువలెఁ బోయి యచ్చటివారలనెల్లరక గరచరణగదా ఘాతంబుల నుగ్గునుగ్గుగ నూర్చుడిచేసియు యజమానుని శరంబు గరవాలంబునఁ గరంబుఁ దెగనఱికి భగ్గుగుమను నయ్యగ్నిమంటాగో వెంటనే యాహుతిచేసి రుద్రశూన్యంబగు నయ్యజ్ఞం బెక్కడి దక్కడనె శూన్యంబుచేసి వచ్చె.

ఘంటా—అంతేకావలె. నాకనితినది. కాని నీవన్నట్లు నే నేబుగిని నుంటినో దాఁటివచ్చితిని. రాకుంటినా యా రెండవ సమ్మదములో నాబ్రతు కప్పుడే తెల్లవారు సుమా! తరువాత; తరువాత.

శంఖ—శివుండు విగురుండై వైరాగ్యంబునఁ దపశ్చర్యార్థము హిమాచలాశ్రమంబునకేగె. ఏఁగునప్పుడు తపోవనరక్షణార్థము మనల నియమించెనట. యీచలి కాల మమృతమౌండమీఁది యా వనాలలోఁ దిరుగఁ బోవలె.

ఘంటా—మనమాట లటుండనిమ్ము. ఆహాహా! యిదేసుమా! స్మశానవైరాగ్యము. పురాణవైరాగ్యములుగూడ దీనివంటివే. యథని కీ తాత్కాలిక వైరాగ్యము తుదముట్టినా!

చ. అలుకనొ యింటిపోరుననొ యాసదొలంగినచుట్లు మాఱురూ
పలవడగా దిగంబరులమంచు స్వగంబరము ల్వరింపుచు
న్నిలకడలేని జోగు లవనిగల రెండఱొ వారుజోగులే
యిలఁ దుది రాగుతాదురొగి నిప్పటిజోగులఁజూడఁ జిత్తమా.
తరువాత; తరువాత.

శంఖ—అపయిన నేదియెట్లైనను బుండుమీఁద గుఱుపులేచినట్లు స్వర్గాదిలోకముల రాక్షసబాధలు మెండయ్యె.

ఘంటా—సుగల కయ్యది యెప్పుడు నున్నదే. దినదినము చచ్చువారికి నేడ్చువారెవరు. ప్రకృతమం దీ నూతన యోగికి సహజవైరాగ్యము కుదిరెనా. కుదిరెనేని తనయున్నచోటు విడువనేల?

శంఖ—అది వాకును సంశయమే. ఏకేమితోచును?

ఘంటా—చంద్రకళాలంకారన కేదో యొకసంకల్పము దగిలియుండును.

శంఖ—(విమర్శించి) అరే! నీచేసిన యోచన సూచనగానేయున్నదిరా!

ఘంటా—కారణము పొడగట్టినదా?

శంఖ—తెలసె. తెలసె. హిమవంతునికి వివాహోచితవయస్కురాలగు పుత్రికారత్నము కలగు.

ఘంటా—అనుగో! అదే! అందుకే యీ తపశ్చర్యావేషముతోఁ బొంచుచేయుట.

శంఖ—కాని యంతవాఁడు సానముకదలి యట్టి యగచాట్లు పడనేటికి?

ఘంటా—నమయోచితమైన తనచేసిన కృత్యము దైత్యుల కుపదేశరూపమై ప్రతిఫలించుటయు నాఁటి యనునాయ సురులమీఁద నింకను దొలఁగకుండుటయు స్వస్థలంబునఁ దలయెత్తుకొనలేక మాఱుమూల నన్యమొందకుఁ జేరి దొంగవాఁకిట మంచము వేసియుండును.

శంఖ—ఆ! (నవ్వి చెప్పి) బిగ్గరఁగఁ జెప్పును. గుంభితము. గుంభితము! తెలిసినను భేదించఁగూడదు నుమా!

ఘంటా—(చెప్పులుమాసికొని) బధిరము విననీయును. బిగ్గరగా!

శంఖ—(తనలో నవ్వుకొనుచు) ఏ బ్రతుకునకు బధిరము కూడనా. (నలువంకలఁ బాఁజఁబి) ఎవరును లేరుగా. (మఱలఁ జెప్పి) గుంభితము. గుంభితము! తెలిసినను భేదించఁగూడదు నుమా!

ఘంటా—ఇదా! ఇన్ని. అబ్బా. ప్రతిపత్తునాడు కనుపడని చంద్రుఁడు మఱునాఁడు దనకుఁదానే కనుపడును. (చంకలు గొట్టుకొని) వహ్వా! యేన నిజము గనుపెట్టితిని.

శంఖ—అగునోయీ! అంగవైకల్యము గలవానికి యోచన యధికము.

ఘంటా—అహ! అంగవైకల్యమా! నాకు శ్రవణేంద్రియవైకల్య మొక్కటి యేకా?

శంఖ—దానిపేరే యది.

ఘంటా—పోనిమ్ము, మనోవైకల్యము లేకుండనుండిన సంలియేచాలు.

శంఖ—ఇంతవరకు మనకు దోచలేదు. గాని దైవికమైన పత్నీవియోగము సంభవించినవానికిఁ బునర్వవాహవిషయమై ప్రప్రథమములో రెండు మూడు గళాంతరములం బరిశీలించుట లోకాచారముగదా! యింతలోకములో మొట్టమొదట నితనిమనస్సక్కడకే పాటుటకు నిమిత్తమేమి? యిప్పుడు మనకు దోచినదంతయు వాత్తదేమా!

ఘంటా—కాదు కాదు! ఉండు ఉండు. (కిశులుమూసుకొని కొంచెమాలోచించి) అయ్యో! నోటిలో నాడుచున్నయది. (పాటచూచి) ఆ! దీని కొకకారణమున్నది. (నవ్వి) బాగా జ్ఞప్తికివచ్చినది. ఉత్తప్స శేమియుఁ దోచదూరని ప్రహంగవశంబున నొక్కొక్కటియే పురించుచున్నది.

శంఖ—న పసాధ్యుడవు. గాలిప్రోవుచేసి నిజము నిలఁదీయఁజూతువు. అది గూడ నోటరానిమ్ము.

ఘంటా—అసలు బుద్ధినివాడే యొక్కటమారుడు. వాడు వజ్రపాణివలని పక్షుచ్చేదభయంబునఁ గప్పరుగా ముప్పటిపెప్పట ముణిగి నేటిదనుక లేవనున్నవాడు గాన హిమవంతుఁడు సంతానసౌఖ్యంబుచాలమి నప్పురమేశ్వరిని నుపాసించుటయు నయ్యంబ మెచ్చి యాతని పత్ని మరుపుఁద్రయగు మేనకగర్భవాసంబునఁ దాన పుత్రికయై యవతరించునట్లు వరమిచ్చినదని యొక ప్రతీతియుం గలదు. దానికిఁ దార్కాణగాఁ బ్రథమావతారం విరీతిగా సమాప్తికొందించి వెంటనే యా వరము పొందికొనఁ బార్వతీ నామంబున పీనియింటఁ బుట్టినదని మన మనుకొనవచ్చును.

శంఖ—శెబానీ! నీదిరా యోచన. టక్కిన నరిపోయినది. యీ ప్రతీతి నేనును వినినట్లేయున్నాను.

ఘంటా—ఆ యుగ్రం డుగ్రతపంబున నున్నవాడనియుఁ బయిగా రక్కసు లొక్కతీరున లోకము నిక్కట్టులపాలుచేయుచున్నారనియు నీవ చెప్పితివి. మనము మనసులోఁ బ్రాలుద్రాపుచుంటిమి.

శంఖ—అగును. సందర్భమునుబట్టి కార్య మనుమీయమేకాని యీశ్వరేచ్ఛ నిరూపింపఁ దరమా!

ఘంటా—రక్కసు లిక్కడకంఠునిచే వరముల కొల్లగొన్నవారట. యిపు డింగ్రోపేంద్రాదు లందఱు వీరిచేబడినవారలగుటంజేసి కాలానుసారముగా మంచి యోచనయే చేయుదురు. మనశేమిలొందఱు.

శంఖ—(నవ్వి) అయ్యో. నాతెలివి.

ఘంటా—ఏమిటోయి.

ముద్దకట్టుచున్నది. యీ మంచుకొండ మహిమయేమి. (లేచి కొంచెమువంగి ముందుకు బదియడుగులు నడచి యటునిటుఁజూచి) నాజన్మ యీ సేవావృత్తితోనే సరిపోవు చున్నది. ఆహాహా! చిట్టచివరకు వీని కెట్టిదోటు దొఱకినది. యిక్కడగా వీని తపస్సు. వీనికేమి నా యరచేతి లావుగల మదపుటేనుఁగుఁదోలు కప్పికొని పంచాగ్నిమధ్యమున నుచ్చావ్వన నిశ్వాసములు రానీయక కూర్చున్నవానికిఁ జలి తెలియునా వలి తెలియునా! నౌకరుల కష్టసుఖములు తెలియునా? కలవాని కెప్పుడు దనఁకిందివారిని తన ముంగిట నిలఁబెట్టుటమాత్రము పూర్తిగఁ జెలియును. నాటనండియు దక్షవిరోధముల త్రళ్లు గదా! యది వదలినదనుకొన నిప్పు డంతకంటె నెక్కుఁడు త్రళ్లువచ్చె—నెందుకిది శుభ్రముగఁ బునర్వివాహప్రయత్నము చేసికొనరాదా! యీ మంచుటాలో నివ్వఁగిట నన్ను నిలబెట్టెఁ దనకుమాత్రము తపసుదోచునా!

(పార్వతి, కలవాణి, సవమాలిక యను నిద్దరు సఖియలతో ప్రవేశము)

పార్వతి—ఆర్యా! యీశ్వరుఁ డెక్కడ?

భృంగి—మీకేమి పని.

పార్వతి—దగ్ధవాగ్ధము.

భృంగి—ఆహాహా! యీ స్థాణువును దర్శించినచూత్రాన నీకు ఫలితమేమి.

పార్వతి—(నీగ్గుపడి యూరకుండుట.)

కలవాణి—అంతమాత్రము కాదు. వానిచెంత నుండి కొన్ని యుపచారములు గావింపవలెనన్నది. యిదియ నూ చెలి యభిప్రాయము.

భృంగి—(వత్సలంబున హస్తంబు బెట్టుకొని గంతులు వేయుచు) అమ్మయ్యా! అమ్మయ్యా! యింకేమైన మానప్రాణములు దక్కునా!

సవమాలిక—(నవ్వి) ఇంతమాత్రములో నీకు మానప్రాణములు పోవుగాని వాని దర్శనము చేయించుము.

భృంగి—చాలు. చాలు. రమ్మి నీ మాటలు! మహాయోగుల తపస్సు లెక్కడ, శ్రీల పరిచర్య లెక్కడ! (పకపకనవ్వి) మీ రీ దఱికిఁగూడ రాఁగూడదు.

పార్వతి—ఆర్యా! సేను హిమవంతుని పుత్రికను. గంగాధరుని సేవించుటకు మా తండ్రివసుపున వచ్చినదానను. నా మనోరథము చెల్లనిమ్ము.

భృంగి—అట్లనా! ఆ (పార్వతిని బారఁచూచి) అట్లేని కొంచెము నిలుఁడు నామనసున యోచించు కొననిండు. (కొంచె మవలంతుఁ బోయి స్వగతము) ఇంకేమి తపము! ఇంకేమి వైరాగ్యము! హైమవతియంట కన్యారత్నము. దీని వీని యొద్దఁ దగులించితివా! పంచశరుం డెప్పుడో కనుమూసి నంతలోనే యీమృగాంకుని హృదయ మృగంబును దీనిదరహాసకటాక్షపరంపరా వాగురికలలోఁజిక్కించ గలఁడు. నేడో, రేపో, మాఁపో యింతే. యీయమృతవారు రానేవచ్చినది. యింక బెద్దవృతవారు వదలి పోవచ్చును. గాని యిక్కడ నాచమత్కారమించుకంత జూపింతును. (మఱివచ్చి

(ప్రకాశముగా) అమ్మా ! నీకు వాయాతంకములేదు. శంకరుండడుగో పొమ్ము. కనులార జూడుము. చెవులార వారిసూక్తులు వినుము. మనసార వానిపరిచర్యలాచరింపుము.

పార్వతి—

ఉ. కన్నెను జన్నదానను సుఖంబుగ నీశ్వరు దర్శనంబు ద
తన్నీధిఁజేయఁబోలు నుపకారము లెల్లభవన్ముఖంబుగాఁ
దిన్నఁగఁజేయనెంచితిని దేవుని సన్నిధి నుండువాఁడవో
యన్నసమస్తముందెలియ నాఁడుము పేరిడి నాకు శూలికిఁ.

సుముఖంబుగా దర్శనంబిచ్చి నాచేయు పరిచర్య లంగీకరించఁగ నద్దేవునకు నయ్యవి యిట్టివిని నాకును బోధించి యనుసంధానముచేయుము.

భృంగి—అవును. ఎవని సంగతి వానికేతెలియును. విను.

చ. కరము విరాగుఁ డీ శివుఁడు కావలెనన్నది లేదొకింతయు
స్థిరగమనమునీ యిపుడు నాకును వీనిమనోగతంబులె
క్కరణి నెఱుంగ నొనిచట గావలియుండు మటంచు బెట్టెన
న్నిరుకున బెట్టనేమి ఫల మీతని వైఖరి నీ వెఱుంగవే.
నీ. జలపాత్రఁదోమి నిచ్చలు నిత్తు నంటివా

పుట్టెచిప్పను జేత బాసఁగఁబట్టె
మడిపాత లార్చి సన్ముఖినిత్తు నంటివా
గజచర్మ మొడలిపైఁ గట్టనేర్చె
పూలపేరులు కంఠమునఁగూర్తు నంటివా
పెద్దబొమికలపేర్లు వ్రేలదాల్చె
మంచిగంధము దీసి మై నలందెద నంటి
వా బూదిపూతల నలరువాఁడు

తే. గీ. సతము దానమునకు జలమిత్తు నంటివా
అంగులిపై నుత్తమ అంగమున న
ఫలము లంగరించ బచరింతు నంటివా
విషము మెసఁగువాఁడు విననె తల్లి.

మంచి గంధముదీసి చేతికి నందింతునంటివా, బూదిపూత లొడలెల్లఁ బూసి కొనువాఁడు. మరఁటి చేతబట్టి వినరద నంటివా! యా మొలక తెమ్మెరలు పైవి పైన కబళించఁ బడగలెత్తియాఁడు వెను పాఁపతోడవుల నొడలినిండఁ దొడఁగిన వాఁడు. ఇట్టివానికి నీచేయు నుపచారములు యేమియున్నవి.

తే. గీ. పనులు లేవట హాలికీ బద్ధగంధి
నగవువా తాడు వోయమ్మ నగకుమారి
సరసిజాక్షిరొ సరసుండా సరసజేర
జాలుంజా ల్లండియింటికి సాగుసాగు.

పార్వతి—ఆర్యా! లేదు కాదనుట యొక గొప్పకాదు. పురుషాకారమనగా నీవల్ల నీకార్యము కావలెనని వచ్చిన వారియిష్టములు శక్తికొలంది నెరవేర్చి నిష్క్రమట ముగం బ్రయత్నించుటయే సుమా!

గీ. భస్మని యుపచారములు సేయ వచ్చినాను
చేతనై నవి తగునట్లుం జేసి కొలుతు
నడ్డుమాంటలు సెప్పక యరసి కొన్ని
పనులు వివరించి చెప్పుమా పరమభక్త.

భృంగి—అబ్బబ్బా! యిట్టి సాహసంబుచేయజాలను. నీకేమి! నాకు స్థాన భ్రంశమే.

పార్వతి—ఆర్యా! ఏకింత భయ మక్కరలేదు. న న్నొక్కప్రక్క చాటుగ నుంచి నందగ్భ్రమంతయు స్వామి కెఱింగింపుము. తరువా నా యన్యథము.

భృంగి—తల్లీ! ని యీ యన్నమాంట కడు శ్రావ్యము. మంచి దట్లనేయుదును. నీ నోముఫల మెట్లున్ననో.

(అందరు నిష్క్రమించుచున్నాను)

తృతీయ రంగము

పర్ణశాల సీత

(ప్రవేశము—పద్మాసనంబు చేసికొని జపముజేయుచు శివయోగి, వాని యెదుటఁ జేతులు జోడించి నిలుచుని భృంగియు, ఒకప్రక్కఁ గొంచెము దూరమున సకీయలతోఁ బార్వతి.)

భృంగి—స్వామీ! సేను భృంగిని.

శివుడు—(కన్నులు దెరిచిచూచి) ఏమిరా!

భృంగి—నాది యొకచిన్న విభాషన.

శివుడు—ఏ మది!

భృంగి—అగ్రహపడకుంటిరా చెప్పుచున్నాను.

శివుడు—అగ్రహ మేంటికి? మాకు శాంతమే ప్రధానము.

భృంగి—మీకు శాంతము ప్రధానము కాని పొడుగున నీ కది కనుపడవలెగా!

శివుడు—కామక్రోధాదుల వర్జించి కేవల వైరాగ్యనిష్ఠలోనున్న మాకు నింక సనుమాన మేలరా!

భృంగి—(గడగడలాడుచు) ఆశ్చర్యతమా! మీ రట్టివారె. నోట నాడుచున్నది. చెప్పటకు నోరు రాకున్నయది.

శివుడు—నీకు వచ్చిన భయములేదురా!

భృంగి—స్వామి!

ఉ. కామములెల్ల బోవిడచి కానలఁగోసల నివ్విధంబుగా
నీమములెల్లఁ గొల్లఁగొను నీకడ కల్లదె వచ్చుచున్న దీ
కామిని పెద్దశక్తివలెఁ గన్నడుచున్నది నీ కిదేటి కీ
భామిని సాగనంపుకునె పైబడెనా సగమాదు వీశ్వరా.

ఆ. నె. సరస నుండకుండ సాగనంపుదునయ్య

తపముఁ బ్రేరేపు నేమొ తలిరుఁబోడి

నీవు దీనిఁజూడ నిజముగా యోగంబు

వదలి దీనివెంటఁ బడెద విపుడె.

శివుడు—(చిటునవ్వు నవ్వి) ఏమిరా! నీద రా తస్వీమణి? వచ్చిన యుద్ధేశ మేమో కనుగొంటివా?

భృంగి—(అనునిటుఁ జూచి)

ఉ. చక్క నిబామ్మవచ్చినది స్వామి యిదేమొ భవ త్తపంబు పెం
పెక్కునె యింక నీ సరస కీ రమణముణి చేరునంతలోఁ
జక్కులపాలు గాఁగలవు చిత్తము నిల్పుము సాగనంపెదన్
నిక్కమ నాటినుండికల నిబ్బర మిప్పుడచూపె కావలెన్.

శివుడు—అగునరా! ఆ చిన్నది యెవరు? ఎందుకువచ్చినది? సంగతి చెప్పకేమి?

భృంగి—అ! అ! చిన్నదా! యీ హిమవంతుని కూతురంట; పెండ్లికాని పడుచంట; నిన్ను సేవించుటకు వచ్చినదంట.

భృంగి—అస్సీమాటలు రాదీనినానుసుమా! కాని నామాటవిను.

మ. ఇది నీ దగ్గరఁజేరి నీ పనులు దా నేమేమొ కావించి నె
మ్మది నీదాస్యముఁ జేయవచ్చినటు లీ మాటల్నిరూపించుచు
న్నది నీ వొప్పితివేని దీనివలపాలై యోగమున్వీడి త
స్మైరభోగంబుల మున్గచుండెదవు స్వామి యింతి నంపింతునా.

శివుడు—

ఉ. ఏమిర భృంగి నన్నిటుల హీనప్రమాటలఁ బోకరింతు వే
నేమరుపాటుఁ బొంగుదు నెంతి దనంతనె చొంతఁజేరి యే
మేము యొకింతసేవ చరియించినమాత్రనె లోపమేమి యా
భామయు భక్తురా లించట భావమునిల్పిన నిల్పుగావుతఁ.

ఉ. చిన్నది బుద్ధిగల్గి మనచెంత నిరంతర భక్తితోడఁదాఁ
జెన్నెసలార సూనతులశీదళము ల్బసపూజవేళిలో
మిన్నక తెచ్చి చచ్చుచు సమీపమునం దిలకింపవచ్చు ని
వన్నటు లించుకై నను భయంబనరా దిట నుండనిమ్మరా.

భృంగి—అబ్బ! అబ్బాల చక్కఁదనాలనుష్ట ఆదేని నీ కుపచారమేమి?
దాని నెగాదిగఁ చూచుటతో నరి. ముదట సంసారభ్రష్టుడై తిరి. తనువాత సాన
భ్రష్టుడై నైతి. తుదకిప్పుడు యోగభ్రష్టుడవుమా! నన్నవలదు
సుమా!

శివుడు—

చ. మన కిది హానిచేయ దనుమానముపెట్టకు మోరకంటన్
నను లలితాంగిఁ జూడిను మనంబునఁ దల్పును బలకరించ నొ
య్యనఁ దరివేచి పూజకనునైన సుమాచులఁ చెచ్చియిచ్చులాఁ
గున నియమింపు మోరి వలకుంజర కుంజరగామినీమణిక.

భృంగి—(నవ్వి తలఁచుచి) పామకాళ్లు పామువేలే నెలియున్నట్లు ముదట
నుండియు నిష్కర్షణ యతను యోగంబు తినుయాగంతై తుదముట్టునని తోచుచున్నది.

శివుడు—(నవ్వి) ఓరీ భ్రష్ట! నీమాటలలోని ద్వంద్వము నాకుఁ జేటు
తెల్లము కాదనుకొంటివోక్కో! అంతవని యెంతటను గాదనుకొమ్ము.

భృంగి—చేనా! మీ యాన కిడుగు దాటుదునా! యిదగుగో. (కొంచె
మావలకుఁబోయి పాగ్బత్తో) తల్లీ! నా చమత్కరింబుల గనుపెట్టినా! యీ కాలం
బునఁ ద్రోవనేవోయి త్రోవనే వచ్చువానికిఁ గాన్యసిద్ధి దురటము. నేనెట్లుమాటలాడె
వలెనో యట్లే మాటలాడి మీకాభ్యం సేజేచ్చుకొని వచ్చినాను సుమా!

కలవాణి—భృంగీ! శివాంతగంగీ! నీమాటలెక్కడను నక్కడను బ్రతికూలము
లేకా!

నవమాలిక—(కలవాణితో) ఓసీ! అన్నియు మన చెవులఁ బడుచునేయున్నవి.
యింకఁ దరచకు.

పాశ్వతి—(సఖియలతో) కొన్నికొన్నివోటులఁ బ్రతికూలముగ నాఁడినఁ గాని యనుకూల పడదునుమా ! అక్కడ సందర్భమంతే. భృంగి వారియంతరంగ మెరింగినవాఁడు.

భృంగి—అహహ !

చ. తరుణి ఫలించె నీతపము తప్పక చెప్పినయంతలోనె యీ
పురహారుఁ డాదరించి తనపూజకుఁ బూవులుదెచ్చియిచ్చు న
ట్లరయు మటంచు నన్ననిపె నన్నిజగంబుల తల్లివౌదు విం
దరమర లేక నీ విక సదాశివు సన్నిధి సేవసేయుమా.

(ఎవరు వినకుండగ ముందుకు వంగి)

జననీ ! సదాశివుఁడు నిన్ను గరుణించినాఁడు. ఎన్నటికైన మిరిద్దరొక్కటి యైతిరేనిఁ దద్దయు గరుణ నామిఁద నింపవలయు సుమీ !

పాశ్వతి—(చిటునవ్వునవ్వి సిగ్గు నభినయించుచు శివునియొద్దకుఁబోయి ప్రదక్ష ణముచేసి స్తుతించుట)

ఉత్సాహవృత్తము.

బాలచంద్ర చారుచూడ పరమచిద్విలాస నీ
పాలజేరినాను లీలభక్తి ముక్తిపాల నీ
శీలమెఱుఁగఁజాల బాలఁ బిన్న సేవలిడుదు నా
పాలిభాగ్యమివదేవ, వాలుగంటి నేలవే॥

ఉత్సాహవృత్తము.

నేలతాల్పుపట్టి నేను నేర్పుమీఱ నోఱ్ఱుతోఁ
బూలుననలు మంచిపండ్లుఁ బూజవేళ నీకునే
నోలిదెత్తుఁ బాళినిత్తు నుత్త రోత్తరగ్ధిగా
నీలకంఠన న్నకుంఠనిచ్చులచ్చ నేలుమా॥

(చెలులతో) మనము పుష్పాయనార్థము వనమునకుఁ బోదము.

(అందరు నిష్క్రమించిరి)

చతుర్థ రంగము

వనము

(ప్రవేశము—పార్వతి, చెలికత్తియ లిరువరు)

పార్వతి—

చ. గుమగుమ లాడుచున్నయవి కోయుదమా చెలులారపూవులన్

కలవాణి—

సుమము లివెల్ల నిప్పటివె సుందరి యందికొనుచు నేర్పుతో

సవహలిక—

సమయము మించకెయ్యవలె జయ్యన కోయరె కందకుండఁగా;

పార్వతి—

శమదనుశాలి పూజకివి చాలపు సోద మికిన్నికోయరే.

కలవాణి—

ఉ. పువ్వులు వంతు వేసికొని పొల్పుగఁగోయుదమమ్మ పార్వతీ

నవ్వులమోము తల్లివిక నవ్వుకు రవ్వుకు రాకు నవ్వితే

బువ్వుల కానవాలు గనబోలము వైలను నీవుపోవలెన్

దవ్వుల కేల నీకడలఁ దాకిన వెల్లను గిల్లుమల్లన్.

తరళవృత్తము.

సవహలిక—

ననలసందున దాఁగియున్నది నాతికమ్మని తావులం

దనరుచున్నవి పూవులెన్నియొ దాటిపోవఁగ నేటికే

మనకు నేటికిఁజాలుఁ బూలను మందయానరొ కోయరే

తొనకనీకుము పూవుదే నెలఁ దోలుతోలుము తేటులన్.

అంబురుహ వృత్తము.

పార్వతి—

తుమ్మెదలిమ్ముగ గ్రమ్ముచునున్నవి శోభన న్విడి పోవుపూఁ

దుమ్మెగఁజమ్ముచు జమ్ముచు న్విడిఁ దోయజాక్షిరొ తోలరే

కలవాణి—

ద్రమ్మరిహమ్మని పొమ్మనఁబోవును ధీరవైవిరు లేరవే

నమ్మిఫలమ్ములు నెమ్మది ద్రంచవె నాతిరో వెఱవేలనే॥

పాశ్వతి—

పచ్చరాలకు రంగు లిచ్చెడి పచ్చిదూర్వలయగ్రము
 ల్మచ్చకంటిరొ చిచ్చకంటికి మచ్చవంటివి కోయనే
 పచ్చిల్లుని హెచ్చరించెడి పంచపుష్పములేరవే
 నిచ్చనిచ్చటివేన తెచ్చెద నీవు తెమ్మవి నెచ్చెలి.

నవమా—

ఇంతిగో మన మింతలో వనమంతజూచినఁ దీరునా
 వింతవింతగఁ బూలుపూచెను వీనితావులు నీచెడిక
 గొంతులెత్తుక కూయుచున్నవి కోకిల వీరికొమ్మలన్
 సంతసంబిట సంతకంతకుఁ జాలఁ బెద్దనగుఁ జూచి.

పాశ్వతి—

బంతిగానలి సంతతు ల్లమపంతము ల్లెలిపింతు మం
 చంతలో బిలిమింతరాలిడు చంతికంబున నున్న చా
 మంతిపూవుల సంతకుందిగి మంతసంబునఁ బాడుచు
 న్నంతిపూవుల కంతభోవన పంతుగాఁ బిలుపింతమా.

కలవాణి—

కలికిచూడు గులాబి గేదగిఁ గాగలించెను వాసన
 త్వలికి మించెను జాజునల్లెల పిల్లతెమ్మెర హాయిగా
 గులుకుచున్నది గండుగోయిల కొమ్మసందునఁ గూసెనే
 చిలుకబల్కునొ నీదుపల్కునొ చెప్పజాలనె నెచ్చెలి.

నవమాలి—

చ. మునితరు వల్లదే కనుము మ్రోలఁ బరాకు చిరాకులేక చి
 క్కని ముకుక్షైక భాగ్యమునఁ గ్రాలెడుదానికి వామసీమ నీ
 వసలత పూలుపూయుటకు వాసితయై మఱి రెండు తీవియ
 ల్లన జతఁజేరి రాగవియఁ దా సరదాకలదయ్యె నియ్యెడన్.

పాశ్వతి—

చ. నవనవ పుష్పజాతులు మనంబున ముగ్ధులు మూటఁగట్టుచు
 న్నవి చెలులార పూజకివి యాదిన మేలగుఁ గండనీకయ్యా

పువ్వులను గోయరే ననల పొంకము జూడరె కన్నులారగా
శివుడివి పూజసేయునెడ శీతల భావముఁ జేయునాయెడఁ.

కలవాణి—పువ్వుబోణీ ! యీగంగానదీ పరిసరారణ్య ప్రదేశంబుఁ జూచితివా!
యిది నీతండ్రిమహాభాగ్యము. మహాదేవుం డిచ్చటఁ దనయిచ్చతీరఁ దపోసు స్థానంబవలం
బించె నద్దేవుని యుపచారంబులు నీకు నలవడె. దీనంజేసి నీకుఁ బరిమైశ్వర్యం
బనివార్యంబుగ రానున్నయది.

నవమాలి—(నవ్వి) చక్కనిబొమ్మను నిక్కమ యెక్కసక్కములాఁడు
చున్నావఁటే ?

కలవాణి—కాదుకాదు. శివపూజాఫలం బూరక పోవునా ! మనచెలి మహా
రాజ్ఞి కాదే !

నవమాలిక—అట్లెనచో మనశకము నిరాశంక మే. కానిమనల నింక నోరకంటన్తైన
గమంగొనునే !

చ. శివుని ప్రసాద మొందుటకు సిద్ధముగా నొక కొన్ని సేవలం
దవహితమైనటించు తటి నాదరము న్మనమీఁదఁ జూపెడిం
జవరకు వానిలోఁ గలిసి చిత్తములో మనలం దలంచునో
శివశివ చిన్నగాఁటి మనచెల్మి యిదేఁటికి నింక బోఁటికిఁ.

పార్వతి—(కనుబొమ్మల చిట్టించుచు)

ఉ. మీరిటు మీఱి చెప్పునురె మెఱుగవలె కులికుట్టుమాటలం
గోరికచాలుజాలు నినుగోపదరే పరమేశు పూజకై
బోరునఁ బూలుగోసికొని పోదము మోదముతోడ రారెయో
నీరజనేత్రలార నుడి నేర్పితరొర యవేటిమాటలే.

(నాలుగైదడుగులు నడచి పూలుగోయుట)

కలవాణి—

ఉ. రూపవతీమణీ వరనిరూపణ ముచ్చట కంటి మింతలోఁ
గోపమిదేలనే నిలుము కూడనె పోదము పూలుబత్తురు
బ్ధూపపుద్రవ్యము ల్వరుసఁదోడ్కొని వచ్చెదమమ్మ కొమ్మరో
నీపతి పూజ వేళ కివి నేర్పున నోర్పున నందఁజేయవే.

నవమా—

ఉ. నవ్వుల కన్నమాటలకు గాతిరొ కోపముఁజేయ నాయమా
దవ్వులకేఁగుఁదెంచితిమి తాళుము తాళుము కూడఁబోదమీ

పువ్వులు నాల్గు నందుకొనఁ బూజకుఁజాలినవన్ని యశానుమా
యవ్వపుపువ్వుబోణి యిపుడా సమయం బిటు రవ్వజేయఁగా.

పార్వతి—సకీయలారా! యెకనక్కెపుమాటలు మానిరండు. చూడు డివ్వన
ప్రదేశంబు లెంత సొంపుతో, గండుంగోయిలల పంచమస్వరంబుల నంచితంబైన
క్రొమ్మావి తోటలు, పన్నీటియంత్రంబుల చెంగట రంగారు బంగారు పనిరంగుల
సింగారంబై నింగికెబొంగారు బంగళా మేడముంగలఁ బలుతెరంగులఁ జెలంగిన
సంపంగల గుమగుమలనొప్పారు నప్పారిజాతంబులు గుప్పుగుప్పున నుప్పరంబునకు నుప్ప
తిల్లెడి కప్పురంపు బుప్పొళ్ళతోఁ బరువర్పుక్రొక్కెడి మరువంపు మల్లెలును, మల్లె
పందిళ్ళ కిరుగడల గడలుకొని పెచ్చుపెట్టిన పచ్చకప్పురపుటనలుల నల్లిబిల్లిగ నల్లికొని
వెల్లివిరిసిన ద్రాక్ష పందిళ్ళకీవంకలఁ బొటకరించెడి దబ్బిమోటికల బీటికెలకుల నోటి
కలర మేఠసేసి నెజల నొత్తిల్లి చల్వలంబుల నిల్వంబడిన పూదేనియల నొప్పుగఁ
దప్పిదీర్చుకొని పూచూదలఁగటేసి విటిసి పారుచున్న పన్నీటితెలిసేటికాల్వలఁ
జెల్తుగ నోలలాడి వెడలికమ్మని మొల్కుతెమ్మెరలవలన హాయిగలిగి మారలెత్తి పరుగు
లెత్తెడి లేడికొదమల యడుగుల నక్కడక్కడ నల్లఁడు వారిన చామంతి కుడుళ్లును,
జామంతి కుడుళ్ల నందున నింపు సొంపులు పెంపగుచున్న సుర పొన్నలును, సురపొన్నల
జెన్నొందినపొన్నలును, జాన్నలపై నెగబ్రాకు లవంగలతాకుడుంగములును, లతా
కుడుంగములనిండ బిండారబోసిన విగ్గంబున నిండారినవ్వచున్న క్రొవ్విరులుంగల్లిచూడ
సొంపెయున్నయవి. నేటికి శశికిరీటునికి పూజాద్ధీపుష్పంబులు చాలు మఱుపూట
మఱుల నరుడెంతము. పోవుదమే!

కలవాణి—(నవమాలికతో) చెలీ! మనచెలికి నొక్కచిన్న చెలువంపుమాట
చెప్పాచున్నాను. నీవును పరధ్యానంబులేక విను. (పార్వతితో) మందగామి! ముందట
నందంబైన యిమ్మందారంబుఁ జూచితే! చిగురుంజెడల జెన్నొంది పొందికతోఁ
బెనవడి యల్లికొనిన తీగలనెడి పాపఁపేరులఁబేరువడి విరుల చాలనెడినెలకూనపైకడ
నింపు మెఱయఁ బుప్పొడియను బూది పూతనలందికొని యమంద మకరందధారా
మందాకిని దాలిచిభృంగుల యభంగురకుటిల నటనంబులచేఁ బ్రసన్నంబై యవరశివుం
డనఁడగి యున్నది. దీని సరసనిమకంతఁ జేతులుజోడించి నిలుచుండుము. చూతు
నెట్లుండునో?

పార్వతి—(చిలునవ్వునవ్వి) నన్నేమి నవ్వెదవే! గనుకనే కలవాణివి. (మఱి
నాలుగడుగులు నడచి పూలుగోయుట)

నవమాలిక—కలవాణీ! మనచెలికి శివపూజాసారవశ్యం బింతింపని చెప్పందరమా
చూడు.

సీ. ననలు గోయఁగఁ బోయి ననలంచు దన చేతి

కొనఁగోటి తక్కులఁ గోయబోయె

తన చేతి కొనగోటి తక్కు తేయని మానె
 ననలఁ జేజేతఁ బట్టినవె 'యూర
 తనచూపు గుంపులు తవిలి తోలఁగఁబోయె
 దర్శించి తుమ్మెదదాటులనుచు
 ముసరు తేట్లను జూచి ముటిపెంపుఁదన చూపు
 లని తోలఁబోవ దియ్యలరుఁబోడి

తే. గీ. చూచి నావఁటె గట్టురాచూలి శూలి
 మీఁద మనసున నెల కొల్ప మెల్ల మెల్ల
 జేయు పనులివి నిచ్చ లచ్చెఱువులయ్యె.

(పార్వతీతో)

పూవులివిచాలుఁ బోదమా పూవుఁబోడి.

పార్వ—(ప్రద్రవంకఁజూచి)

జ్ఞప్తికిఁ దెచ్చినావు శీఘ్రమ పోవలెఁ బూజాకాలము సమీపించుచున్నది.

(అందఱు నిష్క్రమించుట.)

పంచమరంగము

పర్ణికాల

(ప్రవేశము—యోగనిష్ఠఁజూపుచు శివుఁడు, పరిచర్యఁజేయుచుఁ బార్వతి, కొంచెము దూరముగా నొకప్రక్కను, కలవాణి, నవమాలిక.)

కలవాణి—చెలీ! చూచితివా! మనచెలికి నీశ్వరోపచార పారవశ్య మింత యెప్పుడే? చూడు. చూడు.

చ. నిరుపమ రూపవేషములు నెయ్యము నొయ్యనఁ జూపునట్లు సంత
 బరమునఁ జేరువం దిఱిగి మాలిమితాలిమి బాళిమీరనీ
 గిరిజ గిరిశుభావగతికం జతయై మతయై పరాకుసే
 కురనియ కొక్కరీతి ననుకూలపుఁజేతలు సేయుచున్నదే.

నవమాలిక—ఓసీ! అగునే! అడుగోచాడు.

చ. కరము కరంబులున్నుడిచి ఖండనిశాకరమాళి చుట్టునుం
 దిరిగడి వేళఁ జెక్కిఁకులదీర్చిన వజ్రపుఁ గ్రమ్మజోళ్ళ త

తరపుఁ దళ త్రళలఱలి దట్టపుఁ గెంజెడలోని యేటివెం
దరగల మీఁదఁబారి వెడతైతకలాఁడుచునున్న వే చెలి.

కలవాణి—

చ. కులుకుచుఁ జిన్నినవ్వొలయఁ గూరిమి సన్నిధిఁగొల్పుచున్నయా
కలికి కచప్రభాచకచక ల్చలరేఁగి విరాగియైన యు
త్పలసుహృదంకురాభరణ భద్రగళంబును గౌగలించె దొ
య్యలి నిలఁబాటి వారిహృదయంబు నెఱింగెనోయేమొచూచితే.
నవహలిక—

ఉ. తిన్నఁగ జేతు లొగ్గి యొక తీరున నొడలవంచి మ్రొక్కుచోఁ
జేన్నెసలారు నెన్నసఁటి చెల్వము చూచి సహింపులేకయా
పన్నగరాజభూషు తలపైఁగలపు వ్వది వాడునూపి తా
మిన్నక చిన్నవోయినది మేచక వేణిరొ చానఁ జూచితే.

కలవాణి—

ఉ. పంకజనేత్రఁ జూచి కరపద్మమునం గల జింకపిల్లనా
శంక మనస్కుమైబెదరి సాఁగఁదలంచు తెఱింగి బాలచం
ద్రాంకుఁడు యోగలీల కనువౌ యరచూపున నీయొయారి ని
శ్శంకమనంబుతో నరసి చయ్యన నిష్ఠను బెంపు చేసెడిన్.

(భృంగిప్రవేశము)

భృంగి—(అర్థనారీ రూపముతో)

(ముక్కున వ్రేలు ఘటించి యాశ్చర్యముతో) ఏమిచిత్రము! మీచెలికిప్పుడే
స్వతంత్రప్రచారము యోగప్రచారని యొద్దఁ గలిగినట్లులున్నజే. అదుగో యీయిద్దరకు,
బూర్వసంబంధ మేమైనగలదా!

కలవాణి—మీరట్లనఁదగునా; మహానుభావా! మా మైమవతి కిన్ని యాలోచన
లున్నవా! కన్నియగదా! పూర్వ సంబంధ మేమైన నున్నదా యంటివి. మాకేమి
తెలియఁ బరమేశ్వర సన్నిధానవర్తివి. నీకే తెలియందగు.

భృంగి—

ఉ. కన్నియ యైననేమి! మఱికన్నెకె వన్నెలు జిన్నె తెక్కువౌ
నన్నుల మిన్నగాదె; యిది యన్నెలదాలుపు మున్నుగన్న య
ట్లున్నది గాని దీనికిట నుగ్రుని యొద్దను గ్రొత్తలేదు పో
యెన్న విచిత్రమయ్యె నిది యేమగునో యింక ముందుఁజూడరే.

పరిసరమున యా విరాగి యెడమ భాగము నెగాదిగ రెప్పార్చక చూచుచున్నది.
చాలుచాలు రమ్మనరే!

ఉ. సందోక యింత యీయఁగనె చక్కగఁ దాబొటవేయుచున్నదీ
సుందరిఁజూచితే తనకు శూలి వచింపని చెయ్యిలేలని
య్యందట మిందుమాళి కహహా! విడువందగు వారమాదుమే
మందును జాలురమ్మనరె యమ్ముని పొమ్మననందమా యికకా.
(పాటఁజూచి) ఆ! ఆ! వద్దు వద్దు పూనోపచారము లర్పించి యా కన్నీయ
యిటుమొగంబై వచ్చుచున్నదిరే?

పార్వతి—(వచ్చి)

ధృవకోకిలావృత్తము

పార్వతి—

మునికీ దెచ్చిన పూవులిచ్చితి ముంసుగా మన పూవులే
తనదు పూజకుఁ బ్రీతిఁ జూపుచుఁ దా గ్రహించెను జక్కఁగా
మనమికన్మఱి పూట పూటకు మానక చ్చటి పూజవే
పునికి తెత్తము రాఁరె పోదము పూలతోటకు నిప్పుడే.

నవమా—చెలీ! యీ భృంగి మనకు నిక్కడ ననుసంధానకర్త గదా! యితఁ
డుపడేకించు మాటలు వినుము.

కలవాణి—సఖీ! నిర్ణీతమైన యుపచారము మాత్రముఁ జక్కఁపెట్టుకొనుము.
ఎక్కువకుఁ బోవుము.

పార్వతి—భృంగీశ్వరా! నీ యభిప్రాయ మేమి?

భృంగి—అమ్మా! యీయోగి మహా రాజయోగి. వీని చిత్తవృత్తి కడు సున్ని
తము. ముక్కునఁ గోపము పిలిచినఁ బలుకుచుండును. గాని వీనికి గోపప్రాసాదములు
రెండును సులభములే యైనను నీవని యెంతో యంతఁ జేసికొని కంటిముందట నిలువక
తొలఁగిరమ్ము. చను విచ్చెగదా యని చొఱబడి మీదిమిక్కిలిఁ దెచ్చుకొనకుము.

ఉత్సాహవృత్తము

తిన్నఁగా జగన్నివాసుఁ దెలసికలసి మెలసినీ
పన్న గాధిరాజు మనసు నలుసు చేసికొనకయో
పొన్ని సేవ లెన్నఁబడుచుఁ బొసఁగు మమ్మ యిమ్ముగఁ
మిన్ను సిగవి క్రింది కండ్లు నిచ్చుఁజెందు సుందరీ.

పార్వతి—క్రిందికన్నులంటిని లోకములో నెల్లరకు రెండు కన్నులేకదా! యీ మునిగి మూడు కన్నులేల వచ్చినవి? చిన్నదాననుఁ గ్రోతదానను. మర్మమెఱుంగక యడుగుచున్నాను. దాని మృమెటింగిలేని నా కిండుక నిరుపించుట.

భృంగి—సుందరీ! నత్యము. ఆమాటయే నత్యము. వీనికి నెగువ నొకకన్ను దిగువ రెండుకన్నులు పుటువలోనేయున్నవి. యెక్కిడకు బోవును. నీ కన్నులకుఁ జక్కినివాడు గాడని యెంచుచుంటివా! యింకఁ గొన్నినాళ్ళు వీనియొద్ద నాశ్రయించియుంటివా ఇతఁడు ఏమను మీఁది కన్నొకటి మొలపించఁగలఁడు సుహ! ఇతని చక్కందన మప్పుడు నీవ మెచ్చికొందువు.

పార్వతి—శివానుచగ మణీ! రమణీమణిని గాన నీ విట్లనుచున్నావు గాని యిదం తయు నిన్నడుగలేదు. మూడుకనులుండుటకు మర్మమెఱుంగ నడిగితి.

భృంగి—తల్లీ! యుల్లస నాడకు. చెప్పుచున్నాను. వీనికి మూడు కన్నులుండుటకు ఫలము వినుము. క్రిందిరెండు నేత్రములు లోకానుగ్రహారమై కరుణా మృతపూరితంబులై మొదటి మూడు పునఃసంబులకు సాధకింబులయి యున్నవి. యూర్వ నేత్ర మెక్కిటియు, నీచెప్పిన గుణింబులలో నొక్కటియైనలేక కేవల తేజోవీచంద్రై నిష్కామస్థితికి మూలమై యున్నది. సర్వస్వతంత్రుఁడు గాన నెప్పు డెట్లయ్యెనా చూడవలెనో యట్లనే చూచుచుండు. నితఁడెప్పుడు నిష్కాముఁ డగుటంకేనీ సహజమైన చూడ్కి నడచివేసి యమ్మాడవ చూడ్కితో లోకందన తేజోవీచంద్రై దాఁగనుఁ గొనుచున్నవాఁడు. లోకా మొకప్పుడు గడచు రెండుకన్నులగుండై ట్లునువిప్పి పునఃసృష్ట్యాంబున లోకవిడండుల బాఁగించిన నాచరించవచ్చు. నేవాధర్మయ వదలక నీ వేప్పట్ల యీశు నిష్కనే యుంచుము. నీవడిగిన మృమెరియ.

పార్వతి—సరేకాని నీ విష్ణుఁడు నగము మగన పుగ నగ మాఁడును పుగ పేషము గరించినా వేల?

భృంగి—అమ్మా! నాయయ్యవారు ప్రతిదినంబుఁ బూజించుతము రెండు మూడు క్షుణ్ములు మదియమే భావనలన భుటనంబులచే తినోదిండు గాన నిష్టఁ డప్రమేష్యులన వినోదాన్ని యుట్టినారీ పము వహించితి. మీపని మీగు చూచుకొనుడు నావనికి నేను బోవుదును.

పార్వతి—(జ్ఞాపకముఁ చెచ్చుకొని నాలుగడుగులు ముందుకుఁబయి స్వగతము.)
మ. ముని యానాడట వచ్చి నాజనకుతోఁ బొల్పార బోధించిన
గ్లానరిం దేవుని కర్ణుని తనువెంతో వినోదార్థమా
నని యె నెంచుచునుంటి దాని కిది దృష్టాంతంబుగా నుండె నీ
ఘనుఁడధాంగము నొకునిచ్చునొకొ యెకాంతంబిదెల్లండునో.

(మూల నాలుగడుగులు వెనుకకుఁ జని ప్రకాశముగా) భృంగీశ్వరా! నీవియ్యర నారీశ్వరంబు దాచ్చిలిసలలచుండు నేయువేళ నా క్షణమైనదేవుని హృదయంబు గుంజరింజితనుండునొక్కొ!

భృంగి—అమ్మా! యిప్పుడు నా యీ వేషంబుఁ దిలకించితివిగాదా! నీమనసున నెట్లున్నది.

పార్వతి—అర్యా! నామనసునకు బహురంజకముగఁ దోఁచె!

భృంగి—అయ్యవారికి నీకుఁబోలె మనోరంజక మీ!

కలవా—అర్యా! మీఱు నుడివిన యీ యుపమానోపసేయభావము నీ రిరువు రకు నైకమత్యమును బోధించుచున్నదే.

శవనూలి—ఓసీ! నీ తెలివియేమాయె, ఐకమత్యమంటివి, ఐక్య మీ యనఁదగు.

భృంగి—(నవ్విచపన్నట్లుగొట్టును) ఐకమత్య మీ చివరకై కన్యకై పరిణమించును. ఎట్లన్నను నరే! మీయుద్ధేక మట్లున్నచేత, అభిప్రాయము పుట్టిన నాఁడు గతుకొందము.

పార్వతి—భృంగీ! నీవు వేసిన యీయూహారీ వేషమున కుపయోగమడిగితిని గాని వేలు గాదు.

భృంగి—జూసీ! దానిపేరే అది. యెవరెఱుంగని వేషమున్నది. కారణ సామగ్రి యంతయు దానికంటే యొకఁగూఁడుచున్నది. కొమ్మ! యిక్కడ నీవింక మఱలకుము.

పార్వతి—నన్నిధానమునకు నీవు విసోదాగ పేఁగ నుంటివి. మిమ్మును బుష్ప నయనాగము పోవనుంటిమి భాగవంతయు నది మునూ! (నలులతో) రారపోదము. (పార్వతీ నలులతోఁ బూలవనమునకుఁ బోవుట)

భృంగి—(ముందుకువచ్చి పూజానంతరము సమాధిని బట్టినోపు శివుని యొద్దకరిగి చమత్కారముగ నృత్యముఁజేయుట)

శివుఁడు—

చ. పలువిధమైన వేషములఁ బాయక యచ్చున గ్రుగ్గి నీ
వలమడి వేయనేర్చితివి హావము భావముఁజూప నేర్చితి
వలరంగ సర్థనానివయి తొర భ్రతుఁసక నిర్ముఁజూడ నీ
కలనము నా మనంబున వికాసముఁ జెందుచున్న దింపుగళ.

భృంగి—దేవా! మూలక వికాసముఁ జెందుచున్నదన సాక్షరమా, నాయది వేషము నీయది జోషము. నీజోషము జోషమును గానెంచి నిక్కమైన యరనానీర్వర వేషము నీవు నగించితివా నా మనసున నిజమైన వికాసము రాఁగలదు.

శివుఁడు—ఓరీ! చాలుఁజాలు; చాలింపును. సమాధిమయమైనది ద్వారము నకుఁబొమ్ము. (అని యోగంబు పట్టుట. భృంగి ద్వారంబునకై వెడలుట.)

(నంది ప్రవేశించుట)

భృంగి—ఓహోహో! నందికేకరా! నీవిటు రాఁగఠంబేమి. మనయా శంకరుని తపోస్కృతంబులకు విష్ణుము బంధడి వాఁడందఱో! వానినొక్కనినైన

నియ్యాశ్రమంబున నడుగిడ కుండు నటుల జాగరూకుండునై యుండు మనికదా, నిన్నీ యాశ్రమంబునఁ గొంత పరివారముతో నిలుపుట !

నంది—భృంగీ ! నాకేమియుఁ దోచకున్నది ముందుగతియేమో !

భృంగి—ఏమి మునిఁగినది ?

నంది—పురందరాగుఁ డెందుకో యోచించి మచ్చగుని బిలువ సంపినారట. చూచాయగా నీకింపదంతి నాచెవులఁబడినది, యాపడుచు కుర్రడేమి సాహసిండునో !

భృంగి—ఇక్కడ నేను జాలియుండును. ఏపు వనాంతములయందు దిటుగుచు నింద్రసభలోని సమాచారముఁ గనుపెట్టుము.

(నంది భృంగి నిష్క్రమించుట)

షష్ఠ రంగము

[ప్రవేశము—ఇంద్రుఁడు, మన్మథుఁడు, బృహస్పతి.]

(10 నిమిషములు రంభ నృత్యము.)

మన్మథ—మహేంద్రా ! మీరలిప్పుడు నన్నుఁ బిలువనంపిన కార్యం బెయ్యది !

ఇంద్ర—

ఉ. మారకుమార శూర సుకుమార గుణాకర శ్రీ కుమారనీ

బారికి నెవ్వరై న నిలువంగలరా జగదేకవీర నీ

వారయఁ దండ్రుఁడొల్లిన దయాభుడ వొందువు మాయెడన్మహా

ధీరప్రపంచము లభవదధీనము తాఁగద మాకు నీపుర

స్కారమె యిప్పుడొక్క యుపకారముఁ దోరముగారచింపవే.

వత్సా ! మాయొక్కట్లు లిటివని చెప్పనలవికావు. మేము లోకాధిపతులమని శేరకాని లోకాధిపతుల మేకదా ! బహుపర్యాయములు నీతండ్రుచేత బరిపాలితులము కామే ! నీవు నెఱుంగుచువు. మాప్రాపు మీరుకదా ! మీకన్న మాకు దిక్కెవ్వరు ? స్వర్గవాసము భగ్గవాసమువలె నున్నది వింటివా !

మన్మథు—తండ్రీ ! యిట్టి మీఁదిమిక్కిలి యిప్పుడేమి సంభవించినది ? మీకు నేను జయంతుని వంటివాఁడను గానే ? మీభారమునాయది. యంతమీన మేముల లెక్క పెట్టనేల ? తుట్టతుదకైన బట్టదలతో న్నేటి యొక్కట్లునైనఁ గొట్టివేయఁగలను. వినము.

మ. జగము ల్నా యరచేతిలోనివ సదా సత్యంబ నాచేతఁగా
దగుకార్యంబది చేతఁగాదనుచు నే ధైర్యం బవార్యంబయో

నగవైరీ మది సంశయింపక యనూనప్రేమతో నానతి

మ్మొగిసాధింతును నాపరాక్రమము గాయో పండొ చూపించెదన్.

బృహ—మదనా! ఏ ప్రభావ మింతయని చెప్పందరమా? బ్రహ్మస్ఫుల్లో నంత టను భవదీయసత్తావేశములు గదా! ఏ ప్రచారము లేనిచో నివ్వ్యత్వమే కదా! ఏ సంకల్పమునకు నెన్నడైన వికల్పముకలదా! నీ సహాయులు సామాన్యులు కారు. ఏవు సత్యసంఘండువు.

మన్మ—ఆచార్యవర్యా! మీరన్నమాటలు రత్నాలమాటలు. మీ రనెడి గుగువు లుండగ చూకేమి కొఱత! మా భావనలు మీ దీవనలే!

ఇంద్ర—కుమారా! ఏవు మహాలక్ష్మీపుత్రుండవు. మహారాజు భాగినేయుం డవు. చక్రధరుని గవ్యతేజంబున నావిగ్ధించిన పుణ్యమూర్తివి. నిఖిలజగదంతరాళ సత్రామంగళ విగ్రహుండవు; నిరంతరస్వచ్ఛందనిర్వక్తపరాక్రముండవు. భవదీయ సముద్యమంబునకు నేనైన యశంబుండునే? వెఱికిచెట్టు మందుకు రాదను మాట నిజము. నాటునుండి నీ మాట విన్నవైతి జెంచె. సురలకళంబులు దీరెడి మేలిసమ యంబు సమకూఱె. లోకోపకారము నీకుఁ దక్కువలసియున్నది. ఏవు వెనుకఁ దీసివో నియ్యాపత్నుమద్రమునుండి దరిజేర్చునా రెవరు?

మన్మధు—

చ. మగఁటిమి కేమి తక్కువ సమానులు నాకెవరింక నీకు నీ
వగపులఁ బోవనేల నను వాసవ నమ్ముము మీనిమిత్తమై
వెగఁబడి కార్యసాధనముఁ దీర్చెన బేర్చెన గీర్తి పూర్తిగా
సెగఁపకుమయ్య నికఁమిది భేషజ మనొకన కాత్మనమ్ముమా.

ఇంద్ర —

చ. సుమశర యీచరాచరముఁజూకఁముఁజేయుట నీదెభౌరము
త్తిముండవు సూనృతవ్రతనిధానుండ విచ్చినబాస దిప్పవ
ద్దమరుల కార్య మిద్ది యుపహారముగా నెరవేర్చి పెట్టితే
నవిరళమైన కీర్తిఁ గొననొందువు సాధువటంద్ర నిన్నొగిన్.

మన్మథా! సురధూసురులు పడునిడుములు నుడువఁ దరనా! వినుము.

రగడవృత్తము.

సురరిపు లేపున శూరతఁజూపఁగఁ
బరి పరి విధముల బరుగులు వెట్టిరి
సిరులను వదలిరి చేరిరి కోసలఁ

బరగళ్ళంబడి బరువడి బారిరి
 చింకర వందన చేసిరి స్వర్గము
 చందము తొహరిచందన నగముల
 సందల ననురుతె సలిపిరి క్రీడలు
 పటగడుపులతోఁ బడలుచు వెడలిరి
 జటజట మనయచ్చరలను నీడ్చిరి
 చటచిరి యుచ్చైశ్రవమును జబుకుల
 నుటకుచు మామోనుఁగు నుటికించిరి
 నవరత్నంబులు నర్మిలి గోచిరి
 పుపుదోటలు మాపురిఁగల కోటలు
 నవనవరేఖలుఁ బవనపుఁజోటులు
 పువుల విమానంబులు సనుబాఁటలుఁ
 జడఁగొట్టిరి బిట్టడుములఁజెట్టిరి
 కడు ధర్మంబులు గడముట్టించిరి
 నడమంత్రపుసిరి నడుపుచునుండిరి
 జడియరు మడియరు చటుకున గెల్తురు
 బ్రహ్మాండంబులు బ్రహ్మబలంబున
 బ్రహ్మోత్తరముగ బ్రహ్మలు తేరని
 జహ్నుగులై నరసింహులకీడుగ
 బ్రహ్మలుదారై ప్రబలి భరించిరి
 యమృతపుఁగలశము సత్తె హరించిరి
 సమయించిరి వాసములను బలుఁగుల
 సమరము లమరఁగ సలుపుదుచొగి సం
 భ్రమమున జన్మపుభవనము లవిగో
 చూచుము పాడై ఖోభిలుచున్నవి
 మోఁదుగ లవిగొ యీ మోఁదుగలెల్లను
 బోడిమిచెడి వాపోవుచునుండిరి
 తాడితులై సుకృతాత్ములు సూచితె

ముందుగ మాపవి మూలను ద్రోసిరి
మందకుఁ దోలిరి మా సురభినిహఁ
పందలమైతిమి బందికీఁబోతిమి
సందియరెన్నఁడుఁ జాలియెనిఁజే
పములను ద్రవ్వెరి ప్రమితులనన్విరి
సమితులఁ గ్రొవ్వెరి స్యమతుల దవ్వెరి
శమనుని మెట్టిరి శమగులఁ దిట్టిరి
మమతలు బెంచిరి మమ్ము నడంచిరి
మా పని యీ గతి మాపై యున్నది
రాపులఁ బెట్టిరి రాక్షసు లెంతయు
నేఁపులఁగాచెఱవైపులఁ దోలిరి
తూఁపులఁదాఁడికిఁ దూఁపులఁ బడితిమి
పడఁతులఁగూఁడుచుఁ బకపకలాఁడుచు
బడఁకఁటియిండ్లను బవళించుటకే
చెడితిమి పడితిమి చిటి మొటికాయలు
పిడుగులుగ్రక్కిరి పెడసరఁ గ్రక్కిరి

చ. భువనము భోగిభూషణుని భోగిమువలననాటనుండి వి
ష్ణవముల మున్నచుండె నిరుక్లవవైఖరి గీని క్షోణ్
దివి భువి నెవ్వఁడు గరుణఁదేలిచి గట్టుకుఁ దీయుపాఁడఁ లేఁ
డవిసితి మిట్టి కష్టముల కాలన పాలన లేకు మన్నథా.

చ. శివునిసపర్య లెల్లపుడుఁ జేయుచు భూరిబలప్రతాపుఁ డై
కవిసి స్వజాతీశీలమునఁ గ్రౌర్యముఁ జూపుచు సర్వచేకము
ల్లవిలి ప్రభుత్వమేలుచు సుధర్మ సధర్మముగా బయ్యచి సం
భవదవలేపుండై ప్రజకు మారికుఁ డయ్యెను దారికుఁడొగి.

శా. క్రౌంచదీప్తిపనివాసితారకుఁడు బల్ క్రౌర్యంబు శోరెచ్చి దు
స్సంచారుండయి తాఁ జతుర్దశ జగత్సామ్రాజ్యముం దాల్చి మా
ప్రాంచతనూపదలెల్లఁ దోచికొని మ మ్మశాంతము న్వంతల
ల్కుంచంజొచ్చెను దిక్కులే దికిట శంభుం డాత్మగుం డొటచే.

మన్మ—(తా నెఱుంగనట్లు) యేమేమీ! శివుడెక్కడ. ఆత్మనిష్ఠయెక్కడ!

మ. కినుకన్నిండినపాని కేమి జపమక్కిల్నేరఁ డా గాఁడె మో

హిని వెంటంబడె నిప్పు తా విధురుండై యేమానొ యాహూని పో
లని యా కొంగజపాల కేమి సురపాలా యవ్వఁ డా తారకుం
డన మీపై నలుగంగనేల శివపూజారంభసారంబొకో.

ఇంద్ర—ఘృతోదధి మగ్ధంబున నసాగ్యంబైన క్రాంచ ద్వీపం బొండుకలగు.
అంగు వజ్రాంగుని వలన వజ్రాంగీదేవి గర్భంబున నుదయించిన మహాకూరుండు దార
కుండనువాఁడు చిన్ననాటనుండియు, మహేశ్వర ప్రతిదీక్షాదురంగ రుండై, పరమేశ్వరు
ననుగ్రహంబున నొక వేయి బ్రహ్మాండంబులకుఁ దా నేకభ్రాత్రంబుగ రారాజై బ్రహ్మ
వంశ సంజాతుం డగుటంజేసి ప్రప్రథమమున ధర్మబద్ధుండై యేయున్న “బుద్ధిఃకర్మాను
సారణి” యన్నట్లును మా మాప్రార్థ కర్మఫల పాకంబునంగాఁబోలు; దక్ష ప్రజాపతి
దాఁడలపెట్టిన యాగంబునకుఁ దన యల్లుండగు నల్లకుత్తుక వానిం బిలువక మమ్మెల్లర
చించిన కతంబుననే మచటకుంబోవుట యొకతప్పు, దాక్షాయశి తనపతి యనుమతిఁగొన
కయె తాఁడనతిండి యజ్ఞంబునకు మాయందత్తితోపాటుగఁ జూడరానమ్మాస్థిండాఁడైన
యనహ్యపుమాంటలు వినపైపక యాతని రేతోవికారమగు నద్వేహంబు నీశ్వర యోగ్యం
బుగాదని చింతతోడ వామపాదాంగుఁడంబున మహీతలంబు లిగించిన రేఖతోడ నుద్భ
విల్లిన యోగానల జ్వాలలో నహుతంబు గావించిన సమయాన మేమందఱుము వేఱచేయు
నది లేక చూచుచుంటి మిదియ రెండవతప్పు; యజమానుని తప్పులు రెండును స్పష్టమే
కదా! యిక్కతంబున దురాగ్రహ మహోగ్రుండగు నయ్యాశ్వరుని ప్రేరణంబుచే వీర
భద్రుండు వెడలి యాజన్మంబు గ్వంసంబుచేసి విజృంభించిన యావేశ మీమెల్లము
వాని బాంబడి, తదీయకర చరణ తలాఖాతంబుల భగ్నీభూతులపైతియి. శివుడంతట
బ్రాపంచిక ధర్మముల విడనాడి హిమాచలా శ్రమంబునఁ దపోనిష్ఠ సలుపుచున్న
వాఁడు. యిదియ కారణంబుగా శివ భాగవతోత్తముండగు నత్తారకుండు సహస్రముఖం
బుల విషంబుగ్రక్కుచుఁ దొల్లింటి యవరాధ ద్వయంబును శివదోహంబుగా నుద్ధాట
నంబుఁజేయుచుఁదాన యీశ్వర ప్రతినీధిగా నేర్పడి ధర్మపదంబు నిర్మూలంబుఁజేసి
ప్రహ్లాద జాలంబులన్నియుఁ దన యధికారంబులొనివే కానఁ దన యధికారుల నక్క
డెక్కడ స్థాపించి సర్వలోక లక్ష్మీ నెల్లప్పుడూఁ దానె కొంపోపుచుఁ బ్రజల కట్టి
సౌఖ్యంబును గొంగునొంక పలుతెఱంగులగు నూతన విధి ప్రమాణంబులఁ బ్రచురింపఁ
జేయును. గృత్రమోపాయ ప్రధానుండై తలయెత్తిన గుఱగరిష్ఠుల నెల్లఁగారానిబద్ధులఁ
జేయును. లోకంబులన్నిటిని తామదేవతకు నరణంబుగ సమర్పించి విజృంభించి యున్న
వాఁడు వీనిబోలిన క్షూరసాహసుల నెన్నఁడు వినము. కనము. సురభూసురుల కుటుంబ
సౌఖ్య వాఁడు కలబోనీవాఁడలాయె. మృగా! యిందునీసాహాయ్యం బత్యావశ్యకము.

మన్మ—పురందరా! మనకిప్పుడు తారకరాజ్యం బవసానము నొందించుటకదా ముఖ్యము. యిందుకే నొకయుపాయముఁజెప్పెన. నీవును నీయాచార్యుండు నందలి సారా సారంబుల నిర్ణయింపుఁడు.

చ. వరతను రత్నము ల్గలరు వాసవ నీకడ రంభ మున్నుగా
నరువదివేపురం దొక యెయ్యారిని జక్కనిబొమ్మ నా నిశాచరు
వలపింపఁ బంపుమదె సందుగ ముందుగ నంప సోనల
న్మరియుచు వాని దానివలగునికి నశింపఁగఁ జేయుదు స్వర్డి.

చ. కులుకుమిటారి బంపుమటఁ గూర్చి దాని కటారిచూపుఁ దూఁ
పుల చుఱుకుందనంబులకు మూర్ఖులఁజేసితి నేని వాఁడు న
వ్వలపులలో మునిగి మనవంకకు రాఁడు బిరాన దాని చి
క్కులఁబడినపు గామహిమఁగొల్పుదు మీకు స్వభోగ్యభాగ్యముల్.

మ. అలనాడక్కడ మోహిసీతరుణి యెయ్యారంబుతో మై హోయ
ల్విలసింపం జనుఁదేర గాదు శరసంవేగాలకుం దాళలే
కెలమిం దాని నెగాదిగం గనుచు దేవేంద్రదా ముహూర్తంబునో
పల దైత్యులనుచేతఁ జిక్కిన సుధాపాత్రంబు గోల్పోవరే.

చ. ఇటువలె రావణాది దనుజేంద్రులు బ్రహ్మబలాఘ్న లెండతో
కుటిలవిచారులై భువనకోటికి మాఁటికి బాఁటిలేక సం
కటములఁ గూర్చువారు పరకాంతల నొక్కపుఁ డాత్మఁ గోరి గా
చటుల శరాపాలగుచుఁ జావరె మున్నది నీ వెఱుంగవే.

(బ్రహ్మస్థిపంకఁ జూచి)

చ. గురుఁడవు దేవకోటులకుఁ గ్రూరుఁడనరెప్పుడు నిట్టి కష్టము
ల్గురుతుగఁ దొల్లఁజేయు టనుకూలము నీకును బెద్దవాడ విం
దరయఁగ నూరకుండఁదిగు నాశకు నాలకుఁగావె నీ బహూ
కరణము దీనిఁజూచి సరిగా వివరింపుము స్థూలసూక్ష్మముల్.

బృహ—

మ. మదగా నీ వనినట్లు వృష్ణునియే మావారు మన్నింతు న
న్నదనావశ్యక మేదియైనగలదా మానంబు నాకేల ట్లే
మద నానావిధచింతల న్మునుఁగు నా మర్యాద ల్లిలుండునే
మదనాతంక మనంగనొనె మదనాహర్యంబె నీ వెంచుమా.

ఉ. క్రూరుఁడు ధీరు డిట్టివొనఁగూడవు వానికి శూరమానికి
బారపు చిన్ని చిన్ని వెడమాయలు బాయలెడాయ రెన్నఁడు
ధోరణి దేవభాసురుల ధూననమంగు మహేశునందె సా
ధారణ మేమిచేసిన వృథాయనవచ్చు ససాధ్యుఁ డేరికి.

కుసుమశరా! తారకుఁడు పామరుఁడుగాఁడు. లాఁతి యవగుణంబులేమియు లేవు. దినదినము చుట్టఘటికలు చూసినకశివపూజల యాడంబరము దప్పఁడు. శివునంతటి మహానుభావుఁడు శివునివలన సకల వంబులు గొన్నవాఁడు. శివుఁడు గాలవశంబున విషయ వాంఛావిముక్తుఁడైనను వాని ప్రాణశక్తి తపోనిష్ఠకుఁ బూర్వక్షణంబున నతీ వియోగనిమిత్తంబుగ వెడలిన తామసశక్తితో మేళనమై యీ తారకునందుఁ బూజా తాత్పర్యవశంబున మూర్తీభవించి యున్నయది. దానందేసి యశైవుం డుగ్రాకారుఁడై స్వచ్ఛందమైని విజృంభించియున్నవాఁడు. వత్సమాన కాలమందలి వారిలో నొక్కరి కైన సాధ్యుండగునే?

ఇంద్రు—మన్మథా! గురువచనము యదార్థము. దీనిగురించి యొక పరమ రహస్య మున్నట్లుల నేను, మీ జనకుండును, మా యాచార్యుండును, మీ యన్నయు యోచించి మర్మముఁ గనుపెట్టితిమి. అది నీవలననే నెరవేరనున్నయది.

మన్మథు—

తే. గీ. నుడువఁదలఁచినదానినే నుడుపు మిపుడు
వెనుకదీయక వెంటనే పేరుప్రయోగం
గడఁగి నా చేతనైనంత కార్యఫలముఁ
జేసివత్తును బ్రాణాల కాసపడను.

ఇంద్రు—శివుఁ డెల్లవాఁడు దాకకునకుఁ గోరినవంబు లొనఁగెనేళ నంతటి వాఁడు మఱొకండు మదియ ప్రాణశక్తి కరుండు నెన్న ననగ్నమున నన్వానిం గొక్కరించితేవే యదియ నీ యవసానంబుని నిరూపించెనట. ఈ మున్నవంబో శివునంతటివాఁడు వాఁడేకాని యింకొక్కఁడు గలడే; వినుము. శివు యోచించిన యంశము తారకు నెడఁగాదు కాని య య్యోత్స్వరంబు నుపయోగింపుము. దాని కితిర ప్రయత్నము లక్కఱలేదు. హిమచలకన్యక పార్వతి యతిహాపవతి. యిపుడు శివ యోగీంద్రునొద్దఁ బరిచాకత్తియ. నీ వివ్వేళ నీసన్నాహంబుతో వెడలి వాని సమాధి భంగంబు నొనర్చితేవే న్యోత్స్వరండు సావరాగుఁడై యబ్బాలికిను వివాహ మాడగ నా దంపతులకు నుదయించెడి కుమారుండు శక్తికరుండు దేవసేన కొడయుండు వానిందాఁకి చిలుకు మార్చగలఁడు. నిక్కంబీ దేశోపకారంబు నీవలనఁ గాఁడగి యున్నది. నీవితదహక విరాగులను సరాగులను జేయుటచేయుటకాదు. యిప్పుడీ విరా గుని సరాగుని జేయుట కీరికరము.

బృహస్పతి—శివుడుగ్రుండని సంశయింపకుము. వానియగ్రత్యమప్పుడే నీట గలనె. పరమశాంతుఁడు. నదియునుంగాక చలికొండరాచూలియగు కన్నెయ వన్నె కెక్కిన యందకత్తియ. యచట జెలికత్తియ నీతలచిన కార్యమునకుఁదోడు కాగలదు. నీతండ్రి పాదము నాదలఁబెట్టుకొన్నవాఁడు. నీ తోబుట్టువు నక్కడనే మన్నించుచున్న వాఁడు. నీతల్లిమగతోఁబుట్టువను శిరోఘోషణంబుగఁ జేకొన్నవాఁడు. నిన్నుఁ జూచినతోడనే నీవారలబోలె మన్నించి యొకకంటఁ గనుపెట్టఁగలఁడు. స్పృశజాల మంతకును నీవే ప్రధానుండవు. ఇది నీకెంతవని.

మన్మథు—సురాచార్యా! వన్నెలు చిన్నెలుఁబోలి భూషించెదవు. మీ మాటల కడుగు దాటుచునా! మీదీవన నాయందుండవలెఁగాని నాపేరుఁ జెప్పినమాత్రానఁ బరువాల్గుభువనంబులు గడగడ వణంకవే!

చ. ఇది యొకలక్ష్మ్యమా విను సురేంద్ర యుపేంద్రునికూర్చి కుట్టడఁ
వదలని పట్టుపట్టి భువనంబుల సంతసపెట్టువాఁడ గా
కెమరుగ నిల్చువాఁ జెవఁ డిదెంత పురాంతకుచింత నింతలో
జెడరఁగ గోటమీఁబెదను జీఁకటి నర్కుడునోల దేశికా.

(ఇంద్రునివంకఁ జూచి)

చ. సురవర దీన సందియముఁ జూపకు నీ వికఁక దేవతేవకుఁ
వెరవకు మిప్పుడే చ నెద నీరపథంబునఁ గీర్తినిల్పెదఁ
వరుసగ నస్మదీయపరివారముఁ గూర్చెదఁ బూవుటమ్ములం
గురిసెద శూలిపై గుఱిగఁ గ్రూరతపంబులు భంగపుచ్చెదఁ.

నా పరాక్రమంబులు నీ వెఱుంగుచువు.

చ. హరుడన లెక్కజేయ నహహా సమయంబిది నాకుఁజక్కె నా
కరముల దీఁటదీర్తుననకత్తులు వాయలుదీర్చియున్న నీ
శరములఁ జూడుచూనుము నిషంగమాలం దలలెత్తుచున్నో
సురవర నమ్ము గా ప్రతి న జోగిని రాగినిజేసి మించెదఁ.

చ. మతి తపముఁ ద్యజించి క్షణమాత్రమునో ననురాగయుక్తమై
కుతుకముఁజెంద నద్రిసుతఁ గూరిమిఁ జేకొన నా లతాంగియం
దతి గుణశాలి శక్తిధరుఁడత్యజ నొక్కనిఁ బుట్టఁజేయున
ట్లతినిమనంబు నమ్ముల జూచెద నిమ్ముగ తొప్పపాటులోఁ.

(భుజమలపుశించుకొని)

చ. మగతనమున్న సార్థకముమానక పట్టి పరోపకారము
ల్లగునటు లాదరించి క్రియ తప్పక చేయుచు నుండనాను నా
మగఁటిమి నీకు నేఁ జటికెమాత్రములో గెలుపించి చూపెద
న్యగవిడు మో పురందర ప్రపంచము నావశ మీ వెఱుంగవే.

చ. పువులు ననల్లిపుళ్ళు బువుబొళ్ళు సుగంధపుం బిల్లతెమ్మెర
ల్లవనవనైక వైఖరుల నా వశమై చెలరేగ వేగ ని
య్యవజనకోటి చిత్తముల నెత్తుచు మొత్తుచు గల్లుగప్పి గా
రవముగ గారడీ గొలిపి రంజలు గా కిది లక్ష్యమా హరీ.

చ. తవిలి మదాశుగంబు లవి దట్టముగా నుడిగొంచు వీవ దా
నపులను దివ్వె బ్రువ్వల కనారతచంక్రమణంబు లిచ్చు నీ
భవునిసమాధి దీపశిఖ భద్రముగాఁ జెడకుండు తెట్టలో
దివిజవరేణ్య నా ప్రతినిధి దీర్చెద ధైర్యముజెంది యుండుమా.

బృహ—నీవు అంతవాడ వగుదువు.

మన్మ—(మీసము పడివేయుచు)

ఉ. ఈతని యోగనిష్ఠ వదలించి యుమాసతిఁ గూడునట్లుగాఁ
బ్రీతినెలంగ నెన్నడుగువేయక చేయక శతినేని నా
చేతిది తుంటవిల్లె ! వలచేతిది పుష్పశరంబె ! యకార నా
మూఁతిది మీసమా ! కలుషమోచన నే నిక మన్మథుండనా.

బృహ—నీ పాదము మట్టికే !

మన్మ—

చ. మన కిదిగాదు శాశ్వతము మంచిదొ చెడ్డదొ పెద్దపేరు గై
గొనుటయెకాని దీనిఁ గొనగోతును మీఁతద నొక్కయేటునం
దునిసిపడంగ నీశు మదినుఁకును నీ పువురేకు, బాఁకుచే
మునుకొని యో శచీరమణ ! మూసినకన్నరవిప్పునంతలో.

బృహ—నీవు సత్యసంఘండావో !

మన్మ—

చ. కుదురుగనేగు రాచిలుకగుఱ్ఱము వే దుమికించి యంతలో
నెదురయి ధైదుమోములమునీశుని చిత్తము రెండు వ్రయ్యలై

చెదర శరంబు లైఁదిఁటను జేఁతికొలందిని గొట్టి పార్వతి
గదియఁగఁజేయసేని శచికాముక ! నేనిక మన్మథుండరా !

చ. విరు లివిగో! సురేంద్ర! సనవింటను జూపినయంతలోనే యీ
గిరిశు మనంబులో విఱియు కేవల యోగము రాగమాచు నా
గిరిసుతమిఁదకు న్భ్రమరకీటవిధంబునఁ బారదేని నా
పరువు ప్రతిష్ఠ లేమయినఁ బారునె బారున నారితీరితిఁ.

పురందరా! యరవింద భవాదులెందఱో యననేల! మదీయ శరసంధానవేగంబు
నకు బాల్చెరికాదే! యమృహజేవునకు నీ నడమంత్రపు వైరాగ్యంబు సిగిలింతసిరి
యనుకొనుము. మన్మథనామధేయంబు విన్నచాత్రానఁ చతుశ్చ భువనంబులు గడగడ
లాడవే! మదీయ పరివారంబులు, సామాన్య మనికొంటివా? వసంత మలయానిలులు,
సూరకత్తులు. చిటుకమాత్రములో నిక్కాగ్యంబు సమర్థంతు.

ఇంద్రు—వల్సా! శత్రుము మఱవకుము. లోకోపకారము మహాకీర్తికరము.
కీర్తి యొక్కటియే స్థిరపదార్థము. పరాలోచనా పరతంత్రుండవు కావని యెఱుంగు
దువు. (మన్మథునికి విఁబడకుండఁగ బృహస్పతితో) గురు శ్రీమా! తఱచుగ నితఁడు
శ్రీప్రియుఁడు. వీని నంకల్పంబు గడుఁగల్గిస్తాఁగ్యంబు. వీని నతి రతియతిరాగవతి.
వీని ప్రయాణంబునకు నడ్డనుకదా!

బృహ—అదియు నిజమే! యోచనియము. ఇప్పుడే యా సంశయము దీర్చుము.
(మన్మథునితో) శకాంకభాగినేయా! నీ తండ్రి చక్రగరుండు పలుమారు పలుపూపంబు
లెత్తి పలుగండంబులఁ దొలంగించి యీ సురలను నుదరించినవాఁడు. వానిగర్భంబున
నుద్భవించిన నీవు న్నగ్నివాడవు. ఇదియే మా నమ్మకము. కాని లోకగర్భ మొక్కటి
గలదు.

చ. తనమతి నమ్మినం దనకుఁ దప్పక సౌఖ్య మెకల్లు నెందు నిం
కను గురుబుద్ధి నమ్మునెడఁ గల్గు విశేషసుఖంబు సంభవం
చును బరబుద్ధి నమ్మునెడ శోకము లోకములోన మిఁనకే
తన సతిబుద్ధి నమ్మకగ నదా తనకుం బ్రళయంతమాఁజుమి.

కార్యసంధానభాగంబు నీయంద యున్నది. యిది కడుదుర్లభము. అనన్య
సుగమము. పురుషుఁ డొక్కకార్యంబుఁ బూనికొనినచో మంత్రక్షణంబు చేసికొనుచు
గుంభితముగ సాధించుట శీఘ్రనికరము. కొందఱు దారు నిక్కముగనో ముఖసీతిగనో
కార్యభారంబు పై నె వాసికొని యావలకుం బోయినశోడనే దాచఁజాలక యెరు
లతో గతితితో నోరుజారి పోతువారి కాయలపాలై తుదకుఁ బఱగడలఁబట్టి యిరు
గడలఁ దిట్టివాఁడుకులలోఁబడి వ్యభిషడుదురు. బృందారక బృందంబులకెల్ల నే ననాది

నుండియు నాచార్యపీఠంబు వహించినాడను. మనసార సీచే వాగ్దానం బీబడినది. నాయందు భక్తితాత్పర్యంబులు నిలపి పరమంత్రంబులకుఁగాని శ్రీమంత్రంబులకుఁగాని చొరక యాత్మబుద్ధిని గురుబుద్ధి ననుసరించి కార్యంబు నిర్వహింపుము.

మన్మ—(అనూయ నభినయించుచు జమత్కారముగా) తారాసహచరా! నా తండ్రి చక్రధరుండు మిమ్ము నుదరించిన వాడనియు, నేను నట్టివాడ ననియుఁ బొగడుచునే శ్రీయాలోచనలకు లోబడవలదని యుపదేశించుచుంటివి. నోరు మాట లాడుచుండ నొసలు వెక్కిరించుచుండు ననుసామెతకు నీవే నిదర్శనమైతివి. యహహ! నా తారాసహచరుని మేనల్లుడనియు నల్లుడనియు స్మృతికివచ్చెనా! శుద్ధనైదికపుఁ బిచ్చిపట్టినదే. మదనుండనఁగ నుద్దండపిండం బనుకొమ్ము.

(గురుఁడు తలవంచుకొని సిగ్గుపడును)

ఇంద్రు—(భయముతో) కుమారా! కనువృద్ధుఁ డియ్యాచార్యుండు. వీరి సంభాషణంబు లిక్కాలపువారికి నసహ్యముగఁ దోచెడిది. నీవంటి నవనాగరికులు మన్నింపఁదగినవాఁడుగాని రెట్టింపఁదగినవాఁడు కాఁడు.

మదను—అగును. మీగురుండు మామామ కఠింబున నాయందు నసూయనూచింపు చున్నవాఁడు. తన నోటికింపుఁ దనబోటికంకుఁ దా నెఱుంగఁడను మాట నిక్కము. వీరుండగు మారుండు నా నారాయణుని కుమారుండు మహాదారుండు దారమాటల వినునే? విన్నను లోబడునే.

ఇంద్రు—మకరికేతనా! నీమగఁటిమి యట్టిద గురుని మఱల నోరెత్త యుండు నటుల నోనాడితివి. యెంచితీమేని మంచమంతటఁ గంతలే. గతజలనేకు బంధనముతో లాభమేమి. ప్రకృత యోచనకు నాతంకము రానియకుము.

బృహ—కందర్పా! నిక్లిష్టిపాడువ న్నాయమా! యీఁడుకు నికంటఁ బెద్ద వాడనుగదా! చేసుకొనిన నది పతికిహితాహితజ్ఞానం బుపదేశించుట లోకసహజము కాదే! కార్యాధిపతి గాన నెవఁడైపెట్టినను బట్టినప్రథంబు విడువక యుపకరింతువని నాయాడిన వాక్యంబున మాఱుంబు స్ఫురించుట కవకాశంబు రవంతైనం గల దేనాడను.

మన్మ—(అవుఁడుగఱుని తలఁచుచి యొరకంటఁజూచి) పురందరునిఁజూచియు నీవృద్ధిత్వంబు చేచియు నింతవైచితిని. కాని కానివో నీయొడలికి నాసాయంబు లేమి మఱల దారానుభవంబు గల్గారని పాలఁబడకుండునే. శకాంకభాగి నేయాయని నన్ను సంభోధించితివి. యీసంభోధనలోని యగ్గము నెఱుంగలే ననుకొంటివో!

ఇంద్రు—రతికాముకా! యూరకొనుము. మనకిందఱు నాచార్యు డితిఁడు. గురుధిక్కారము ప్రస్తుత కార్యోపయోగి గాకుండుట నుపరియనగ్ధము. గురుని సమృద్ధి పఱచి కడుఁదడవుగానియక వసంతమలయమారుతాదులతో నరిగి కార్యంబు సాధించు కొనుము.

మన్మ—(పకపకనగి) సురేంద్రా! యగ్నిసియైసనరే! యగ్నిసియైసనరే! యగ్నిమాంట దప్పదునే! కాలక్షేపము నేయుదునే! ప్రమాణ మిదియేనుకొనుము! నాకు దారబలము చంద్రబలము నెప్పుడు నొక్కతీరే. యీరయి యింటికేగి వసంత మలయానిలులను దోడ్కొని హిమాచలాశ్రమంబు బ్రవేశించి క్రొక్కాలు మొలుంగుఁ దీవియఁబోలి తక్కువ్వుమనుచు నెదురు బరిచార్ల పరవశయగు పార్వతీకన్యకను జూచి మోహించి తపంబు విడుచునటులఁ జటుల పటులతాంతరశరపటులంబులఁ గుఱిసి నాపరా క్రమంబు త్రిభువనంబులను టమటమాజేయించనే!

ఇంద్రు—పార్వతీ పరమేశ్వర పరిణయఫలంబుఁ గుమారసంభవ ఫలంబు నీకు దక్కనున్నయది.

బృహ—వత్సా! భవత్సామ్రాజ్యంబు జగత్సామన్యపూజ్యంబు, వృద్ధవాక్యంబు నందలి సాలిత్ర్యంబుల తెక్కనేయకుము. నీవు ప్రతినపూనిన యాగడియ విజయ ముహూర్తంబు దారబల మొక్కట దక్క తక్కిన బలమంతయు సర్వోత్తమంబుగ నున్నయది.

మన్మ—(యంద్రునితో) సుత్రామా! యావృద్ధుఁ డిప్పటికి నిశ్లేషోక్తిని విడువఁడు. (బృహస్పతితో) చూడు. కానిమ్ము యేమి తార.

ఇంద్రు—మకరధ్వజా! యింక నావిషయ ముపేక్షణీయము. కార్యాతురుండవు. నీవనన్యచిత్తుండవై మమ్ముద్ధరింపుము.

బృహ—మన్మథా! నీ పశుచుఁదనపుమాటలకుఁ బ్రత్యుత్తర మీఁజాల వినుము. నీజన్మతార ‘మఖ’గాన బ్రయాణతార జన్మతార యయ్యెనని సంశయంబు వలదు. ‘మనోజయంతు మాండవ్య’మను శాస్త్రమునుబట్టియు ‘సుభస్య శీఘ్రం’ ‘అనుభస్య కాలపారణం’ అను లోకోక్తి ననుసరించియు, విశంబము గానీక వెంటనే కడలుము. భవత్సంకల్పము నిర్వికల్పముగ నెరవేరును.

మన్మ—మహేంద్రా! యుక్తప్రత్యుక్తి వైచిత్ర్యంబు గొంతవడక యిట్లనే యుండును. జన్మతార నన్నేమిచేయును. నీవనిన రెండుఫలములను దక్కించుకొందును.

(అని మన్మథుండును, తక్కినవారగును నిష్క్రమించిరి)

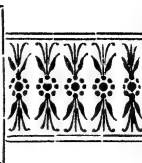
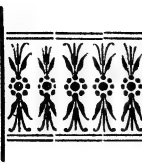
గద్య: ఇది శ్రీ లక్ష్మణదేవాంతాది క్షిప్రకల్పాంతమున శ్రీమదనుగమభటాచార్యాది ప్రసిద్ధచిరుదాంతిత శ్రీమదభినవగౌతమనాథా శ్రీమదుంటి వేంకటరామశాస్త్రి కంఠివ పాత్ర శ్రీ కురుగంట్యుర్యుర్యశాస్త్రిపుత్ర శ్రీ వెంకటాచార్య సతీతలక గగ్గళుక్తి ముక్తాయమాన శ్రీ హరితనగోత్రపవిత్ర శ్రీమదాధయభాష భూషాయమాన లలితకవితాధారా ధారాళ యశోవిశాల సహజపాండిత్య

సాహిత్య శ్రీ బాలాత్రిపురసుందరీవరప్రసన్న బుద్ధబసవిధేయ శ్రీ కురు

గంటి సూర్యనారాయణశాస్త్రి నామధేయ ప్రణీతంబులగు

సత్కృతులలో నగ్రగణ్యంబగు కుమారసంభవ నాటకంబునఁ

ద్వితీయాంకము సమగ్రము. శ్రీ

కు మార స ం భ వ ము

తృ తీ యా జ్ఞ ము

ప్రథమ రంగము

(మైనాకుడు ప్రవేశము)

మైనా — (స్వగతము) అంత ఎంతకావలయునో అంతయైనది. ఎంతపని. ఎంత పని. ఛీ! యొకని మాట వినవచ్చునా! పదిమంది పదియాలోచనలు చెప్పుదురు. వి నెడి వానికే చెప్పెడి వాడును. తనకెందుకు! నివాళి పల్లెరములు పట్టిన వారెల్ల నిషేక ముహూర్తమునకు వస్తురా! ఆ! కలహాస్రియుండు పురకొల్పిపోయె. దావినుటయే తన తప్పు. వఱుండు గఱువయ్యెనా!

ఉ. పుత్రుడనొక్కడం దనకు ముప్పునకక్కర రాకపోతి న
పుత్రిక సర్వమంగళగఁ బుట్టినదొక్కతె దానిపెండ్లి దా
మిత్రులలోనఁజేయక యమిత్ర శిరోమణికియఁబూనె హా
చిత్రముజోగితోబడునె చిక్కులువచ్చెను దండ్రుడియొడఁ.

(కొంచెమలోచించి) అహహా! ముక్కుపచ్చలారని యిక్కన్య నీయ ముక్కు బట్టుకొని కూర్చున్న ముక్కుంటి యగు నీముక్కుపి యొక్కడ దొఱక. కట్టా! వాకి టికి వచ్చిన బైరాగియంట; పెల్లికొమరుండంట; పెల్లికూతురు ముందుగ నాబైరాగిని నేవించవలెనంట; కటికి జోగిడ నక్కటికములేక దిగవిడచెనంట. ముసలివాండ్రు నిప్పుకి యాలోచనలు కోచవు ఏనింద్రుని వజ్రపాత్రయవలని భయంబువలన నాటికి నేటికి వరుణాలయంబున గాలంబు గడుపుచుంటిగాని యే నెఱుంగనుగదా! (ఆకా శమువంకజూచి విమర్శించి) ఇప్పుడనుకొని ఫలమేమి! యెట్లయిన గన్నెనెఱ విడి పించు కొనవలెగదా! యింతకు నానహోదరి యదృశం బెట్లున్నదో! (అశ్చర్యముతో బొజ్జబాచి) అదృశంబు ముందుగానే యెదురగుచున్నది. చాలుచాలు మన మిప్పుడ యింటికిం జని మన తండ్రితో ముచ్చటించి మనమచ్చ కంటి నప్పుచ్చనిల్తుం డప్పిచ్చు కుంటియగు నిచ్చుకంటిపైకి రాకమున్న యచ్చోటఁ దొలగెంతము (ముందటఁ బొజ్జ బాచి) ఓహోహో! యీవచ్చువాడు నందికేశ్వరుండువలె నున్నాడు.

(ఎదురుగ నందికేళ్వరుడు పోవేకించుట).

నంది—ఓయీ మైనాకా! నీలోనీవే పచ్చవిల్లుని పేరు పోచ్చరించు చున్నావేమి.

మైనాకు—ఇంక నీవెటుంగవా! మీయోగిని విడచి పఱగల్గబడి తిరుగుచున్నావేమి! సురలు కడు ముష్కగుంబుల దలపెట్టిరి. వారి ప్రయోగంబుచే బచ్చవిల్లుండు మీబిచ్చపు యోగి మనస్సు వమ్ముజేయఁ బంతిముఁబ్బి పరివారంబుతో వెడలివచ్చెనని వింటి. అక్కడ నెడిగిండు ముణుగునో పంచర్యాగ మక్కడ మాతండ్రి చేర్చిన నాసోదరి నీలోనే యాపరిచివ్వు మానుపించి యింటికి రప్పింపఁ జనుచుంటి.

నంది—(ముక్కున వ్రేలు పెట్టుకొని ఆశ్చర్యముతో) యేమి విచిత్రము!

చ. మరుండిట కెల్లు రాగిలఁడు నూనక వాండిటు ఎచ్చెనేని ని
య్యరుతర హేమవేత్రముం బయ్యన నీఁపునుబ్రద్దలేసి వే
తరుమనె గుండెలున్న వ సదాశివు బంటను నన్నెఱుంగఁడే
మరలకవచ్చెనాయతని హాసము ప్రాణముఁ దక్కినిత్తునా.

మైనాకు—

ఉ. ప్రజ్ఞలుమానుమింకి రశిపాలుఁడు లోలుఁడు వచ్చెనప్పుడే
యజ్ఞుడవైతి మన్మథుఁడయారె కనంబుఁడునా రవంతలో
బ్రజ్ఞరసజ్ఞ భావమునఁ బర్వముఁ జేసెడి నేర్పువానిదే
యజ్ఞ విరోధిపై నముక తఁడు దానికె వెనఁగియునే.

నంది—

చ. కినుపడకుండవచ్చి కిరకిరిమని దాకునటంటి వింతవాఁ
డనఁ గతమేమి కంటఁబడడా పడడా జడదారిడాయవాఁ
డనయ మెటుండు వాడిగల యా మొగ మిన్నడు జూడలేదు నా
కెనయగ నొక్కసారె వినుపించు మొకించుక వానివైఖరిక.

మైనాకు—నందీ! వాని పోకళ్ళు చెప్పఁదరముగాదు వినుము.

చ. విరులును జిల్గపల్కులును పీనులకింపగు మత్తకోకిలో
తగరముల పల్కులుం బువులలోపులు జల్లని పిల్లతెన్నెర
తైరచెఱుకుం గడల్కొను శిలీముఖర్పుంకృతులు స్మరందము
ల్వరిసెడిచోట్ల వీడు వెయివేల విధంబులనుండు నిండుగక.

చ. వసమిది జూడుజూడు సలువంకల రంకెలువేయుచున్నవో
య్యనఁ జివురాకులంగారికి యామనిఁ గోయిల లెల్లఁగూఁడి యా

మని గమదించు తుమ్మెదల మంజులగానము లాలకించితే
ననలివి లాస్యముల్గులుపు నల్లెన లింపెనలారు పూవులఁ.

ఉ. కమ్మనివాసన ల్గులు మొగంబులఁ గ్రమ్మఁగఁ బూలదుమ్ములం
జమ్ముచు నిమ్మళం జొలయఁ జింకులు ద్రొక్కెడి పిల్లతెమ్మెర
ల్లిమ్మరులొచ్చు సేదలను దెమ్మరఁజేయుచుమంచు నిమ్మగా
ని మ్మనికానలోనఁగల ప్రోడలమేనుల గౌఁగలింపెడిఁ.

పరాత్పరునిపైన బట్టవచ్చునుగాని మరుని సాధారణముగ బట్టదరమా! (చేతితో జూపుచు) యీ కనబడుచున్న సుకపిక చంచరీక సదాతి సంచయంబులు దోడనడువ నీ కనబడుచున్న మందహాసుల స్వందనం బలకరంబి యున్యక్తేంద్రబులందరిని దళితలవిత ఘుమఘుమాయిత ప్రసూన బక్తతూణిని శరంబులు బాహుమూలంబులంబాయ మానం బులై వెలయ వలచేత ఒంచబాంబుల నమ్మ బాపలిచేత జంచచ్చంచరీక శింజినీ సము దంచితంబైన కఱకువారిన చెలుకు సింగాణి సింగారింబు పొంగార మ్రోగించుచు నిం తకుమున్నే మిన్నుసిగజడదారిఁదాడి బహిరిండ్రియ విముఖులగు వాని మనోమృగంబు గుఱిగాన మృగయుండువోప బాంబులెట్లు. ఈ మాట వరుకాలయంబున నాకర్ణపథం బునఁబడె. ఏ విక్రీడకృష్ణ బేత్తనంబుల ప్రొద్దుబుచ్చుచుఁటికి. ఆకృష్ణ గాదిగిన కార్యమీ వరికెన్నెనదేమా యీబెడద మాతిండికి వివచ్చెనో లేదో నాసోదరి యేమా యెనో కదా! యేను వచ్చుటయు నందుకే!

నంది—అట్లైన బంచరీరుండు మనకు దృశ్యండుగాడు ఏను నచటికేపోయెద.

(అని యిద్దరు నిష్క్రమించిరి)

ద్వితీయ రంగము

పర్ణికాల సీత

(పూజసేయుచు శివుడు, ముందట ఛౌంగియు, పొంచె పెడముగా వార్షరముదరిని పార్వతియు, చెరిపి రైలు.)

శివుడు—ఓరీ శృంగీ! నందిబాడ యేమైనఁ జెలిసెనటరా! తపోవనము, శ్రపోవనమువలె నుండలేదురా! యీ కాలము వసంతకాలమా! కాదు. ఏమీవిచిత్రము.

శృంగీ—మననంది యిప్పుడే వచ్చి చూటాడి చనినాడు. వసంతమున బాగూకుండయియే యున్నాడు. కాని స్వామీ! యీ వనలక్ష్మీవిహారములు నవ నవోన్మేషములుగా నుప్పొంగుచున్నవి. మీచిత్తంబు ధ్యానాయత్తంబై యుండవలె నుమా! ఇదేనమయము చలింపగూడదుమా!

శివుడు—మనకేమి భయమురా! భృంగీ! యిది పూజావసానము. పరధ్యానముచేసి సమాధి నవలంబింప బోవుచున్నాడను. యీ వనములోని మనబోటి మునులయొద్దకుఁబోయి యీ వనలక్ష్మీవిలాసములకుఁ జిత్తములఁ జలింపనీక ధైర్యము లతో నుండుఁడని తెలిపిరమ్ము.

భృంగీ—అట్లే పోయివచ్చెదనుగాని యీ నిజస్థలములో దగ్గరకుఁబోయి మెల్లఁగా నీఁడువచ్చిన యాయమృ సింగారంపుబొమ్మ యీ చెలికత్తియ లిద్దరితోఁ నీసరిన మెలంగుచున్నయది. కన్నెత్తి యాయమృక చూడక మీపనిలో మీరుండుఁడు. భవదాజ్ఞానుసారంబుగాఁ బోయివచ్చెద (భృంగీ వెళ్లుట.)

(శివుడు కన్నులు మూసికొని పరధ్యానంబుఁ జేయుట.)

పాద్యతి—

మ. లలనా యేమని మీకు జెప్పకను లీలాభేలనాసక్తిచేఁ జలనంబైనది నామనం బిప్పుడు గంజాతాక్షిదేవుండు ని శ్చలయోగంబును బట్టె వీని వరివన్యావేళయుం గాదు నా వలపేలాఁగునఁ దీరుఁ జేరినవి యీవాసంత శోభాతతుల్.

(తెఱిగిఁ గలకలము)

కలవాణి—బాలా! తాళు తాళు. ఈ ప్రక్కగా నేదో యొక సంవాదంబు వినవచ్చుచున్నది.

(తెఱిగి)

చ. సమయమిదే మధేభరిపుసాంద్ర సమాధిని మానుపింపనా సమరపు నైపుణింగనుండు చక్కనిబొమ్మయుఁ బ్రక్కఁజేరెని క్కమల ముఖలలామఁ గఱకంఠుని నొక్కటిచేయు వాడిబా ణములివె నా పరాక్రమము గాకులు మెచ్చఁ బినాకినొకెదఁ.

(అందఱు వాత్సల్యముగా లినుట.)

సవనా—

క. శూరుల శూరాలాపము

లారయ వివచ్చుచున్న వంబుజముఖిగో

వారిటకు వత్తురేమో

పోరుంగనలేము పదరె పుస్త్రలుగోయన్.

పాద్యతి—అవును. తప్పుఁ బోకితివి చెలీ.

ఉ. ఇంతటిశూరుఁడామదనుఁజేయగుఁ గాని మరొండుగాఁడు వాఁ డెంతకునైన సాహసుండు భృంగియులేడిట ఫాలలోచనం

డెంతయు యోగనిద్రగొనె నిత్రటి నొండెడకేగఁజాలమి
య్యంతకవైరి చెంతకిపు డందటమేగి చరింతమింతలోన్.

(పార్వతి చెలులు ముందుకు నడచి శివుని పార్వ్యంబునకుఁ బోవుట.)

(ద్వితీయరంగము సమగ్రము)

శృతీయ రంగము

పొదరిల్లు సీత.

(ప్రవేశము—మన్మథుడు కొంగిహచ్చి (పర్వతములు ఛరించి)

మన్మథు—(ఉత్సాహముతోఁ జింతలు ప్రసక్తులు)

ఉ. ఇందుకళాధరుండితఁడెసీ తొల్లియింటిని గోలునోయిశా
నిందు ముసీంద్రుఁడందమున నీమముఁజూపుచునున్న వాఁడు నా
ముందట నెంతవాఁడితనిఁ బుష్పశరంబుల పాలుచేసియీ
యిందుముఖిందగుఁగొనగఁ నిప్పుడఁగొనెద గాచమత్రియల్.

(చేతిలోని యిత్తుచాపంబు బారిపగుచూచి ద్వంద్వపడి) అరే! అరే! ఏమిరా
అపశకునము. (వంగి యావిల్లు తీసుకొని) కటా! మొఱమొదటనే యిక్కటా! తుద
కట్టెటగునో! (కొంచెము విమర్శించి) ఆహాహా! ముం జెమి కానున్నదో.

సీ. పయనమయ్యెడివేళఁ బడఁతి కన్నీరు

మున్నీరుగా వలదంచు నిలపియేడ్చె

నడుగుపెట్టెడి వేళఁ గుడికేగ నొకపాల

వినబడె నొకతుమ్మ నీనులవియ

ననవిల్లు చెఱుజారె మనసు చంచలమయ్యె

నెడమ కన్నదిరె నెన్నడుమువణకె

రెండు మూఁ డడుగులు రెట్టించి నడచుచో

విభవ యెక్కడగద వెలసెనెదుట

నొంటి బ్రాహ్మణుఁ డెవరయ్యె నుకిమినడువ

చూచినడువంగ సుడిగాలి చుట్టుకొనియె

నెన్ని యవలక్షణములైన నెన్నకిటకు

వచ్చి నిటలాక్షు నెదనేచ నిచ్చపడితి.

చ. తుద కిటఁగూడ వెంటఁబడె దుశ్యకునం బింక నేమిసేయుదున్
ముదమున నగ్గికంటిముదిమానిఁ గలంచ దలంచనేల నా
ముదము దొలంగెఁ జేతులివి ముందుకు నొడవు గాఢురావు నా
హృదయము దల్లడిల్లుగతి యేమిర బ్రోవర నన్ను దైవమా.

ఉ. కన్నులవింటివాడ వెయికన్నులవేలుపు మాంటవింటి నేఁ
గన్నును మిన్నుఁగానక యెకాయకి నీసెగగంటి మీఁదికి
న్నిన్నక దూరఁగంటి నిది వింటికి మంటికిగాదు చూడఁగా
వెన్నుని కన్నబిడ్డ నిటు వెన్నునఁ బుచ్చును దెచ్చికొంటిఁగా.

కట్టా! దైవమా! యీ యూగ్యశోక్తులు నాకేల తటస్థుడనైతి. నేనెంత!
నా బ్రతుకెంత! నా బాణము లెంత! విను పాక్షుని ధైర్యకంఠుకం నెక్కడ! ఎంత
యున్నాడినైతి. హా! యీహారా! అయ్యో! నీ పృథాలకు రాఁగానే కాళ్ళు
తొట్టిలుచున్నవి. చేతులు వణకుచున్నవి. యే నేమిసేయుదు నెట్లు సాధింతు.
కటకటా! సమాధినిభుండగు నయ్యగ్రుని విగ్రహంబు నాకంటఁ బడకమున్నే నా
తుంటవిల్లు చెయిబారిపడె. నహహా! యేమి యాచిత్రము. పూవులతోఁ జిచ్చరపిడు
గును శైదరఁగొట్టవలె నన్నఁ గొనసాగునా!

చ. హరిహాయుడటై నన్నిలువ సంపిన బోడనె యేలపోతినా
హరి పురికొల్పినంతటనె యూనని యేటికి నొప్పుకొంటి నీ
పురహరు బారి కే నెటులఁ బోవును నక్కట పోతినేని నే
నురిబడకుందునా! మరలి యూరక పోనఁ బేరుదక్కునా.

చరాచరములతో నావలతోఁ జిక్కనివాఁ డొక్కఁడును లేడుగదా! యట్టి
నాకీర్తి శరీరంబు కాక యీపాంచభౌతిక శరీరంబైన దక్కునో దక్కుదో! జన్మమెత్తిన
వాఁడు లోకంబున నమానషకార్యంబులు సాధించి ప్రసిద్ధి నొనవలె. నట్టివానికి
నొక్క యవనూనము వచ్చెనేని యది మరణంబుకంటె నెక్కువగదా! బాల్యము
నుండి కష్టపడి యార్జించిన కీర్తియంతయు నొక్క చెకఃపనిపల్లనే ను పురూయను.
హా! పరమేశ్వరా! నా యపరాధంబు సైపరా! (క్రిందఁ జూచుచు)

చ. హరునకు నాకు మ స్తిమశకాంతరమున్నది యెంచిచూడ నా
పరుసనిదేటి కయ్యమర పాలుండు నా మడమిదబెట్టె నా
పరు వణగారిపోవుటకుఁ బాల్పడి యుంటిని మచ్చకంటికి
నూరుగునె చిచ్చుకంటిరుపి నాకింక దిక్కవడేమి చేయుదున్.

కుసుమాకళ సమీక్షిం. పూజదని చాలాబోధించి రిని యటంచునీ. గడచి రాత్రి నాస్రియనతి యాచి పనువిధములం బరపి శ్వేతని ప్రితి జనవలదని యెంత వేడికొనినను వెంగలిస్తే కనుమరపించి వచ్చితినిగదా ! యెగుటకు రాగనే యాదైర్య స్థైర్యంబు లేమాయెనో ! ఆహా ! (ముందటం బొజ్జజూచి) ఓహోహో ! రతి తఱుము కొని వచ్చుచున్నదే !

(రతిప్రవేశము.)

రతి—ప్రాణేశ్వరా ! యీపరసే శ్వరుండనగాఁ మీతండ్రి యంతటివాడు. వీని బోలిక బోవలదని నేనెంత చెప్పినను నాచుట పెడచెలిని పెట్టి నన్ను మరపించి వచ్చితినిగదా ! చాలుజూబు వెనుకను గండు. (అని పాములపై బడును.)

మన్మథుడు—(స్వతము) ఆహా ! ఏమియివిత ! నామతి విస్మృతమైనదా యేమి ! యెన్నడును ననుకొనని మాటలు నోట ననుకొంటిని. నాచెబ్బకు నీగిబ్బ తత్తడికా డొక్క లెక్కయే. (ప్రకాశము) రతి ! నీకింత పిచ్చియే ! ఆడుదానవు తత్తిరపడనేల ! నిలుము. యీ సమగనస్నాహ సమయంబున నేను జయభోభాసమా లింగితుండనై నీవు సవతి పోగు పచ్చి వెట్టుకు ననుకొంటివా ! చాలుచాలు, లెమ్ము. (లేవదీయును.)

రతి—(అంజలిజేసి)

ఉ. క్రొనన్నవిరిటిప్రడ విది కూడునె నీకు మనోధినాథ నే
నిన్నటిగాత్రిఁ బెప్పితిని నీకొనరం జన వద్దటంచునా
మన్ననమైనఁజూడ కవమానపుఁ గార్యము నొక్కితొర
యన్నది సున్నచేసి తకటా ! కనైనను రమ్మునెనగుకొక.

మన్మ—కోమలీ ! న్యాయనూ ! వెనుకకుం జనుడెందుట కాదుకాదు. సుత్రా ముండు గోరినటి పని తప్పుచేయుట నాప్రతిజ్ఞ. నానీమము నేలతప్పుదును. నిక్కము నాకు భయంబులేదు. నానామయు నాకు పొద్దుడెడు. నునక తూర్పుగఁ జూడు మానిసి ! (ప్రకాశముగా) నాతిలపెట్టిన కార్యము చేవకార్యము. అవశ్యకరణీయము. దీనికి రావలసిన సన్మాహుంతయు సిద్ధపడినది. నా నీననూమ, నీతిండ్రి, నిన్నిచ్చిన మామ, పందమామ, యడగు ! సమయమునకు నిండుగ నాకుబోడగుచున్నాఁడు. చూడు ! (చంగ్రోదయము.)

రతి—(తూర్పుగఁజూచి) ప్రాణనాయకా ! (హస్తమునిర్దేశించి) ఈచంగ్రుడా ! తన పదియూ కథలలో నొకకళ మొటికి పడుటకు వెనుకటి యలుక పొడమికాబోలు నిప్పుడీ నిజకళాపీఠుని యొగభంగంబునను సహయపడుట. ఆహాహా ! మామయల్లండ్లు మీయిద్దరికీ తగును ! నామకోరింజనా ! నాతండ్రియైన నేమి జనుండుగాడే విను.

చ. తనకళకాంతులంగొని సుదా దిగ్రమింగెడి దేవకోటిపై

నెనరునుజూప నీకిపుడు నెయ్యము నొయ్యన నియ్యకొంచునా

జనకుఁడు సిగ్గులేకయదె చయ్యెననియ్యెడఁజూడనయ్యె నా
యనజడభావ మేమనుదు నయ్యయొ దయ్యముతోడఁగయ్యమా.

మన్మ—

ఉ. కయ్యమొ నెయ్యమొ యిటులఁగావలె దయ్యముతోడనీఁడుగా
గుయ్యడలాభమేమి మనకుంగలభాగ్యము దీనికన్ననిం
కెయ్యది కోమలాంగి యిప్పుడియ్యమ చక్కని దీడఁజెక్కెనే
నియ్యమజేత నియ్యమను నిక్క-మయొక్కటి చేసి వచ్చెదన్.

రతి—

ఉ. వచ్చెదనంటివా యదుగొ వచ్చితి నిన్గొనిపోవ లెమ్మునీ
పోచ్చెపుమాటనమ్మ నికభోలదు నీకిది నాథ రమ్మునీ
మచ్చులు మాయలెల్ల మటుమాయములయ్యెడు వీనిముందటన్
బచ్చనివంటివని కిది పచ్చగనుడుటకొనె నిచ్చులున్.

మన్మ—

ఉ. నిచ్చులు నిచ్చుకాలగునె నీనుపు సొచ్చులు తప్పువచ్చునె
బిచ్చుపు తోగి నిచ్చబడివయులు సొకిది మొత్త మంతిరో
పిచ్చులు వొట్టులె ప్పొవె భీతిల శెలి సీమెలుగ నే
వచ్చెద నొక్క యేటుననె పార్థినిషంగుని యొగచిత్తమున్.

రతి—

ఉ. చిత్తము యొగపక్వ మది చిగునె నీశరధార లేపుమై
జిత్తడిచేసిన నిష్పయశీలుఁడుగాఁడు శివుఁడు నాథ! నీ
యెత్తులు రిత్తచేయు పయియెత్తుల బన్నెడువాఁడు కాని నీ
పెత్తన మిత్తనీయఁ డింక వెన్నఁకురా చెయిదొప్ప-కుండగన్.

మన్మ—

చ. అమరులకార్య మే ననృతమాఁడుదునే సుకుమారగాత్ర! నీ
భ్రమ లికమాను రానిటకు వచ్చినదానపు దోడనుండి గా
సమరపునైపుణింగనుము చంద్రకళాధరు నెల్ల గెల్తునో
నిమిషములోన విల్లిదిగొ నింపెద ముల్కులు నిప్పుడేసుమీ.

రతి—

తే. గీ. ఎంత చెప్పిన వినవైతి వేమిగతియొ
యేమికానున్నదో నాదు నోముఫలము

సురల పురికొల్పు వినకున్న సొడ్డుగలదె

తనకు మాలిన ధర్మంబు దాల్చుదగునె.

చ. వలదు మదీశ శంకరునివంకకు జంకకహాతివేని నీ

బలమున కేదియో యొక యపాయము పైబడునేని నిన్నుగ

న్గొలిపిన యా శచీవరుడు గూరిమి పేరిమి నడ్లగించునే

వలనుగ సంచరించవలె వాసిదొలంగక యెంత యుండినన్.

మన్మ—

ఉ. ఉండిన దేమొయున్నది మహాకృటి రమ్మన రాను కొమ్మరో!

చెందును సంప పొంపముల జిందర వందరజేసి జాహ్నునీ

మండను యోగమండలము మాపును నోపును జిత్తవృత్తి నా

కొండలతేనికూత్రునకు గొల్గి దగుల్చెద నేపు మీరగన్.

రతి—(చేయి యొకచేత బట్టుకొని రెండవచేత గడ్డంబు పట్టుకొని బ్రతిమాలు
కొనుచు)

గీ. వినుము ప్రాణేశ నామాట వీనులొగ్గ

వలగు వల దిట్టి పని నీకు వలనుగాదు

చెట్టబట్టి వెన్నఁడో చిన్ననాఁడు

సన్న నేడ్చించ నీ కిది నాయ మగునె.

ఉ. శూరులు మున్ను గొంద యెల సుందరుల న్నడిచోసి యిట్లనే

వారి హితోపదేశముల నొసినెఱుంగక శ్రోసివేసి స్వే

చ్ఛారతులై చరించుచు విచారములం జెడిచోయి రయ్యయో

శూరతజూప నీకు జెఱచోటులు తేహాకా నీ కిదేటికిన్.

చ. మునిజనధర్మమార్గముల మూల మెఱుంగక కంపగొట్టఁ బోఁ

జనునె రమారుమార మనసావిరసాలకు సారసాక్షు సం

దనుడవు గొప్పవాడ విది ధర్మముగా దిక గట్టిపెట్టి నీ

మనసున నెంచికొమ్ము ఘనమా తన హానియు లోకనిందయున్.

మన్మ—అవును హానిపకారముకంటె ధర్మమేది ?

రతి—

చ. తన కొగిగల్గునన్నయును దాంగలుగ న్బలవద్విరోధమా

వనరుహగర్భునైనను విపత్తులముందును ఫాలనేత్రుఁ డా

య్యనబగబట్టి భగ్గుమన నాచుయికంటను జూచునేనియా
ఘనులు దిగిశులేమయిన గాతురె చూతురుగాని భీతులై.

శివశివా! జీవితేశ్వరా! విషమాంబు పడెండు సామాన్యుడుగాడు. వాని
దహభంగంబు జేయవద్దు. వద్దు.

మన్మ—

చ. ముగుదరొ నీకు నొకటియు ముంగుగదోచదు చాలుగాని నా
మగసిరి జూచు మాపయిన మక్కువ యెక్కుడు నీకుఁబుట్టుగ
ట్టిగ విలువట్టి యాశిపుని డిక్కిని కొట్టును గట్టుపూలపై
నెగఁబడునట్లు లొట్టునును యిందలి గుట్టువచింతు నమ్మవే.

విషమాంబకుం పడఁడంటిని. విషమాంబకుండను నేను గాననుకొంటివో! విష
మాంబకుంబులెక్క వానికంటె వాకింక చెండ్మువగదా! వాని యంబకుంబులలో
రెండుమాత్రము చెండ్ముకట్టి నాయంబకుంబులలో నాద్యంతంబులవి నోడపెట్టినవే.
మిగిలిన దొక్కటిమాత్రము నెగలుపొగలుపడలునని యమ్మాడైనమగతిఁ గలవికావు.
నాయంబకుంబు లన్నియు జిచ్చుటపెట్టుట. సమగతఁగలవి. పంచాంబకుండు శ్ర్యంబ
కుని గట్టుటకుకరము. వాని యొకదానివలన వీనికొక నెగదగులునను దిగులు విడు
వుము. నీనిమర్మ మిట్లదని నానమ్మకము.

రతి—నాధా! లోకమునైన వెనివలెను.

ఉ. ఒద్దికలోడ వారింగు యుగ్మలీయనను బుద్ధిసెప్పు కీ
పద్దన కెట్లు పోవిడచె వద్దన మానఁడెయంచు లోకు లీ
రద్దని నాపయింబెడును రద్దరి యీపట రద్దసేయవే
వద్దిక నెద్దు కాతుగిన వద్దితె పోదము వాడునాయమే.

మన్మ—

సీ. పుడమి బంగరు కెన్ని పుటములుపెట్టిన
మాటునా యొకవన్నె మీటుఁగాని
గండపుఁజెక్క చక్కఁగబట్టి చెక్కినఁ
దలుగునా యొకతావి పెటుగుఁగాని
క్షీరపూరము నెంత నెగమీద నుంచిన
విటుగునా యొకరుచి మటుగుఁగాని
వజ్రంబు సానపై వడి నెంత యొకచిన
నటుగునా యొకకాంతి నటుముఁగాని

ఆ. వె. గాన శూరు డెంత ఘనబలుచేతను
 బట్టువడినఁ జెడక బాహుబలముఁ
 జూపకుండ విడఁడు చోద్యమా ముక్కంటి
 నొక్క తూపుఁజూపి చక్క-బటతు.

రతి—

మ. బురదం ద్రొక్కఁగ నేలఁ గాలుగఁడుగం బోనేల బ్రాణేశ్వరా
 తరువుం దా నెఱుకంగ నేల నది మీఁద నొల్లగాచల ని
 ప్పరచేతం గొననేల బ్రదుమననేలా చాలుఁ జాలించు నీ
 తరమా కాతరమాకప్పకి మహాత్మా రమ్మ రా రమ్మగిల్.

మన్మ—

మ. బలవంతుండగు శూరి నేల బగవెంపన్వస్థ వస్థకి కో
 మలి నా తండ్రియుఁగాఁడె భారిబుసంపన్నుండ వెన్నుండు నా
 బలముంబోవుదుఁ జూరఁబుత్తు నిపు డీ భర్తాని సాగించు
 శ్చలయోగం బిటఁజూప నాటమాటమా సాటికెంతు లోకింబునన్.

రతి—

చ. జనకుఁసాత్వికం బట చప్పగ ద్రోసితి తామసంబు నీ
 కనయము నెట్లు తారసిలె హా! తెలసెంగద ప్రాణనాథ నీ
 జనకుఁ దుష్ప్రవర్తిని సాగుచుచున్నది నీకు నయ్యయో
 పనుపను తండ్రి నీతి విమవదగ దింతయు నీ నెఱుంగఁప.

మన్మ—అక్కటా! నుదిన మీఁదు పునఁగావ పోలిక తప్పనను వాడుక నీవు
 పినవే! నితండ్రి బుగ్గులే నాకబ్బినవి. నిక్కంటి సంబయంబు లేదు.

రతి—నడననా యిది. నాతండ్రి నుఁదంపద నీకు గలిగెనేని ములోకంబుల
 నింతటివాఁడు లేడని ప్రశ్నాతి మెల్లయదె. నాతిండ్రియంటివా వానిభువనే జూడు.
 నదాశింబు నదాశిమునఁ దొల్చినాఁడు. నాతిండ్రిని కెప్పి ములోక్కైన జెప్పవలె.

మన్మ—నీతి! యేను పదహారే మన మాట యొక్కటి చెప్ప చున్నాడను విను.

చ. పరువఁటె యాఁడితప్ప టపవాదకెకాని శశాంకపుత్రి నీ
 యెరియుటచాలు ముగ్ధ విదక హీనపుమాటలు మాను లోకమం

న. శిష్యునిట్లుగా నాఁడును నుడి గుఱు నమ్మిన మోసమండ్రు నా
 దరికిఁక రాళ్లు నాతలపుఁ దిట్లు చేయుదు నోరుమూయుమా.

రతి—“కాశ్యపు మంత్రీ” యను ధర్మవాక్యము భార్యల మాటలు తప్పక విన వలయునని బోధించుచున్నయది చదవవే.

మన్మ—అవును చదివినాను. గాని నతుల పలుకులు నడగ్గములని యెఱింగియు నిందు నీమంత్రంబు మన్నించను. “స్త్రీబుద్ధిప్రళయాంతకా” యను నీతివచనంబు వినకుంటి నే.

రతి—“పరంగితజ్ఞాన ఫలాహి బుద్ధయ” యనునట్లు సుబుద్ధియగు భార్యచెప్పిన మాటలు వినుట శ్రేయస్సులమాట. ప్రియురాలీ మాటలు వినవడేయి.

మన్మ—కొంచెచ్చైన నకమరలేక నమోవగుండంభాషణంబుల గర్వభాషణంబులుగ నమ్మి పయనమై వచ్చిన నేనెక్కెంబున బొంబుగుశెప్పవే. గురుబుద్ధి విశేషమని వినవే!

రతి—(చెయ్యి విడచి నవతలకు దిగి నివ్వగతియు) ఏనిలాభము! దైవమా! యెంతచెప్పిన విండగదా! యేమికామన్నగో నామంగక సూత్రఫలంబెల్లొన్నదో హా! హా! (హాల నభిమానియై) స్వామీ! అబ్బయవా! లక్ష్మీనారాయణుల గర్భ వాసంబున బుద్ధి న సుగుణులుండువు. అబ్బబ్బ! ధీమాక్కుకో! నగస్వామగునే!

మన్మ—సాగ్యము కాకపోయినను ఏరే! సాగ్యము చేసికొని జయము బొందుదు.

రతి—నీవు జయమును బొందజాలవు. నీని నమస్కారము జేయుదు. నామాట వినుము మహాత్మా! (అని కాళ్లుపట్టుకొనును).

మన్మ—సుగర్వాధిపతుల యాజ్ఞ నిరారాధని వచ్చిని.

రతి—వచ్చినేమి? యామహాదేవు డాహాయమాచుండు. వాని గెలువ వశము గాదు.

మన్మ—వశమాగాకేమి? వశము చేసుకొను వాతుర్యముండుటచేతనే యింద్ర సభలో నశ్రిప్రతివ గగ్గతిని.

రతి—అన్నమాత్రముచేతి వది యొకతెప్పుగాను. మనమున నదిమఱచిరమ్ము.

మన్మ—మఱపురాగు. పుండగుని నిదేశంబు శిరసావహించితిని.

రతి—శిరసావహించిన నమలాభమురాగు. శ్రీపుండరీకాచూడికి జనవలయునా!

మన్మ—చనవద్దని యడ్డగించుట ఏమలకులు కోసము. నీమాట వినును. వచ్చిన వాడను రానే వచ్చితిని! నూరికమాలి వస్తునే! భాగూ పోపో!

రతి—పోపోమ్మన బోవుదానను గాను. మాలిరానను బుద్ధిమరచి పొమ్ము. మరువకపోతివా! పగలు పొగలం బడి పెగలు వెడలవే.

మన్మ—పగలెక్కడ! పెగలెక్కడ! నీతండ్రయు నాకు సాయపడె (చిటికెలు వేయుచు) నిమిషంబులొ సుమా వాని తపోభంగము.

రతి—తపోభంగంబునకు తెయిమిగిలితివా! వాని కంటి మండునని నీవు నుగుదువు.

మన్మ—(కన్నురిమి) భస్మమగుచునని హాకిహాలిన మాటలంటివి. నిన్నిపుడు హతము గావించితివా బాగుండును.

రతి—కినిసి హతము నేయుదు నంటివి. గుంపు నెన్ను హతము చేసిపోతివా ! పద్మనువారలేరు. న్యాయమువిను.

క. తనబల మెదిరి బలంబును

మనమున యొచ్చించి యపుడు మఱలక యరిపై

కనికరుగవలయుఁ దప్పిన

వనజజనకు నైన హానివచ్చును నాథా !

మన్మ—

సీ. తండ్రియాజ్ఞఁ జరించి ధరలోన భృగురాముఁ

డెంచడే తనకీర్తి మించునోణి

తల్లివాక్యముఁబూని తనభాగ నాశుండు

గీర్తి గాంచడే నామ రీరవాణి

గురుండే దేవుండను గుణివై ధరి హరి

శృంగ్రహణందండ భ్రాతృ జండ్రవదన

తన పితామహు మాట దాటక పాటిగా

బలివీడడే శిశు మలగునోణి

తే. గీ. వారివలెనేను నావజ్రపాణినాకుఁ

గుటిగ నెంచుచు నాటసెనఁ గువలయాత్మి

వలదు వలదని మిగులగ వగులబొగల

నగరె నగరాట్టయోధరి నగఁగోన.

రతి—

సీ. తనపత్ని వాక్యము ల్లలపెట్ట కల హేమ

కళిపుఁ డేగండ నాడు కాలుపురికి

సతిమాట మతిమాట కతిసాహసంబుతోఁ

గృతవీర్య సుతుఁడు దా వెతలఁబడడే

యతివమాటలుఁ ద్రోచి యతిబలుఁ డావాలి

గూలండే యిలనొక్క కోలచేత

ప్రియురాలి బోధల బెడచెవిఁ బెట్టి యా

రావణుఁ డీల్గడే రణములోన

ఆ. వె. గాన సతులమతులఁ గలియకపోవునో
గీడుమూఁడు గూఁడు గింక లెల్ల
విడుమువిడుము నీకు విశదంబుగాఢాకో
విడువఁజాల నిన్ను వినుము నాథ.

మన్మ—

సీ. పరుల కాపదఁ గొల్పు మరగియుండుట కంటె
పరధన పేక్షలోఁబడుట కంటె
పరనింద లెప్పుడుఁ బరగియుండుటకంటె
పరభౌమినులను బొందఁపడుటకంటె
తల్లిదండ్రుల మాట దిప్పిపోవుట కంటె
ననను జూడముఁ మీదఁ గొనుట కంటె
మద్య పానము నేసి నుసలుచుండుట కంటె
చీరవ్యముఁ కుఁ దాఁ జొలుటకంటె

తే. గీ. ప్రబల సాతన మన్మతంబు పనికిజాక్షి
యాడితప్పుఁగ నాదని యార్యకోటి
చదివి చెప్పిన యొప్పున చచ్చులెల్ల
మఱచి పోతివె నీబుద్ధ మందయాన.

రతి—(వెక్కి వెక్కి యేడ్చును) ఆహాహా! ప్రాణేశ్వరా! నేను నీకు సెంత
చెప్పినను చెవిని వాటిక చేస్తున్నా. నీమీచేయుచున్నా! నివృద్ధపడుదురు! నీబుద్ధికి
నింకొక మాటు పాఠజూచికొనుము.

సీ. దయ లేక తనవచ్చు దారిగాంచఁగ నీని
కుసుమాశీరుఁడు నీకుఁ గూర్చిసఖుఁడు
జనులు పల్కరు మ్రొగినను జాపకుండిన
పిల్లతెచ్చెర నీకు బెద్దతేరు
కనిపెంచి కనుపెట్టి కొనునారిఁ గలయని
పొగరుఁ గోయిల నీకు దగినబంటు
విరియాట లాడు క్రొవ్వి న మఱు పాళి క్రొ
న్నన వింటనంటించ నమరెనీకు

తే. గీ. నిట్టివారిని మది నమ్మి మట్టుమీరి
యలుకఁజూపుచు రిత్తకోరుకలను గోరి
త్రుళ్ళుచుంటివి నిన్నెట్లుఁ ద్రోవనిడుచు
ప్రాణహతియందు భంగిన బాపమగునె.

మన్మ—

సీ. నడుమ గాయకమణిఁ దొడఁగని హారంబు
శశిమండలము లేని శర్వరియును
సంతతి లేనట్టి సంసారిణీవియు
గలహంసయాఁడని కొలను వలను
సదసద్వివేకంబు చాలని చచ్చెను
చంచరిము లేని సరసిజంబు
సరసిజాపున దీప్తి సరయి దినశైలి
రాజరాజులేనట్టి రాష్ట్రసరణి

తే. గీ. పుడమి శిఖరంబులేని గోపురముతీరు
సత్య మొలయని నాగుఁగో సరియనంగ
సిట్టి తుచ్చపువ్వున నే నెట్లులోర్తుఁ
బలుక నీ కెట్లు నోరొందె బద్ధగంధి.

రతి— (కోపమునభిసూయించును చేయించి)

కాంతివృత్తము.

నీతండ్రి నెఱుంగనె పక్కముగా
నీతి వృడనాఁడి యంగిదశా
యాతుప్రియకాంతల యా సుగుణ
ప్రాతంబులఁ దోచినవాఁడె కదా.

మన్మ—ఆహహ! యిదా ఏయెఱిగినది.

తే. గీ. నాతి నా తండ్రి సతులమానంబు దోచె
నంటివా సర్వలోకావనైకదీక్ష
గొనినవాఁడౌట వివిధోగ్రకుటిలదైత్య
కోటిఁ దునుమాఁచుటకుఁ గాదె పాటిఁగాదె.

సీసమాలిక.

రతి—

నీ పెద్దతండ్రిని నే నెఱుంగనె సాధ
ముసిపత్ని మోహించి మోసపుచ్చె

మన్మ—

సతి యాతఁ డా మునిసతి నంటెనంటివా
యదె సహస్రాక్షత్వి మతనకొడవె

రతి—

నీ యగ్రజన్ముని నే నెఱుంగనె సాధ
తనపుత్రి మోహించి తగలిపట్టె

మన్మ—

గా యన్న తనకూతు నాసింఁచెనంటివా
సృష్టికి భవకీతిఁ బెప్పటకెక

రతి—

నీ తల్లి చలచిత్త నే నెఱుంగనె సాధ
భూపులయిండ్లలోఁ బొదలుచుండు

మన్మ—

పాలతి నీ తల్లి భూపుల బొంగునంటివా
పరిపాలనము చక్కపరుపుటకెక

రతి—

నీ చెల్లెలగు దాని నే నెఱుంగనె సాధ
తలమీఁకి నుండెత్తినవలకుం బోవు

మన్మ—

నడుచు ముప్పకల చెల్లెలంటివా
త్రిభువనంబుల నుద్ధరించుట కెక

రతి—

తే. గీ. యెట్టి మీవారిచర్యలు గట్టిపెట్టె
యెరులనాడెను నీ కిది యుక్తిమగునె
తగదు చాలించు నే మంచిదానగాను
వెనుక కరుడెమ్ము మొసఁబుట్టు విడచి లెమ్ము.

మన్మ—

తే. గీ. అహహ మహనీయగుణులైన యట్టివారి
నెగ్గులాడెదు లగ్గుటే సిగ్గుమాలి
తగ్గిమాఁడఁడు నీ కిందు సిగ్గుదోచ
దగ్గికింటి తపంబిక నుగ్గు నుగ్గు.

రతి—(దుఃఖపడుచుఁ గూలబడి చెంపనుజేయి డెట్టుకొని వెక్కిరిచెక్కిరియేడ్చుచు స్వగతము)

మత్తకోకిలావృత్తము.

ఎంతఁజెప్పిన మానఁడే ఎంత నేమిసేయుదు వైవమా!
యంతకంతకు రెచ్చినాఁ డితఁ డెన్నెయి యంతమే వైవమా!
యంతకాంతకు నంతరంగ మదంత యల్పమే వైవమా!
పంతమా! బలవంతమా! మదిఁ బఱఁజూడఁడు వైవమా!

హా! పరిమేశ్వరా! యీ భయశోకిచింతాభంగంబు తెట్లు భరింతు. నహహా!
వైవమా (రతీదేవి మూర్ఛఁజొంది పడును.)

మన్మ—(నలుప్రక్కలఁ గలయఁజూచి రితితిక్కు వంగిచూచి తనలో) మూర్ఛ
గాఁబోలు! కానిమ్ము. నాప్రతిబంధము సదిలిపోయినది. సంకల్పితాన సిక్కి దైవబల
మిట్లండవలె. పహహా! యీలోపల నానచ్చిన ముత్తైమంతపని నెరవేర్చుకొందు.
(మన్మఘఁడు పక్కకాలలోనికి వెడలిపోవుట.)

చతుర్థ రంగము

సర్వకాల

(ప్రవేశము—జ్ఞానిమద్రస్థులించి యోగనిష్ఠులతో శివుఁడు; వామభాగంబునఁ
గొంచె మెడముగానిలుచుని చేతులుజోడించి ధ్యానించుచుఁ బార్వతీయు; ఆవెనుక
ప్రక్కను జెలిక త్తియలిద్దఱును; శివునకుఁ గుడప్రక్కగాఁ గొంచెము దూరములోఁ జెట్ల
చాటునఁ జెఱుపిం గాణచేత సాగించి పుష్పంబులొక చేతఁ దాల్చి ప్రత్యావీక్షపాదుండై
యవస్థభములో నిలబడి మన్మఘండును).

మన్మ—(తనలో)

క. చక్కని సమయం బిది గా

కిక్కఱకంఠుండు దొఱకె నిక్కఱ నిక్కం

బిక్క-మలముఖయుఁ బ్రక్క-నె

చిక్కిన దింక చిట్కెలోనఁ జిత్తము లవియన్.

ఉ. మిక్కిలి పుష్ప బాణములు మెఱుగి-వతో సవరించివేసెదన్
జక్కుల రేసెమిత్రుని నిజంబుగ నీ చెలితోడఁ గూర్చు నా
కెక్క-సమా యిదెంతవని యెక్కి-శ డాపలిచేత నేసెదన్
చక్కెరవిల్లు పట్టితిని జక్కెరబొమ్మను ముందు వేసెదన్.
(సన్మధుఁడు పుష్పబాణములు హర్వతిమీఁద వేయుట).

పార్వతి—(కలవరపడి చెలికత్తెలతో) ఏమీ! విచిత్రము! నామనసు రాగా-
కుర త్రచుర మగుచున్నయది. క్రొత్తక్రొత్త వికారములు కన్నడుచున్నవి.

(పార్వతి మైదూరి పడఁబోవఁ చెలికత్తెయలిగ్దలును బట్టుకొనుట)

కలవాణి—చెలియా! మనమింక నిక్కడనుండఁగూడదు. శీఘ్రము మన
గృహంబునకుఁ బోదమా!

నవమాలిక—(పండుగొరికి కలవాణితో) ఓసీ! ఏకుఁదలియచుగాని మాటాడ
కుము. మనయన్నిటికి నీశ్వరుండే తాఁకుఁడు. నమ్మినప్పుడు మనచెలికేట.

కలవాణి—(పార్వతి వినకుండఁగా) చెలీ! యావనప్రాదుర్భావ మూరక
పోవునా?

నవమాలిక—అగునుగాని యిప్పుటి నై నరికసితి యట్టిదని నమ్మను.

పార్వతి—అబ్బ! అబ్బ! నన్ను వదలుఁడు. (సఖులు విడువఁగాఁ బార్వతి
కూర్చుని తనలో) ఆహహా! యేమి! యాయనురాగమహిమ యెన్నఁడునలేదే! ఇహ
చార తాత్పర్యబంధయు శివానిగన తాత్పర్యమయ్యె. బౌరా! కన్యాత్వదశలో
నుంటిని. నాహృదయ మిట్టి యనుమయములో నిష్ఠారణమ యిట్లుఁ గానేల! (కొంచెము
విమర్శించి) కారణమేదో యుండక మానదు. (ప్రకాశముగా) సఖీ! ఇంతకుమున్ను
తెఱలోనుండి మనమవినబడిన వాక్యము మఱల జ్ఞప్తికి వచ్చినది. యీ యజ్ఞుఁడు సమ
యజ్ఞుఁడుగాఁడు. చుటుకుటమ్ములఁగొని నా హృదయంబున నాటవేసినట్లుఁ దోచు
చున్నయది. వాఁడియొడ నెక్కడనైన బొందుడినాఁడేమో పాఱజూడు.

కలవాణి—(నవమాలికతో) ఓసీ! ఏవిక్కడనేయుండు. (పరిక్రమించి జూచి)
ఆ! ఆ! (మఱి నాలుగడుగు లవతలకుఁబోయి మాచి) వీఁడేవఁడో యీతరుగులమ్మంబున
దొంగవలెదాఁగి పొంచువేసినాఁడే! వాఁడెకాఁబోలు వీఁడు. నాకండ్లు చెదరి పోవు
చున్నవి. అబ్బబ్బ! (తొందరగాఁ బార్వతియొద్దకుఁ జేరును).

పార్వతి—(లేచి గురివెట్టిచూచి) చె! యింక ననుమానమేల! బంచశగుంఠే
(మందలించుచు) గడుగులుపోయి తీవ్రవేదన నూఁచుచును శ్రీమమారా! సుమమారా!
మారా! పంచశరా! నీకిదేమిపని; తలిదండ్రుల చాటుదానను. వివాహము కాని బాలి
కను. సదాశివ సేవాపరతంత్రురాలను. నన్నటరా నీవు పూవుటమ్ములఁగొట్టుట!
ఆహహా! నీవు కార్యజ్ఞుఁడవా!

సవమాలిక—(దగ్గరకువచ్చి) కొమ్మా! నామాటవిను. నీమాటవినువాడా! వీరా, యీడాగినవాడా. వాడేపోయెను. వానితోడవాగ్వాదమేల? మనకిష్టమైనదో నిక్కడనుండుదము. లేనిదో లేచిపోదము. రారమ్మ చిన్నదానవు. నీకేల?

మన్మథుడు—(స్వగతము) కట్లా! మొదట నేడలలచిన దొకటి; చేసిన దొకటి; నామతి యేమైపోయె. నాకేసు నానతి, నాకాశకేసునికోసమువచ్చియు సయ్యవకాశము చేసికొనకముం దీయాకాశమధ్యను గదలించితిని. కదలించిన మాత్రాన రాకాసివలె సరచుచున్నయది. దీనియపులచేతనే బోగి వేగిరమ కండ్లు డెఱచునేమో కదా! (అగిచూచి) కొంచెము చొప్పునూటిచి మఱల వస్తునా! ఆ! అదెట్లు. యీ లోపల రతిమూర్ఖులెవరైనా యీరంగముకూడఁ జెడును. ఏమిచేయుదు. హా! యీశ్వరా! యీశ్వర తపోభంగమునకన్నియు భంగములే. కత్తి నాగంటినందు వచ్చి నది. కాని మన మిచ్చోటువాసి యిందుకే చేపు చొప్పునూట్టి యల్లకన్నా బాడంట నిలుతము. (మన్మథుడు నాలుగమగులు వేసుకొంటోయి మాటుత్రోవను మఱియొక చోట దాగుట)

పార్వతి—మఖులారా! యీరంగ పాశిపోయెగాని తెంకివదిలిపోవునా?

కలవాణి—(నవ్వి) కలేకీ! ననవిల్తుండు వేళెకలడా! ననవిల్తుని ముగ్ధివంటి దానవు గాన నీకన్ను చెదరనేయి!

సవమా—దీనీ! నీకన్నుగూడ చెదరనా!

పార్వతి—(చిలునవ్వునవ్వి) కలవాణి రాణి యెప్పుడును గలకలవాణియే రండు. మనతోవునను మనము పోవుదము.

(అమ్మ అందరినూ బ్రక్కవించి పూర్వస్థానముల చేరు.)

మన్మథుడు—(మఱియొక పాదచాటునఁ బ్రవేశించి) ఆ! పీరు గొదమాని సీమితముగ మండిరిగాని నాచులకుములును దీని మరసునఁ జాలుకుమనుపిందనో! లేదో! యేకాకొంకియు నిగానింది నీలంబాదము వినుచును.

పార్వతి—(చెరులతో) ఆపూలరంగఁ డింకను నీచుట్టుపట్ల నె యెప్పుట్లట్ల నున్నాడని తోచుచున్నదే.

కలవా—భ్రాంతి మఱచిపోమ్ము. నీ యీశ్వరుని నీవు భాగించుకొమ్ము.

సవమా—కలవాణీ! ఇంతిమాత్రాన నీవము నాలునా! సుందరీ యందాక నోపిక మోపికచేసికొని యెప్పుట్ల యుండివచ్చును.

పార్వతి—(ముఖమున నయిష్టము నభినయించుచు) మీవ్వంగార్యముల నాకుఁ బాడకట్లకపోవునునా!

సవమా—అదికాదు. కొమ్మా! తుంటువిలుకాని తుంటులితనంబున కనుకొంటిమి కాని, నీ హృదయమెట్లున్నయది?

పార్వతి—చెలలారా! సిగ్గుపడచి చెప్పుచున్నాను. వాని మంటమారితనం బెన్నడు మంటఁ గలియునో కాని కామానురాగంబులు నామనంబున నవనప్రాప్తి పంబులై విజృంభించుచున్నవి.

మన్మ—(తనలో, తలయూచి) ఆ! తనకున్న నేనీ తలియబోడి హృదయంబున గలుక్కుమను నాతలిరుటమ్ములు చుట్టుక్కుమని నాటవేసి యులిక్కిమనిపెఁ? గిరుక్కుమని గిరుగువచ్చి మఱిక్కడ నక్కియుండుటంజేసి నాచేలి యాయాయుల్ల బుల వాడితనంబు నాకములకుఁ బ్రత్యక్ష గోచరమయ్యె. నహహ! యిదియొక జంబు సూచకము. (కొంచెము విమర్శించి సందేహముతో) ఇవి యంతమాత్రముగ నిమ్మునికొని యెవరిని పునంబు! భేదింపఁ గలవన కొనఁబెట్టు. కలూ! కెల్లెనానా! ఇది. పసిపాప కాన దీని లేతయనను నామలుకుల నొకటిగాని దీని యవయవంబులకంటె మదియసాధనంబు లెక్కుడుగావు. యీచిన్న యెన్ని నాశ్వమండి యిక్కడనుండెనో దీని రూపతెగ్గా విలాస విభ్రమంబులచేత నించు కంటైన వాడు సోకని వీనియవార్య భైర్యవల్లి నేనెట్లు ద్రుంతును. నేనెంత! నా సాధనములెంత. ఆయ్యో! యెంత యనాలోచితమైన యీదుష్కార్యమనకుఁ దొర కొంటిని. (కొంచెము ముందుకు నడచి లక్ష్య మొకమూలకుఁజెట్టి, మఱి గొంచె ములోచించి) ఆహాహ! లోకస్వభావము. సహజకృత్రులనఁగా నన్నదమ్ములే కలసి మెలసియున్నను దఱునుగాఁ బరస్పర రంధ్రాన్వేషణంబులు నేసికొందురుగాక. వారిలో నొక్కనికీ గనరాని క్రూరత్వముండనా! యిది మృతసాగు శీలుండగు నారెండవ వాని కొక్కుండు గలిగి నుత్తుక మీఁదకు వచ్చునందాక నియికిఁ బోయెట్లగు. దీగంత విక్రాంత విజయ మంగఘోషనగు నాయొక్క యానంద్యము నోర్చిక నామమ్మ తన యుధకాక చమత్కృతము చూపుట కింతముందు భోజికాలంబుఁ గని నెట్టి కాఁబోలు. నాకిక్కడ విజయంబు లేకుండునట్లుల నావిజయసాధనంబులనుండి సారంబులనెల్ల సంగ్రహించి తక్షణంబున నెట్టి మహాయోగి నైన నాచేయు పదియవలలో తన శృంగార విలాసములచే దాన ముంపఁజాలిన యమ్మాహనాంగిని స్పృశింజేసి దీని దగ్గున స్పర్శనాదులచే జిత్తుంబు చలింపకుండునట్లుఁ బరిసరంబునఁ బరిచర్యయనెడి నెపంబునఁ జేర నియమించి యీగంగాధరున కింతకాలంబుననుండియు నలవాటు చేయించెనని తోచుచున్నయది. కాదేని దీని లావణ్యశీలా ధృశ్యంబుగిచ్చే నీతని యోగానల జ్వాల లప్పుడ చల్లారిపోవే! ఇప్పుడ నాయీనిస్సారపు బుష్పవర్షంబులు దానిలో నేమూల నిగిటిపోవునో! హా! యింతచక్కని బామ్మను దగ్గరఁజెట్టుకొని నిర్వికారయోగ సంస్కారంబు లొక్కరీతిగా నిర్వహించు చున్నాఁడు. కలూ! యేమి యాయోగనిష్ఠ! యేమి యాచార్యము! విధినిర్ణయ మిట్టిద? ఈయంగ్రుని ముందరనున్న యీసుందరాంగి ముందర దివిటీక్రింది దీపములువలెఁ గళాహీనములై కనుపట్టుచున్న నాయీసాధనంబులు కాన్ద్యసాధనంబులగునా! (పార్వతివంకఁ దేరి పారఁజూచి) బేరా! నాచురుకుటమ్ములచే ముందుగ నీసుందరి నేలవేసి? దీని రొద యెక్కుండైనది. ఇదంతయుఁ దప్పకొని కార్యావసరములలో నొరకొన్నవాఁడు

చీమ చిటుక్కుమనకుండ పచ్చిన కార్యము నెరవేర్చుకొని పోవలెను. గాని నావలె గానిపోని ప్రతిబంధముఁ గ్రొత్తగాఁ దెచ్చి కెట్లుకొనువాఁడు మఱొవ్వడు. యీ విశం బముఁ జూడఁగా “నశుభస్యకాలహరణ” యనునట్లు శుభోదర్శనంబగు జయము సమ కూరునని లోచకున్నది. ఈ యాఁడుదాని సురసింహు సహాయమేమా! (కొంచెమాలోచించి) ఒకట రెంటుఁ జెడునది మాట ముసడునన్నట్లు శివయోగి హృదయంబునకు గుఱి కుదురున ట్లవోట్టు గానవచ్చుచున్నది. యింక నాలస్యము చేయరాదు. “నసాహస మనారహస్య నరోభద్రాణి పశ్యతి” యన్నట్లు శంకాడోల యూగించిన కొలఁది నూగుచునే యుండును. వీరేమి చేయుదురు. చెబ్బమిఁదదెబ్బ. మరికొన్ని పూవుటమ్ముల వినరితినా సామ్యసిలి యదే యూరకుండును. (కొంచెమాలోచించి)

చ. పని తలపెట్టకుండుటయె పద్ధతి బుద్ధికి నిర్ధరాస్థలి
బనితలపెట్టినప్పుడది పాయక యేదెట్లులైన శ్రద్ధతో
మునుకొని పూర్తిచేయుటయె ముఖ్యము సఖ్యము వేల్పురేనితో
మనకటువంటిదయ్యె ననుమానమి కేటికి సాహసించెదన్.

గంతులువేయుచు (శివుని కెదురుగ ముందుకుఁ బోవుట.)

ఉ. సుందరి నొక్కదానినిటఁ జోద్యముగా నెలకొల్పి యోగము
లైందెడు నిందు శేఖరుఁడు చేతికిజక్కెను బ్రత్రమయ్యె నా
ముందరనింక వీఁడెటకుఁబోవును బోయినఁ బోవనిత్తుగా
కొందలమొందఁజేసి శరకోటులు దూఁటులు వారవేయుదున్.

(మీసము పడివేయుచు)

చ. కునియమశాలి శూలి మనకుం దొరకెం బరికింపకింపు నొం
పొం రెడి పూవుటంపగుమి పొంకము బింకము గృంకనీక జో
కను గనుమూయు వీనిపయి గాఁటముగా నెద నాఁటవేసి నీ
వ్రణములు మాన్పగారి పరిరంభము నోషధిగాగ జేసెదన్.

(మల్ల చలచుచు)

ఉ. దెబ్బయిదేసుమీ మనసుదీరగ నీరుగ మారుడేయు బ
లెబ్బ మదేభచర్మధరధీరుని భీరునిజేసి వాసిగా
గుబ్బలి రేని కూఁతుఁగని కొంకకఁరంకెలు వేయజేయునా
దెబ్బతరంబె తప్పకొన దెంపున బొంపిరి వోవుచుండనే.

(కేటలు వేయుచు)

చ. తొలిసతి యట్లువోవ మదిదోచక నేచక లేచివచ్చి యీ
కలవరపుం దపంబుఁగొని గాసికిఁదాళక రోసి దాసిగా
వలిమలపట్టి బెట్టికొనె లక్ష్మిను సకరిహూని వీనినీ
వలిమలరేని కల్లునిగ నారక చేసెదఁబడు మ్రొసెదఁ.

(నిలబడి శిష్యుని రప్పించి మాచి ఆశ్చర్యముతోఁ జెయిసాచి)

చ. అరె యిదియేమి యోగమర యారదు తీరగు తీరిపారునా
యరపులవైన మేను గిలుపారదు బాటదు లాతి చింతయీ
యరసిరి చేరదీయఁ గనన్బుగ మొగ్గుర యెద్దురాతు ద
ద్దిరపడి లేవడే యింక మిదీ ముశరాళికి బాళిఁజెందడే.

(ఆశ్చర్యపాశుండ్ల పుష్పములను చూచి నిండు నిండు పార్వతీ పరమేశ్వరులపై
వేయుట; శిష్యుడు చలించునటులు)

తృతీయస్తోమము

పార్వతీ—సిలువఁజాల ని మీ సేయును నీరజాక్షిగో కక్షకీ
తలిన మొలఁచు లోనుకొంగగఁ దా శరంబులు నిసెనే
చెలియవేసిన చూచున నే చేతులన్నను గాచరే
నిలచినచరె తొలగి ము నేను దానఁజాలనే.

(చోరత్వ తీరపు) తలిన మొలఁచు లోనుకొంగగఁ దా శరంబులు నిసెనే
అవివేక! వివేకముగఁ బెను ముగ్ధుల వాహివా నెలుంగవా?

సముద్రవృత్తిము

తగినర మన్నన సకలప్రేమ
మృగధరు మీఁద నొకటి మమ
లొంగరస వేయ భుజిల నిం
దగనన యరిదయూరద లో.

తరంగవృత్తిము

వలసరా వలసరా నీనీన నామదేవుని పక్షవా
వలదురా యెదురాఁదొంగుర వాలుట్లులువాల్పరా
కలదుగర్వమునీకుఁ గలదుము కొలసిగధరుచేతిబోఁ
గలదు వచ్చిసతోవ పది కొనిదానికిదేలగా.

సీ. మామ నీతొలికోల మాపడేశకరముల

వానిగూడఁగనీకు నానలేదె !

నీరెండవదిచూడ నీకెంతోమాకంత

సాధకమై నీకు సాయపడునె !

ముక్కచెక్కలుచేసి మూడవబాణంబు

దిగమింగు నీబంటె తెలియలేవె !

ధర్మగుణంబులో దగిలి నీనాల్గవ

సాయకం బదిసీరసంబుగాదె !

తే. గీ. తొంటి దటుచేయు నీమామ తుదిదిమాత్ర

ముద్ధరించుట నిత్యమా యోరిమూఢ ?

రూఢసామగ్రి సీకేది గోషపడక

యరుగుపాటుఁగ నె ? నీయమ్ములైదువైదె.

(సామ్యసిగ్ధి పై మఱచి కూర్చుండుట.)

మన్మ—(పండ్లుగఱుపచు నట్లహంబుతో శిష్యునివంకఁ దిరిగి

చ. హృదయము బ్రద్ధత్రాసటుల వేసితి బాణము లెన్ని వేసినన్

గదలఁడు, కన్నువిప్పఁడు, ముఖంబునఁ జిత్కళ మారసీను న

న్నెదుట, నెఱుంగఁడింకఁ బుట్టితల వోటుల వేటలాలఁబునా

కదసఁపునై పుణి స్మృతులఁ గన్నడఁజేసెద నూతనక్షిప్త.

(మఱలఁ బుప్పబాణంబులు సంధించివేయును.)

శిష్యుడు—(తనలో) ఇది యేమబ్బా ! ఎన్నెడు నిట్లు లేజే !

క. కుదురుగ సమరెడి యోగము

కుదురక మది చెదరిగొకుఁగొరవడె నకటా !

పదిలముగ మదినిగుదిరిచి

కదలకమది గుదియఁబెడుదుఁ గడుముదమలరణ.

(మఱల యోగముపట్టును.)

మన్మ—(తనలో) కటా ! యీ ధూళి మునివధూటుల వెంటబడిన నాటి వాఁడా ? కాఁడు. మాత్రండ్రిపన్నిన మాయామోహిని వెంటదగిలిన నాటివాఁడా ?

కాఁడు. వీని కింతమాత్రము దృఢవైరాగ్యభాగ్యం బెట్లబ్ధినదో మన్మథబాణంబు లనఁగా సకల బ్రహ్మాండసమ్మోహనంబులు గావా ? రెండువర్షాయంబులు వీని

హృదయంబున నాటవేసినను మీని యోగకళ నివాతగీవకళికవలె జలింపకున్నది. (కొంచె మాలోచించి) ఆ! యీ రంధవనూరు నా వేసిన శరంబులచే నునూ, యాయులికిపాటు. నీవు, యేనుడగు నేమిచేయు నని యనుకొనరాదు. పటవలసినచోట బడినా, సంతాపాల కదియ జాలు నాయాయులంబులు నవపరిణామంబులు, నెయోగగ్ధంబులు. నింకొకనూలు కీలజీగి వాతపెట్టినా యోగములు గీగము లన్నియు మన్నె యీ మిన్ను సిగమిన్నకి యాయన్నలమన్న వెంటబడిలిపోవును. నా పంచాయణంబులు పంచదారలోని యాయణంబులు. మొదట మొదట మృదుమృదంబులుగఁ బోచినను గ్రమక్రమమున నాలిన్లెలు కాయనవి కావా? నా శరంబులింకొకసారి గురయించి కోడలే యాపాదరింకిచ్చాటమన గూటుంటివా భావి గలమంతయు గనిపెట్టవచ్చును. (మఱలఁ బుష్పబాణంబులు గురయించి పాదనాటమన మలుకును.)

శివుడు—(చివాలునలేచి) ఆహా! యెవఁడురా వీఁడు తపోవిష్ణుకార. (తన ముందట బడియున్న పుష్పబాణంబులదూచి యాశ్చర్యముతో) యీ పుష్పంబులెక్కడివి? శరీరంబునకేకాక మనసునఁగూడ నంటికొన్నవి. (ఎరుటఁజూచి) బాష్పంబున భ్రంశియైందే? వాఁడే పరమాత్మమిట్లు చేసెనుండునా! ఛీ! ఛీ! వాఁడెవఁడో! కాఁడు. (కొంచె మాలోచించి ప్రక్క నోకింట్లఁజూచి) ఈవ చాక చేసిన కృత్యనూయేమి! కాదు కాదు. ఇట్టి తాత్ప్ర్యంబులకో నగునదని కింత చొరవా! (పాటఁజూచి) ఇదేమి! ఈ బాల మాలవాచకో ననిగి నీమృసిలివది. (తనవంకఁ జూచుకొని) హా! యెంత సాహసము. నా శరీరంబున రోసురోసుంబునఁ గ్రవ్వెగులంట్లుకొన్నది. ఇంత సాహసీమిని దెవ్వఁడో! (లేచి నిలుచుచు ముందున నడచి) ఆరే! యిదేమి! నా కీ నంకిల్లము వికల్పమాయె. నా కొక్కనాఁడైన నిట్టి ప్రతిబంధము నోవకపోయె. అగా! ఈ పుష్పంబులు పుష్పబాణుని చేతివ్రాణంబులు గాని మఱియొండు కావు. వాఁడెటుచచ్చెనో! వెదకెద! వానిగుం బుచ్చర మీమి? కటకట! దర్శనుడా! ఇక్కాశ్యంబునను నొకకొనఁబాడు వాఁడుగా మఱివ్వఁడు. మారుడవఁగఁ జేరుదును. నా యంతరింగకగఁడంబున వాని నలకొల్పిన వైశ్యసంబహరించుటనే సత్యవోహుండే యుచుదగును. మీఁట! శిక్షించుటయే పరమధర్మము. (నలుపంకిలఁ బొంజూచి యోచనతో) వాఁడుపోయిన త్రోవ యేదో! (ఆటనిపించఁజూచి) ఇదిగో యాయఁడుగులబాడ వానినీ. వీర్యకృడికిఁ బోగలఁడు. (చొద్రం బభివయించుచు) ఆ! ఏమి కనము. ప్రతిపాఠులను సాంకంకిక శత్రువులుండెమానను మీరేదె దరుమఁబడి హృదయసాగింబులు పంచలపాయితులంబులు, గమ్యస్థానంబుల బొందనేరక విషయవాంఛావాగులకలలో దగులకొని, కాటాంబుల, యాలినాబంబుల లగుచుండును గదా! నాఁడే నే వెఱిగి నా యంతరింగంబున వీరల కవకాశం నీక పాటఁగొలి పరమానందంబున నుంటి. అందు ప్రభావచోదకుండు కాముండు. వీఁడు మావంటి విరాగుల నులికించక మానఁడు. నాని కది నై నర్థకము. (యోచించి) “వజ్రం వజ్రే, భిద్యతే” యను కింవదంతి సత్యముచేయును. నా శాంతము నాశాంతముగాన సాంతము చేయుదనా? ఆహాహా! యా మ్రుక్కడిమాకలోని

రెండవవాఁ డిప్పుడే మొదటివాఁడగు. కాముఁ డున్నప్పున మానముద్రాచ్చేదనద్వారమున
మదీయ హృదయవీరం బధిస్థింపఁ. అహ! కాముఁడు. వీనిచే మదీయ భూలతికా
కోదండము పట్టించి యందు కల్పాంతాల్పజాబ్దల్యమాన ఖద్యోతవిద్యోతమాన సహస్ర
ద్యోతమాన జగజ్జాలభస్మీకర్ణ విద్యోపానానానవన్యదితిస్థిప్రసిద్ధప్రతిస్సుటద్విస్సులింగ
ప్రతిభాసమానభీకరకళోరవైశ్వానరంబు మగియు సౌలనేత్ర తూణీరంబునుండి సంగ్ర
హించి సంధింపఁజేసి యదియ యాస్త్రయాస్త్ర రెక్కొం యెక్కొం నీ మన్మథుని శరీ
రంబు భస్మీభావంబు నొందఁజేసియే బంశుధాంత కర్ణమండ నయ్యెదఁ గానిమ్ము.
(యడుగులజాడనే గొంతునడచి యట్టుహంసం గో.)

ఉ. కాముఁడు పాపసంపుటనకాముఁడు కాఁ పరాధసంస్కరియా
కాముఁడుగాఁడు, నీఁడు నెనుకాఁడును సాధులబాధపెట్టుచో
భీముడనేను నీనికడ బీనమడగనె లోక మల్ల ని
పాకముఁడేసి భాసిలుగు జ్ఞానత యమంబు వర్ణిలక.

మ. మునినైమూలను దోలెనుమన్ననను నీమూసండు క్రించు పా
మును దోరకక బెడఁ ప్రోకినట్లగుదురాపుల్ మోపుగానేసి నీ
పెను బాపాత్ముఁడు నీ బట్టి యిప్పుడే ప్రేఖ వృత్తియాక్షి పి
క్షణకూలంకష వన్తికీలలనె భస్మశృంగుల గొందించు.

ఉ. కాలునిఁగూల్చు నే యల మృకంబునెఱుంగు బ్రాచీనుఁడు ద
తాఁలుపకంఠె దంతువిలుకాడగు యెఱిగింపఁగాఁడు దు
శ్యేలుఁడు నీఁ దక్షణముఁ జేసెద భస్మముగా మగల్గన
తృణ దృగంతయుం నెఱచి పాహుకహాయకి నేయకిప్పుడే.

(శివుఁడు మన్మథుని బాహుపదముల బిడినాంతుట.)

(పార్వతీలేచి)

పార్వతి—చెలీ! కాలంబెంతవారికి వాక్కిచ్చి నగ కాదు. పరమేశ్వరుని సంక
ల్పమునకుఁ గూడ వికల్పము పుటినది. కళా!

కలవాణి—పంచాననుండు కగుడింక నాయేమి? మీ బాంతులకుఁబోలె వీని
ప్రాణంబులకుఁబోలె వీని శరీరంబునకుఁగూడఁ బంచత్వం నీయందలంచిన ట్లున్నవాఁడు.
చూచితివా!

పార్వతి—(భయపడుచు) ఓసీ! యూరగొమ్ము. (యగ్గురును జేతులు
జోడించి చూచుచుండుట.)

శివుఁడు—(తనలో)

చ. భవకలుషంబులెల్ల సుమబాణుని చర్యలె కాని నీనిపై
భవములు కానివేవి సుమబాణు డొకండు నశించెనేని యీ
భవనము నిర్విచారము పుష్టిపడుప్టిని బెంచుగాన నే
నవనవలీల గామదహనం బొనరించెదఁ బుష్టిబెంచెదఁ.

(తొంగిచూచి)

మ. ఇడుగో యీ పొదరింటనే కలచింద డి మారుడీ చోరుడి
య్యెడ గొకంటబడె న్బడున్మితమై యీ ఫాలనేత్రాగ్నిలో
విడువంబోలఁడు భస్మరాశియయి పృథ్వీంగూలనున్నాఁడు నే
డిడుగో నిప్పులకన్న నిప్పుడె మనంబింపారఁగా విప్పెదఁ.

(శివుఁడు శౌద్రంబభినయించుచు మన్మథుఁడున్నదిక్కు మొగంపై తనఫాల
నేత్రంబుఁబోచి చూడఁగా నగ్నిబా్వలలునెడలి మన్మథునిచుట్టును గవిసి కవిసీక్రముట)

మన్మ—అహ! యెవఁ నెప్పుడను వివక మూర్ఖుడనై నా చేసికొనిన దుష్టు
తంబు “కర్మకన్యకృతమిత్రవభంధై” యనున్మృదుడే నాకనుభవంబునను వచ్చినది. హా!
తప్పకొనుటకు మార్గమేది? ఏమచేయును! నగ్నిబావలలు చుటును గ్రమ్ముకొన్నవి.
(అగ్నిబావలల మధ్యనుండి చేతులు వ్రేకత్తి) హా! హా! హా! శ్వరా!

మహాస్రగ్ధర

మృగభృద్రేఖాంక ఫాలో నిమిషదతుల దృగుస్మీల దుదేవీలధామ
స్థగితాభీలాగ్నికీలత్ ధగధగనునుచుఁ ధాటిపెంపారఁగాపై
మిగులకాఢ్యైంచి వేగ్రమ్మిన విట నకటా మేను చుట్టంటె నయ్యో
జగతికల్పేనతి మంటల్ ఛటఛటచునె హా చచ్చితీ భస్మమైతి.

(మన్మథుఁడు పొదనోఁగూప భస్మమగుట. అందఱు సాశ్చర్యముతోఁ జూచు
చుండుట.)

(శివుఁడు తీవ్రగమనమునో నిష్క్రమించును.)

పార్వతి—(వత్తుంబున హస్తం నిష్కలించుకొనుచు) యిమ్మహాదేవునకు నిత
మహాకోపం బున్నదని యెఱుంగకపోతిమిగదే! మఱల వచ్చునో రాఁడో!

నవమాలిక—ఏమీ! యెఱుంగనందుకు మనమును చెడిపోతిమి. చెలుపకురా
చెడెద వను కింపదంతి యిదేసుమీ!

పార్వతి—(నవ్వి) తుటతుడ కిక్కడ మనము మువ్వరమే మిగిలివారము.

కలవాణి—ఇక మృగాంకకళాభరణండు వచ్చుననుకొంటివా! వచ్చినను వారికి
మునుపటి నిష్కళంక శాంతస్వరూపము మూల వచ్చుననుకొంటివా!

పాశ్వతి—నెనీ! దేవదేవుల హటువంటి యువరాధిజనంబులయడ నేమోకాని మనవంటి నిరపరాధ నేవాపరితంతులయందు సుప్రసన్నాత్మండుగాడే.

(మైనానుడు ప్రవేశించుట)

మైనానుడు—సోదరి! నాచిన్ని చుద్దలజెల్లి! యీకామప్రళయములో నిన్నింత మాత్రము మఱలఁ గండ్లజాను ననుకొననైతిని సుమా!

పాశ్వతి—అన్నా! మన తల్లిదండ్రులు సుఖంబుండిరా. ఇక్కడి సమాచార మప్పుడే యక్కడ నేటువచ్చెను.

మైనా—దాగునా! యీ కామండు పునందరుని ప్రోత్సాహంబున మృత్యుం జయుని తపోభంగంబున కాయార్థగడినప్పుడే లోకమెల్ల మ్రోతమ్రోగినది. నిన్ను గురించి మన తల్లిదండ్రులు కలవంతులున్నారు. వారి పనువున నిన్నుఁ దోడ్కొనిపోవ నరుఁదంచుతి.

పాశ్వతి—సోదరా! ఇన్ని దిగంబులనండియుఁ బరిపగంబునఁ బరివర్తనేయుచుఁ దదను దేవదేవుని యనుజ్ఞగొనఁ దోరాదు.

మైనా—బాబా! బాల్కనీయంబు నీకు సందర్శనం లన్నియు బాగఁ బొడగట్టవు సుమా! ఇది కామప్రళయము. కామసందర్శనం శింతిలో మనకు దోహదం.

(నీ సోదరానుండి రోదనముచేయుచు తలవొనబోసుకొని హాహాకారముతో మన్మథుని భిస్మరాశి యొద్దనుఁ జేరుట.)

రతి—

శా. హా! పంచాశుగ హా! మనోహరగుణ! హా నాన! హా! మన్మథా!
హా! పద్మాక్షతరూప! హా! మధుసఖా! హా! యిత్తు బాంధవసఖా!
హా! పుష్పగయ శిరిశీక యహహా! హా! మోహనాకార ము
న్నే పాపంబుల జేసిన నో యిపు డేనిట్లు తి హా! దైవమా!

మైనా—సోదరి! యీ కాలం గతికాలం. మన్మథుని కాలం. మన మిక్కడ నీనిడకంబు బడవలదు సుమా! యీ రతి మనలిపోవుదాక మన చల్లక్కడ నుండుదము.

రతి—హా! ప్రావేశ్యరా! నానూడిక హికోపదేశంబు లన్నియు సవీనులకు విష ప్రయోగంబులయ్యెనే! అన్యాయో! అవియోగంబున మోలేకయున్న మిన్నునికి జోగి వేయోగంబు సంగహించి యమ్ముక్కంటి కంటిమంటల నంటిపోతివా! నానా! యే నేమిపాపంబు జేసితి. ఈ ప్రేమవ్యం చెల్లునహింతును. లక్ష్మీపుత్రా! యింక నాకు దిక్కెవరు. హా! మనోవల్లభా! యమృతకిరీటుని తనూభవము గాని నాకు జాపులేదయ్యె. లేకున్న నీగుంఘానలంబు నాన్నునా రవ్వరు. నీవెత్తితండ్రి జ్ఞాతిశత్రుత్వ మివ్వెంబున దీర్చుకొనియెనా! ఏదీ నిన్ను కార్యమునకు బాకొల్పి పడద్రోసిననా డేదీ? రాడేమి? యడ్డపడడేమి? కట్టా! దైవమా! దైవమేలు జేసె! (కొంచె మాలోచించి)

చ. పడతికి నెల్లభాగ్యములు భర్తను బట్టియె తేజరిల్లు నె
ప్పుడు పతిలేకపోవు నవి బూదినిబోసిన నేతుకాచు న
ప్పుడె కడుగల్గెతా నకట! భూమికి లేక శొలంగబోలు నీ
చెడుబ్రతు కేల గాకుఁ బతిచేరువ చేరువము క్తి కయ్యయో!

లోకము మునిగినట్లున్నది. శోకంబు చల్లారు సుఖాయంచేసి. చెప్పిచెప్పి విసికి
సామ్యసిలి నాపడియున్న యాక్షణములోనే నిన్ను మృత్యువు ద్రోసికొనిపోయె.
హా! సుందరాకార! నిన్నుండైన సకిలించలేదేమి? నిపరివారింబుల వీరాలాపంబు
లేమాయె? ని రథసంచారంబించుకైన గనరాదు. నీ ప్రాణమిత్రుని సుమనో
విజృంభణంబులు శూన్యంబులయ్యె. నౌరా! బాగుగ నున్నవేళ నందఱు బాగుగనే
చుట్టుకొందురు. (కొంచెము విమర్శించి కోపముతో) ఓగు కలుగునప్పు డందఱు ముందు
గనే యులుకుదురు. యెవని కర్మము వాడే యనుభవించి తీరపలయును. పరమేశ్వరా!
నతి నింతయును పుట్టెదవా! సర్వజ్ఞుడవు కావా! శిక్షాస్మృతి ధర్మంబు లిటు
లున్నవా! యపరాధంబు జేసివాడెయగును. దానికిం దగిన దండంబు విధించక
భీరుడై చాటున దాగియున్నవానిని నిలుపున దగులంబైట్టి భస్మంబు జేసెదవా! సర్వ
లోకంబులు నేలు ధర్మమూర్తివి కావా! నీకు జైశిక్షకుఁడులే డనుకొంటివా! సర్వాధి
కారి తనచేసిన యపరాధంబునకు దండించు తన పైవాఁడు లేడనుకొనిరాదు. తనక్రింది
వారిలో నెక్కువాక్కుడు ధర్మజ్ఞుడెవ్వఁడో యొక్కడే యాయాసమయంబులలో నెది
రించి ప్రతిబంధంబు విధించకపోడు. హా! భగవంతు! నాప్రాణేసిం దిప్పుడు నీయెడల
జేసిన యపరాధం బింతియకా! నిప్పున సమాధియొగ్గుంబునకు భంగమా! దానికా
యీశిక్ష! ఆహాహా! యేమిన్వాయము నెవ యిట్లు న్వామునుదప్పినచో లోకమెట్లు
నడచు? లోకము నిష్పాదు నిష్కామున నుదినా! బ్రహ్మ నిష్ఠు నిర్వీర్యుడై పోవు
నమయమా! నామంగళసూత్రంబే బ్రాజాది సకాంతము నాకేమి? నావాతిప్రత్యంబు
నీకు జూపించెద నిదిగో. (పరిక్రమించి)

శా. ధర్మంబు గ్రనుపెట్టకెవ్వఁడు మదాత్మసామి భస్మంబుగా
నిర్మించె నిజఫలనేత్ర గతవహ్నిజ్వాలచే నట్టి యా
ధర్మావేతుని ధర్మరాజహరుని ధర్మ్యంబుగా నిప్పుడే
నిర్మూలం బూనరింతు నా మహిమచే నిష్ఠామధామంబుగా.

పంచమహాభూతంబులారా! రవీంద్రులారాగ్రహంబులారా! చూడుడు. నేనెల్ల
క్కడ గంగాతీరంబున కాపార్థ్యంబొసంగెద. (రతి చంద్రాకారంబుతో వెడలిపోవును)

పార్వతి—(పరిక్రమించి) సోదరా! యిందిరాసోదరుని పుత్రికామణి శిరోమణి
సానంబున నిజజనకుని ధరించువా డనియైన దాల్చిజెందక శోక మోహవేశంబులతో
నిర్వననిర్మూలంబునకు బ్రతివట్టి చనినది యెహానోకదా!

మైనా—సోదరీ! పతివ్రతాలక్షణ మట్టిద. యిట్టి నమయంబున నపేక్షించదగు నది మఱొండు గలదే.

కలవాణి—స్త్రీబాతి కత్తిలు లేక పుట్టినిల్లుగదా! యీ రతి తుదకుఁ బుట్టి నిల్లుఁగూడఁ దుడిచిపెట్టుకొనుటకే.

నవమా—పార్వతీ! కలవాణిమాట కేమి? యెరులవిషయమై యెంతైన జెప్ప వచ్చును. జన్మాంతదుఃఖ మింతకంటె మఱేమున్నది? సర్వం బీశ్వరాధీనమే.

పార్వతీ—(భయముతో) సోదరీ! మన తల్లిదండ్రుల సంకల్పము వికల్పముగ నట్లున్నది.

మైనా—సోదరీ! మనవలన గాదగిన దేమున్నది? నవమాలిక చెప్పినదే సత్యము.

(తెఱలో)

ఉ. నిక్కము నా నుడిన్వినుఁడు నేనె పతివ్రతనైతి నేని నా
చక్కెరవింటికోడు నిటఁ జంపుట ధర్మము దప్పె నేని న
న్నిక్కలికంటివే ల్పొక నిమేషములో

(అందఱు వినుట)

పార్వతీ—పతివ్రతాకాపాక్షరంబు లేమని సుడివెట్టునో కదా!

మఱలఁ దెఱలో

వలదొలతాంగి యీ

ప్రక్కను వీను లొగ్గి విను భద్రము నీ కెఱుగింపవచ్చుతిక.

(అందఱువినుట)

మైనా—అదిగో పార్వతీ! పింటివా! రతియందు నిశ్చయముగ్రహంబు ప్రస రించుచున్నది.

(మఱలఁ దెఱలో)

చ. పరమపతివ్రతామణివి భర్తవియోగములేదు నీకు నీ
వరుఁడు సురూపుఁడొచు జెలువంబుగ గన్నడు నెప్పటల్ల త
కొరలు కనంగుడొచు హృదయోద్భవుడై జనరంజన క్రియా
సరసయశో విహారముల జక్కగ దాజరియించు నెల్లడక.

(అందఱు వినుట)

పార్వతీ—(సంతోషముతో) అహహ! రతీకాంత దీర్ఘ సౌమంగళ్య మేమని చెప్పదు! నీశ్వరకరుణ యాకాశవాణీ సు ప్తమున బైలుపడినది.

(మఱల దెఱలో)

నిరంతర నిదాఘాత పత్తిపితునకు నమృతవర్షంబునుంబోలె నృణబాధాపీడితా
త్కునకు మహాదాతకై వడి దరిదునకు బెన్నిధివలె నముద్రమధ్య జంఝామారుత పరి
భ్రామ్యమాణనౌకాయాధులకు సుభ్రష్టింబు వడువునఁ బతిమరణ దుఃఖాక్రాంతనగు
నాకర్ణ పథంబులకు బరమానందకరంబులగు వాక్యంబులు గోచరంబు లగుచున్నవి!
ఏమి! నాపుణ్యము! మఱొప్పురునిక్కడలేరే! ఆ! ఆకాశవాణి కాబోలు! (కొంచె
మూరకొని) నిజమే! ఓతల్లీ! నీవ యాపూర్ణవాక్యామృత మింకొక్కసారి నాశ్రవణ
మార్గంబుల గురియింపుము.

(అందఱు వినుట)

కలవా—పార్వతీ! మనదేవునకు గోపప్రసాదములు రెండును నొక్కతీరువలె
నున్నవి సుమా!

పార్వతీ—కావుననే రతికోపము నిమిషములో మార్చివేసినాఁడు. దీనదయా
కుఁడుగాడే. రతి యాకాశవాణియిచ్చిన యావరమును మఱల శ్రవణానందముచేసికొన
వేడికొనుచున్నది.

(మఱల దెఱలో)

(ఆ పద్యమునేచదువుట) “పరమపత్రవ్రతా.....జరియింమనెల్లడక్క.”

నవమా—ఇప్పుడెల్లరకు స్పృహపడినది.

(మఱల దెఱలో)

రతి—ఆహాహా! నాదుఃఖనివారణ మైనది. ప్రాణేశ్వరా!

(అందఱు వినుట)

మైనా—పార్వతీ! రతీకాంత నిజకాంత. పునర్జీవనకందళితకుతూహలయై యీ
త్రోవనే వచ్చుచున్నట్లున్నది. తొంటియట్ల మన మల్లక్కడఁ జేరుదుము. (అందఱు
నెప్పట్ల యొకప్రక్క నొచుగుట.)

(రతిప్రవేశము)

(రతి మన్మథుఁడు తన యెదుటచున్నట్లభినయించుచు)

భృవకోకిలావృత్తము.

మదనసుందర మందహాస సమంచితానన దేవగా

హృదయవల్లభనన్ను గొగిట నింపు సొంపుగ నింపుమా

ముదముతో మనమింక నింటికిఁ బోదమా మఱివాదమా

మృదుమనోహర మంజుభాషణ మీనకేతన పోదమా.

(రతి సంతోషముతో నిజనాథుని కరంబులు పట్టికొని తీసికొని పోయినట్లభిన
యించుచు నిష్క్రమించును)

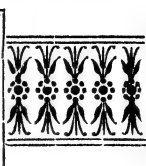
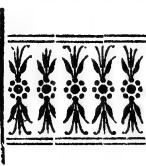
పార్వతి—(పరిక్రమించి చెలులతో) చెలులారా !

మ. మనపైనింతకు నిండుచూడునకుఁ బ్రేమం బించు కంతైన వ
చ్చినయ ట్లేమియుగానరాదు రతిపైచిత్రంబుగా బాటెజ
య్యన నయ్యాశ్రితవాంచితప్రదుని సద్యఃప్రీతుఁగాఁజేసికొం
దు నమందైకతపంబునం బితృవచఃస్తుప్తప్రకృష్టాత్మనై.

(అందఱు నిష్క్రమింతురు.)

గద్య: ఇది శ్రీ తర్కవేదాంతాది సకలతంత్రస్వతంత్ర శ్రీమ దనుగమభట్టాచార్యాది
ప్రసిద్ధవిరుదాంత శ్రీమ దభినవగౌతమావతార శ్రీ కురుగంటి వేంకటరామశాస్త్రి
కంఠీరవ పాత్ర శ్రీ కురుగంట్యప్పయ్యశాస్త్రిపుత్ర శ్రీ వెంకమాంజికా సతీతిలక
గర్భశుక్తి ముక్తాయమాన శ్రీ హరితసగోత్రపవిత్ర శ్రీమ దుభయభాష
భాషాయమాన లలిత కవితాధారా ధారాళ యశోవిశాల సహజపాండిత్య
సాహిత్య శ్రీ బాలాత్రిపురసుందరీవరప్రసన్న బుద్ధజనవిధేయ శ్రీ కురు
గంటి సూర్యనారాయణశాస్త్రి నామధేయ ప్రణీతంబులగు
సత్కీర్తులలో నగ్రగణ్యుంబగు కుమారసంభవ నాటకంబునఁ
తృతీయాంకము సమగ్రము. శ్రీ

కు మార సంభవము

చ తు ర్థా జ్ఞము

ప్రథమ రంగము

తైలాసోద్యానము

ప్రవేశము—శివుడు

శివు—(విచారముతో) తొలుకొల్ల నెవరికిని గోచరుకదా! (తలఁచుచి) అరే! అరే! చేతఁజిక్కినదానినే పోనిచ్చితిని. చిగురాఁకుజోరు మనకుపకారియని గ్రహించలేకపోతిని. మునిమాట్టి యోగంబుదొఁకొంటి నరకంటిచూడ్కి నున్ననాకు నయ్యంతశత్రువు లంతంబునొందినను గుట్టగుడువ నమ్మొట్టమొదటిది పొడచూపినట్లుగనే యారండవదిగూడ ముంగువచ్చిన చెవులకంటె వెనుకవచ్చిన కొమ్ములు వాడియను నట్లు ముక్కుననుట్టిపడి ముక్కునవానిం దెగిటార్చె. కలుకటా! (కొంచెములోంచి) దీనిపని యింతటితోనే ముగియుట లోకాచారము.

ఉ. కాముని హాపిమాపినను గామునిచెబ్బ యిదేమి సేయుదుం
గామినిచేతనే నయముగావలె నామదిగాయ మక్కటా
కామిని తేచిపోయె మఱి కావలెనన్న నద్వైవచ్చు నా
కామముదీరు మార్గ మెటుగాంతును వంత మరింత యయ్యెడిన్.

చ. నను గనులారఁజూచుచు ఘనంబుగఁ జెంతఁ జరించువేళ నా
మనసును దాని కింతయిన మచ్చిక సౌచ్చుగ నందనీకపో
తిని లలితాంగియై హోయలతీరును జక్కఁదగాలబారు గా
కనులకుఁ దట్టుచున్నయది గౌరిసిగూడక యేను నిల్తునే.

(భృంగి ప్రవేశము)

భృంగి—(అంగవికారములఁ జూపుచు) ఆర్యా! మీ రిట్లెన్నఁడును లేని పరి
తాపమును బొందుచుంటిరేమి!

శివు—(నవ్వి) నీ వెఱుంగన దేమియున్నది.

భృంగి—(నవ్వి) దేవరచేసిన భువనకాగ్యమా! నేనకాదు లోకమంతయును.

శివు—అబ్బబ్బా! ఆ మాటమానుము. భృంగీ! యే నటువంటి వాలుగంటి నంటుకొనక కంటపైన దిన్నగ గనుగొనక యెడబాసి తడబడుచుంటి. నిటువెడలి యెడలుపడల వెడవింటి పడలు గడలుకొన నహుచుంటిని.

భృంగి—ఆ! ఆ! మీరు జితేంద్రియులుగారా!

శివు—అవును దాని కదే! దీని కిదే! ఇంతకాలంబునుండియు నీవు నాతోడఁ గూడనుంటివి. నా భావ మేమి గనిపెట్టితివి.

భృంగి—గనిపెట్టకేమి! ఊరక పరాక్త చిరాక్త తిరి.

శివు—అంతేయైనది. రాకేందుముఖికొరకదా! మిహికాగిరికి నారాక! అట్టి నా రాక నిరాకరించక గట్టుదొరయునట్టి నా మత మెఱిగియే కాఁబోలుఁ దనపట్టిని నుచూరంబు నెవంబున నాకడకు ననిచె. అదే యందుచేసుకొని యా జవరాలిని వశు రాలినిగఁ జేసికొన నేరకపోతిని గదా!

భృంగి—బాగు బాగు! నా మాట మీ రెలవిందురు. మీ రింతమాత్రము నా కప్పు డందనిచ్చినచో నప్పుడ మీ యిష్టలేని నొక్కటిగఁ జేయకుండునా! యింతకు గానికాలము. సమయానకు బుద్ధి పెరిగిలఁబడును. కటకటా! మీ సర్వజ్ఞత్వ మిమ్ముంతట్లు దెచ్చినది.

శివు—అవునురా! ముందుగతి యేమి ?

భృంగి—దేవా! నాఁడు దాని నాఁడుదానిఁగానైన వెఱింగితిరా లేదా!

శివు—ఛీ! ఛీ! ఆ దేమిరా!

భృంగి—మనసు సిగ్గు. లోన వెట్టున్నను బెకి సమాధిగదా!

శివు—అవును కంటికి గనుపడకుండునా.

భృంగి—తెలసె తెలసె. అప్పుటి యరగంటియొద్ద యిందుకే యుపయోగించి యుండును. కాని మనసేమియిపోయె.

శివు—ఇన్నీ! అదేవచ్చినది. (పరక్రమించి : వ్యగతము.)

చ. కరమరగంటదీగయని కంటినిగాని లతాంగిరూపు నే
సరయుచుఁగన్నులారఁ గననై తిర నెఱివిబల్కరించనై
తిర చెయిసోఁక లేయలదుఁదీఁగయటంచును నుంటిఁగాని చె
చ్చెరనదె సందుచేసికొని చేర్చకపోతిర నాఁతఁగొగిటఁ.

చ. పలుకునెడం గడం జలంకవల్కులటంచునె యుంటిఁగానినేఁ
బొలుపుగ దానితోడ వెడముచ్చటలాడఁ దలంచనై తిబల్

బులుపున నిష్ట మేమియన మోమటుత్రిప్పితిఁగాని పొందియా
పొలఁతుక చెయ్యలందు సరిపుచ్చకపోతిని మోసపోయితిఁ.

(ప్రకాశముగా)

చ. మదిబిగియంగఁబట్టి చెడుమానముచేఁజెడిపోతి నయ్యయో
వదలవు వట్టియాసలివి వారిజనేత్రను బొందుభాగ్యమె
య్యది యింక నాకు వెట్టిజపమప్పుడయూడెను పాపమేమియా
సుదతిని జూడకే యిటుల సొకుచుసోలుచు నెట్టులుండుదుక.

భృంగి— ఉత్సాహవృత్తము

ఏమిసేతు విపుడునీకు హెచ్చుదల తలంపెఁగా
సామిచెలియ తెలియరామి సాగుచుంటివొంటిగా
గాము నేలఁబామనేల గాముచాల దేమొకో
కాములీలఁ దూలఁగాము గామివగుట నీమమా.

దేవా! మీకు గుచించినను రుచింపకపోయినను సేనాకవాక్యము చెప్పఁ
దలఁచినాను విను.

శివు—ఏమది!

భృంగి—

క. విడచిన సంసారముపై
నడనడ విభ్రాంతిపడక నమ్మినతపముం
గడపుము నడుపుము మఱియొక
కడనైనను నచ్చుబాటు గని జితకామా.

శివు—యీ వలపు మఱలం దపముఁ జొఱనిచ్చునా!

భృంగి—

గీ. బిట్టు వగవంగనౌనె యబ్బెట్టుగాదె
బెట్టుగావలె మీవంటిదిట్టరులకు
గట్టుదొరనీకుఁ దనపట్టి గట్టినాను
గట్టిపెట్టునె యామాటగట్టిపెట్టు.

శివు—కుమారకా! విను. సుందరి నాకుఁ గన్నులఁ గట్టినట్లున్నది.

చ. వదలితి నన్నియుం జపతపంబులతోఁబనిలేక నాకు
సుదతిని భోయిచూచుటయె చోద్యముచూచితినేని భృంగి నా

మదికి సమ స్తముంగలదు మానకమానిని యొద్దకిప్పుడే
కదలిచనం దలంచితిని గాదనకుండుము చూచివచ్చెదన్.

భృంగి—అబ్బా! ఎంత పొసగినది. అబ్బాలచంద్రాలిక యబ్బాల ముద్దరాలనుకొంటి. అది మహాచండిక. నాడే వెడలఁగొట్టిన నింత పొంగదుగదా! కాళికా శక్తికాబోలు. దేవరా! కాకున్న నచ్చట నున్నది ఇచ్చటి కేల పొడమాపె. గంగాధరా! మీ శేమనిన నన్నవారేకాని మిమ్ములను బట్టనున్నది. అంతకంతకు మీ మేను సగముచేయునేమో!

శివు—

తే. గీ. నెలఁతఁజూడక యే నొక్కనిమిషమైన
నిలువఁజాలను నా నేర్పుబలిమిచేత
నిపుడ యెఱుకతవేషంబు నీటుగులుక
దాల్చిపోయెద నింపుగ దానిఁజూడ.

భృంగి—(గిటుక్కునఁ దిరిగి గంతువేసి స్వగతిము) ఇంక లేనిదేమున్నది. ఇంకఁ గావలసినదేమున్నది. (ప్రకాశముగా) స్వామీ! నేనుగూడ.

శివు—

చ. వలదుర నీపురావలదు వచ్చితివా యట వెఱిమొటిచే
ప్టు వెనుదీయ కొక్కొకటి సల్పకమానవు కార్యహాని కా

భృంగి—

కలిగిన వెఱిమొఱి మనకప్పటి కిప్పటికొక్కతీరెకా
గలదిఁగగాకమానునె చకాపికచూపక మాననేర్పుచన్.

శివు—సరే కానిమ్ము. వేగరమ్ము. మనమిట్లుఁ పెఱుకతవేషంబులతోఁ బోవుదము.

(ఇద్దఱు నిష్క్రమించును)

ద్వితీయ రంగము
పార్వతి వీలాగృహము

ప్రవేశము :—పార్వతియు; కలవాణియు.

పార్వతి—చెలియా! నాటనుండియు మనకు శివుని యుపచారంబులతోఁ బ్రాద్దు పోవుచుండెదా! యిపు డెట్లునం బ్రాద్దుపోవకున్నయది. మఱల నీశ్వరసేవ యేనాటి కైన దొరకునా!

కలవాణి—తల్లీ! యింత కోపధారియొద్ద మన మెట్లు నిలువగలము! బ్రతికి యుండిన బలుసాచు దిని బ్రతుకవచ్చు. నీ కియ్యడియాసలేలనే!

పార్వతి—చెలీ! అట్లనకుము. మన కెన్నటికి నన్నగండ్రకార్యమునిసేవల యందే వ్యాసంగము కావలెను.

కలవాణి—బౌనుగాని; గిరికుమారీ! యా విరూపలోచనుని చూపుబాగు నన తూపు దొరబిడ్డమీదకుఁ బారఁగాని ననూపు దొరబిడ్డవగు నీమీదకుఁ బాతినచో నేమగుదువో!

పార్వతి—మనదేవు డంత యవ్యక్తుండే? సర్వజ్ఞునకు మన భక్తితాత్పర్యం దెఱుకపడదే? దేశకాలములతారత్యం జెవరికి నవరింపఁదరము.

కలవాణి—సరికాని దేవీ! యాకొలచినన్నాళ్ళలో నించుకైన వానిప్రేమ బాడఁగట్టెనా!

పార్వతి—కలవాణీ! వానిప్రేమంబు పైకిఁ గనబడనిప్రేమ గాదే!

కలవాణి—కనబడనిప్రేమంబుగనుకనే శ్రీకుమారునిమీఁద నట్లు పాతినది.

పార్వతి—చెలీ! కందగ్వుండు మహాదగ్వుమన సమయాసమయంబుల గురైఱుం గక యసమదర్శనం జిక్కువరచుటండేసి యట్లుగుట యద్భుతంబుగాదు.

కలవాణి—ఏమి లాభము! నీ కందని చూనిఁగలము. కంటికి గోచరుండగునా? యున్నతానైనఁ దెలియఁబడునా! ప్రేమించునని మనసులోఁ బాలు ద్రావుచున్నావు.

పార్వతి—సఖీ! నాచేసిన శివపూజోపచారఫల మూరకపోదని నానమ్మకము.

(నవమాలిక ప్రవేశించుట)

నవ—తల్లీ! యూరకవిచారించిన లాభ మేమి? యొక యెఱుకత వీధిని వచ్చుచున్నయది. దానింబిలచి శకుని మడిగిదేని భావిఁగలము నెవ్వనెట్లున్నది.

పార్వతి—దాని నమ్మక మేలా!

కలవాణి—దాని మొగముఁజూచినఁ దేటతెల్ల మగును.

నవ—మన కట్టినంశయ మక్కఱలేదు. మన దేశ మేకాదు. చాలా కనిపెట్టితిని.

(తెఱిలో)

చ. కలుగును నీకు బాగైములు గల్గులుగావు మనోభిలాషము
ల్లలములు నీకునందెడిని బద్ధముఖీ సుముఖీలలామ నా
పలుకులు కల్గివెలమిఁబట్టెను బిచ్చముఁదెచ్చిపెట్టు ని
ర్మలుండు మహాబలుండగు కుమారుండు శూరుండునీకుఁబట్టెడుకొ.

(అందఱును నాశ్చర్యముతోఁ జూచుట)

(మఱలఁ దెరలో)

అవ్వో, యవ్వా! మారాజవే యవ్వా! బంగారుతల్లివే యవ్వా! కొడుకుల
 కోటవే యవ్వా! చుట్టాలచోటువే యవ్వా! పాడిపంటలు బలిసినే యవ్వా!
 బొట్టుకుట్టుబోడివే యవ్వా! బందుగులపాలిడి పంటవే యవ్వా! అమ్మ! మా
 యమ్మ! మా యమ్మ! మా యమ్మ! జగదంబ, జగదంబ, జగదంబ, జగదంబవే,
 యవ్వా! కమ్మని నీ బంగారుగాలికి మొక్కుతానే యవ్వా! చోడిగాఁడు నామీద
 కన్న నీమీద జాల బత్తితో వచ్చుచున్నాడే! యవ్వా! నీ రొట్టి నేతిలోఁ బడ
 నుండాది నీకార్యం గట్టెక్కనుండాది.

పార్వతి—నవమాలికా! శకునాలపిట్టవలె నయ్యెఱుకలసాని నీ యడుగులలో
 నడుగు విడుచుచునె వచ్చుచున్నది. సమయ మిది. దీని నొక కొన్నిమాటలదుగుదము.
 లోనికిం గొనిరమ్ము.

(నవమాలిక పోయి దానింగొనివచ్చుట)

పార్వ—(నవ్వుచు) ఎఱుకతా! సోది జెప్పగలవా!

ఎఱు—అవ్వా! కనుపడ్డదల్లా సోది చెపుతా దంటమ్మా! యిప్పుడిప్పుడు నెప్పు
 కంటుండాను.

పార్వతి—ఎవతెనీకు సోదినేర్పడది? యిప్పు డెక్కడనున్న దది?

ఎఱు—అల్లదిగో ఆడ ఆయింటి గుమ్మముకాడ.

పార్వ—నీవు వేరే తిరుగుచున్నావేమి.

ఎఱు—మాసింగఁడు నన్ను నానవతులను వల్లక యిడిచేసి కొంఁడారి నీన్నదాని
 మీద గన్నేసి యెత్తు లాఁడు నుండాఁడు. అప్పి యెత్తుకుంటుండాను. సోది కావలె
 నంతావా! యిప్పుడు నెప్పి మాకొండనింగిని పిలవడుగుము. బతిలావుగ బత్రెచ్చ
 ముగా దొడ్డసోది నెప్పుతాది.

పార్వతి—(కలవాణితో) పభీ! నీవేగి దానిని దోడ్కొనిరమ్ము.

(కలవాణిపోయి దానిని గొనివచ్చుట)

నవమాలిక—(పార్వతితో) దేవీ! చూడుచూడు! దీనిముఖకళలె ప్రత్యక్ష
 ముగాఁ జెప్పనదియని నూచించుచున్నది.

పార్వ—సత్యము. మీరు నోరాడించకుండు. నాహృదయగతమెట్లు చెప్పనో
 (పాఱజూచి) విదేశపదేసుమా!

(ఎఱుకతతో)

క. తొయ్యలి నీవేరెయ్యది

నెయ్యము గనుపట్టె నాకు నీపైనెంతో

చయ్యనరారమ్మియ్యెడఁ

దియ్యని నీనోటినుడులు దెల్పుమిటారీ.

ఎఱు—నాపేరు కొండసింగి. నే నాడాడ సోదిచెప్పకుంటాను. నన్ను మీరు సూడలేదే. అవ్వోయవ్వ. యానాడు నాసోది యా యాదిలచ్చునుమ్మకుం బత్తెచ్చును గాదంతే! బతే సోట్ల బప్పునానాలుపట్టినాను. ఏకే పైన సోదికావలెనంతే.

పార్వతి—కొండసింగీ! ఒకటి యడిగినచో బదిచెప్పనట్లున్నావే. యున్నదున్నట్లు కావలెను.

ఎఱు—ఓలనాసింగి. ఏయొద్ద కొత్తొచ్చిందే, పద్దాలుగు లోకాలు గలిచొచ్చాను. ఓ—పడడిగి లేనోడే అనాజెంటే మాబలేదానవే. చెప్పితే గయించుకోలేవే! యీనాడాడ సింగులంటి దాన ననుకుంటావా! నాసెత్తి చెప్పతా యినుకుంటావా! కూకుండు. కూకుండు. (కూర్చుని) ఇదో యీటుంగుబుర్ర నాకాయితోకమ్మ మెచ్చిచ్చిందే గాదంతే! సింగిసింగోసింగని నాసెకుసాలకుం గులికీ నాకో గవ్వల గుత్తుల పేర్లు సముద్దనిల్లలో గంగమ్మించింది. కాదంతే! అవ్వోయవ్వ! బుత్త! బుత్త! బుత్త! యిదోబుత్త! యేడదనుకొంటావో! బమ్మన్నకమ్మన్నవోయి కమ్మన్న కమ్మని పసనలెన్నో యిప్పిచెప్పగొప్పగా స్తుతించి పంకపటించిన బుత్త! యిదోసింగి బెద్దాము బెద్దాము. చూడుముదాదంతే కొండారబాటి పొట్టాడికి బుట్టెడుబుద్ధులన్నట్లు పోటిదే కాని దిబ్బెము చూపగ నే కూకున్నవారి తానాను గుర్తెక్కి చూపుతాడంతే! నమ్మవంతే! నూటిగ యినిపిద్దానురావే (పార్వతి దాని కెదురుగ నూర్చుండుట.)

పార్వతి—నీకిప్పుడేమికావలె?

కొండసింగి—అవ్వో చాటాకో చాటెడు ముత్యాలు దెచ్చి పట్టుకొమ్మా కొమ్మా. (దెలు లట్టుచేయగఁ బార్వతి గుప్పెడు ముత్యాలు పట్టుకొనును)

కొండ—నాకట్టును లేమంతవే.

పార్వతి—(నవ్వి)

ఉ. కట్టము లీకపోవుచు నె గట్టిగ నే ననుకొన్నమాట నీ
కట్టె మనంబులోన బొడగట్టునొకట్టదొ కట్టెనేని నీ
గట్టితనంబు జూపి యొడిగట్టుము కట్టము లిచ్చినట్టెయిం
దొట్టునుమీ సమీకరణ ముట్టిపడ నివ్వనుపింపు మింపుగఁ.

కొండ—సరే! సరే! (బుజ్జుమీటుచు) (కన్నులుమూయుచు దెఱచుచు)

ఎఱుకలకాంభోజిరాంగం. ద్విపద.

మాసామి రామయ్య యాసాలసామి
నీ సేవలేజేతు నిజైమ్మనమ్మి
దామోదరయ్యయో దైవాలతండ్రి
సామాల నల్లయ్య నాచల్లనయ్య

యేదాలుబమ్మకు నిచ్చినయ్యయ్య
 మాదవరాయుడే మమ్మేలుమయ్య
 బూదార యేసంబు బొందినావయ్య
 యాదినారాయుడో యకిలంబునీవ
 బమ్మండ నాయకా బమ్మంబు నీవ
 సిమ్మాద్దిరప్పన్న నీరంగరంగా
 యాకెనపలి సోబాచలసామి
 నీకుమ్మెక్కి-తినయ్య నీవదిక్కి-య్య
 వడిగాచు మోకంచి వరదరాజయ్య
 యడవాంజ నేలయ్య యందిరావయ్య
 యిసవయ్యనూజేటి యొకటేశయ్య
 మనవిగై కొనుమయ్య మాపాలిటయ్య
 నూజేటి పురపాల రాజగోపాల
 తేజుగో గొకన్ని తెలుపరావయ్య
 బెజవాడ లోనున్న పెద్ద కనకమ్మ
 యుజనీమహంకాళి యోభద్రకాళి
 నికేలేసి గొరాయణి యాదిశక్తి
 పకటించి పలుకవే బగవంతురాల
 కొల్లేటి పెద్దమ్మ కోటమైసమ్మ
 కొల్లాపురాదాపు గొనులచ్చుమమ్మ
 నీడక మీరిష్టవెటవోపుగాను
 తోడుజోడ్డమాకుం దోడుగోవలయు
 నోబమ్మయిల్లాల నోసరస్సతిరో
 యోబొరతీ మాతయో పలుకమాత
 పలుసగా గొజిమ్మ వడలకయుండి
 తెలుగులన్నియునీవు తెలియరానిమ్మ
 యిగ్గరాలు పోగొట్టు మిగిలేశకుండ
 పగిలిన మాటిగా సవరించి చెప్ప
 జల్లంబులో నిల్పుడో జజలారి

పత్తెచ్చముగ వాక్కు బలిసిరానిండు
కాశిలోనున్నట్టి కాలబై రీడ
యాశలెల్ల ఫలింప నవకాశమిదియె
గురితప్పనీకుండఁ గోరినవాక్కు-
బరగ రానిండిప్పు బమాదులార
యీకల్కి మనసు గాయెడ గూఁపనట్లు
వాక్కియరే నాదు వాక్కుననిలచి.

(దండంబు బెట్టుకొని బుట్టమీటుచు)

(స్వగతము) ఆహాహా! యిప్పుడొక్క మంచివాలుగంటి చేయంటితి. నేమి నా పుణ్యము. (ప్రకాశముగా) యీబెత్తము కొన పట్టుకొమ్ము. (తనచేతనున్న బెత్తము చివరఁ తనచేతితో తేతఁబట్టించి)

ఎఱుకల కాంభోజిరాగము.

అవోదేవీ! బాగ్గెంకలచెయ్యి. పట్టిగలచెయ్యి కొడుకులుగల చెయ్యి. చల్లనిచెయ్యి అవోదేవీ! యొక్క తలంపుచేసినానా. మనసులోని కోరిక కడగినానా. మంచి మేలడగి వె. నీయడగినది కామోపండ్లో, కల్లో నిజమో, అప్పునో కానో, చేకూరునో చేకూరదో, అని తొక్కుడు పడుచుండావు. అది కాయకాగు పండు. కల్లగాను నిజము. తొందరగానే, దగ్గరలోనే గట్టెక్కి నుండాది. అది యేకోపు కార్యమంటే. యిదుగో యీకోపు. (భుజమును బొడుచుట) ఆడవారి వంక తలంపా మగవారివంక తలంపా అంటే యిదుగో మగవారంటే గడ్డాము లేక (భుజముఁ బెత్తమునో బొడచి చూపుట) ఆడవారంటే లక్కాకు. యిదుగో నీమనసులో తలంపు యెన్నొళ్ళకంటే వకటే! రెండే! మూడే! వకటంటే వకయేడుకాదు. రెండంటే రెండేండ్లు కావు. మూడంటే మూడేళ్ళుకావు. విడిలోనే అంతలోనే చేకూడుతుండాది. యికదాపరమేలా! కోడెగానితో తక్కిర చిక్కెరలాడుకుంటూ కులకనుండావు. అప్పుడు నన్ను పెచ్చేవే. కోరులిచ్చేవేదేవీ! యిప్పుడు నీనాథుండు నాకు బొడగట్టె. నావల్లు వణకుతుండాది. చెమటపెట్టుతుండాది. పులకరితుండాది. నీకుఁ గనుపించదు గాని

నీకు మగడనయ్యెదనని యిక్కడనే దిబ్బెము మీదకు వచ్చి యుంటున్నాడేకొమ్మా! నీపై చాలాదయవచ్చింది. నిన్నింతలోనే పెళ్లియాడుతాడు. నీతలపు చేకూరును. నమ్ము, నాబుట్టతోడు.

పార్వ—(ముసిముసి నవ్వులతో చెలులకై చూచి) చెలీ! దీని భోరణి దీనిది. యడుగవలసిన ప్రశ్నలు నాకు తెలియవు. మీరు రకుంటిరే!

కలవా—ఎఱుకలసానీ! కోడెగానితో సంతివే! యాకోడె కాడెవ్వరో విప్పి చెప్పు.

కొండసింగి—(ఉరిమిజూచి) యేంతమ్మా! గడము చూపించ లేదంతమ్మా. కోడెగాడంటే తెలదంతమ్మా! కోడెనెక్కువాడే కోడెగా డనుకొనరాదంతమ్మా!

నవమా—(కలవాణితో) ఓచెలీ! నీవడిగిన మాటలోనే మనయుద్దేశ్యమును కనుపెట్టినది సుమా!

కం—(నవమాలికతో) అదికాదే, మొట్టమొదటనుండియు దాని భోరణియే యట్టిది.

నవ—(కలవాణితో) ఏనడుగుదును నీవుండుము. (కొండసింగితో) నీవు మొదట చెప్పిన దెంతో మఱలఁజెప్పిన నదియునంతే. తెలిసినది గాని యిప్పుడెక్కడున్నాడెక్కడి నుండి రాగలడు?

కొండసింగి—ఓళ్ళసామి! యెంతసెప్పినా మళ్లా సెప్పుమంతావు. విచేదమ్మా కొండమీద నున్నాడు. కొండమీదినుండి రాగలడు.

కల—(నవ్వి) ఆతని స్థితిగతులెట్టివి?

కొండసింగి—ఓల నాసింగి! సోదడిగి పోనీ గందమ్మా! అన్ని యినమపనన లేనా! తెల్లబొల్లి బూచుల రాయుండు రాసిపెట్టబడియున్నాడు. నాబుట్టతోడని చెప్పలేదంటమ్మా!

పార్వ—కొండసింగీ! నామనోగతం తెలిగించినావు బహుసంతోషము. (చాటెడు ముత్యాలు రత్నాలు దాని యెడిలోఁ బోయును.)

కొండ—ఓలసింగి! నీబామానమునకుఁ గొండెక్కినాను. నీవింకఁ గొండెక్కి నుండావు. నన్నప్పడు విడనాడకుమా, నీవన్నియు నావె యనుకొందును. (ఎఱుక లిద్దరు నిష్క్రమించిరి.)

పార్వ—

చ. కుటిలము లేదు కా కుటిలకుంతలి చెప్పిన మాటలోననీ

గుటకలుమ్రుంగ నేటి కనుకూలముగా నిటలాడుప్రీతికై

పటుతరనిష్ఠతో జపతపంబులు సేయుట సిద్ధమిందునే
దటుకునఁ బోయి నాదుతలిదండ్రుల యానతి బొందిపోయెదన్.

కాలక్షేపము కార్యసిద్ధికిఁ దెలుపుగాదు వేగరండు.

(అందఱు నిష్క్రమించిరి.)

కృతీయ రంగము

కైలాసోద్యానము

ప్రవేశము—శివుఁడు; భృంగియు.

శివుఁడు—భృంగీ !

ఉ. కన్నులఁగట్టినట్టులనె కన్నడు చున్నది వన్నెమీరనా
కన్నులమిన్న యెన్నటికి నబ్బునొ యబ్బుటకేమి సాధనం
బున్నది దాని భావమెటులున్నదొ యిందుకుఁ గన్నవారికె
ట్లున్నదొ కోరికొరతయగునో యగునో మఱియోచదేమియున్.

నాకు నాంతరంగికుం డగువాడు నీకన్న మఱివ్వఁడు. కర్తవ్యంబు నిర్ణయింపుము.

భృంగి—దేవా ! నీవు సర్వజ్ఞుండవు. త్రికాల వృత్తాంతంబులు నీకు గఠతలామల
కంబులు. నేనా నీకు గర్తవ్యంబు దెలుపు వాఁడను. చెలిపినను ఫలమేమి. స్వతంత్రం
డవు. నీయచ్చవెంటనే పోవువాడవు. ఎందుకు ! యివుఁడు గావలసివచ్చితినా ?

శివుఁడు—నీయన్నదంతయు వాక్యవంబే కాని నాచిత్తం బిత్తరిఁ గామమాయా
యవనికాంతరితంబైనది. నీయెఱిగించిన తెఱఁగునఁ బోవువాడను.

భృంగి—(పకపకనగి) అదనుమించినఁ బదనుమించును. సమయాన వినఁదోచదు.
ప్రాతవస్త్రంబుపోయినఁ గ్రోత్తవస్త్రంబుమఱలఁ గొనుట యాచారంబు. నీకడమాడితి
నని కీనియకుము. తొల్లి నాయాడిన దెల్ల మఱచితో ? వలదని చెప్పిన దపంబే వలసితివి.
వలదని చెప్పిన స్త్రీ యుపచారంబే వలసితివి. కలదని పలుకవచ్చిన యప్పుచ్చ విల్లుని
యంగంబు నిప్పుచ్చరంబుగఁ జేసితివి. వాడు దేహంబుపోయిన నున్నవాఁడే ! వాని
ములికి చెబ్బలబ్బబ్బా ? నీహృదయంబున జిగురంట నాఁటియున్నవికాఁబోలు. ఎవ్వని
కేనిఁ గడు గడుసుఁడనముఁ గూడదుసుమా ! వెనుకఁటిదో !

శివుఁడు—చాలుఁగాని మందటి సందర్భం బాలోచింపుము.

భృంగి—మన సమాచారము ముందుకుఁ బోవ నుయ్యి వెనుకకుఁబోవ గొయ్యి.

శివుఁడు—పురుష ప్రయత్న మూరక పోదురా ?

భృంగి—అక్కన్నియ యింక నిన్ను వరించుననుకొంటివా ?

శివు—ఏమి ?

భృంగి—తనవలన నొకలోపంబు వచ్చినచో నెదుటివానివలన నూరు లోపంబులు వచ్చినను లోపమనరు.

శివు—అదియ యేనడుగుచున్నాను.

భృంగి—తనప్రేలుపెట్టి తనకన్నుఁ బొడచి నీకన్ను నీరుగారుచున్నదేమని యడుగు నటున్నయది.

శివుడు—ఎందువలన ?

భృంగి—ఎందువల్లనా యందువల్లనే ? వలసివచ్చిన యబలారత్నముఁ గలసి కొననేరక ననవిల్తు ననలంబు పాలునేయు నెపంబున నడవి వెడలి పోవ సమర్థించి మఱల నయ్యబల రాని కతంబడుగుచుంటివి.

శివుడు—అదియ నీపొరబాటు. స్వయముగనేగి దాని మనసు గరగింపఁ జూచె దనురా యోరీ !

భృంగి—

నీ. గట్టురాయని పట్టి కఠినరాలగఁగాని
వేసము ల్మదినమ్మి మోసపడకు

శివుడు—

గంగచంద మెకాని గౌరియునటుగాదు
తత్ప్రీతి దనువు సార్థకముగాదె

భృంగి—

నగునదియెటులొను నగరెయింపనికల్ల
దల్లిదండ్రుల కేమి తల్లడములొ

శివుడు—

కన్నియ నాయందుఁ గడుర క్తిగలదేనిఁ
దల్లిదండ్రులప్రాపుఁ దలఁపనేల.

భృంగి—

తే. గీ. గన్నె తనకెట్టి వరుమీఁదఁ గాంక్షయున్నఁ
గన్నవారిని విడనాడి కలియఁగలదె

శివుడు—

బుద్ధి తెలియు కన్నెను దానిబుద్ధికేదగు
వరున కొసంగుదు రద్దాని వార లవని.

భృంగి—బుద్ధి తెలిసిన కన్నె యనుచోఁ గామదహనంబు నాఁటి రౌద్రావేశంజే
యనుమాన మూలమని తోచెడిని. కాని వివాహలక్షణంబు లెట్టివో యెఱింగింపు.

శివుడు—భృంగీ ! కన్యకపుట్టినతోడనే యిటునటు నిరువదియొక్క తరము
వారు దుఃఖ తరణోపాయంబు దొరకనేని యువ్వెల్లూరుచు నుక్తకాలంబున దానివారలు
దానపాత్రునకు భగవదగ్గఱబుద్ధితో సాలంకృత కన్యాదానంబు జేసిరేని దానంజేసి
తిరింతురు. మహారా ! యదియ కన్యాదాతలకు మహాఫలమండ్రు.

భృంగి—(నవ్వి) అయ్యా ! దానపాత్రుడంటివి. వాడెట్టివాడు.

ఉ. శ్రీయుఁ గులంబు హంపమును శీలము విద్యయు బంధువృద్ధియున్
బ్రాహ్మము సాధులక్షణము భాసిలుచుండెడి వానిచిల్పి నా
రాయణునంగు భావమలర నివ్విధి యుక్తముగాఁగఁ గన్నెదా
రీయవలెన్పుదానమది యిచ్చినవారు దరింతు రెంతయున్.

యదియే సాలంకృత కన్యాదానము.

భృంగి—స్వామీ ! కొందరు స్త్రీశిశువు గలిగినతోడనే పత్రపంటే పంట !
పత్రపంటే పంటయని యుపాసంగుచు నెఁపింతు నొక్కొక్కవంద నెక్కించుచు బేరం
బుల బీరంబులు చూపుచుఁ గన్నెకు భావికాల సౌఖ్యంబు లరయక యేరికైన నరాల
నమ్మి పరాల మూటఁగట్టుదురు. దాని పేరమి ?

శివుడు—

శ్రో॥ వి త్రమాభరణంచై వ
ఋణంచ గృహసేవనం
పరస్పర వివాహశ్చ
పంచై తే కన్యకాక్రియాః.

విత్తముఁగొనుటయు, నగలడుగుటయు, నప్పుదీయుటయు, నిల్లరికముఁగోరు
టయు, వినమయంబు చేయుటయు, నీయైదువిధములు గన్యావిక్రయములు. వీనిలోఁ
బడినవారు దుర్గతిపాలగుదురు. వారియింటఁ గుడుచుట య మేధ్య భక్షణప్రాయము.

భృంగి—స్వామీ ! కన్యాదానమునకు వరసంపత్తి ముఖ్యమంటివి. అట్టి వరుని
సంపాదించుట యీకాలంబునఁ గడుదుర్మ టముగదా ! కొందఱు

ఉత్సాహవృత్తము

పిలచి పిల్లనిత్తుననిన బిగిసి యరణమిత్తువా
తొలగ కేమియిత్తువనుచు దొడవు లొడమెలడిగియ
ట్లెలమిఁ బుచ్చికొనుచుఁ గన్నెనిచ్చువాని నొచ్చున
ట్లయఁజూతురలయకుందు రర్థవంతులంతకు.

దేవా! బలాత్కారపు వరదక్షిణలు గన్యాదాతల కొంపలు దీయుచున్నవి. దానంజేసి కన్యాదానఫలంబు లోపించదుగదా ?

శివు—వత్సా! నీయన్నట్లు కట్టముల కట్టడిగొనుటయు, నంగు గన్యాదాతలు దలమ్రొగుటయు, నివి ధనమదపరిణామములే! కాని దానసాఫల్యంబుఁ జెందనియనేరవు. ఆత్మయు నొకయింటి కోడలే యన్నట్లు దాతయునొకప్పుడు ప్రతిగ్రహీతియగుఁ బ్రతిగ్రహీతయు నొకప్పుడు దాతయగు. వీరిరువురుఁ గన్యాదాన ప్రతిగ్రహములయందుఁ బరస్పర ధన నిరపేక్షులై తదేకాగ్ర మనసులై కార్యంబు సమర్థించుకొనుటయు సుభయ తారకము.

భృంగి—అన్నియుఁ నెలసినవారే బొందంబడుదురు. నీవు హైమవతిమీఁదఁ గన్ను వేపితివిగాని నీబుద్ధి యెట్లుండునో యాకన్ననానిబుద్ధి యెట్లుండునో! యీషణ త్రయములో ధనాశయమనది గడ్డి తినుపించకమానదు.

శివుడు—(నవ్వి) నీవు విరూపకత్యమునకే తగుచువురా! నిరవధిక స్వేచ్ఛాపర మైశ్వర్యదుర్యుండనగు నాకు నిట్టి తుచ్చ ద్రవ్యాపేక్షకలదే.

భృంగి—అదికాదు స్వామీ! కట్టమెంత పుచ్చుకొంటి వనుమాట రాక మానదు. అదియే ప్రతిష్ఠ యనుకొందురు.

శివుడు—సత్సాత్రమని యెంచి శక్తికొలందిఁ గన్యాదానమిచ్చెద ననఁగఁ ద్రికరణ శుద్ధిగఁ బ్రతిగ్రహించుటయే యుభయతారకముగాని యనంతపులయ నిర్బంధ పూర్వకముగ లంచపుఁగట్టములఁ గైకొనుట మేలుగాదు.

భృంగి—నాసంశయంబు మీవలనఁ దీరినది. కన్యావిక్రయము, వరవిక్రయము, నొక్కరూపమేకదా! యింకొకటి.

శివుడు—అడుగు మదికూడ!

భృంగి—కలిమిలేముల తారతమ్యమే యిట్టి చెడుకార్యముల యభివృద్ధికి మూలము. నీవు సర్వేశ్వరుడవుకదా! కలిమి నెల్లరకు నొక్కతీరుగ నీయరాదే!

శివు—ఎవనితరము? కర్మసూత్రానుబద్ధములు కావా, కలిమిలేములు. తఱుచుగా లేమియే యుక్తప్రవర్తనకు మూలము. కలిమి యనేక దుర్వికారములకు నిదానము.

తే. కలిమికలవారు మదదుర్వికారులగుచు
బలసి సదసద్వివేకంబుఁ బడయకెపుడు
సరసులగు బీదలనుజూచి విరసనైలి
నెత్తిపొడుతు రిట్టిదకాచె విత్తమహిమ.

భృంగీ! ధనమదవికారము లిట్టివని నోట వచింపదరమా! తొలివిచారమునందలి పుష్పైంబులు స్వర్గాదిభోగంబులకుఁ జాలమింజేసి యిత్తటి విత్తభోగ రూపంబున దేహుల ననువర్తించును. అట్టిదేహులు దానివలనఁ గనులఁ బొరలుగప్పి రాజసతామ సంబులఁ బోజులునుఁ గామక్రోధాది వాగురలం దగులుకొనక రగులుచున్నవారయి యనూయాంతరంగ స్ఫులింగంబులచే న్యకీయపరకీయ వివేకలేశంబైన లేక కాల్యుఁ బేల్చ నుద్యమించుచు నిలుసొచ్చిన బంధుగులను విద్యావయోవృద్ధులను నిరుపేదలను నెకసక్కములాడుచు మోమోటమించుకైనలేక కుటిల ప్రవర్తనలయి కృతఘ్నతా వృత్తిని హత్తుకొని దానధర్మంబుల నెండఁగట్టి యర్థకామంబులఁ బండ్లపెట్టి విత్త సంపాదన కాయత్తచిత్తులయి శుభకార్యంబులపట్ల చాతలను మితిమించిన కట్టములను జెమ్మని విసికించుచు దుర్వాప్యపారంబులచే మానావమానంబులను విడచి సాధుబాధ లకు జెజవక విర్ర పీగుచుండుదురు. ధనవంతులకట్టి మదోన్మాదంబులంతుకు నూరంతలుగ విస్తరించి యొక్కింత కాలములోనే మూలచ్ఛేదంబునకు మూలంబునై పరిణమించును.

భృంగీ—స్వామి! నర్వజ్ఞుండవుగాన నీకట్టి యాసయుండదుగాని యింకొ క్కటి.

శివుఁడు—ఏమది? దాచక యడుగుము.

భృంగీ—(గడగపలాడుచు మెల్లమెల్లన) దేవర కన్నుజేసిన కన్నెకుఁ గన్న తండ్రి యితడేమైన (ఊరుకొని హస్తములతో నోరుగప్పికొని వెనుకకు నడచుట).

శివు—ఓరీ! చెప్పఁదలంచినమాట నగమేచెప్పితివి. (నవ్వి) పైదియేదీ.

భృంగీ—అయ్యో! నోరుజారితని మఱేమియునుగాదు.

శివు—వహవా! నీదిరా, చమత్కారము. ముందటికాళ్లకు బండాలు వేయు దువు. నంగతిఁ గనుగొంటి సంశయంబుదీర్తు వినుము.

చ. తనసుత నోలి నమ్మకొనఁదల్చును దుచ్చుఁడెవండొకాని స
జ్జనుడటు దల్చుఁడెన్నటికి సత్యముగాఁ దనకేదిలేక పో
యినఁ దిటిపెంబునైన జరియించి ఘనంబుగఁ గన్నెదానము
న్మునుకొని చేయుబో కులము పూర్వపువాసిఁ దొలంగకుండగళ.

హిమవంతుఁ డనంతరత్నరత్నాకరుండు, మహాపథి జన్మస్థానమూర్తి. పారమా ర్థికభిరుండు. హవిర్భాగ్హ్వాండు. మహామేరున కల్లుండు. సతనియొడ నెట్టియను

మానంబుఁజెట్ట నవకాశములేదు. గట్టురాచూలి నతిమణియేయని తోచుటయకాక వారిచే దొలుదొల్త మనోదత్తయైన నాసాత్రేయని నానమ్మకము.

భృంగి—దేవా! అట్లేని నడనడ నీబుడబుడలు నీకేల. గుంభీరముగ మనయింట మనముండుదము. నారీకేళములోని నీరువలె దానియంతట నదే జతపడును.

శివు—అవునుగాని యనంగుడు వెనుకఁటి కనిపెంపున మనల నూరుకొననీయఁడు.

భృంగి—హుం (పకపకనగి) అయ్యో! పిచ్చిపనిచేసితిని.

శివు—ఏమిరా! యది.

భృంగి—ధర్మపన్నాలతో నీచింత మరచితి మనుకొంటి. నింక మఱింతసేపు దర్మపన్నాలే కానిచ్చినవో మనసు నూరకొననిచ్చునేమో కదా!

శివు—ఓరీ! నీతెచ్చిన లాఁతి ప్రసంగములు ప్రస్తుతోపయోగములే కాని పార్వతి యిపు డెక్కడ నుండును?

భృంగి—నాఁడే తలిదండ్రుల యనుమతిఁగొని తపంబుఁ జేయఁబోయెనట!

శివు—నాకు నంతియ తోచుచున్నది. యాత్రికబ్రహ్మచారివేషంబుతోఁబోయి దాని మనోధైర్యంబుఁ గనుపెట్టదలచితిని.

భృంగి—దేవరతో నేనుఁగూడ సిద్ధపడియున్నాను.

శివు—శిష్యభావంబు నభినయించుచు రమ్ము.

(అని యిద్దఱు నిష్క్రమించిరి.)

చతుర్థ రంగము

ఉద్యానవనము నీఁ

ప్రవేశము—తపోనిష్ఠ సలుపుచుఁ బార్వతి. యుపచారములు చేయుచు చెలులిద్దఱు.

కల—(ఎదుటఁజూచి) సఖీ! యిటు చూడు. బ్రహ్మచారియొకఁడు శిష్యునితో నిటు మొగంబై వచ్చుచున్నవాఁడు చూడుచూడు.

సవ—(పారఁజూచి) సఖీ! వామనమూర్తివలె నున్నాడే. (పరిక్రమించి తిరిగి చూచి) మనచెలికి జపావసాన మైనట్లున్నదే. (చెలులిద్దఱును బార్వతియొద్దకుఁజేరుట)

(బ్రహ్మచారి, శిష్యుడు, ప్రవేశము.)

బ్రహ్మ—(స్వగతిము) ఆహాహా! యీతపోవనరామణీయకము! పార్వతీలీలా ద్యానము కాఁబోలు. మాకందమందారపిచుమందకుంద చందనాదులు శుకపికకారి కాదులకు వాడులానర్చుచున్నవి. తరుల దరులఁజెన్నలరు. నలరుల నందంబుగ తిన్నని పొన్నగున్నలనీఁడల జాఁడల గిసిమిసి చప్పరంబుల నొప్పిదంబులగు రుద్రాక్షపాదలఁ బాదలు ద్రాక్షతీవల త్రోవలఁ దామర కొలంకుల కలంకుల నచ్చేడియవిచ్చేసి క్రీడ

లాడుచు శృంగార తపోభారంబు నలుపుచున్నది కాబోలు. హైమవతి నెప్పుడు జూతు నెన్నడు చెట్టబట్టుదు! (ముందుఁబారఁజూచి) యిదుగో! యిచటనే గంగా తీరంబున నేటికి జపంబు చాలించి చెలులయొద్ద ఫలహారంబుఁ జేయుచున్నట్లున్న యది. (నిలబడిమాచి ఆశ్చర్యముతో) వహవా! నలువ తనచాతుర్యమంతయు దీని యందె కనపఱచె, దీనిచక్కదన మెంతనివ్లింతు!

ఉ. పున్నమనాటి చందురునిబోలు నిదే నగుమోముఫాలమా
క్రొన్నెల నేలు నెన్నఁడుము గుప్పిటిలో నిమిడింపవచ్చునా
కన్నులు నల్లకల్వల రకంబులె తుమ్మెదరెక్కలే కురు
ల్పన్నులు పొన్నకాయలకు నాటివె నాటివె కంటి నేటికికా.

చ. కలకల నవ్వు నెమ్మొగము కన్నులఁజేరలఁ గొల్వవచ్చుఁ జె
క్కిఁళులు మెఱుంగుటద్దముల కేల్లవ కెంజగురాఁకు చేవపు
వ్విలుతుని విండ్ల కన్నామలు వీనులు శ్రీలకు శ్రీలొసంగుఁ బి
క్కలు వరిపొట్ట తార గిరికన్నియ వన్నియ యెన్నశక్యమా.

చ. కలకలలాడు దీని ముఖకాంతులు నా మకుటేందురేఖకుం
బిలబిలపూర్ణ భావము లభింపఁగఁజేయు ట దింక నెన్నఁడో
తళతళలాడు దీనిమయితావులు నాసకు నాసనింపఁగాఁ
గిలకిలలాడుచు న్నరుని కేళులఁదేలు ట దింక నెన్నఁడో.

చ. కరములు పల్లవంబులు సఖింబులు చంద్రసఖింబు తార యా
చరణము లంబుజంబులు కచంబుల బారులు బారెడేసి ప
ల్వరుసలు మల్లెమొగ్గలె భళా! యబలామణి యందగతైరా
సరసను జేరి దీని సరసం బరుసంబుగ నేలు పెన్నఁడో.

సీ. కంటినా యిటువంటి కలకంఠి నెప్పుడైనఁ

గన్నులు చెదరిపోచున్న వార

కను ముక్కుతీరు చక్కఁగఁ దీర్చియున్నది

నెలతఫాలము లేతనెలను బోలు

బిట్టు కన్నామ లోరుపెట్టినట్లున్నది

కెమ్మోవి పగడాల కేళిదీరి

నునుఁజెక్కుఁగవ మెఱుంగును దోమినట్లున్న

దింతి చక్కఁదనాలదొంతి గాదె

తే. గీ. కఱగివోసిన యపరంజి మెరుగుబొమ్మ
ముద్దులాడఁగ మనసాయె ముద్దుగుమ్మ
యెన్నఁటికి నాకు దొరకునో చిన్న చార !
మరుని వలచేత నాడెడి విరికటారి.

సీ. బుగ్గల తళతళ లుగునువ్రేళ్ళతోఁ బుణి-
ముద్దులాడఁగఁబోలు ముగుదమోము
కులుకు గుబ్బలతళుకు లులిపి పయ్యెద పైనఁ
జిందు వేయుచునున్న వందమలర
తొలకరి మెఱపుతోఁ దులఁదూఁగు మైదీ
సౌందర్యఝురిలోని స్మరుని నావ
కంఠంబులో నీడ గనుపట్టుచున్నది
పొలఁతి మాకునిచేఁతి పూలబంతి

తే. గీ. యింతి కీ ముద్దుమొగ మేమి ! యీ యెయార
మేమి ! యీ మేని బందుబస్తేమి ! యార !
దీనిఁ గలయని బ్రతుకేల దీచికడకుఁ
బోయి యా భావమంతయుఁ బోలఁ గనుదు.

(ప్రకాశముగా) భృంగీ ! అల్లదె పార్వతి నిత్యతపోవ్రతంబు నిష్కండు నలిపి
సకీయలతో ముచ్చటించునట్లు తోచుచున్నది.

భృంగీ—యింకేమి. అడబోయిన తీర్థమెరుగయ్యెనన్నట్లు తపోవిరామసమ
యమే యిది. కాని మనము మాటుపేషములతోఁ బోవుచున్నారము. వారక్కడఁ
గేవలము స్త్రీలు. సమయోచితముగ మాటాడుట మేలునుమా !

శివు—నాకును గొంచెము తెలియును గాని మంచి చమత్కారము చేయవల
యును. రారమ్మ. (ఇద్దఱు ముందుకుఁబోవుట.)

కల—(పార్వతితో) ఓబాలా ! నీపాలికి సాంబమూర్తియొంబోలె మహా
తేజోనిధి యగు నొక బ్రహ్మచారి శిష్యునకు వేదపాఠంబు చేయించుచు వచ్చినాఁడు.
మహానుభావులు వచ్చినఁ బరమలాభంబని పెద్దలు చెప్పఁగా విందుముగదా ! యక్కా!
నీపీఠనికి మ్రొక్కి యితనిచేత దీవనలందుకొనుము. (పార్వతి నవమాలిక వంకఁజూచుట)

నవ—మహాత్ములారకరారు. బ్రహ్మచారి ముఖవర్చస్సునుబట్టియే సర్వజ్ఞుడన
వచ్చు. సప్రయత్నముగ వీరిరాక జూడ నీకు నేదో గొప్పలాభమున్నదని తోచు
చున్నది.

పార్వ—సఖీ! పీఠంబు గొనిరమ్ము. (వీరియొద్దకువచ్చి నమస్కరించుట.)

బ్రహ్మ—శీఘ్రమేవ వివాహసిద్ధిరస్తు. (నఖితెచ్చిన పీఠంబుపైఁ గూర్చుని)

ఉ. ఎవ్వరిదానవే తరుణి యిట్టి తపం బొనరింపనేలనే
జవ్వని నీ మనోరథము చక్కఁగవే సఫలంబయ్యాను నీ
మవ్వపు నామమేమి? జనమాన్య వనన్యగుణాభిగణ్య వీ
వివిధిఁ గాయకప్రముల నెక్కుఁడు వేసఁటఁజెందనేలనే.

వస్త్రే వాసికక్కిన కొండంతవాని యింటిపడుచువలె దోచుచున్నావు. బాలా! బాలాతపంబైన సోఁకరాని కలువ పువ్వులనండ పట్టపగఱి పేరండకుఁ దాళునా! నీవెక్కడ! నీ శరీరమెక్కడ! నీచేయు సుగ్రతపంబెక్కడ! నాకద్భుతం బగుచున్నది. వస్త్రేలకు వడదాకు నీమెత్తని మేనిత్తటి నిత్తోటలో నిత్రైఱంగున వేసఁట పెట్టుట మానుము.

చ. తిలసుమనాస! నీవు వనదేవతవో! హిమశైలనాథు ము
ద్దులసుతవో! కరం బిటులఁ దోరఁపుఁ జక్కఁదనాలకుప్పవై
తిల సరిలేనిదానవని యెంచితి నుంచితి మంచిచూపు నీ
తలఁపున నున్నదాని నిక దాచకయో చకితాక్షి తెల్పువే.

కల—(నవ్వుచు హస్తంబుతోఁ జూపుచు).

చ. వినుము మహాత్మా! శీతపుధివీధరు కన్య యుమాభిదాన యీ
వనజదళాక్షి భక్తజనవత్సలు నీశ్వరుఁ బెండ్లియాడఁగా
మనమునఁ దల్చి నిల్చి యిట మానుఁగ నీ గతిఁ దండ్రియాళ్ల చే
కొని వ్రతనిష్ఠమై భవుని గొల్పుచునున్నది చిన్న దీయెడఁ.

బ్రహ్మ—(పకపక నవ్వుచుఁ పార్వతితో) బాలా! యేమి యాచిత్రిమ?

క. నిక్కము చెప్పినదో? యక

సకైంబున కిట్లనెనో? సకియ! సరసిజముఖ! నీ

వక్కట యక్కఱకంఠుని

నక్కరుఁగొని పెండ్లియాడ లెక్కించితివో.

గీ. సుదతి నీ కిట్టి వెడబుద్ధి సొంతముగ నె

తోచెనో! లేక యొరులు నీతోడ ననిరొ

కలికి నీబుద్ధి బంగారుగాను వినవె

కినుక నిన్నిట్లు లెవరు భంగించినారొ.

కొమ్మా ! యేసు నర్వకాల సర్వావస్థలయందు నర్వజ్ఞుడ ననిపించుకొన్నాను. ప్రళంస వచ్చినదిగాన నీనంకల్పమునందలి గుణదోషము లొకించుక పరిశీలించుదము. నీవు ముగ్ధవు. పెండ్లియనఁగ వేయికాలాలపంట. శీఘ్రపడక యోచింపవలె నుమా !

(పార్వతి తెల్లబోవుట)

కల—మహాత్మా ! మీరన్నటు సర్వజ్ఞులగు వారికి దోషములను గూడ గుణములనుగా గ్రహించుట సహజమేకా ?

బ్రహ్మ—(పార్వతితో) బాలా ! నీసఖయిననమాట వింటివా ! నర్వజ్ఞుల సహజ గుణమిట్టిదియైనను లోకోపకార మెట్లువిడువదగు.

నవ—ఆర్యా ! పృచ్ఛలేనప్పు డట్టి తెఱంగునకుఁ బోనేల ?

బ్రహ్మ—(పార్వతితో)

బాలా ! యీవికటసఖీజనులు ఏకక్కడ దొరకిరి ! మావంటినర్వజ్ఞులకుఁ బృచ్ఛ సేయనేల ! యెఱిగినయంశము చెప్పిపోవుటయే పరమధర్మము.

కల—మహాత్మా ! మాచిన్నదింతకంటె నెక్కుడవకాశమాయదు. మాతోఁ జెప్పురాదో !

శిష్య—ఓసీ ! యావిడయూరకున్నప్పుడు మాపుట్టిమునిగినదా ! కండకులేని దురద చేమకేల ! మీతోఁ జెప్పనేల ? మీపనిగాని నాపనిగాని యిప్పుడు లేచి పొమ్మనినచో లేచిపోవలసినదే !

బ్రహ్మ—(శిష్యునితో) ఓరీ ! నీకందుకూరుకొనరా (పార్వతితో) బాలా ! నీవు చిన్నదానవు. శివుని వివాహము చేసికొనుటకుఁ దపించుచున్నావని నీసఖియలే వాక్రుచ్చిరి. నాకు నట్లనే లోచుచున్నది. మొట్టమొదట నీ కీ పీటముడివేసిన వారెవరో కాని వివ్వట కష్టతరము. నాచెప్పఁదలఁచినవాక్యము నీమీసలఁ జొరనిచ్చితివా ! యాముడి దానంతట నడే విడిపోవును. మేలుగొనెదవు.

కల—మహాత్మా ! మీరంతస్వజ్ఞులరే యైనచో మాచెలికున్న యాముడికిఁగల పూర్వసంబంధ మున్నదన్నటు చెప్పితిరా ! నమ్మి ముందు మీచెప్పెడి వాక్యంబులు రుచియుక్తంబైనచో వినుటకు మాచెలి యవకాశమాయనున్నది.

శిష్య—అబ్బో ! ఎంతపని ! నీయడగినది నన్ను జెప్పమంటివా చిటుకలోఁ జెప్పఁగలను.

కల—విన్నావేమో !

శిష్య—ఛీఛీ ! మాజ్యోతిషమట్టిది. వీరు త్రికాలజ్ఞులు.

బ్రహ్మ—ఛీ మూఢా ! యీ కాలంబున విశ్వాసముంచిన వారికే కాలమును కనిపెట్టువారికే జ్యోతిషముగాని లేనివారికా ! ఊరకుండుము (పార్వతితో) బాలా ! నీకుమనసునీగ్గును గూడనా ! యిట్టిభ్రాంతిపెట్టికొని నీ పడిన కష్టము లనేకములున్నవి. ఏకంతకుమున్ను తపశ్శ్రద్ధావర్యాప్త మనస్కుండగు శివునియొద్దఁ బరిచర్యాక్రమంబు నాఁడేమయ్యె ! మధ్యవచ్చిన మన్మథుని మన్నుచేసి నిన్ను నట్టడవిన విడిచి పోవఁడే

మఱి నీ వైక్య నాదొక్క ప్రబోధికచే సోది చెప్పించుకొని లొంటిపద్ధతినే యుంటి విగా! సోదిగోప సుద్దులకు గొడువా! యడిగెడి క్రమమును బట్టియే చెప్పటయు జెప్పెడి క్రమమునుబట్టియే యడుగుటయు సోదిలో నీ రెంటికి జతగాదా! సోదినిబట్టి కార్యారంభంబు లెండవావులవలె ఫలస్మృతింబులగునా. రాజకుమారి! నీకు దపస్సుతో గార్యసిద్ధి గానేరదు. నీ వివాహమును గురించి నాచెప్పినట్లు వినుము.

పార్వ—(నాలుగడుగులు పరిక్రమించి బ్రహ్మచారికి వినఁబడకుండఁ గల వాణితో) చెలీ! యితఁడు గతాగ్రమంతయుఁ జూచినవిధముగా వక్కాణించినాఁడు. విశేషజ్ఞుఁ డనఁదగునుమా! మన కీతర మక్కరలేదు. గాని మదీయ తపస్సిధికి నింకెంత యాలస్యమో యడిగి తెలిసికొనుము.

కల—యిందుకే యేవంత తఱచితి నతని ముఖమున వచ్చెడి యంశముల నన్నిఁ టిని రానిచ్చితిమా, కొలికి యాముతైమంతయు నడేవచ్చును. రావే! (మఱి నొద్దకు జేరుట)

శిష్య—యేమి? ఆలోచన మడిపడినదా!

కల—మునుపే మడిపడినది.

బ్రహ్మ—వానినిఁ గదల్చక నన్నడుగుము.

కల—ఆర్యా! మాచెలి తపస్సిధికి నింకెంత యాలస్యమో.

బ్రహ్మ—(పార్వతితో) బాలా! నావచించు హితోపదేశమంతయు వినుము.

చ. శివుని గుణంబులెల్లఁ గడుఁ చిత్రములైనవి వానినీ వెఱుం
గవె కమలాక్షి లోకమున గణ్యదలేనివి లేనిపోని వై
భవములు వాని కున్నవని భ్రాంతిని బొందితివేని నీకు వా
స్తవముగ ముందుఁ గష్టములు తప్పవు గప్పవంశంబె చెప్పఁగార్.

పార్వ—బ్రాహ్మణోత్తమా! మీ హితోపదేశము ఘృతకోశాతకీన్యాయముగా నున్నయది. ఆహా! బ్రహ్మచారి దశలోనున్నవాడ వయ్యబ్రహ్మండనాయకుని బ్రహ్మాండతీతునిగా నెఱుంగనట్లు భ్రమప్రమాదంబులతో బోధింపు చున్నాడవు.

చ. శివుని గుణంబులెల్లఁ గడుఁ జిత్రములౌట నిజంబు నీ వెఱుం
గవు వటువర్య లోకమున గణ్యతఁగొన్నవి శాశ్వతంపు వై
భవములు గావటంచు మది భ్రాంతిని బొందితివేని నీకు వా
స్తవముగ నీవు చెప్పినవె తప్పవు తప్పక చెప్పకుండుమీ.

బ్రహ్మ—భూధరంద్ర పుత్రీ! యాభూతేశు వృత్తాంతంబంతయు వినుపింతువిను.

మ. కుల గోత్రంబులు లేనివాఁడు ఫణిరాల్కోటిరకుం డెల్లెడఁ
గల భిక్షున్నముఁ గాలకూటవిషమైన న్నెక్కు కుక్షింభరుం

దలసుం డేదియు లేనివాఁ డఖిల మాయాకోవిదుం డయ్యయో
చెలి! దోషాకర శేఖరుం డెఱుంగవా! ఛీ! నీకు వాఁ డేలనే?

పార్వ—ఆర్యా! యెఱిగిన మార్పునికి వినుపించుట దుర్భటము గాదా!

క. లోకాతీతుల కాయా

లోకాచారంబులెల్ల లోపము కావా?

నీ కాలోపము దోచిన

నా కేమియుఁ దోచ దదియె నమ్మకము సుమా.

బ్రహ్మ—బాల! ఉన్నమాట చెప్పినప్పుడు నీకేల పరికిలింపదోచదు.

చ. కరము బికారిపేరుఁబముక ల్పొడనిండ ధరించువాఁడు దు
ష్కరరుధిఠార్ద్ర మత్తకరిచర్మము నర్మిలి కట్టికొన్నవాఁ
డురుతర భస్మలేపన మహూగ్ర సమగ్ర దురాగ్రహుండు నౌ
పురహరుఁడేల నీకుసరిపోలునె యేలునె నిన్నుఁ గోమలీ.

పార్వతి—విప్రవర్యా! యప్రస్తుత ప్రశంసలతో నుపయోగమేమి? మీకంత
మాత్రము తెలియదో! యాత్రితులకు సకలైశ్వర్యముల నీయజూచిన సమయనకు నాయా
పైపూత లెట్లున్న శేషిలోపము?

చ. నవనిధు లీయఁడే తనను నమ్మిన జక్కుల రేని కెంతయు
న్మిపుఁడు దర్శింఁడా యహహా! చిత్తజ్ఞువైరికి లేనివేవి! యీ
భువనము లేలువారు తమ భోగము లాత్మక దలంప కాత్మవై
భవముల భక్తులం దలపి భావములోఁ దిలకించుచుండరే.

బ్రహ్మ—ఉన్నవన్నియు సాకల్యముగ వింటివా ఉన్నది.

చ. తికమక సేయ కీ విపుడు తిన్నఁగ నూకొనుమో లతాంగి కా
నక చెడిపోదు పూరకయె నవ్వులుగా వివి! రుద్రభూమిలో
నకనకలాఁడుచుం దిరుగు నమ్రుండు గాఁడు పిశాచసంవృతుం
డొక్కఁడు దిగంబరుండు కఠినోగ్రుండు చూడ నసహ్యమాఁ జూమి.

పార్వ—మీయనెడి వాక్యంబులే యసహ్యంబులు గాని యాపహేళ్యరసి
నామరూపక్రియాగుణంబులు పరమ శ్లాఘనీయంబులే.

చ. జనుల మనఃప్రవర్తనలు చక్కఁగ దాఁగనుపెట్ట నీశ్వరుం
డనయము పై కసహ్యమగునాకృతి దాల్చిననేమి లోకపా

వన మహనీయమూర్తి జనవంశ్యుడు గాఢ యిదేమి నీకు ని
ట్లనఁ దగునా నుపేశ్వరుని నక్కట నీవిక బ్రాహ్మణుడవే!

[బ్రహ్మ—నిను బాచివచ్చుచుండియు నాని ముచ్చట యగుచున్నది.

సుందరీ! నీతండ్రియందఱు! జడస్వభావుడు. నీతండ్రిగణమే నీకును
వచ్చినట్లున్నది.

ఉ. నీమ్ములు మూఁడు వానికి నెగాదిగనున్నవి వన్నెకాఁడు కా
డన్నలమిన్న నీకు నలఁడా నుగఁడా! ముదియెద్దమీఁద నీ
వెన్నఁగ నెట్లులెక్కె దిహిహీయని నవ్వరే! యెక్కితేని చా
ల్చిన్నక యుండ నీకిప్పుడు మిక్కిలి చక్కని భర్తవెచ్చెదఁ

పార్వ—బ్రాహ్మణ! అధికప్రసంగము లాడనేటి కవియన్నియు దత్తోత్త
రంబులే.

[బ్రహ్మ—దత్తోత్తమిని మనసులో బాలుత్రాపుచున్నానా! ఇస్సీ!
అబ్బ! నిను వినిపించుట నాకరిముగావన్నది (కొంచె మిటునటుజూచి)

నీ. రోదనకిరుండట రుద్రనాచుమువచ్చె

బహుతామసపువాఁడు హగనుధూర్తు

బ్రహ్మహత్యనుడనీ పౌరుషం బనుకొనె

బట్టగట్టని వెట్టి బాగులయ్య

నేనేమి చెప్పుడు నివేధావముగోన

మంచిచెడలనెల్ల నెంచిమాడు

గుఱ్ఱమా! యేనుఁగా! కోఁడె నెక్కుటయేల?

నతిసలక్షణమెల్ల నదనుపదడు

తే. గీ. గుణమె కనపడ నియ్యయో కోఁడిగంబె

నీదుభాగ్య గరిమరు నీకుసోయ

గంబునరు నెంతచక్కని గట్టివాని

నెంచుకొన్నావె చివరకో యించుగోణి.

పార్వ—విజ్ఞానగానివారి వాస్తవ్యాత్మమును గమవెట్టజాలక మూలదృష్టులై
మహాత్ములయందిట్లవగుణంబుల నెంచుట సహజమే!

[బ్రహ్మ—

నీ! ఆబొల్లి మేనేమి యూచక్కఁదనమేమి

కలువాయనే వరుం డెత్తయవేల

తులలేని మణిహంస తూలికనుండనీ
 వలస్సృశానపునేల నలరుటెట్లు
 పరిరంభ మెట్లబ్బుఁపడఁతినీయారుపైఁ
 బేరుటలగుబాప పేరులుబ్బు
 విషదగ్ధమగువాని వెడదనాలుకనీకు
 వాఁతెరచవిచూడ వలనుపడునె

తే॥ గీ॥ విషముఁదిన్నాఁడు రసనపై వెగటుపోవ
 నింతచక్కెరకోసమై యెంచినికు
 యిట్టిచెడుబుద్ధి నేరిపి యిత్తుసమర
 సోస్తి యెవ్వరు నీయుసు రోసుకొనిరో॥

పార్వ—(రసలో) శివశివా! యీపాఠం డపారముగఁ బరమేశ్వరుని దూరు
 చున్నాఁడు (ప్రకాశముగా) నిన్నడిగినందుకీ చెప్పినవిచాలు! పొమ్ము పొమ్ము.

బ్రహ్మ—మేము తీర్థయాత్రాపరులము నియొద్దగూర్చుండరాలేదు. మార్గవశం
 బున వచ్చి ప్రసంగవశమున సత్యమాఁడుచున్నాఁడను వింటివా! సంతోషము. వినక
 పోతివా! పరమ సంతోషము. చెప్పఁదలఁచినదంతయుఁ జెప్పకమానను. వింటివా!
 నీవక్రబుద్ధి సాధుమార్గమున కప్పుడేవచ్చును.

కలనా—ఉపదేశమింకఁ గొరత పడెనా! యేదీ కానిండు.

బ్రహ్మ—(పార్వతితో)

మత్తకోకిలావృత్తాంతము

త్రోకశీతకరాంకు ముందలఁ దోయజాక్షిరాయుంటివా

కాకిముక్కున దొండపండును గట్టినట్టులనుండవా!

ప్రకటంబుగ రత్నమున్ మసిపాతగట్టిన యల్లెసూ

లోకుల్లెను నవ్వజూతురు లోపమయ్యనిచాలదే.

పార్వ—

కం. లోకాతీతున కెప్పుడు

లోకులు నవ్వంగ నేమిలోపం బహహా!

లోకమున వీరికంటెను

లోకారాధ్యుండు గలఁడె లోపముగలదే.

బ్రహ్మ—(పకపకలాడి) శ్రీరామరామ! నాచెప్పినదేమాయె? రామాయణ
 మంతయు విని రామునకు నీత యేమగుననునట్లున్నది. లోకాతీతుండగుట యటుండ

నిమ్మ. ముందు లోకములోనివాడు కాఁడా! లోకాచారము తెంతవానికైనఁ బరిహరింపనగునా! చుక్కానికొక్కమాట వినుము.

గీ. కలికి యింతకంటెను బుద్ధైగట్టుకొనఁగ

సరిగనుండును జక్కని స్థానివైన

నవ్వుబాటలపని యిది నమ్ము నాడు

మాట నీ కాలనికిఁ బెండ్లియఁజూట తగదు.

కలవాణి—(బ్రహ్మచారి విసమంజె బావ్యతతో) కొమ్మ! యిప్పుడు బ్రహ్మచారి యక్కఱలేని ప్రసంగములకు కొచ్చినాడు. వీనిభావంబిం కట్టున్నదో!

పార్వ—అడిగి తేల్చుము.

కల—(బ్రహ్మచారితో) అన్నిటికన్నియు జెప్పితిరి. మీభావమేమి?

బ్రహ్మ—(పార్వతీతో) నా యభిప్రాయమునుబట్టి నడచుకొంటివా! సింహాద్వైతేతిలోఁబడినట్లే. నేనంటివా జితేంద్రియుండను గాని నీనిమిత్తమిప్పుడు వివాహము చేసుకొనుట కొప్పుకొందును. నాకు స్వాధ్యాయమంతయు గ్రహంతముగా నధ్యయనాధ్యవసంబులతో బూర్తవడినది. బ్రహ్మచారిని బ్రాహ్మణుండను. భువన పాప నాశ్శుకుండను. నీడ బాఁపఁడునుగాను.

గీ. కొండనెక్కెడ విప్పుడు కొఱతలెడు

ముందుగా నేమిచెప్పుదు ముగ్గుగుమ్మ

కొమ్మ యీమేను నీ దనుకొమ్ము తెమ్ము

తపము జాలించి నా కీవు తరుణివగుము.

పార్వ—(చెలులతో) విన్నారా! జెలలారా! భగవద్భక్తుండు, బ్రహ్మచారి, యభ్యాసకుండు, నని వీనిని బూజించితిని. భగవద్భక్తులు పరమసాత్వికులు. పరనింద సేయురు. చేసిన వినరు. వీడిప్పుడు దివ్యమంగళ విగ్రహుండును, నిత్యసుఖాత్మికుండును, నిగ్రహనుగ్రహనుసర్థుండును, నిరంతరాప్తైశ్వర్యుండును, భగవంతుండును, వాచామగోచరమహిమిండును, స్వాత్మితావనకరుణాపూర్ణ హృదయుండును, నచ్చి బానంద శ్వరూపుండునగు పరమేశ్వరుని నిందించుచున్నాఁడు. సత్యము. వీఁడు బ్రహ్మచారిగాడు. పరమకామాంఘుండు. మోగిదను వీనిబట్టి తగినబుద్ధిచెప్పి వెడల గొట్టుడు. వీనిముఖముచూచుట భావ్యముగాదు. (పార్వతీ జపకాలలోనికి బోవుట)

కలవా—చెలీ! యింకఁజూడనో?

ఉ. మన్నన గొన్నవానివలె మార్గవశంబున వచ్చి యిచ్చుగై

కొన్నవిధాన రెచ్చి మన క్రొన్ననబోణిని జిన్నబుచ్చి నీ

చెన్నటి బాపనయ్య నిట జెంపజెటేలన రాలఁగొట్టి వే

తిన్నగ బుద్ధిచెప్పి పలుత్రిప్పలు పెట్టుచు వీనిఁ బుత్తమే.

నవనూ — ఓసీ! (ముక్కున వ్రేలుపెట్టుకొని) వీమి సోదైవే! ఔరా!

ఉ. ఇంతులమున్నచోటికిటు లెంతో మహాత్ముడు వోలెవచ్చియా
వంతయుశంకలేక యనె(వత్తుంబున హస్తంబద్ధుకొనుచు)

నమ్మయ్యో! యమ్మయ్యో! యెంతవాడే! యీ

చెంతకుముం దికెన్నటికి జేరకయుండెడి లాఁగుజేసియం

పింతమురావె! వీని వటువేషమదెట్టిదో! చూడగాదగుట.

(ఘటిద్దలును బట్టమండ్లు రవికెముండ్లు మొదలయినవి సునరించుకొనుట)

శిష్యుడు—(భయభీనయించుచు) ఆయ్యవారూ! చివరకు ని య్యాడు
వాండ్రచేతిలో బడితివిగదా! చూడు సుందరాంగు లందమైనతమ పెందొడల తిక్కలు
పైకుప్పటిల గట్టు చీరల క్రింది కుచ్చెళ్ళచెంగులు వెనుకకు లాగి ముడియగట్టి కరపల్ల
వంబులతో బయెంటలోని రవికెముక్కు బిగియింపుచు బామముక్కు చిట్టింపుచు ని
న్నరచేతి చఱపులతో జఱచుటకు సిద్ధపడుచున్నారు. కాలోచితముగ దూసి
కొంటివామేలు (ఆటనిటు పరుగెత్తుచు దేద గొంతుతో గరతాళములు వేయుచు)
(గురువుతో)

ఉత్సాహవృత్తము

మృదువు తప్పిమాటలాడి తేమి సేసెదయ్యయో!

యిదిగొవచ్చి తన్నిరితు లెంకుబోదువయ్యయో!

తుదకు యోగమిట్టి దయ్యె దొలంగ వేలనయ్యయో!

మదనుబారి కింతలోనె పదను బాటి తయ్యయో!

(తనలో)

ఉత్సాహవృత్తము

అయ్యవారినిదుగొ పట్టి రమ్మలక్కలయ్యయో!

కుయ్యె మొర్రొయనిన వీని గోలవినరికయ్యయో!

తియ్యమాటలాడి పరువు దీసి వేసి రయ్యయో!

నెయ్యమేది యయ్యవారి నీటు నడచి రయ్యయో!

(గురువుతో)

మత్తకోకిలావృత్తము

బులుపు దీరిచి పొంకపెట్టక పోవనిత్తురె చిత్తరు

లైశకువంగని పెట్టకిమ్మెయి మేళ మాడితివక్కటా!

నిలువరా దెటుబోదు నే నికనిత్యవర్ణివటన్నను

న్నిలువనీయరు దేశికోత్తము నిన్ను దన్నుదు రీచెలుల్.

అయ్యవాహ! గ్రుడ్లొప్పగించి చూచుటయేపని!

చ. మదవతు లొర మిమ్మిప్పుడ మర్దనజేయుచు రిప్పు డూరకే
వదలరు మీవలెం జదువు వాసిగఁ జెప్పిశివా రిక్కేరి నా
మది భయపఱచునున్నది సుమా గురుశేఖర

(పార్శ్వమునఁ జూచి హస్తముతో జూపుచు) వీరె వచ్చి రీ
సుదతులు సిద్ధమై తనుశుద్ధిని మీ కొఁగింతు రక్కటా!

కల—పక్షి! యీ బుడుతపారు డూరక మొర లిడు చున్నాడు. వీనిపని
ముందర జూతమా!

నవమా—ఓ! పదపదముందు వీనిజలుబు వదల్చువలసినదే (చెయిలిద్దఱు శిష్యు
నిపై గలసి చికాకుపడుట)

శిష్యు—(హస్తంబుతో నోరప్పగింపుచు) ఇదుగో! నామీదకు రాకుండు.
మడివస్తువులు ముట్టకుండు (ఒద్దనున్న వస్తువుల నొడిలోనే యిముడుచుకొని) ఇది
మాయయ్యవారి బుడిచెంబు. వారిదే యీ ప్రాతతాటియాకుల పుస్తకాలకట్ట. యిది
మాయయ్యవారిదే జపాననము. వారివే యిది కట్టివిడిచిన ప్రాతఘోషతులుసుమా!
యిదిగో నారి దేవతార్చన పేటికమీరు ముట్టకుండు. ముట్టితిరా; మీకును నాకును
జిహ్వాఙ్గనన్ననే!

కలవా—మీయయ్యవారిపాట్లు ముందున్నవి. ముందుఁజూచెదవు. (నవమాలి
కతో) ఓసీ! యితడేమి నేయునో చూతము. ఒక్కొక్కదానినే యూడలాగవే.
(నవమాలిక కలఁబడి పుస్తకము నూడలాగుట)

శిష్యు—(నోటిమీఁదఁజెయ్యవేసుకొని లబలబలాడుచు నన్నియుఁగ్రిందఁబాఱ
వైచి) ఓనాత్తులారా! మీ పుణ్యహయేగాని నన్ను వదలుండు. చాలు చాలు,
సిగ్గుపచ్చినది. యిరుమును గూడుటంజేసి యిగ్గి నమ్మెట్ట పెట్టన్నట్లు యీయయ్య
వారి మూలాన నాపని బాగాయె. నీయయ్యవారియొద్దఁ జదువవచ్చిన నాటసుండియు
నచ్చులు హుల్లులు విడఁదీసి యచ్చరంబులైనఁ గురురఁజెప్పలేరు: నాకింక నీయయ్య
వారి శిశూవులు చాలు. మీరును నయ్యవారు నొకపట్టు చూచుకొండు. నాకక్కఱ
లేదు. అటునిటు బరుగెత్తుచుఁ బాదము భగ్గుచైనట్లు కుంటి కుంటిపడుచుఁదిటుగుట)

కలవా—(నవ్వి) చెప్పి! శుద్ధవైదికపు వెట్రి యితనియందు రక్షింపనది సుమా!

నవమా—(నవ్వి) వీనిచే నింకను గంతులు వేయించి మొత్తో మొత్తో
యనుపించుదమే!

శిష్యుడు—(స్వగతము) భయము వెంటఁబడగానే యొక్కడనేమున్నదియు
గనుపడదుసుమా! (ఒకపిట్ట తుగ్రుమని యెగురఁగా నిట్టినిట్టిచూచుచు) ఓయబ్బా!
వెనుకజేరి టుగ్రుటుగ్రుమని నన్నులికించుచున్నారటే కొమ్మలారా! (చంకనున్న కత్తు
పాల యెగిరి యెగిరి ప్రక్కలకువదలుగా నుత్కించడి) అబ్బో! నన్ను బొడవకుండే

దాసీమణులారా! (లేచి ముందుకు బరుగెత్తబోవగాఁ గంటకళాఖయొక్కటి శిఖరఁ దగుల్కొనుట) మీపుణ్యము, నాజుట్టు వదలుండు మీకు వెయివేల దండాలు. లేచి భయము నభినయించుచుఁ దిరుగఁట)

కలవా—చెలీ! నరకు తెలిసినది. మన మెంతచేసినను నింతే! యీవెట్టిబాపని విడిచి యసలువానిమీఁదికిఁ బోవుదము రమ్ము.

నవ—(నవ్వి) చాలుచాలు. అగలంతవడ్డి. వడ్డియంత అనలు. హెచ్చు తగులున్నవని యనుకొనరాదు. నరకంతయు నొకవిధంబేనుమా! (ఇరువులు బ్రహ్మచారిని గవియఁట.)

బ్రహ్మ—(నవ్వుచు) మీ రూరక యడావడి బడుచున్నారు. గాని మీనలు రాలి నింకొక్కసారి దోడ్కొని రండు. ముత్తైమంతమాటఁ జెప్పెదను.

కలవా—బాపడా! నీకిట్టిబుద్ధి యెవరుగఁజిహ్వాను. (బ్రహ్మచారిని చేతులు రెండు పట్టుకొని లేవదీసి) ఏవీ! నీకటినూత్రయజ్ఞసూత్రంబులేపాటిగట్టివో చూడ నిమ్ము. (ఆరెంటిని చ్రెంచివేయఁట)

నవమా—ఏమి! బాపనయ్య పెండ్లికి మంగళస్నానమిదిగో! చము రంటక యుండునటుల నీజంచెము నీ మొలత్రాండు మాచెలి ముందుగాఁ జక్కపెట్టి తల యంటెగా పట్టు పట్టు (చెంబెడునీళ్ళు శిరసున దిగఁబాఱఁబోయఁట)

కలవా—అయ్యా! పెండ్లికొడుకువా! మాపిల్ల యెడ్డుపోడవునకే రానట్లు న్నావు. పెండ్లికిగాను గొంచె మెదిగింతునా (పిల్లజుట్టులాఁగి మిన్నండఁజేయఁట)

నవమా—ఇక్కడఁ బులిభయము మెండుగాని పోపామ్ము. (వ్యాఘ్రాజి నంబు పైనవేసి కప్పట) (ఒకవెలుగు కనుపడుట) (ఇద్దలు నిష్క్రమించిరి)

కల—ఓసీ! చెలీ! దగధగాయమానమగు నీవెలుగులో నా నేత్రంబులు మాతలుపడి పోవుచున్నవె.

నవ—నాకు నంతెనుమా! యొక్కడిదీవెలుగు (కళ్ళు విప్పిచూచి) చెలీ! బ్రహ్మచారి యేమాయె! శిష్యుడేమాయె!

కల—(నాల్గవంకలఁ బాఱజూచి) ఓసీ! నిజమే! మాయమాయగా మాయ మైనారే! (శివుడు బహిర్ద్వారంబున నిజస్వరూపంబుతో నిలఁబడుట)

నవ—చెలీ! అడుగో సాంబమూర్తి!

కల—ఓసీ! ఏడీ! నన్నుఁ జూడనిమ్ము (ఇద్దలు భయసంక్రమంబులతోఁ దొంగి తొంగి చూచుట)

నవ—చెలీ! మనము కనిపెట్టలేక పోలిమిగదా! యితఁడే యితఁడు.

కల—నేను చ్రెంచివేసిన కటిసూత్రయజ్ఞ సూత్రంబు లిప్పటికి లేకున్నవి.

నవ—ఏను శిరసునఁబోసిన గంగ శిరసుననే యున్న దదుగోమాడు.

కల—ఏను సాగదీసిన పిల్లజుట్టు సాగదీసినట్లుగానే యిప్పటికి మిన్నందుచునే యున్నదే.

నవ—ఓయమ్మా ! బెదురునిమిత్తము నేను వేసిన పులిచర్మము కప్పుకొనియే యున్నాడే.

కల—ఓయమ్మా ! లోపలికి వచ్చునట్లున్నాడే !

నవ—ఓయమ్మా ! నాకు భయమగుచున్నయదే.

కల—ఓయమ్మా ! మనమేఁగి పార్వతితో సాకల్యముగా దెలుపుదము రావే. (ఇద్దఱు నొండొరులను ద్రోసికొనుచు నోపార్వతీ పార్వతీ యనిపిలుచుచు జపగృహం బుదిక్కు మొగంబై పరుఁగెత్తుట. పార్వతి బ్రవేశించి).

పార్వ—ఏమిటొందర !

కల—ఓయమ్మా ! నీతపస్సుపండినదే. (పార్వతి చెవిలోఁజెప్పుట).

పార్వ—చెలీ ! నేనేంత బుద్ధిహీనురాలనే ! మీరైన గనుపెట్టకపోతిరిగదా !

నవ—కొమ్మా ! వానిమాయ యెన్నటికినైన నీకు గోచరమేకాని మాకా !

కల—(కలకలనవ్వి) ఆమ్మా ! యమ్మాయావటుం డమ్మాయ నంతటిలో ముగించునట్లు తగినబుద్ధి పెప్పిలిగా ! సెబాస్ !

నవ—(పకపకనవ్వి కలవాణితో) చెలీ ! విశ్వనాథుని ప్రాణనాథునిగఁ జేసి కొనుటకేమి యాయాస పెట్టినదే ! బ్రహ్మచారిగురుని బ్రహ్మచర్యము నిమిషములో మానిపించినది.

పార్వ—(లజ్జాభయ సంభ్రమములతో) ఓసీ ! నన్నేమి నవ్వెదరే ! మీరు మీపుణ్యమయ్యెడినిగాని నవ్వుటాల కిదేనమయమా ! (మనసులో దండములు పెట్టుచుండుట. శివుఁడు పార్వతియొద్దనుఁజేరుట)

శివుఁడు—

క. రావే ముద్దులగుమ్మా

రావే బంగారుబొమ్మ రావే కొమ్మా

రావే నీ కౌగిలి నా

కీవే నీ మోవి నాననిమ్మా రమ్మా.

మత్తకోకిలావృత్తము

కలికి రాగదే ముద్దులీయవె కంబుకంఠిరొ నీవు నీ

కులుకుగుబ్బలు నా యురంబున గ్రుచ్చి గాఁగిట జేర్చవే

మొలకనవ్వులమోముఁ జూపవె మోహనాంగిరొ రాగదే

పలుకవే కలకంఠిరొ ననుఁ బలకరించవె కోమలీ.

చ. నగసుత సిగ్గటే మనసు నాపయి నుండఁగ నీ కిదేల నీ

నగుమొగ మొక్కమా టెలమి నాకయిదిప్పుము నన్ను జూడుమిం

పుగ ననవిల్లు తమ్మిపుపుములుగల తఱుగులు మొలగలెత్త నీ
సాగసగు కన్నుదోయి కొనచూడుగులు వేడుగులు నింపవే చెలీ.

పార్వ—(సిగ్గునభినయించుచుఁ జెలియతో)

మత్తకోకిలావృత్తము

సకియ సామికిఁ దల్లిదండ్రులచాటుదాన నటంచు వా
రక నిజంబుగఁ దెల్పరాదఁటె రక్తిమీరఁగ వారికిం
బ్రకటితంబుగ రాయబారముఁ బంపుమం చనరాదఁటె
సుకరలీల వివాహమాడుట శుద్ధపద్ధతి గాఁదటె.

సీ. తగవరు లగుమీరు తగ నెఱుంగని దేది

కులకాంతలకు నిట్లు గూడ దనవె

చిన్నదానను దప్పు మన్నింపవలె నిది

సమయంబు గాదని సద్దియనవె

నగుబాటుగాకుండ నగరాజునొద్దకు

దగువారి నెలమిఁగోఁ దరుముఁ డనవె

సకియరో యింత విచ్చలవిడి తమ కేల

ననుఁ బెండ్లిచేసుకొమ్మనఁగవలదె

తే.గీ. జగము మ్రోగంగ వేడుకతో సలుపఁదగిన

కార్య మిది యింతమాత్రంబు కరుణతోడ

మనవిచేకొనుమని వేడి మనసుదీరఁ

జెప్పరాదఁటె చెలియరో చెప్పవలెనె.

శివుఁడు—(నవ్వి) సంతోషము, సంతోషము. నీభావము నాకు విశదమైనది.
నీ యభిప్రాయనుసారముగాఁ జేయుదును. (ఒకవెలుగు మెరియఁగా నందఱుఁ
గన్నులుమూయుట) (శివుఁడు, నిష్క్రమించుట.)

పార్వతి—(ఆశ్చర్యపడి).

చ. కలికి యిదేమె యా విభుఁడు గన్నులఁగప్పినయట్లై కొన్ని మాఁ
టలు మొలపించిపోయె నకటా వికటాలని యెంచెనెమొ నె
చ్చెలి యింక నేమి చేయుదును జిత్తజు కత్తులు దాకి చిత్తము
త్తలపడు నెట్లుఁ దాళఁగలదాన నతం డెటు పోయెనోకదా.

(పరిక్రమించి)

మ. హరుఁడేడి యెటుపోయెనే చెలియ యేమైనాఁడో రాఁడేమో నా
వరుఁ డెన్నాళ్ళకు నాకుఁ గన్పడునె! యీ ప్రాంతంబుల నేడెకో
తరుగుల్మంబులలోన డాగెనో! వినోదంబార బింబాధరీ
మరుబారి నిలబార నా తరమె సామాన్యంబుగా నుందరీ.

(ప్రక్కకుఁ దిరిగి పాఠఁజూచి) ఆహాహా! ఏమి! యీ చిత్రము!

తే.గీ. మెఱపు మెరసినచందాన మెఱసి దయితుఁ

డంతలో మాయమాయె నొక్కింతయైన

రూపమంతయుఁ గననైతి రూఢలజ్జ

నెట్లుఁ దోచును నా కింక నింతులార.

పరమేశ్వరుఁడు నా తపంబునకు మెచ్చి సాక్షాత్కరించెనని యనుకొన్నంత నేపైనఁ
బట్టలేదు. కన్నెత్తి యా సుందరాంగునిఁ జూతుననుకొన్నంతలోనే లోన సిగ్గువొడమి
యడ్డమయ్యె. కట్టా! నా హృదయేళుం డెంగుఁ బోయె; నియ్యలరంబూఁపాదల
సండుల గొండుల నెంత వెదకినఁబొడమాపడయ్యె; నిందు మాళిదర్శనం బెందుఁ
గాఁగలను. మదనదమనం గానక దీనకళతోనున్న యదను గనుపెట్టి మదనుండు మును
పటి పచ్చిగాయంబులమీఁద నిభుఁడు విచ్చలవిడి పెచ్చుపెటికి క్రొత్త తలియటమ్ముల
మొత్తమ్ములచేఁ బొడుచుచున్నాఁడు. పచ్చవిల్విని హెచ్చరిక లబ్బబ్బ! యెట్లు
నైతు. (మూర్ఛిల్లుట.)

కల—చెలీ! యింకఁ జూడనేల! మెందైన యెండవేడిమికి నాడిన చెంగలువ
కాడ కైవడి వెదవిల్వి వేడికి వడదాకి సామృత్తిగనది. శీతోపచారంబులు చేయవలె
రావే!

నవ—ఓయమ్మా! నిజమే! నాకు ముందుగనే పొడగట్టి పన్నెట నానబెట్టిన
వట్టివేళ్ళ కట్టును, గెందామర తూండ్లును, గ్రావ్వీరి పూఁతెండ్లును లోనుగాఁగల
శీతపస్తువుల సంగ్రహపఱచినాను చూచితే. (ఇద్దరు శీతోపచారంబులు చేయుట)

పావ్వా—(మూర్ఛదేవి) ఇస్సీ! అబ్బా!

మ. పతి రాఁడాయెను! నా మనంబు పతిపైఁ బక్వంబుగా నుండె నా
గతి యేమో యింక నేమి సేయుచునహా! కాముండు నాపైన తా
శితబాణంబులువేసెనే! యడుగొ! యోసీ యమ్మయోయమ్మయో
మితి లే దీతనిబారి కే నెటులఁ దాల్చిగొందు నిం దుండగాక.

(పడమరగా ముఖంబు త్రిప్పి సూర్యాస్తమయగుట గాంచి)

సీ. తననాధుఁ డేతెంచునని స్నానమొనరించ

నిశి హేమఘటము వార్నిలయమందు

ముంచెనో యన మున్నె మున్నీట రవి దీని

కుచకుంకుమద్రవాంకురము లనగ

సంజగిరలుబారె రంజితంబుగ మింట

నెరులు విదిల్చెనా నిరులు దొరసె

దీనిమైనుండి చిందిన నీటిబిందు

లనంగ రంజితె దివిఁ జుక్క లండమలర

(పరిక్రమించి తూర్పుగాఁజూచి చంద్రోదయము.)

తే.గీ. తనదు ప్రియ సిద్ధముగ నుండె ననుచు సకల

కళలతో వచ్చె నిచ్చోటఁ గమలవైరి

(అంతటఁజూచి)

నవ్వచున్నది యీ రాత్రి నన్నుఁ జూచి

దెసలు దెలుపార వెన్నెల దినుసుతోడ.

(మఱలఁ జంద్రుఁజూచి)

తే.గీ. గగనరమచేతి విరిచెండు గాలకల్ప

కుజము కొనపండు విరహులగుండె లవియ

నంగజుడు వేయు పెద్ద ఫిరంగిగుండు

చక్కగా వచ్చె నీ నిండుచందురుండు.

(కొంచెమూరకొని) కట్టా! పెడవింటి దిట్టపెట్టిదంబులగు వెండిచుట్టుమల్లపుపు టీటె బుట్టలంబట్టి గ్రుచ్చెత్తినట్లు ధవళకిరణునికిరణంబులు సోకి చురుకుమని హృదయ మర్పంబులనంటి నన్ను గిజగిజలాడించుచున్నవే. (పావృతి సామృత్తిట్లు)

కల—(బెడరి) చెలీ! యింకను దాపంబు దీరకున్నది. (పన్నీటిపైపై వంచి చూచు పైనచల్లుట)

నవ.—సఖీ! వర్షవర్ష. చూడుచూడు. నీవుచల్లిన పన్నీటి నించువులు మోహనాంగి తనువుపైకి కళపళిమని యుడుకుచున్నవే. (తాళవృంతముతో వినరుట)

పావృతి—(సెజ్జనుండి చేతులానుకొని నగములేచి) అడుగో! సాప్రాణేశ్వరుండు. (కొగిటఁజేర్చుకొన నుద్యమించి యంతలో సిగ్గుపడుచు లేచివచ్చుని) పండు వెన్నెల చిచ్చునకుం దోడు తమ్మిశాస్త్రంబులుకుల నోలలాడుచు గమ్యతెమ్మిగూడ వీచుచున్నవే! అబ్బబ్బా! యంతఁటె విషపానంబు మీలు (ద్రక్కనుజూచి) అర వింసిన యా చెంగలుపల్కాబంగరుగి న్నెలలోని తేనె విసం చిరుగో యిదిచాలు (అట్లు

చేయఁబోవఁ జెలులిద్రఱును దొలంగించుట) ఇస్మీ! నన్నేల యాపదఁ బెట్టెదరే!
(శయ్యమీఁదఁ బడరించి క్రొమ్ముడియూడి జీరాడఁ బూజిపొజి ఆవేదనతో నేడ్చుచు.)

చ. నిముసమునైన నా మనసు నిల్పఁగఁజాలను జానలార నా
రమణుని దోడితేగదరె! రాఁతిరి గాఁతిరి రేని యెండలోఁ
గనులితిఁ బ్రేలగింజవలెఁ గ్రాఁగితి వేఁగితి మారుతూఁపులం
దామురగుచుంటి నా కెటులఁ దోచును వీచును బిల్లతెమ్మొరల్.

కల—(నవ్వి) చెలీ! చూడు! కామాంధకారంబు ముంచుకొన్నవడి వీడి
ప్రేలాడుచు నొడలెల్లఁ గప్పకొనియున్న కప్పకొప్పు తన పగవాని పగవాఁడు తనకుఁ
బంఝడని రాజశేఖరుని సఖ్యంబునకు రాజద్వేషిణి యగుచున్న మన రాజముఖిని
గాగలించుకొన్న కటికచీకటివలె నున్నదిచూచితే?

నవ—పరిహాసమునకు వేరేగాను, రావే! (ఇద్దరు నొడ్దకుఁబోయి పెన్నెలులు
సందెళ్ళింబ్బి ముడివేసి కన్నీరుఁదగుడుచుట.)

పార్వతి—(విసుకుఁదలతో) మీకాయాసమేలనే! నాయాస విడుపుఁడు,
కర్మాచుబంధంబిట్లున్నచుది (మూలఁ గూర్చుని హస్తంబుతోఁజూపుచు) మీర యీ
చిన్న చిన్న లలికూసలకు వన్నెగల యీచిన్ని పొన్నగున్నలకు ననురాగంబుతోఁ బరి
యోత్సవంబుఁ జేయుఁడు.

కలవా—అమ్మా! యింతమాత్రమునకే యింత యధైర్యమటమ్మా! ఇనుగో
వీణె వినుము. (వీణె మీఁటుట)

పార్వతి—చెలీ! వద్దవద్ద! దీనికి మేపెరిగి శుకకోకిలంబులు గొంతులెత్తి
మఱింత వేదనను మూలమగుచున్నది. చాలించు చాలించు.

నవ—(నవ్వి) కొమ్మా! యాకొమ్మల సందుల శుకకోకిలంబులు మనకలవాణి
చేతి వీణెకంటె నధిక సారవంతంబుఁజైన నీ రోదన స్వరంబులకు సబాతీయ నినాదంబు
లనెడి శంకచేత బెదరి కిలకీలారావంబులతోఁ జెలరేగుచున్నవి.

కల—కొమ్మా! నవచూలిక యన్నమాట నత్యము. నీకంతస్వరంబు పైకి రానీ
యకుము.

నవ—(కలవాణితో) చెలీ! బిత్తటి నిత్తటి నిత్తోటలో నుంచుట మంచిది
గాను. (ఇద్దఱును బార్వతిని శేవఁదీసి నడపించుట.)

పార్వతి—(పదియుడుగులు నడచి) ఆహహా! వడపోసివట్టున్న యీ పండు
వెన్నెళ్ళింగు రోమకూపంబుల నెంబడంటి నాటుకొన్నట్టు నా శరీరంబు చూడరే!
విరహపాండురంబైనది. అమ్మమ్మా! యీ వెన్నెల సోకనీయక జిలుఁగువలువ నా
పైన ముసుంగిడరే! (నెలులు పార్వతిని బురకావేసి హస్తంబులు తమ భుజంబు ధరిం
చుకొని నడిపించుట.)

కల—చెలీ! యిది నీవిహారహర్మ్యము చూచితే!

పార్వ—(తలయెత్తిజూచి) యిడుగో! వెన్నెలతేడు మన మేడమీదనే యున్నాడు. పీనిం బట్టుకొని గిరాట్టు వేయడము.

(సోపానమార్గంబు లెక్కబోపుట)

కల—(ఆశ్చర్యముతో) కోమలీ! వీడు వెన్నెలతేడు గాడు. రాచిలుక గుర్రపు పాదుషాచేతి మంఠవీర్యత కోదండంబు సుమా! అది కళంకము గాదు. చంచరికళింజణి సుమా! అవి ధవళకీరణంబులు గావు! పుంఖానుపుంఖ సముజ్జ్వలభ మాణమకరకేతననూతనమల్లికాముకుళమార్గంబులు సుమా!

నవ—(బ్రతిమాలుకొనుచు) తల్లీ! యీ విహారసౌధంబులోని కుసుమతల్పంబున నించుక విశ్రమింపుము. (పార్వతి సెజ్జమీదఁ గూర్చుండఁ బెట్టుట)

పార్వ—(నలువంకలఁ బాఱఁజూచి ద్రుశ్యపడి) ఇవి నాచుట్టునే యున్నవే! చంద్రమండలంబులు!

కల—(నవ్వి) చెలీ! చంద్రకాంత మాచీకృత కుడ్యంబులఁ బ్రతిఫలించిన నీ వదనబింబంబులుగాని చంద్రబింబంబులు గావుసుమా!

నవ—కంఠమూసికొని యించుక పవళింపుము.

పార్వ—(విసుకుదలతో మంగుసు నడచి కనకవేదికమీదఁ గూర్చుండి చంద్రు నుద్దేశించి కోపముతో దృష్టినిలపి మూతివిరచి మెటికలువిరచి) ఓరీ! చంద్రా! నీ గుణంబెల్లఁ దెల్లంబయ్యె. ఆహహా! నీచేయు సత్సంగత్యంబుచేతనైన నీజడత్వంబు వదలకున్నదిగాదా! నీవు రాత్రివేళలం దిరుగుచు హిమం బుమియు ఫలంబు దమ్ములను ననాధలైన సత్సతీ తిలకమ్ములను బ్రశస్తచక్రమ్ములను బీడించుటయేకా! యిట్టివాడవని యెఱింగియే హంసనాహనుండు నిన్ను వృద్ధి త్నయముల నొనర్చియు, శశశృంఖలా బంధంబుల పాలుకేసి యనుదినము సముద్రంబున మంచుచుండును. చాలుచాలు! చందమామా! మొగ మైనఁ జూడక యింత వెగటుపడుట నీ కందమా!

(మన్మథు నుద్దేశించి)

తే.గీ. మనసులోపల మెలఁగుచు మఱచినావొ

మనసు నొప్పింతు వేలరా మనసిజాత!

‘చన్నే కుడిచి రొమ్మే గ్రుద్దు’ నన్న విధము

చెడక నీ యిల్లు బాగుగాఁ జేసికొనుము.

(మందమారుతము నుద్దేశించి)

తే.గీ. ప్రాణబంధుత్వమంతయుఁ బాడుచేసి

సతుల నీ విల్లు గాలిపిశాచ మనఁగ

వదల కంతకంతకుఁ గాసిపఱచఁ దగు నె

మందమారుత నీ కింత మహిమ గలదె.

(శుకపికాదుల సుద్దేశించి)

ఉ. కొమ్మలసందునం దిరిగి కొంకక వాక్సరసత్వ మెప్పుడు
స్థమ్మగ నేర్చికొంటిరను కల్పన లిప్పుడు దెల్లమాయె మీ
రిమ్మగ మాటమంచితన మించుకన్యెనను జూపలేక మా
కొమ్మలపట్లఁ గూడ దిటు గూయుట కోకిలమా శుకాధమా.

(మధువముల సుద్దేశించి)

ఉ. తుమ్మెదనంచు నే ననిని దోచగనియక తారుమారుగా
దొమ్మికి వచ్చినట్లు పరిశోభమణులు నారితీరి యు
ర్ముచ్చి వాగుచు దరుణ చంపక నాసలచెంతఁ జేరదే
నెమ్మదిగాఁ దొలుగు మీరక నీ కిది మేలునుమీ మధువ్రతా.

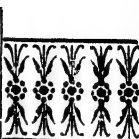
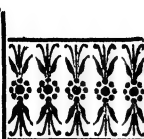
(మయూరముల సుద్దేశించి)

చం. పురి నెరికిచ్చి యాడెదపు పొంకను బింకను నీకు నీలకం
ధర శుభనామధేయమును దాల్చియు కేకలువేయుచుంటి వి
క్కరణిని సిగ్గుమాలిన శిఖండివిగావె మయూర యార నీ
స్వరములు దుర్విషాగములు ప్రాణములోచకపు మకానమొందవే.

కల—నవమాలికా! యంతకంతవ వొంపముదిరి యూసరవిల్లి యగుచున్నయది.
మన చెలి నింతట దోడ్కొనిపోయి మేనకా హిమవంతులకు నొప్పించి యీ
వృత్తాంతమంతయు వినుపించుదము రమ్ము.

నవ—అదే మంచినది. (పార్వతిని చెయ్యిబట్టుకొని లేవదీసి) పార్వతీ!
యింటికిఁ బోదము రమ్ము. (అందఱు నిష్క్రమించుట.)

గద్య: ఇది శ్రీతర్కవేదాంతాది సకలతంత్రవృత్తంత్ర శ్రీమ దనుగమభట్టాచార్యాది
ప్రసిద్ధవిరుదాంకిత శ్రీమ దభినవగాతమావతార శ్రీ కురుగంటి వెంకట్రామకృష్ణ
కంఠీరవ పౌత్ర శ్రీ కురుగంట్యప్పయ్యకృష్ణపుత్ర శ్రీ వెంకటాంబికా సతీతిలక
గర్భశుక్తి ముక్తాయమాన శ్రీ హరితనగోత్రపవిత్ర శ్రీమ దుభయభూష
భూషాయమాన లలితకవితాధారా ధారాశ యశోవికాళ సహజపాండిత్య
సాహిత్య శ్రీ బాలాత్రిపుసుందరీవరప్రసన్న బుధజనవిధేయ శ్రీ కురు
గంటి సూర్యనారాయణకృష్ణ నామధేయ ప్రవీణంబులగు
సర్వేశ్వరులలో నగ్రగణ్యంబగు కుమారసంభవ నాటకంబునఁ
చతుర్థాంకము సమగ్రము.

కు మార స ం భ వ ము

ప ఇచ్చ మా జ్ఞ ము

ప్రథమరంగము : ప్రవేశకము

టపదిప్రస్తపుర వీధి

ప్రవేశము—వజ్రసఖుఁ డను తారకాసుర మంత్రి.

వజ్ర—(ఆశ్చర్యపడుచు స్వగతము) రవంతయెనఁ దెలియకపోయె గదా ! యివ్వడుగదా మనకుఁదెలిసినది ! తుట్టతుదకు సురలెట్టి విశ్వాస ఘాతకులైరి ! తారకుండు నిరంతరమానసికశివ పూజాప్రభావసంపన్నుడై సహస్రబ్రహ్మాండంబులకు నేక చ్ఛత్రాధికారంబు నిర్వర్తింపుచుండింను బురందరముకుండ శతానందాదులను దన యాజ్ఞకు లోఁబడి స్వేచ్ఛానంచారు లగునటుల ననుగ్రహించుటంజేసినదా; వీరిట్టి దురాలోచనలకుదొరకొనిరి ! శెబాసు ! శెబాసు ! బర్హిర్ముఖులైరి కదా యని మా కందఱకు నించుకంత యేమటుపాటు గలుగుటవలన వీరి దుష్టంతంబులిట్లు కొనసాగుచున్నవి. యేమీ విచిత్రము ! విరూపాక్షుండగు నయ్యూర్ధ్వరేతస్సునకుఁ దమ్ము నదరించెడు కుమారుండు పుట్టఁగలఁడనియుట; త్వష్టితుండు పిపాసోపశాంతికి నిరర్జల త్రేత్రమునఁ గూపఖనార్థము ప్రయత్నపడినట్లు కొండకు నాగలిపట్టించుచున్నవారు; వీరు సుమనోనామధేయమును విరుద్ధలక్షణకులక్ష్యముగాఁ జూపుచున్నవారు. (కొంచె మాలోచించి) ఎందుకు ! ఎందుకు ! ముందున్నది మునుశ్చవండుగ ! (ఆశ్చర్యముతో) ఆ ! ఆ ! ఆప్పడే తపమునకుఁ గూర్చుండుట ! కాముండు భస్మమై పునర్జీవితుండగుట ! వినామాను నిశ్చయమగుట ! యిది యన్నియు నొక్కమాటుగా నయినట్లున్నది. ఆశ్చర్యము ! ఆశ్చర్యము !

(అజాముఖి యను తారకాసుర సోదరి ప్రవేశించుట)

అజా—నావచ్చిన కార్యము నేను జక్కబెట్టుకొని వచ్చినాను. మన కింక నిర్భయమే సుమా !

వజ్ర—నీ వీ చల్లనిమాట చెప్పుటగజేసి నాగుండెలు చల్లపడినవి. యేమి పెండ్లినా రబ్బబ్బా ! యిట్టి పరిధవమొక్కడను జూడలేను. ముప్పదిమూఁడుకొట్లు బృందారకులు, సంతకు వెయిరెట్లు ప్రమథులు, నరుపదివేపుగు వ్వర్లోక వేళాళికాంతలు కిన్నరకింపురుష సరగరుడోరగాడులు, తక్కుంగలవారిండటో వీటిందరిని దఱుంచు కొని చక్రధరుండు పెండ్లిపెద్దగాఁగఁ జతుర్ముఖుండు యాజ్ఞాత్మము పహింప వ్యవధి

వాహనానూఢుండై, భృంగి పరిహసచర్యలకు విసోదపడుచు మంగళతూర్యనివా
దంబులు భూనభోంతరాశముల నిండుకొన గంగాధరుండు కళ్యాణమూపుండై బహు
విధపరిభవములతో నీ హిమవంతునికూతుని వివాహమాడుటకు వచ్చుచున్నాఁడు.
దీన మనకు ముందుగఁడుబ్రత్యవాయము దోచుచున్నది. యీపరిణయమెటుల సంఘటిత
మైనదబ్బా! దీనిమూలము నీకు సమగ్రముగా విదితమైనదా!

అజా:—నేను వచ్చిన తరువాత విదితము కాని యెందునా! దైత్యారి
ప్రోత్సాహ మధికమగుటయు మన శత్రుఁడు సంబంధ నిశ్చయమునకు నప్తమహ్నలను
నందు వశిష్టపట్నియగు ననుభవిన బంపినవాఁడట.

వజ్ర—ఆ! ఆ! శంఖమునఁ బోయమిఁ దీగము కాదనునట్లు వారికి మన
దైత్యారి లేని కార్య మున్నదా! “హేమ్యః పరమామోద” యన్నట్లే సరి కాని
గురుని పెండ్లికి రోదనసంఖ్యతో నుండెడి పీఠ పోవుట తగును! వీరితోగూడ నా
ముసలమ్మ యెటికి?

అజా—ఏఁటికా! యింతమాత్రము గ్రహింపలేవా!

వజ్ర—(విమర్శించి) ఆ! తెలసె. తెలసె. తనపని తనకు మొదటనే నెరవేరినది
గదా యని యింక పెండ్లికొడుకు చూపులకు వా గపేక్ష పడకుండులాఁగునఁ బెండ్లి
కూతుని తల్లితో నది మంత్రించివెప్పుటకెకా! ఆబిడ మహానిపుణురాలు!

అజా—అనుగో యన్న కిటుకదే నుమా! హిమవంతుఁడు జడుఁడు. వాని
భార్య మేనక యొరులు చెప్పెడిమాటలు వినునది.

వజ్ర—సరి! మేళము కుదిరినది! తరువాత.

అజా—రాయబారు లిక్కడ నమయించిత సంభాషణంబులతో నిక్కన్యాయదాత
లను మెప్పించి యొప్పించి నుమహూర్త నిశ్చయమునుగూడఁ గావించికొనిపోయిరి.

వజ్ర—సరి! కన్యాయదాతల ప్రయత్నమేపాటి?

అజా—అపరిమితపారావారము మహామేరునకు నల్లుండుకూతురు. వారి కేమి
కొదవ!

వజ్ర—(ఆశ్చర్యమతో) యిట్టి సీటలమిఁది పెండ్లి కాకుండ జేయుట కడు
దుర్ఘటము నుమా! యెట్లు చక్కపెట్టుకొని వచ్చినావో చిత్రముగా నున్నది.

అజా—ఏమిచెప్పును! వజ్రజ్ఞా! యేను నెక్కడనో విన్నాను. విన్నతోడనే
చ. తన కొక కేఁడు వచ్చెడివిధం బెదకుం బొడగట్టునేనిఁ దా
మునుకొని దాని మూలమును మొక్కపుడే వెకలించివేయ మే
లనువగు నందృగాన మనసారంగ నే నిట మాటురూపుతోఁ
జని శశిమాళిపెండ్లి కొనసాగకపోవువిధంబ యెంచుచుకా.

మాయన్న యనుమతించి

చం. తన సుతపెండ్లి చేయునెడఁ దల్లికి నల్లని లక్షణాలభ
ట్లను బెడిదంపుఁ బట్టుదల లగ్గుగ నుండెడుగాన నివ్వజ్ఞా

జననికిఁ గొన్ని కొన్ని చెడుసంగతు లాత్మకు నాటబల్కి- యా
త్రినయనునం దసహ్యత విధించితిఁ గన్నియ నీయకుండఁగఁ.

వజ్ర—(పకపక నవ్వి) అజామఘీ! యెంత పస్నాగము వన్నినావే! మేనక
నీమాటమీద నిల్చునా!

అజా—పెండ్లివారవచ్చి గొంతుకమీఁదఁ గూర్చున్నట్లు గూర్చుండురుగాక!
యిటునూర్చుండటం పొడిచినను మేనక నామాట కడుఁగుదాటునా! లగ్నము
వేళకుఁ బిల్ల నీ వరునకు నీయనని తిరుఁగఁబడును. పెండ్లి కానేరదు.

వజ్ర—(నవ్వి) నీకట్టి మంత్రంబుఁ జేయుట కెట్లు సందర్భపడె నబ్బా!

అజా—అయ్యరంధతిభర్తకుఁ బ్రత్యర్థియగు విశ్వామిత్రుని భార్యయగు కుము
ద్యతి రూపంబుఁ గైకొని యత్యాపురానివలె నటించి యేకాంతంబున వరుం డంధ
కారియని జటాత్మధరుండిని యూర్ధ్వచేతస్కుండని పశుపతియని పురదాహకుండని
కాపాలికవృత్తితో నుండువాఁడని యొక మందాకినిని నెత్తి నెక్కించుకొన్న వాఁడని
హృతకాముఁడని యిట్లు అనేక దోషదోషణములు నిరూపణంబుఁజేసి కన్యాదాన
పాత్రుండు కాఁడని యా మేనకచెవిలో నాటఁ బోకి వచ్చితిని.

వజ్ర—భద్రా! నీదే శక్తి! నీటలమీఁదిపెండ్లి పడఁగొట్టుటకు నీతరువాతనే
యందఱును!

అజా—యిప్పటికి సాగ్ధమగునంతటి కార్యము చక్కఁబడినది. అంతగా మన
మంత్రము పారకపోయెనా! మన సూయాబలంబునఁ బావృతి గర్భంబున గఱోభివృత్తి
కాకుండునటుల నప్పటికిఁ బ్రయత్నింతము.

వజ్ర—అవును. అ దేబాగున్నది.

(తెఱిలో మంగళవాద్యము)

(యిద్దరు చెవుల్లోగి)

అజా—వీమది!

వజ్ర—ఉండు! ఉండు!

(మఱలఁ దెఱిలో)

చ. కరము మనోహరమ్ములగు కౌతుకవాద్యము లుల్లసిల్ల బం
ధుర పరివారవర్గములతోఁ గల తోరఁపువైభవాలతోఁ
దరలి పురారిపెండ్లికి నుదారముగా నగుఁదెంచి వీరిచే
వరవరపూజ లందికొన వారక చూచుచునుంటి మియ్యెడఁ.

అజా—(నవ్వి) అదే! మేళమునుమా!

వజ్ర—అ! అరుగో! పెండ్లివారప్పుడేవచ్చి వరపూజకు నిరీక్షించుకొనియున్న
ట్లున్నారు.

అజా—(అశ్చర్యముతో) లగ్న మిదినమేకాఁబోలు!

(మూలఁ బెట్టి)

చ వరుఁడు పురారి నన్ను బహు వత్సలభావముతోడఁ బిల్చి యా
గిరివరునింటి కీవ పరికింపక యింపగు లగ్నపత్ర మి
త్తరి గొనిపొమ్మటం చనుఁవఁ దత్పరతం జనుచుంటి వార లీ
వరునిగుణాలు న న్నడుగ వచ్చిరియేని వచ్చిచు తెల్లెకో.

వజ్ర—వింటివా ! యావరుని పరిచారకుఁడు భృంగియనువాఁడు లగ్నపత్రిక
తీసుకొని వరపూజార్థము కన్యాదాతలను బిలువ వచ్చుచున్నాఁడు. మనమిక్కడ
నుండరాదు.

ద్వితీయ రంగము

రాజగృహము సీత

ప్రవేశము—హిమవంతుఁడు: మేనక.

హిమ—కన్యాదాన పాత్రుఁడు మన పూర్వపుణ్యంబునఁ బరమేశ్వరుండు
అభించె. పెండ్లివారు మూలఁ గదలెడినయక నీవు సహస్రముఖంబులఁ దిరుగవలె.

మేనక—వారి పరమేశ్వరత్వము వారికేయింపబడినది. నేను సహస్రముఖంబుల
నుండనేల ?

హిమ—ఏమి యీవిరసము ?

మేనక—విరసములేదు, నరసములేదు; చేసినదంతయు పరుషమే.

హిమ—పరుషమేమి వచ్చినది ?

మేనక—నుతే! పురుషకారముఁ గోరువారికిఁ బరుషముకనఁబడునా ?

హిమ—చాలుచాలులే. పెండ్లివారు గడపముందఱి కరుగుచెంచెడివేళ కిట్ల
యితివేమి ?

మేనక—ఇంక నెట్లుఁగావలె! మాయకు అమాయకులను మాయలోఁ బడఁ
ద్రోయుట కడు సులభము.

(మైనాకుఁడు ప్రవేశము)

మైనా—తండ్రీ! యింకను పెండ్లివారి యాగమనంబు కర్ణగోచరంబుగాకున్నది.
కారణమేమో !

హిమ—పుత్రకా! రాక యేలపోదురు! మీతల్లి పెడనరఁపు మాటలుబెంటివా

మైనా—(ఆశ్చర్యముతోఁ దల్లితో) ఏమీ! ఏమివచ్చినది?

మ. జననీ నీ కిది నాయమా విను మహా సౌజన్య సౌభాగ్యము

ల్గొనువాఁ డీ వరుఁ డేమి సంశయము నీకుం దోచదా యీఁడు వ

చ్చిన దీ కన్నియ యింక నొండుగల డాచిన్నారి కీతండే పో
లినవాఁ డమ్మ మనోవికాసముల నోలించుపు చీ పుండుమా.

మేనక—(అనవ్యత నభివయింపుచు) ఛీ! ఛీ! వెదకి వెదకి తెచ్చితిమి వరుని!
నాకన్న చిన్నారిని జేతులార పీనికిచ్చుట చూడఁగ

మ. తనయా నాకు రుచిగదకున్నది యథార్థం బిష్టు సర్వంబు విం
టిని సన్యాసికిఁ బెండ్లి యేటికి వధూటీరత్న మీయ స్వగం
బునఁ బాత్రుం డిఁక తేడోకో మునులు బల్లోసంబుగావించి రీ
తని కీనొల్ల నిదెల్ల కల తగు నీ తండ్రీ న్నివారింపఁగఁ.

హిమ—(మైనాకునితో)

ఉ. పుత్రక యేమి చెప్పుదును బుత్రిక నిత్తుమటంచుఁ జెప్పి వీ
తత్రపవృత్తి నుండి యన్యతంబున కే నెటు లోర్తు నీ విటం
జితముఁ జూడుఁమీ చటులచిత్తము దీనికి నెట్లు లభ్యై ని
మూత్రము దోచదాయె మనమాన్యతదకు నె మాటదక్కినఁ.

మేనక—ఏమైనఁ గానిండు. కన్యామణి నీవరునికియ సంకల్పించుట కడు
బ్రమాదము. నిష్కృతపాత దూగదృష్టితోఁ బారఁజూచిన సర్వము మనోగోచరము
కాఁగలదు. వేరచెప్పనేటికి? సుముహూర్తముగానీయను. నన్నననక్కరలేదు. మీ
రింతనయిన మేల్కానుఁడు.

హిమ—

ఉ. నిన్నటిదాఁక నొప్పికొని నీమముఁబాయుచుఁ బెండ్లి నాకు రా
నున్నపు డిట్లు మించి సుముహూర్తము నీయనటంచు మూర్ఖపుం
బన్నముఁబట్ట నొనె పదిమందియు నవ్వరె లక్షణంబె సం
పన్నుల కౌర!

(మైనాకునితో) నీ జననిపౌరుష మిట్టిద యేమి చేయుదుఁ.

మైనా—(తండ్రితో) జనకా! మాతల్లి యానుకూల్య మీపెరుగవా! ఎవరో
కుటిలోపదేశంబులు పటుతరంబుగఁ జేసియుంచుదుగాని శాశ్వతము? మదీయోక్తి
యుక్తి సుధాపూరంబుల మజ్జనని హృదయమందలి మాలిన్యంబుఁ గడగివై చెద.

(తల్లితో)

ఉ. అమ్మ! ఇదేమిటమ్మ! మన మల్లరిపాలయిపోమటమ్మ! నా
రిమ్ముగ వచ్చువేళ నిది హెచ్చుగ నిచ్చుడలిర్చ వమ్మ నీ
కిమ్మెయి నుంట పోల దిఁక నెవ్వరు నిన్నిటఁ జేసిరమ్మ! రా
వమ్మ! వరుండు నా యనుజ కన్తుండు గర్హ్యుడఁటమ్మ! నమ్మవే.

మేనక—

చ. తగఁడు కుమారి కీ వరుఁడు తధ్యముఁ జెప్పును రెవ్వరైన ము
జ్జగము లెఱుంగు నల్లపుడు సప్తమహర్షులు మోసపుచ్చి రి
మ్ముగ మన ముద్దగుమ్మ నల బూచులరేనికిఁ జూచిచూచి లోఁ
బొగలుచు నెట్లు లిత్తు మెదపొంగదు చేతులు రాపు పుత్రతా.

మైనా—తల్లీ! వివాహకార్యంబులపట్ల వధూవరుల యోగ్యతాయోగ్యతలు
ముందుగనే విచారణీయంబులుగాని తుట్టతుదకు మహూర్తవేళకుఁ గావు. తథాస్తని
సిద్ధాంతీకరించినట్లుఁ గార్యంబునకు నుభయప్రయత్నములు సిద్ధమై ముడిబడు నను
యంబునఁ బునర్విచారణంబులకుం జొచ్చుట రసాభాసంబునకు మూలమయి యపవాద
ముల కాన్పదము కాదా! అసూయ మదమాత్మర్యగ్రస్తులెవరీ వరునియందు దోష
రోపణంబు లాపాదించి ననునను విఱచిరో! బ్రహ్మజ్ఞులు బ్రహ్మసమానులు బ్రహ్మ
ర్షులు వచ్చి నిశ్చయించినదాని కీ నందియ మేటికి ?

మేన—నింతనారైన నేమి ? అనుఁంధానకర్తల పలుకులెల్ల టంకపుఁబోశ్చే
సుమీ ! వరుని లక్షణాలెల్ల నితీవల నాకు స్పష్టపడినవి. రావలదని తిరుఁగఁగొట్టుడు.

మైనా—వాగ్దత్త మనోదత్తయగు కన్యార్థము మదిష్ఠస్థలమునం దిచ్చుట
యిహపర సాధకంబై దాన సాధుజ్ఞుంబు జెందునుగాని మాటుత్రోవఁ ద్రొక్కినవో
మాటుమను వనిపించుకొనదే!

మేన—పుత్రా ! నీవు విశేషజ్ఞుఁడవు కావు. నీతండ్రి యెఱుఁగని దేమున్నది?
స్త్రీ పునర్వివాహములే వేదశాస్త్రసమ్మతములగునపుడు దీన నేమి దోషము ?

మైనా—స్త్రీ పునర్వివాహములు వేదశాస్త్ర నిషేధములు. వాగ్దత్తయైనను
మనోదత్తయైనను బ్రథమోద్దిష్టవరునందు శాస్త్రోక్తదోషంబులు వొడకటై నేని కన్య
నన్యవరుని కిచ్చుట విధియనెడి ధర్మశాస్త్ర మాపద్విషయముగా బోధించుచున్నది
సుమా ! మనకేమి ?

హిమ—(పరిహాసముతో) ఆహహ ! ఏమివిశేషము !

శోకము.

“నష్టే మృతే ప్రవజితే క్షీణే చ పతితే పతౌ
పంచస్వాపత్స్య నారీణాం పతిరన్యో విధియతే”

అను పరాశరస్మృతి వచనముకట్టియు బాహ్యార్థముంబట్టి యిట్లే యనేకుల భ్రమ
పెట్టుచున్నయది దీని వాస్తవార్థము కనిపెట్టుట కడు దుర్లభము.

మైనా—వాగ్దత్త మనోదత్తయైనను యధావిధి దత్తప్రాయురాలే! భేదమే
మున్నయది ? తండ్రి ! మీయనినట్లు పురుషులే యపార్థములఁ గైకొనుచుండ స్త్రీల
పట్ల సంశయమేటికి ?

మేనక—నాగ్రహించునది ఐరమాఁముగాని యెన్నఁటికి నపార్థముగాదు. పరా
శరుడు, చెప్పిన యైదావదలలో నొక్కొక్కటియే యన్యపతిత్రదానమునకు మూలము

గదా! యందు లొంగిటివి రెండు నీవరునియందు లేకున్నను గామ్యకర్మసన్యాస పూర్వకముగ నూర్ధ్వరతిక్కుండుడగుటంజేసి ప్రవ్రజితత్వంబును బుంస్తాది లింగరహితుండగుటంజేసి క్షీణత్వంబును గర్మశూన్యం డగుటంజేసి పతితత్వంబు నిమూడు దోషంబులు నిరాటంకముగఁ గనుపించుచున్నవి. ఇట్టివాని బరిహరించి నద్వరుని గ్రహించినచో నేమి ధర్మహాని?

మైసా—తల్లీ! ధర్మశాస్త్రంబుల సంప్రదాయంబులఁ గనిపెట్టుట కడు దుర్లభము. సర్వేశ్వరునందు నెట్టి దోషంబులు లేవు.

మ. నతుండ న్నా వచనమ్ము నమ్ము జననీ నప్తేమృతే యన్యహా
స్మృతిఁ జూడ న్బరివేదనాదివిషయంబేకాని వేఱొండు కా
దితరం బెంచరు వాడు రానియకు వా రీలోన రానుండి రీ

వతి మోదంబున సాగనిమ్ము శుభకార్యం బీ వరుం డొప్పుడే.

ఇప్పుడు మనము నిశ్చయించుకొనిన యీవరుండు దివ్యమంగళ విగ్రహుండు ననంత గళ్యాణగుణవిష్ణుండు నతని ప్రభావంబు బ్రహ్మదులకు నగోచరంబు, యతనిపాదంబులు గడగుట మన పురాకృత సుకృత పరిపాకంబు. నీవనిన యపచారంబు లన్నియు మఱచి పొమ్ము.

మేనక—(విమర్శించి) నీవును నీతండ్రియు నామాట యిప్పుడు వినరు. వరుని జూచిన వెంటనే నామతిమునే యవలంబించురు.

నామ—ఆ! ఆమాటమీఁద నిలఁబడియుండు.

(కోలాహలుండు ప్రవేశము)

కోలా—(ఘర్షణము.)

ఉ. వచ్చిరి పెండ్లివారు బహు వైభవమొప్పుగ రాజవీధిలోఁ
బొచ్చెము లేక నిల్చి వరపూజకునై మనరాక గోరుచుక
హెచ్చిరి చూచితీరవలె హెచ్చరీక శుభలేఖ బ్రాహ్మణుం
డిచ్చటి కేగుదెంచి మనయింటి యళిందముఁజొచ్చె నక్కరో.

(భృంగి ప్రవేశము)

భృంగి—(మార్గములో న్వగతము) నాలో నాకే నగవువచ్చుచున్నది. నేల యీనినటింతుమంది యుండినను చుడకు లగ్నపత్రిక గొనిపోవ నేనే కనుపడితిని. చవిటికి సున్నానకు నేనే దొరకితిని ఆ! (విమర్శించి) శివునుద్దేశ మిప్పుడు పొడ గట్టినది. లగ్నపత్రిక నెవంబున నింకొక మాటీ లోపల బోయివచ్చితి నా పెండ్లి కూతుని పెండితేముంబులోని రూపరేఖావిలాస విభ్రమంబులు గ్రుచ్చి గ్రుచ్చి నన్నడుగ వచ్చుననియే సుమా! (వక్షమున హస్తముఁజేర్చి) అమ్మా! ఎంతవాడు! పెండ్లి కొమరునితోఁ గూడనుండి గౌరవముఁ జెందుచుననుకొంటి! నాయుద్దేశమును సామర్థ్యమును గనిపెట్టకపోయె. క్రుధువుల చుర్యాదలిట్లే! బిగవాని కాకులాను

గానివానికిఁ గంచములలోను! కానిమ్ము. (పరిక్రమించి) కుభలేఖ! చేతి కిచ్చిన తోడనే వరసంపత్తి యెట్టిదని వారెవ్వరనఁ గదల్చిరా యున్నదున్నట్లు పగుల వేయుదు. కానిమ్ము! కాకపోనిమ్ము! (ముందుకు నడచుట; హిమవంతు డెదుర్కొనుట).

హిమ—రండు భృంగీశ్వరా! (అందఱు నుచితాననముల గూర్చునుట)

భృంగి—కులమహాశరేంద్రా! ంజతమహీశరేంద్రంబునుండి వెడలివచ్చి మీ పెండ్లివారు ఘనవిధి శృంగారుకమునందు విడిసిరి. ఇంక మీదే యవశిష్టము. ఇదుగో కుభలేఖ. (ఇచ్చుట)

హిమ—(గ్రహించి చిగువుకొని) బహుశంతోషము! (పరిక్రమించి) ఇక నీవు బహుచాక చక్రముతోఁ దిరుగవలె.

మేనక—నా చాక చక్రమేమి నాధా! ఈ పాదని గొంచె మడఁగదలఁచితిని.

హిమ—(కసురుకొని) పోయినపాడవున నడుగుటకుఁ దనివిలేదు. కానిమ్ము.

(పార్వతివచ్చి తల్లియొద్దఁ గూర్చునుట)

మేనక—(చింతా సంతోషముల నభినయించుచు భృంగితో) విప్రవర్యా! పెండ్లికూతు రిదుగో యెఱుఁగుదువా!

భృంగి—(నవ్వుచు) నాఁడే యెఱుఁగుదును (పార్వతి సిగ్గుతో ముసిముసి నవ్వులు నవ్వుచు నూరకుండుట)

మేనక—పెండ్లిమహరుని వేషమెట్టిది? యేసాటివాఁడు? మాచిన్నదానికిఁ దగిన వాడేకా!

భృంగి—(పార్వతిదిక్కుఁజూచి సంశయించి) ఇప్పుడెట్టివాఁడైన నేమిలాభము?

(పార్వతి భృంగివంక ననూయతోఁ జూచుట)

మేనక—(విచారముతో) ఏమి! అనుకొన్నంత నిజమే. ఎందుకు! వరుని మొదటఁ జూడకపోవుట మావారిదే లోపము!

కోలా—(ఆశ్చర్యముతో) ఇదియేమి యాచారమయ్యా! (సంశయించి) పెండ్లి వారి దేమాత్రపుఁ బటాటోపము?

భృంగి—నిశ్చేత్యరుండు వరుండుని యెఱుంగవా! నీ వెవరవయ్యా!

కోలా—ఏను బెండ్లికూతుని మేనమామను; కోలాహలుండను.

భృంగి—ఒహో! మహామేరుని పుత్రుడవా! ఏమి సంశయించుచున్నావు?

కోలా—మితలేని సంశయము మాకేల! సర్వజ్ఞునన్నిధానవర్తివి. నీకు రెండవ వాఁడు తోఁడు దొరకలేదా!

భృంగి—నర్మిణు. మావరుఁ డొకఁడే యేనా, నోకడనే. మామాట సాగుఁ గాని మీమాట సాగునా!

కోలా—ఔనయ్యా! నాకెందుకు! (భృంగి వినకుండ మేనకతో)

ఉ. అక్క వితండవాది యితఁ డక్కరమాటలు చెప్పలే డతం

డిక్కడ కేగుదెంచె మన మిప్పుడ చూడగఁబోవనుంటి ము

మృక్క- మఱొక్కమా అడుగ నక్కడకక్కడ వెక్కుడొఁ జూచి
టక్కరిబాపఁ డీతనిఁ గదల్చుక తల్చుక పోవనిండ్రిగి.

భృంగి—ముంజేతి కంకణమున కద్దమేల! నన్నియు నింకఁ గొంచెములో మీశే
తెలియును ద్వారముగ వెడలిరండు. (భృంగి నిష్క్రమింతురు.)

కోలా—(హిమవంతునితో)

చ. వినుఁడు వివాహ కార్య మిది పేరులు శూరులు వచ్చినారు మీ
రనయముఁ గార్యమాదనుక నన్నిటికిం బహు జాగరూకులై
వినయ మెలర్పనుండి తగువేళల లోపము లేక వారలఁ
దనువుచు నోర్పుతోఁ బరువుదక్కఁగని డింక లెండు భూధరా.

హిమ—అదేమిటోయి!

ఉ. మిక్కిలి నీవు చెప్పగల మెఘు-వలన్నియు విప్పిచెప్ప నీ
యక్కకుఁ జక్కగాఁ దెలుపనక్కఱ లేదిది మాకు నేరికి

కోలా—

నొక్కివచింతుఁగాని మదినొచ్చిన నే నెటుఁ జెప్పనేర్తు మా
యక్కకు నన్నియుం దెలియు నక్కరపట్ల వచించితిక దగ్గ.

మైనా—(నవ్వి) మామ! మనపావ్వితి వివాహము తుదకు జగన్మోహనముగా
నగును.

మేనక—అమాట యిప్పుడుగాదు. వరుని జూచిన తరువాతఁ జెప్పుదును.

తే.గీ. కన్నె నిచ్చెడివేళను వన్నెమీఱ

నేమి భాగ్యంబు లుండిన నేమి ఫలము
వరునిలక్షణ మొక్కటి యరయ నదియె
చాలు నన్నియు దానితోఁ బోలియుండు.

హిమ—(నవ్వి)

తే.గీ. మనము మది మంచిదని యెంచ మంచిదగుచుఁ

జెడ్డదని యెంచి విడువఁగాఁ జెడ్డదగునె
పురుషునకునైన స్త్రీకైనఁ బూర్వపుణ్య
మొక్కటియె ముందు నడుచును నిక్కువంబు.

అనంతరకరణీయమునకుఁ బోదము రండు.

(అందఱు నిష్క్రమింతురు.)

కృతీయ రంగము

రాజగృహము : స్థలాంతరము

ప్రవేశము—(వీరబునఁ గూర్చుని వ్యాఘ్రహాసనంబు గప్పుకొని చంద్రకళాంకిత జటాబంధముతోఁ గర్ణాజ్ఞాపేషంబు ధరించి శివుఁడును, బాగ్యంబున యాజ్ఞికపేషంబుతో బ్రహ్మయు, నెదుట భృంగియు)

శివు—(చిరునవ్వునవ్వుచు బ్రహ్మతో) లోకములోని ననుస్తజనులు మదీయ పాణిగ్రహణోత్సవంబుఁ జూడవలెనని వచ్చియున్నారు. భూగర్భేంద్రుని బంధువర్గంబు లందఱు వచ్చియున్నారు భాగంబంతయు నీయంద యున్నది. బహుభాగహామండవై తొందరఁజేసి సుముహూర్తంబు వేళకుఁ బాణిగ్రహణం బగులాగునఁ గార్యంబు నిర్వహింపుము.

బ్రహ్మ—స్వామీ! నాయాలస్యమేమున్నది! మనపనియంతయుఁ బూర్తి చేసికొన్నాను! వారిక్కడకు వచ్చుటయేతిరువాయి. (లేచినిలుచుని) యింకను రారేమి? (తొందరగా ద్వారంబుఁజేరి) ఓహో! నగరాజా! సుముహూర్తము సమీపించుచున్నది. యేల యీ యాలస్యము?

(హిమవంతుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.)

హిమ—(చేతులు జోడించి) ఆర్యా! ఇదోగో వచ్చె వచ్చె! కొంచెము నిదానించుఁడు. (హిమవంతుఁడు మూల లోపలకుఁ జోవుట).

బ్రహ్మ—(శివుఁడు వినకుండ భృంగిలో) భృంగీ! లోపల వీరేమో బహువిధ రిక్తించుచున్నాగు లగ్నపత్రికం గొంపోయినచ్చితిని గదా. వారి తలపోత నీకేమైనఁ బొడగ జ్ఞానా!

భృంగి—ఇతరముఁ నాకేసుయుఁ బొడగట్టలేదుగాని పెండ్లిగొడుగు రూపు రేఖలాకనూలు చూడవలెనను సంకల్పము వహాసనని కున్నట్లు తోచినది.

బ్రహ్మ—తరపూజా సమయంబున ముచ్చటదీరఁగా! యింకనేటికి?

భృంగి—ఏమో వారి యాలోచన తెల్లున్నవో సాధారణముగ నాఁడుపిల్లల వివాహమును గుఱించి యాఁడునాండ్రుఁ బట్టుఁదల యెక్కువ.

బ్రహ్మ—మనము చిక్కుపడునట్లున్నాము. చెప్పేవారవరను లేరా!

(కుండోదరుఁడు ప్రవేశము).

కుండో—భృంగీ! “నిరాశాః పితరోగతా” యనినట్లుయినది. మనమింక వెనుకకు నడువవచ్చును.

భృంగి—ఛీ! ఛీ! కుభముచల్లరాయనఁ బెండ్లికూసురుముండ యున్నట్లున్నది చాలులే! ఏమిరా! లోపవికేయము లేమైన వినవచ్చెనా!

కుండో—మన రుద్రుని విషయమెట్లనుకొన్నను కుభమేకాని త్రోవబాగున్నది కాదు.

భృంగి—అంతయు బాగుగ నే యుండును గాని నూత్రధారణ మగునంతవరకు నిమ్మలించు.

కుండో—ఆ నూత్రధారణము కాఁగానె నూత్రచ్ఛేదన మగునట్లున్నదినుమా !

భృంగి—ఆమంగళము. ఆమంగళము.

బ్రహ్మ—ఓరీ నగ్నమంగళకా! పెండ్లికూతురు పాఱజూడక మాటాడెద నేలరా !

కుండో—ఇంకేమన్నది! ఆ పెండ్లికూతునితల్లి తనకూతు నీవరునకియ్యనని తిరుగబడి యెకరేమి చెప్పినను సుముఖురాలు కానున్నయది. యింకేమి పెండ్లి! శో! “ఉత్పద్యంతే విలీయంతే దరిద్రాణాం మనోరథా” యన్నట్లు నాద్రుదము నా తోడనే తరుముకొని వచ్చినది.

బ్రహ్మ—(నవ్వి) ఛీ! ఛీ! యేమిరాయది !

కుండో—ఓహో హో! మీరు యాజ్ఞకులా ! (చేతులుగించుచు) కనుపెట్టు కొని యుండుండు. దీనితో మీయిల్లు నిండనున్నది.

బ్రహ్మ—కన్యాజనని మేదిపట్రిక మేనకయంత యవ్వత్తురాలటరా ?

కుండో—మఱీ! ఆబిడ గాదు మనము! నేను వచ్చినంత దూరము.

చ. హరునివివాహమం దహహ యైదు దినంబులు రెండు పూటల

న్వరమృదుషద్రస్సోల్లసదసారసుభోజన మొక్కరితిగా

సరికడజేసెదం గడుపు చక్కగ నింపెద సింపి త్రేపెదన్

గరముల బొట్టపై నిమిరి గండము లందముగాఁగఁ బూసెదన్.

అనుకొంటిగదా! తుదక నా నోట కరకామయే !

బ్రహ్మ—

చ. కను పిటు పెద్ద కుండవలెఁ గన్నడు దిండియు మెండు నీకు ని

క్కడ నిపు డైదు నాళ్లు సుఖంబుగ సత్రఁపుదిండిఁ దింటివా

కడుపున కిట్టి యాకలియుఁ గన్నడ దాకయి కిట్టి తిండియుం

గుడువపు తిండిపోతనెడి కుత్సకు నుత్సహానంబు కూడునా.

స్వల్పాహారంబుగా నటించుట కీర్తికరము, భాగ్యలక్షణము.

కుండో—బాగు బాగు !

శ్లో॥ “అహారే క్యవహారే లజ్జా నకార్యా” యను నీతి యేమగు?

బ్రహ్మ—అది యతిరత సంకటయేకాని బంధగృహవిషయము కాదు.

చ. కడుఁ దినువారలైనను ముఖప్రియులై తమ బంధుపంక్తిలో

నడపెడ గల్పి యన్నముల నెక్కడి వక్కడఁ బారఁద్రోసి యిం

పడరఁగ లీల వాచవికి నంతయు నింతయుఁ దిన్నరీతిఁ గ

న్నది యటు దాటుకొంద రదె భాగ్యపులక్షణమందు రందఱున్.

దొరకనె దొరకగదా యని యశనిఘాతపుండండి దింటివాఁడు క్తి నుండువారి కనహ్యము సరికదా! యెదుట నూరకొనినను జాటునఁ దలపట్లు పట్టుకొందురు. పదిమంది వచ్చెడి కార్యమునకుఁ జేసిన ప్రయత్నము కొఱతపడెనా వారికి మనకు నవకీర్తికరము.

కుండో—అపకీర్తి యని లజ్జపడిన నాకలిదీరునా! వీరా.

ఉ. ఏ నిపుడల్ల లోపలకు నేగి ప్రయత్నముఁ జూచి వచ్చితిం
గాని యదెల్ల నాకె సరిగా సరిపోదని చప్పురించి పెం
వైన జగుప్ప నెల్లరకు నచ్చెరువొనటు లాడినాడ మీ
యాన చతుర్ముఖ మనకు నందఱు కన్నము పెట్టలేరు నూ.

బ్రహ్మ—ఓరీ! తొల్ల నీ యాడినది యదార్థ మనుకొనవచ్చును. నిన్ను నీ పొట్టను నీ ప్రగల్భములను జూచి యీ వచ్చినవారి కన్నము పెట్టలేమనుకొని వెంటచి కన్యాదాత యీ మాట యనియుండవచ్చును.

(విష్ణువు ప్రవేశము)

విష్ణు—(ఆగ్రహముతో) గంగాధరా! నీ భక్తుండు నీ వివాహమువిషయమై చేసిన యపకారము వింటివా! దైత్యుల నమృతవచ్చునా! కరినరంబున బ్రవేశించి మచ్చికచేసికొని యిచ్చకాలను నిచ్చవచ్చినటులఁ బిల్లివీరద నెలక, నెలుకమీఁద బిల్లి, నెక్కించుచు నక్కఱసూలిన పెత్తనములలోఁ జొరబడుచు నడనడఁ జివాటుల కల వాటుపడుచు నిరంతర స్వాస్థ్యవిగ్నహనైకాయత్తచిత్తులై పరాధభగ్నీకరణ నిరంతర ప్రయత్నమై సాధుబాధ లొనరించువారు రాక్షసు లనఁబడుదురు. యజమానుం డట్టి వారిఁ గనుపెట్టి వెంటనే పరిహరించెనేని స్వత్రేయంబుల కాటవట్టె విలసిల్లుఁగాని యట్టి తుచ్చులను దా నెఱిగి యెఱుంగక వారి కుటిలోపదేశంబులకుఁ జెవులొగ్గుచు నెట్టివారియం దెట్టి సామర్థ్యంబు లున్నవో కనుపెట్టఁజాలక సాధువులందు నిరసన భావంబుతో నుండఁజేనిఁ దస్మాన్గత్యదోషంబునఁ దానును రాక్షసకృత్యుండే యని జనదూషణంబులకుఁ బాల్పడి తుద కన్దంబులకుఁ దావలంబగును.

శివు—అవును. తొరకుండు మనయెడ నెట్టి యపకారంబు గావించినవాఁడు !

విష్ణు—

మ. భవదుద్యద్వరగర్వహూర్వాహణశుంభద్వోర్లతోజ్జంభణో
ద్భవవేధోండసహస్రరక్షణ కళాధారంబు ధీరుండు దా
నవనాధుండు ముధావధీరణములందా మమ్ము సాధించె నీ
వవిశీర్ణాధికనిష్ఠ నుండునెడ వాఁ డాధత్యము నీవడునే.

శివు—వాని మానసికతపోని స్థావికేషంబునకు మెచ్చి యట్లు ప్రసాదించుట యభ్యుతికి విధియైనది.

విష్ణు—మీరు విధించిన వరంబులు మన్నించుట మాకు విధి యనియే యింత దనుక వానిధాటికి నడగిమడగి కాలంబు గడపితిమి. వాని జాతిలక్షణం బిప్పుడైన మీకుఁ బాడఁగట్టెనా ?

శివు—ఏమి ! కృతఘ్నుతావృత్తి నవలంబించెనా ?

విష్ణు—

ఉ. మీకు వివాహమానని తమిషారనాథుఁ డనూయుఁడౌచు న

స్తోకదురుక్తు ల్బ్రదివరుసుందరికిం దగఁదెల్పి పెండ్లి కా

నీకు మటంచుఁ బంపెనట యింతకుముందె నిజానుజాతనా

భేకిని వచ్చి మేనకకు ఛిద్రము లేమియ్యె చెప్పె మీపయిన్.

తన మాయావశంబునఁ గుమద్యతిరూపంబున వచ్చి వాని సహోదరి యగు నయ్యజామభికన్యాజననికి నేమా గజపి ప్రాతికూల్యం బుపదేశించి పోయినదట. దానంజనే మేనక తనకూతును మీ కీయనిని ప్రతివట్టినదట. ముహూర్తమైనదాఁక నమ్మఁగూడదు.

భృంగి—(శివునితో) నాఁడు నా యూహించియున్న విషయంబేమైన నుండునా ?

శివుడు—ఛీ! ఛీ! ఆ విషయము గాదు. (విష్ణునితో) నా భక్తుండు నా కిట్టి యపకృతి దల్చునా ?

విష్ణు—ఆహా! ఇంక మీకు విశ్వాసమేటికి ?

చ. పయికి వినఘ్నముడై కపటభావ మెలర్పఁగ నొద్దఁ జేరి ని

శ్చయముగఁ దోడివారలకు స్వామికిఁ గీడుదలంచి సొంతపుం

జెయువులఁ జక్క-బెట్టికొను చెన్నటి నెన్నటికైన గుర్రెరిం

గి యవల దోలి యాపయిన గీ టడగించుట మంచి దారయన్.

మానసికపూజలచే నిన్ను భ్రమింపజేసి నీ పరోక్షమందు మమ్మెల్లరి నలయించి నట్లుగానే తుదకు నిన్నుగూడ మోసపుచ్చ యత్నించి నాఁడునుమా !

శివు—(విమర్శించి) మాధవా ! ఇప్పు డీ కఠిణయభంగోపాయచింతనంబు వాని సోదరి యొనర్చినదేకాని వాని యుద్దేశముగా నే నెంచమ.

విష్ణు—వాని యుద్దేశము గొనకయే యది యంతకు సాహసించునే ! భక్తుల యెడ గుణాగుణవిమర్శనంబుఁ దలపెట్టని సులభవాత్సల్యుండవు.

చ. పరిణయమైనతోడ సులభంబుగఁ బుత్రుఁడు పుట్టునేమొ వాఁ
డరయగ నెట్టివాడగునో! యాతఁడు తన్ను జయించునేమొయన్
బరమనిచారమేర సురనైరికి నుండదు వాని తగ్రతమే
తిరముగఁ బారెఁ గ్రూరుఁ డవిధేయుఁ డవిశ్వసనీయుఁడెప్పుడున్.

శివు—

ఉ. భావము మత్పరంబని శుభప్రదవైఖరి నుంటి నిష్టు త
దాభివము నాయెడం గడుఁ గృతఘ్నులఁబూనెగదా “వినాశకా
లే విపరీతబుద్ధి” యని శేఖవిరోధికి డగ్గరించెఁబో
దైవగతి నివినాశ మిఁక ధైర్య మవార్యముగాఁగ నుండుఁడీ.

కుండ్లో—తలవంపులు శేకుండగ మేనకచేతిలో గలచి యీ పులుసుతో నీ
ముద్ద మింగితిమా యవియన్నియ జేసికొన్నంతఫలము.

బ్రహ్మ—(ఆశ్చర్యముతో) (స్వగతము) ఆహహా! హరిహరాదులమందరము
తుదకు మేనకచేతిలోఁ జిక్కితిమి! (పరిక్రమించి ప్రకాశముగా)

తే.గీ. ఔను గాదని యేదియు ననకపోయి

లేమి యాలస్య మోరార యేమి యానా

లగ్నమును డగ్గరించెను లక్ష్మ్యమేది

భృంగి—

పిలుము వెండియు నటువోయి పేరువెట్టి.

బ్రహ్మ— (ముందుకునడచి) ఓహో! కన్యాదాతలారా! యేల యీ
యాలస్యము?

(తెఱిలో)

ఉ. వచ్చితిమిప్పుడే యిదిగో వచ్చితి మిప్పుడ యార్యులార మీ
రచ్చటనుండు డించుక

విష్ణు—(శివునితో) వింటినా! ప్రాతికూల్యంబుతో నుండెడి తన గృహిణిని
బ్రతిమాలుకొనుచు గన్యాదాత యిచ్చిన ప్రత్యుత్తరము నుమా యిది!

(నుజలఁ వెఱిలో)

యొకించుకయుం బనిలేదు లేచిపో

వచ్చును బిల్లనీయమిఁక వచ్చిన వారలు వచ్చినట్లై పో

వచ్చును బిచ్చిమానుడిఁది వాస్తవ మంటిమి సిగ్గులేదొకో.

బ్రహ్మ— యిది కన్యాజనని యాడిన మూర్ఖాక్షి నుమా! నప్పప్తముగాఁ వెగఁ
జెప్పినది.

విష్ణు—(శివునితో)

తే॥ గీ॥ వివిధవైభవ మొప్పార వెడలి వచ్చి

తుదకు నిష్క్రమియోజనముగఁ దొలగి పోవ

మనకుఁ దలవంపు గాదె యా దనుజుకృత్య

మెట్లు నైరింపవచ్చునో యిందుమాళి.

కుండ్లో— (బ్రహ్మతో) మిక్కిలి పురికొల్ప నిజేమయము!

బ్రహ్మ— (కుండ్లోదరునితో) ఊరకుండుము సమయముగాదు:

శివుఁడు— (జాగుప్పవడుచు విష్ణువుతో) ముందుఁ గరణీయమెది?

విష్ణు—

చ. తనసుతనీయనంచు నెటుదాటుకొనంగల దద్రుకాంతఁ గ
న్గొనుదము వారు వీరు సరిగూర్చి వదంపరే! నిక్కమెంచరే!
ఘనయశుఁ డానగేంద్రుఁడు వికల్పము రానియఁ డట్లువచ్చెనా
మునుకొని యేను మేనకను ముఖ్యముగా వినుపింతు నీశ్వరా.

కాని తారకుని కృతఘ్నత్వము మరువకుము.

(ఒకప్రక్కనుండి హిమవంతుఁడు, మేనక, ప్రవేశము).

మేనక— (దూరముగ నిలుచుని శివుని జూచి వారు వినకుండ
హిమవంతునితో)

కం॥ యెక్కడ దొరకెను. మన కీ

చక్కని వరు డింధుముఖిని జయ్యన మన మీ

తక్కిరి బిక్కిరిగానికిఁ

దక్కక యియఁగానె నగరే తక్కిరు లకటా.

హిమ— (కనీబిసుకుకొని యితరులు వినకుండఁగ)

ఉ. మాటలు మానవే సుదతి మానము దక్కదు మాట పోవము
మృఘాటికి మాటయిచ్చితిమి మాటలె పీటలమీఁది పెండ్లికీ
పాటి ఘనంబె! మాట పరిపాటిని బాటనిజేయ లోకమం
దోటమి లేదు మాటవిను మూరకఁ జారకునోరు నేరవే.

(పరిక్రమించి బ్రహ్మతో) యాజ్ఞాత్తమా! వరుని మంగళస్నానార్థము
లోనికిఁ దోడ్కొనిపోయి మీరందరు కళ్యాణగృహంబులో నుండుఁడు)

(అందరు లోపలకుఁ జనుట)

మేనక—

తే॥ గీ॥ పెద్దవారలు మీకునే బేరుఁబెట్టి
చెప్పవెరచెద నిది మీరె చిత్తమందుఁ
బారఁజూడుఁడు చాటేల భామనీయఁ
బోలదిది పెండ్లి వేయి కాలాలపంట.

హిమ — ఇన్నికో! చమయముకాదు ! వి నెదగు. మాటాడకు.

మేనక — (పరిక్రమించి స్వంతము) ఇప్పుడు లోలోపలి గునుపుతో నంటినా నామగఁడు నాయుంకెప్పు రంటిని నొక్కినను మెదలించెడు. మనమివిషయములో గట్టిపట్టు పట్టవలసినదే! (ప్రకాశముగా)

ఉ. ఈవరుఁడేమి! యాసుదతి యేమి! యహా! యిటుచూచిచూచి నా భావము గొల్పుకున్నది శైబాసు భళా! మిడిమేలమయ్యె నీ భావజ్ఞువైరి యిందుకయి భవ్యతపంబు నెపంబుఁబెట్టి యీ క్రేవనె పొంచువేసెకొకొ! కేవలమూఢులమైతి మక్కటా.

హిమ — (సమీపించి) శుభాంగీ! శుభకార్యపుంబట్ల లేనిపోని గృహకల్లోలములు పెట్టుకొనుట శుభముకాదు.

చ వరునకులోపమేమి! భగవంతుఁడు లోకము లేలువాఁడు శ్రీ కరసుగుణాలవాఁడు డవికారుఁడు స్వాశ్రితకోటి కెప్పుడుగ న్వరములనిచ్చువాఁడు మనపట్టికిఁ బోలినవాఁడు గాఁడె యీ వరుసకె కన్నెదానమును బాయక చేసితిమా తరించమే.

మేనక — (విచారముతో) ఇంతమాత్రపు వరుఁడొక్కఁడు లేడని యితఁడే సర్వోత్తముఁడని యిప్పుడు గూడ నాకండ్ల గంతులు కట్టుచురా!

శా. ప్రత్యక్షంబుగఁజూచుమా యిప్పుడె సంపన్నుండె కానిండు ను మృత్యు భీతనికిచ్చివేయుట యహా! కించిత్తుఖంబైన లే దత్యాశ్చర్యముమీరుచూచితిరె! యాయాకారమాతీరు చా ల్బ్రత్యూహంబొనరింప మేలిపుడు నాప్రాణేశ భావింపవే.

ఏమైనకానిండు. నాకన్న చిన్ని ముద్దులతల్లిని నెక్కడ నైనఁ జక్కనివాఁడు వయస్కాముఁడుగా నుండుట ప్రధానముగాఁ జూచుకొని తక్కిన భోగభాగ్యంబులు యధాసంభవంబుగ నెంచి యట్టివాని కిచ్చితమా మనమందఱము సుఖపడుదుము. కంటికింపుగానప్పుడు కాఁగిలిండుకొననేల! యను ముతకశాస్త్రము లోకముగోనున్నది యెఱుంగరా! ఈ పెండ్లికొనునందు మాడఁ బైపై మెరుగులకైన నాకండ్ల కనహ్య మగుచున్నవాఁడు.

హిమ — అపకీర్తి మోయలేము సుహ! పైపైయందము లేందుక! కొఱకుకొని తిననా!

మేనక — తా ననుభవించజీనివాఁడొరులకుఁ బెట్టనేర్చునా! యదియును త్రడే! యిదియు సుత్రదే!

హిమ — ఇట్టిదానపు మొదటనుండియు నేల నూరకుంటివి?

మేనక—నన్నందలు చూచుచేసినారు. నా కన్న చిన్నబిడ్డ నీ యందవికారపు ముదిపెండ్లికొడుకున క్రియనొల్లను. నుముహూర్తము మానుకొని వెడలి పొమ్మని మీరచెప్పఁడు. లేనిచో నేన చెప్పఁబోవుచున్నాను. నేను పీఠలమిఁదకురాను. నాచిన్నబిడ్డను నేను పంపను. (ముఖముఁ ద్రిప్పుకొనుట)

మ—నిన్నెవ్వరు చూచుచేసిరి!

మేన—ఇంతంత! యంతయు మోసమే! మీ రచూచుట. మీరెఱుంగరేమో! యిప్పుడు నా కంతయుఁ దెలియుచున్నది.

హిమ—చెప్పఁగూడదు!

మేన—చెప్పకేమి!

చ. భువి నెటువంటిపెద్దలకుఁ బూటక మాఁడుట నై జమయ్యె నాఁ
డవి యివి లేనిపోని తరహాల్యరహాల్యలె నెన్ని మాఁటలో
సవరణఁజేసి చెప్పిరలసత్తునుమాన్లులు మీకునాకు నిం
దపుర యవెల్ల నమ్మితిమి యదొకఁడైనను వీనికున్నదే.

నవమన్మథుని దిగ్విగ్రహించెడి మూర్తిమంతుఁడని, రాజకళా విభ్రాజతుండని, పూర్ణ విభూతికాముండని, భోగి సూర్యుండని, శ్రీమంతుఁడని, మనకన్నెకు నీఁడుబోఁడుగ నుండువాడని మొదలగు ననేక మాయాప్రలాపములాడి మనల నమ్మించి మోస పుచ్చినారు. వారు జెడలు గడ్డలుఁబెంచిన సత్యవంతులఁట! యాడిన వన్నియు నన త్యములే; నూరుకల్లలాడియైన నొక యిల్లునిలువ మన్నారను కాస్త్రమును బాగుగాఁ జదివినారు. శబాసు! శబాసు! వారి మాయలేపాఁటి! నామాయఁజూడుమని యా ముసలిమగని వెంటవేసుకొని యాముసలమ్మ యయింపుతమ్మఁ గూడఁగూడందిరిగి యీ వరుని యందము చందము నాచెవులలో నూరిపోసినది. పెద్దముత్తైదువుగదాయని నమ్ముటకుఁ గారణమైనది. అమ్మా! యెంత మాయలత్తి! తొల్లి యానాఁడుదేవ ముని యట ముందుగఁబురికొల్పిన వాఁడు. వీరి యిప్పుడా పెళ్ళి పెద్దలలో నొక్కఁడైన గానరాకేమి? యిదంతయు నిట్లు చక్కఁద్రోసితిమిగదాయని యిప్పుడు మొగము చాఁటేసినారు కాఁబోలు.

ఉ. కన్నియ నిచ్చునప్పుడును గైకొనునప్పుడు ముఖ్యులేగియా

కన్నెనుగాని యావరునిగాని సమక్షములోనఁజూచి యా

వన్నెలు చిన్నెలెన్నికకు వచ్చెడి నేనియు నట్లు వృత్తుల

నొన్నిటిఁగూడఁ గన్గొనుచుఁగూర్పఁగనొప్పు వివాహమెప్పుడుక.

మత్తకోకిలావృత్తము .

కూడునా యదికూడదాయని కూడి చూడక భాగ్యము
ల్గూడియున్న వటంచుఁ గొందఱు గూఁతునిత్తురు గూర్చి
నీడుచాలని వానికోరిక యీ యీడ్చుమించిన వానికోరిక
చేడకేకద యేదివచ్చినఁ జేతులారంగఁగూడునె.

అనుభవంబునకు సిరియెంత యుండిననీమి ? యిన్నాళ్ళు పెంచి చేతులార
యిటువంటి శతవృద్ధునకు సంబంధింపనవో గంటకాఖిలెంగటఁ జెన్నించెడి తరుణ
కదలీదళంబునకుఁ బోలెఁ బ్రథాన ద్రవ్యంబు బాగుండక పోవుటంజేసి సర్వవిధంబుల
నియ్యాడుదానికే యసౌఖ్యముగదా !

(అపహాస్యముగా)

చ. ఎడపక నల్లడ లెవ్వరికి యేమని తెచ్చితిరేరి కోరి యీ
బడుఁగును గన్నెదారకు శైబాసు కనుంగొనఁ గప్పనిండెఁ జాల
బెడఁదలు తెచ్చిపెట్టకుండు వే వెడల న్నెలవిండు వీరికిం
బడఁతివివాహ మీయెడనుమానితిమెప్పుడో ముందటంచొగిక్.
హిమ—(కోపముతో)

ఉ. ఏ ననఁజాల నాఁ డలమునీంద్రులముందట నీవు నేను వా
గ్దానముఁ జేసి నిశ్చయముగా సుముహూర్తము నొప్పికొంటి మ
ల్లై నవచంద్రమాఖి మనయింటికిఁ బెండ్లికిఁ దల్లివచ్చె ని
చ్చానను శూలికిచ్చుటయె సత్పథమఁ గుహంబు తక్కినన్.

పిన్నపెద్దల ముందట వాగ్దానమనోదత్తయైన కన్యనుఁ బాణిగ్రహణ సమయంబు
నకు లేనిపోని భ్రాంతిపెట్టుకొని యా వరున కీయననుటకంటె వేఱ పాతకంబు కలదే !

కం. తుద కీ యల్లరి యేలనె

పదుపురలోఁ బరువుపాదె పడతీ ! మన తీ

రిది యనఁ దలవంపులకా

యిది కాదన కీవు నాకు హితవుగ రావే.

మేన—(స్మృతిసభిసయించి) మహాత్మా ! పరువన్నది మాటలతోనే వచ్చి
మాటలతోనే పోవునా ? నందగృహలోచింపరలె ?

మ. ఇతఁడా మున్నటియత్తవారిని మహాహీనంబుగాఁజూచి యీ
యతివ ముచ్చటలకైనఁ బుట్టినిలు గట్టా ! చూడఁబోసీక తా

నతి ధూర్తుడయి యేడఁజింపె వినమా ! యానాఁడుసర్వంబు వి
స్మృతమయ్యె న్ననపాట్లు నంతటివనూ మీబుద్ధిలో నెంచుడి.

హిమ—(చెవులు మూసుకొని స్వగతము) హరి హరీ ! సర్వమంగళ వివాహ
శేళనిది యమంగళము లాఁడుచున్నది. (ప్రకాశముగా)

చ. కులసతి విజ్ఞరాలయిన గొప్పగృహంబునఁ బుట్టి వచ్చినం
గలతకుఁ బోక శాంతముగఁ గార్యపుఁబట్లను లాఁతివేళలం
దలఁపడి భర్తమాఁట జవదాఁటక తాను జరించునేని యా
కులములు రెంటికి స్థునతఁ గూర్చును బేర్చును ధాత్రిసెప్పులక.

మహామేరువునకు బుటవైనను, బుద్ధిచాకచక్యంబు గలదానైనను, మదీయ
సంకల్పితాంగంబు విఫలంబుఁజేయనాఁడుట నీకుఁ దగదుసుమా !

మేన—ఏను రాను. మీ యిష్టముచొప్పున మీరే చేసికొనుఁడు.

హిమ—రానంటివా యడ్డదుసుమీ ! అంతగా నవసరమాయెనా నిన్నుఁ గొంపో
వ లేకనకొంటివా !

(తెరిలో)

ఉ శ్రీనవనాద్యము ల్వలయుఁ జేడెలు పాటలఁబాడ మంగళ
న్నానములై వధూవరులు చాల నలంకృతులైరి దాతలం
గానము రాదు యాజ్ఞకులు గానరొ లగ్గము డగ్గరించె గ
ళ్యాణముఁ జూడ నిండిరి జగభులు ద్రొకి-మలాడుచు న్వడిక.

హిమ—(పరిక్రమించి విరుట)

(బ్రహ్మ, భృంగి ప్రవేశము)

బ్రహ్మ—ఏమి యీ యాలస్యము ?

హిమ—యాజ్ఞకోత్తమా ! సుముహూర్తంబున కింక నెంత యవకాశము ?

బ్రహ్మ—అవకాశ మేది ? సమయమగుచున్నది.

హిమ—వధూవరుల సంగళిస్నానము లయినవిగదా ! అంకురాకోపణ మింతకు
మున్నే యైనది. మంగళవాద్యంబులు మ్రోగుచున్నవి. పరమేశ్వరుండు సమస్తబృందా
రకబృందంబులతో నా యింటఁ బాదంబు మోపిననాఁడు. మా బంధువులు మేరుమందర
గంధమాదవపారియాతాదు లంగఱు వేంచేసియున్నారు. నా యాలస్య మేమియు
లేదు. రండు. సంకల్పము చేయింపుఁడు.

బ్రహ్మ—మీరో !

హిమ—ఇదిగో నేను నచ్చుచున్నాను.

బ్రహ్మ—యజమానురా లిక్కడనే యున్నదేమి ?

హిమ—కన్నె ధారపోయింటకు నేను చాలనా ?

బ్రహ్మ—అ! అ! కూడదు కూడదు. మీ దంపతు లిద్దరిచేతఁ జేయఁదగినది సుమా !

హిమ—అటంకము వచ్చినప్పు డేమి చేయవలె.

బ్రహ్మ—(ఆశ్చర్యముతో) అటంక మేమియుఁ గనుపడదే ?

(హిమవంతుఁడు మోము వంచుట)

(మేనకతో) మేనకా ! యేమి విచారించుచున్నావు ?

(మేనక తల వంచుకొని యూరకుండుట)

(తనలో) ఏమి యీ చిత్రము ! (ప్రకాశముగాఁ బరిక్రమించి భృంగితో) నీవు లగ్నపత్రికఁ గొనిపోయి ముందుఁ గలసి నూటాడి వచ్చినవాడవు. యజమానురాలి చింతాబీజమేమైనఁ బొడగొట్టెనా ?

భృంగి—నాకుచాత్ర మీమి తెలియును ? న న్నడిగినమాట యింతకుముందు మీకుఁ జెప్పినదే. వరుఁ డేమాత్రపువాడని న న్నడిగినది. యిక్కఁ గొంచెములో నీవ చూతువు. న న్నడుఁగనేల యని యంటిని.

బ్రహ్మ—(నవ్వి) భృంగీ ! నీ యపహాస వాక్యములు మాకుఁ బరిపాటిగాని క్రొత్త వారికా ! పయిగా రక్కసి గుర్బోధనల కులికిపడుచున్న యీబిడకు నగ్నిలోఁ బోసిన యాజ్యంబు లగుచున్నవి.

ఉ. పట్టినపట్టు దిట్టముగఁ బట్టితి విట్టటుఁ బోక వడ్లతోఁ
దట్టయు నెంచునట్లు పలుతట్టల కన్నిటి కోర్చి గట్టిగా
గట్టులఁజేసి నిట్టి నిట్లు గట్టుకొనం దలపెట్టఁజేసి బ
లగట్టిన గట్టువిల్లు శుభకార్యము ధుర్యుడవౌచు నెట్టవే.

(మేనకతో) సుందరీ ! యింగుధరుండు బహు సుందరకోమలాకారుండు. బహు కనునీయాంకారప్రియుండునయ్య సూలబుదిగలవారికి విపరీతంబుగఁ దోచును గాని సూక్ష్మబుద్ధి గలవారికి నిజస్వరూపముతో నేత్రానందవ్యాసయానందములు వెల్లి గొలుపుచుండును. మదీయనాకార్యమృతంబులనే నీ విఁకఁ జిత్తనాలిన్యముఁ గడగి వేసి మావలెనే పరిశుద్ధస్వభావముతో నుంటివా; అప్పుడు నీ మనస్సంతోష మింతింత యన రాదు. పరమేశ్వరగుహిమలు సామాన్యముగా వేద్యములగునా ! యీ పెండ్లికుమారుని కృపచేతనేకదా యేన నృప్తికన్తు ! లలాటలిఖితరేఖాఫలముఁ దొలఁగింప నెవరితరము ! నా మాట నమ్ము. తెమ్ము.

మేనక—ఇంతకుమున్ను నా విన్న యంశములకు నిష్పాదు మీ రన్న యంశము లకుఁ గడుఁ దారతమ్య మున్నది.

బ్రహ్మ—నీ పెనరివలన వింటివో యదార్థమాదుము.

మేనక—కుముద్వతివలన.

బ్రహ్మ—(విమర్శించి చకచక నగి) దాని మర్మము వేఱ. నీ మనస్సాక్షిగా యోచించుకొనుము. వశిష్ట విశ్వామిత్రులకుఁ బరస్పరవిరోధమని లోకప్రసిద్ధియేకదా ! వారిరువురు సేకీభరించి తొల్లఁ గావ్యుఁ ఘటమలగా వచ్చినవారేకా ! కుముద్వతి ప్రత్యేకముగా వచ్చి నీకుఁ బ్రతికూలవాక్యము లుపదేశించుట యనంతము.

మేనక—(ఆశ్చర్యముతో) హరిహరీ యధార్థము.

బ్రహ్మ—అది కాదు. జగత్కంటకుం డగు తారకునిపనుపునఁ దత్సహోదరి యజాముఖి యుత్తరకాలభీతిని శంకించుకొని తావకీయ పాణిగ్రహవిఘటనాపారతం త్ర్యంబున మాయావినియై నాఁటి యరుంధతి వాక్యములపై నీ కనాదరణంబు కలిగించి తనయం దధిక విశ్వాసంబు కలిగించుకొనటకై ప్రతిబంధిగా తద్భర్తకుఁ బ్రత్యర్థి యగు విశ్వామిత్రుని పత్నివేషంబుఁ దాఁ దాల్చి యేకతంబ యరుదెంచి వివిధ దుర్వ్యధనంబు లతో నిన్ను మోసపుచ్చి పోయినదట. దీని వాస్తవ మింతియ.

మేనక—అ! అ! యింత విరుద్ధమా ! (యోజించి) అంతే కాఁబోలు.

బ్రహ్మ—భ్రాంతి వదలుకొనుము.

చ. కనకగిరీంద్రునింటఁ గనకంబువలెం బ్రభవించి యీ హిమా
వనిధరు చెట్టఁబట్టి జనవంద్యపథంబున నుండఁబోలు నీ
కనువగు నా పతి ప్రియము నడ్డఁగజాలును దొడ్డతల్లి నీ
మనసును మల్పికొల్పికొని మానక లగ్నము సాగనిమ్మొగిక్.

మేనక—(నమస్కరించి) మహానుభావా ! ఘటనాఘటనసమర్థులు మీరే యను మారు యిప్పుడు స్ఫురించినది.

బ్రహ్మ—

ఉ. సత్యము నాదువాక్య మిది చక్కఁగ నమ్ముము లెమ్ము మేనకా
నిత్యశుభాంగుఁ డీ వరుఁడు నీ మనసాప్సరగ నుండు నల్లుడొ
వ్యత్యయ మేమియుం గనము వ్యర్థవిచారము లెదుకమ్మ స
త్కృత్యము నాఁకికిం బతి యభీష్టము సల్పుటయే యెఱుంగవే.

(మఱలఁ చెరలో)

ఉ. శ్రీనవవాద్యము లెవలయఁ జేడెలు పాటలుపాడ మంగళ
స్నానములై వధూవరులు చాల నలంకృతులైరి దాతలం

గానము రారు యాజ్ఞకులు గానరొ లగ్గము డగ్గరించెఁ గ
 ల్యాణముఁ జూడ నిండిరి జనాభులు ద్రొక్కిడులాడుచు స్వడిఁ.

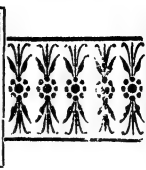
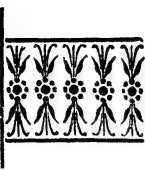
(అందఱు నాశ్చర్యముతో విసుట)

హిమ—ముందు మనదే యవశిష్టము. తదనంతరకరణీయమునకుఁ బ్రయత్నింతము.

(అందఱు వెడలుట)

గద్యః ఇది శ్రీతర్కవేదాంతాది సకలతంత్రస్వతంత్ర శ్రీమ దనుగమభట్టాచార్యాది
 ప్రసిద్ధవిరుదాంతిత శ్రీమ దభినవగౌతమావతార శ్రీ కురుగంటి వెంకట్రామశాస్త్రి
 కంఠీరవ పాత్ర శ్రీ కురుగంట్యప్పయ్యశాస్త్రిపుత్ర శ్రీ వెంకమాచితా సతీతిలక
 గర్భశక్తి ముక్తాయనూన శ్రీ హరితసగోత్రపవిత్ర శ్రీమ దుభయభూషా
 భూషాయనూన లలిత కవితాధారా ధారాళ యశోవిశాల సహజపాండిత్య
 పాహిత్య శ్రీ బాలాత్రిపుసుందరీవరప్రసన్న బుధజనవిధేయ శ్రీ కురు
 గంటి నూత్యనారాయణశాస్త్రి నామధేయ ప్రణీతంబులగు
 సర్వేశ్వరులలో నగ్రగణ్యంబగు కుమారసంభవ నాటకంబునఁ
 పంచమాంకము సమగ్రము.

కు మార స ం భ వ ము

షష్ఠా జ్ఞ ము

ప్రథమరంగము

ప్రవేశము — శాకోటకుండు, పుష్పదంతుడు.

శాకోటకు — ప్రియసఖా! పాశ్చాతీ కళ్యాణోత్సవముఁ జూడవలెనని బహు దినములనుండి యానపెక్కికొని బహుమాదమునుండి పరుగెత్తుకొని వచ్చినందుకు జనసమ్మములో నొకమూలఁబడి పోవుటంజేసి యయ్యెత్తిడిని నాకుఁ జూపులు సరిగనందలేదు సుమా!

పుష్పదం — (అశ్చక్రముతో) ఇంతకుఁ గళ్యాణోత్సవ మాద్యంతము ని కండ్ల కందలేదా!

శాకో — ఒక్కఁడనేకాని యొకింతదూరములో దక్షిణమునుండి యగస్త్యుండఁట యొకముని నాకంటె నెక్కు డు పసిగిడుచు నన్నుఁ గలియరా మే మిటువురము నహమహుకతోఁ బరుగులిడుచు ద్వాగముఁ జొఱఁబడుచో నతఁ డేమాయెనో మఱల నా కగపడలేదు.

పుష్ప — నీవు మొదట నాతోఁగూడ వచ్చితివా! తఱువాతనైన నవ్వభూ పసుల దివ్యమంగళ రూప ములు ని కన్నులను నందినవా!

శాకో — తఱువాత నందకేము! పుష్పదంతా! యా ముని యెవరు! చేతిలోఁ గమండలమైన లేకు.

పుష్ప — విను.

చ. శివుల కరగ్రహంబు గనఁ జేరిన వారల భార మెక్కుటై
భువి నిటుప్రక్కఁ మ్రొంగఁగనెఁ బోరున నావలిప్రక్కఁ దూఁకము
సనరణచేయ నవ్వరుండు చయ్యనఁ బొమ్మనఁ బోయి కుంభసం
భవుఁ డటఁ గుండికన్నిలిపి భద్ర దిదృక్షును వచ్చెఁ గ్రమ్మఱకా.

అగస్త్యుఁ డొకయెత్తు కమండలు నొక యెత్తు. తనకుఁ బ్రాచీనిధిగాఁ దన చేతి కమండలువుం బెట్టి యా దక్షిణదిక్కునుండి అప్పపాటు మాత్రములో వచ్చి కళ్యాణోత్సవము కన్నులారఁ గన్నాడు.

కాకో—నరిగాని పరిణయం బగునంతవఱకునుండి పురందరాది బృందారకులం దఱు నొక్కరియైన దిగబడకుండ లేచిపోయి. కన్యాదాత యీ పెండ్లివారి నందఱిని భరించలేనని యన్నాడాయేమి !

పుష్ప—(నవ్వి) కులభూధర చక్రవర్తికి నట్టి యశక్త దుర్జనత్వ మనుకొన వచ్చునా ! యమకులందఱు సుధాభోజనులు, వీరి భోజనంబులు మూఁజూడరు. గానఁ బాణిగ్రహణోత్తర క్షణమే వెడలిరి.

కాకో—వహవా ! కొండలరాయనికిఁ గొండలపాడవులుఁ జేసికొన్న ప్రళయ త్నమంతయు లాభమే ! యాఁడుపిల్ల పెండ్లిఁజేసి యాఱు నెలలు తినుమన్నమాట నిజమైనది.

పుష్ప—ఈ కన్యాదాత యట్టిలాభ మపేక్షించినాఁడా ; (జ్ఞప్తికిఁ దెచ్చు కొని) అక్కడి చమత్కార మింతింతని చెప్పందరమా !

కాకో—ఏమది ! ఏమది !

పుష్ప—

కం. సుముహూర్తమైన తోడనే

యమకులు వడి లేచిపోవ సచ లేండు దా

బ్రమయుచుఁ బెట్లెక్కుమారుని

నమరంగ నిది యేమియనుచు నడిగియు నత్తుడై.

ఉ. ముప్పది మూఁడుకోట్లు సురముఖ్యులతోఁ జనుచెంతువగుచు నే
సప్పుడే కొండలాదిగఁ బ్రయత్నము సిద్ధముఁ జేసికొంటి నీ
రిప్పుడే లేచిపోయి గదియేమి విచిత్ర మిదేమి చూచాను నా
తప్పు క్షమించినారి నిటుఁ దప్పుకి వేపిలిపింపు మిప్పుడే.

చం. అని పలుమారు వేడికొన నపుర మేశ్వరుఁ డద్రువాధుతో
మనముదలిర్ప మోము మృగు మంజు హంసంబులు మొలకఁ

లెత్తుమీ

యనిన విధంబె మాబలఁగమంతయు వచ్చునుగాని యాఁకటం
గునియుచునున్న యీవటునకుం జలిబువ్వ యొసంగుఁడింతలోక.
అనుచుఁ దుచేత్తిఁదనున్న యా కుండోదరునింజూపెను.

కాకో—నీని టండి తండోపతండము. పయినయేమి ?

పుష్ప—

ఉ. చూపినతోడనే యతఁడు చోద్యమటంచు నెఱుంగలేక యా
బాపనిఁజేతఁబట్టికొని పాకగృహంబున కేగి యచ్చటం

జాపిన పీఠమందునిచి చారుల సత్కదళి దళంబులో

నూప వదన్నములుడువఁ జూడుడటంచు విధించె సూదులన్.

కాకో—(పక్కుననవ్వి) వీనిగర్భగోళంబునకు బ్రహ్మాండ మంతటి యన్నరాశి యైనను దానికి శతగుణంబులై నవ్యంజనంబు లైనను జాలవు. తిండిపోతని లోక ప్రతీతియే; తరువార, తరువార.

పుష్ప—ఆ నమయంబున వానినీటు, గోటు, తీవి, యొయారము, హోషు, రాజాధిరాజులైన లేదు. చూచితీవలెను.

కాకో—భూ! భూ!

లే. గీ. వరుని వైపున బహువేషభాషలొప్పు

గొప్పగా సాగు వియ్యంపుఁ గొలుపులెల్లఁ

గన్నెదాతల యింటను వన్నెమిగుల

వీనిమీఁదనె తుదకంట వెలసె నొక్కొ.

తలువార! తలువార!

పుష్ప—ఏమి చెప్పుదు కాకోటకా! మొఱమొఱలాడు మొఱుగుంబట్టుఁ బుట్టంబులు ధరించి, బంగారు టట్టలనంగుగుల్కు నడుగుంగెందములం బావలందముగ నెడమప్రక్క విడచి కఱకు టవరంజిపూపని, రంగుల సింగారంబగు బంగారపు గ్రంధి కోళ్ళ కురంగధరకాంత పీఠంబునఁ గూర్చుండి వెనుకతట్టున ఫటికమాణిక్య కుడ్డంబున నేటవాలుగఁ జారితలవేసిన వైడూర్య స్థితి మరకత శిలాఫలకంబున నానుకొని నవరత్న మరీచి వీచికా ధగదగిలముగ చిత్రవిచిత్ర రేఖాస్మిగ్గ కలధాత కళాచితారత్నంబు దాఁపలి చేతిక్రింద మొఱయ జాలువాపనిండి లేకుండేరు టనంటి యాచులో నూదకారులచే నేకవార ద్వివార త్రివారంబులుగాఁ బెట్టఁబడిన పదార్థ సార్థంబు లొక్కొక్క కబళంబునకైన రామి దవడలాడించి నోటనిండ నమల సత్సహ పడుచు “లే లే” మ్మని గొంతెత్తి యింటిమీఁది కప్పు చప్పున నుప్పరంబున కెగయు చాడ్పునఁ దాఁజేయురాజేయు నఱపులతో వెడలెఱపి యిడక మడియెడమ లనక శతనహస్ర సంఖ్యాతీత పాకకారులు వచ్చువారుఁ జొచ్చువారు, నందించు వారు, నొడ్డించువారు నై, యెడపెడ బల్కెరంబు లై తివడవేయు మద్రసోపేత మృష్టాన్నంబు లెప్పటి వప్పుడే నమలి నమలక దిగమింగుచు నెప్పటికప్పుడే రిక్త పాత్రంబుఁ జూపుచుఁ గడుపునిండ లేదని యక్కలించి, చే యప్పలించి, చూపుచు నడనడ దానడపెడు నఘాయత్తంబులతో నడలఁగొట్టి త్రిపురంబులవలె భగభగ మంటలెగయు వంటగాఁడుపులపై వెంటదగిలి పదులు, మారులు, వేలు, లక్షలు, కొలది క్రొత్తగుండికలు తోడ్కోడనే యవ్వంటల వారిచే వారిపించి తనభోజన పాత్రంబులోనికి దొఱింపఁజేసికొనుచు ననుబాయి, లత్తిక, చారిక, సుకటి యని పేరు పెట్టక మెక్కుచు నక్కజంబుగఁ బప్పులు, దప్పరంబులు, నప్పడంబు, లోడియంబులు

బొబ్బలు, మినపట్లు, నూలుగాయలు, జిత్రాన్నంబులు, బక్వాన్నంబులు, దళింద నంబులు, అడులు, వెన్నెరుగు, అరసెలు, శేనరబాతులు, పదరు ఫేలులు, వడ లావడలు మున్నుగాఁగల వంటకముల, గంపలాది దిమ్మరించిన, నన్నియు నొక్క దవడకే చాలమిం దొంగితొంగి చూచుచు దృష్టిలేక “తెండుతెం” డనుచు గేకలువేయ నక్కనా దాతుల తా రొనగుకొన్న ప్రయత్నమనగా నుప్పు, పప్పు, బియ్యము, నెయ్యి లోనుగాఁగల పదార్థ సంచయ మంతయు వ్యయపడుటయే కాక యా చుట్టపట్ట పల్లెల పట్టణంబుల లోనివియుఁ గూడ నిరవశేషంబు అగుటయు, నివ్వెరపడి చేయునదిలేక, యెండొరులం జూచుకొనుచున్న యానన్న యెరింగి యాహారము కడుపునిండఁ బెట్టలేకపోయినను, దగదీరఁ బాసియమైనఁ బోయిం డనుచు వారు తెచ్చిపోనడి భాగీరథి జలం బంతయుఁ ద్రావిత్రావి యా ప్రదేశం బంతయు నిర్జలంబగుటయు స్తంభాకారులై యున్న యాకన్నెదాతల నుల్లుంపనముగా నాఁడి దిగ్గున లేచివచ్చి పెండ్లికొమరుండగు గంగాధరునితోఁ దండ్రి! వీరు నాకు డొక్కార నన్నమే పెట్టలేకపోయిరి, సరిగదా, కుతీదీరఁ బాసియమైనఁ బోసినవారుకారని, విన్న వింతుటయు నక్కాశ్యణ రూపుండగు గంగాధరుండు, సుందర మందహాస ముఖార విందుండై మాచిన్నవాని కొక్కనికే కడుపార నన్నదకంబులీయఁ జాలకపోతిరి. వెడలిపోయిన మావారిని మఱల పిలుపించుమని చెప్పితిరిగదా! వారందఱు విచ్చేసికేని మీరేమి చేయుదురని, యత్రమామకుఁ దమ నతా విశేషంబు లత్యద్భుతంబు అగునటుల సంభాషించి యక్కుండోదరునిఁ ద్రావి తలపోసుకొమ్మని తన జటాబంధంబులో నొక జటాశేషంబు ద్రెంచి యటుపాఱవైచిన నది హిమవత్పాదమందు జటానదియను పేరఁ బ్రవహించె. వాఁడు నటుచేసి తృప్తుండయ్యె.

కాకో:—సరి. యట్టి విచిత్రము లెన్నియైనఁగలవు. చెప్పుదరమా! యవి యటుండనిమ్ము. వధూవరులకుఁ దమ పెండ్లి యనఁగానే యెండొరుల బలపాఁ టంబులు, సిగ్గనెడి వలపెఁపుఁ దెఱలో నాఁడుమండినను దరహాస మిలితంబులగు సాకే కర దృగంత విలాసంబులతో బయల్పడక మానవు. ఏనుఁ బ్రత్యక్షముగఁ గనుపెట్టినాను.

చ. పరిణయవేళ గౌరి తల వంచుకయుండియు నించుకంత సుం

దరముఖమెత్తి యా హరునిదాఁ గొనచూడులఁబ్రీతిఁజూచుఁబ ల్లర నటువోలె నాహరుఁడు మాఁటల సందున నోరకంట సుం దర దరహాస వక్త్రుండయి తానగనందనఁ జూచువేడుకఁ.

పుష్పదం:—అ! కనుపెట్టినావుగదా! పురోభాగంబున యాగ్నికుండగు చతుర్ము ఖుండును, బక్వాద్భాగంబున మేనకా మేరుదేవి లక్ష్మీసరస్వతులు మున్నుగాఁగల స్త్రీ రత్నంబులు, నింకఁ పార్శ్వంబున, నింద్రోపేంద్రాది సురగణంబులు, నొక్కపార్శ్వంబున మేరు హిమాచలాది ధరాధరగణంబులు. తీర్చినట్లు నిలవఁజూట్టును, దిద్రుక్షా కుతూహలిత వివిధ సుర భూసుర తపోగ నాదులు సభదీర్షి పరశేష్టింప వివిధాలంకార మనోహరంబగు కళ్యాణవేదికాంతరాళంబున మైమై నొలయుచు, నొండొరుల యపాం గావలోకనంబుల

నాండొరుల యాపురేఖా లావణ్యంబులు గనుంగొనుచుఁ జిలునగవుల నింపుసాంపులు బాంపిరి పోవు ముఖవిలాసంబులతో నొప్పున నప్పార్వతీ పరమేశ్వరుల పాణిగ్రహణోత్సవంబు నేత్రోత్సవంబయ్యె, నహాహా!

కాకో.—(స్మృతినభినయించి) సర్వసిద్ధమగు నిట్టి వివాహముగో,

చ. వరునకుఁ గొన్నిలోపములు వారక యెంచి ముహూర్తవేళకా

వరునకుఁ బిల్లనీయనని పంతుముతో నొకకొంత మేనకా

తరుణి యొగిం బిగించుకొని తర్జన భర్జన మైనమీఁద నీ

వరునకు నీయ మ్రొగైనట వాదిటురాఁగతమేమి యామెకుఁ.

పుష్ప—ఇంక నీవెటుంగవా! యంతవై రాగ్య సంపన్నుండింత సంసార సంపన్నుండగుటకు మూలం బయ్యమరావతీనాథుండే సుమా!

కాకో—అదేమి?

పుష్ప—దనుజబాధలు మెండుగుటంజేసి తగిన సేనాధిపతిని సంపాదించుకొనుటకు పుష్పబాణుని బురికొల్పి తా సెఱుగనట్లు వానిచే శివునిఁ దపోధంగంబుచేయించె.

కాకో—అ! అ! అంతమట్లుకు సేనువిన్నాడను.

పుష్ప—నాటంగోలె పార్వతీబద్ధానురాగుండై నేటికి కృతకృత్యుండయ్యె.

కాకో—ఏమి సురేంద్రుని దీర్ఘదర్శిత్యము! వాని యుద్దేశ మింతవఱకు నవ్యమే.

పుష్ప—ముందుగూడ నంతయు. నిస్సందేహము. వెంటనే యీదంపతులకుఁ గుమారోదయ ఫల మున్నదనుకొనుము.

కాకో—అదేవని వశము. (విమర్శించి) అ! యుండవచ్చును. వీరియాజ్ఞకుండు వారి యాలోచనంబులోనివాడే. కాని తన సృష్టికర్తృత్వవమత్కార మంతయు నిక్కడనే చూపువాడు కావచ్చును.

పుష్ప—(నవ్వి) కావచ్చును, గాని సురేంద్రుండు బహు శీఘ్రకారి. యాపిక లేనివాడు. తనకార్యంబెప్పుడని కలవరింతలలోనున్న కార్యాతురుండు. శివుని తేజంబువలనఁ బార్వతీ గర్భంబునఁ గుమారోదయమగులోపల, సేమేమి విఘ్నంబు తెచ్చిపెట్టుకొనునో!

కాకో—ఇంతకు వచ్చి నదంతకు నాగునా! యది యటుండనిమ్ము. (ఆలోచించి) ఏదో మఱచినట్లున్నారా!

పుష్ప—అ! నీవు నన్నడిగినదేదీ ?

కాకో—నాకంటె నీవు, నీకంటె నేను, మన ముఖయుల మొక్కచోటఁ జేరినాము. నేనడిగినది నాకే జ్ఞప్తికాలేదు.

పుష్ప—(ముఖము ప్రక్కకుఁ దిప్పి యాలోచించి) అ! నీయడిగినదే విను. సురేంద్రుని యాలోచన లిట్టివని కింపదంతిచేఁ దారకాసుర సహోదరి యజాముఖి

యనునది పార్వతిని శివునకుఁ గాకుండ జేయఁదలంచి మాటువేసంబున హిమాచలేంద్రు నంతి వురి జొచ్చి మేనకాదేవికి శివుని లోపంబు లేమో చెవిలో నూదిపోయినదంట. యాచిడ యది మనసునఁబెట్టి, తెలియమి, నట్టి దుష్ప్రసంగములించుక చేసినను సంఘట కుండుడగు వీరియఁజుకునిచే బోధితురాలయి, నూటిగ నడచినది.

కాకో—నరిసరి. యిదేనిజము. కాని కామాపహరి యయ్యఁ గామోద్దిపితుం డగు నీ చంద్రకళాలంకారుండు వికనదిందీవగళ్యాహంగియగు నీ కళ్యామాలలామతో నిప్పటి నుండియు నీన నల్లాప నహాశయనాదులతో వివిధకామోపభోగము లనుభవించుచు, నుండువాడే యనితోచుచున్నది.

పుష్ప—(నవ్వి) ఆహట నిస్సందేహము.

(తెఱలో మంగళవాద్యము.)

(అలకించి) శివుఁడు పార్వతీన మేతముగ బహు వైభవములతోఁ గైలాసంబునకు వచ్చుచున్నట్లున్నాఁడు. మనము పోదమురము.

(ఇద్దఱు నిష్క్రమించిరి.)

ద్వితీయ రంగము

శయ్యాగృహప్రాంగణము.

ప్రవేశము—(అరింకృతచేషములతో శివుఁడు పార్వతి)

శివు—(ఉల్లాసముతో) మన మనసులలోని మనోరథము లెంతకాలమునకు ఫలించెను.

ఉ. సుందరి నన్నుఁజూడు మిటు సుందరమా నగుమోము సోయగం బందఁగనిమ్ము నాకనుల కందముగా నిక సిగ్గుచాలు నీ చంద మెటుంగనా మనసు చక్కఁగ నాపయినున్నదాన వీ విందులఁ గంతు సందఃకుల నిక్కటుపెట్టక నన్ను నేలవే.

పార్వ—చిటునవ్వు నవ్వుచు నోకంటఁజూచి)

ఉ. సంగము లెల్లఁ బో విడచి సంయమ శీలముతోడఁ గానలో భంగములేక కం డ్లదిమిపట్టి తపంబానరించు వారికి యంగజు వెఱిచర్యలగునా తగునా మము పోవనేల వ్యా సంగమలే యలేమటల సల్పుట మంచిది యెంచిచూడఁగఁ.

శివు—(నవ్వి) కన్నెత్తి నన్నెత్తిపొడుచుచున్నావా! చంచలాక్షి! యిటు చూడు, మన మర్మములప్పుడు మనకు బయలు పడక పోయినను నిప్పుడు పూసకూర్చి నట్లు సరిబోవుచునే యున్నవి. నానోటఁ జెప్పవలెనా!

పార్వతి—సర్వజ్ఞులయిన వా రెన్ని యర్థములైనఁ దీసి సరిపుచ్చలేకపోదురా! యది మగవారికేతగును. మగవారికిఁ దమకు మనసుపుట్టనివాఁడు, చూచి చూడనట్లు, విని విననట్లు, నేటిఁగియెఱుఁగనట్లు, గడపి మనసుపుట్టినా! చూడక పోయినఁ జూచినట్లును, వినకపోయిన విననట్లు, నెఱుఁగకపోయిన నెఱిఁగినట్లు, జాట్టుక చుట్టుక తిరుగుట, నైన ర్థికును నీ యనుభవ జ్ఞానమునకు మీరేనిదస్యము.

చ. మునులని మిమ్ముఁగొల్పునెడ ముందట నన్నిదినంబులుండి న
న్నునపు డోరకంటనయినం గన నొల్లక కార్యవాదులై
వినయములాఁడుచుంటి రిటు విస్మయమయ్యెడి నాకునిట్లు మీ
మనమును నమ్ముటెట్లు నవమన్మథభాణము లెట్లుపోవునో.

శివు—అన్నట్లు నాయొద్ద శిశువుఁజేసి, యిదా నీవు కనుపెట్టినది. ఇంకఁ గొన్నా శృదాఁక నీవు ముద్దరాలనే సుమా!

ఉ. సుందరినేను యోగమును జూపిన నోపిన మాత్ర మాత్మలో
సందడిసీదె యంతయు ఫసందుగ నా యరకంటిచూడిన
యందఁపు మేనితఱుకు లనయంబు రయంబున సంగ్రహించె నా
డెందము నాటనుండి మరుతీవికిఁ దాఁవిఁక దాళనేర్తునే.

పార్వ—(తలయెత్తితేజిపాఁజూచి నవ్వి) ముద్దరాల నగుటంజేసియే కామా పహరలుకుఁ గామోపహరంబులు మాయా విహరంబులని కనుగొంటిని.

శివు—(ఆవేగముతో) ఆ! ఆ! ప్రమాదము, ప్రమాదము! పూర్వ సందర్భమింక నీ కెఱుకపడలేదు. వినవలెనంటినా! విను. నీకు దాఁచనేటికి బోఁటి!

పార్వ—కన్నులారఁజూచిన దానికిఁ బ్రమాదమేమున్నది. ఇంకమీరు, పులిమి పుచ్చుఁడు.

శివు—పులిమి పుచ్చుటకు నీవన్యరాలనా! మనకు భేదమేమున్న నాచరిత్ర మొదటినుండియు నీవు వినఁదగినదే. నాఁడు దైవవశమున సతీ వియోగ మైనది మొదలు కొంతకాలము సర్వహాస్యముగఁదోచి, యంతలో నిక్కడ నీ యవతారంబుఁ బొడగట్టి విరహతాప దోఘాయమాన మానసుండనై, నీతండ్రి శీతల స్వభావుండని, నీ తండ్రి లోఁబలఁగఁ దపంబునెవంబున, నెళవు చూచుకొని ప్రవేశించితిని. ప్రవేశించిన యొకింత కాలములోనే యదియేమో దైవసంకల్పము, నీవునాకుఁ బరిచర్య నంకల్పించి వచ్చితివి. రాఁగానే నేనేమైన నీ సంకల్పమునకు వికల్పమెంచితివా? నీచేయు పుష్పానయనా ద్యుపచారంబులలో నీ రూపలావణ్యంబులు యోగ సాంప్రదాయాను సృతంబులగు మదీయ సేత్రాఠ్ఠిస్మిలంబుల చేతనే నామనసునకుం దగిలి యత్యద్భుతంబులగుటయుఁ దిన్నఁగాఁ గమ్ములువిప్పి నిమ్నుఁజూచితివా! లేక పలుకరించితివా! లేక చనువుఁ జేసితివా! తల్లిదండ్రుల చాటు దానవు, కెఱుగుపడి, యనుమానపడి మఱిపోదునేమో

యని శంకించి, నిపురుగప్పిన నిష్ఠుచందమున “గిమపినాస్తి” యన్నట్లు పయికినూఁపిరి రానీయక, లోలోపలనే నీమందస్మిత చంచలకటాక్ష హావభావ సౌందర్యాది శృంగార విలాసంబులం దలపోసికొనుచు, నూనశరైకతాపమున, స్రుక్కుమఁ జూచెడి వారలకు మహాయోగివలెఁ గనుపడుచు నిట్లనే కాలంబుగడపినాను. బాల్మవశంబున నా భావంబు గనుపెట్టలేక యప్పటిదంతయు నా యనాదరణంబుగ నెంచితివా! బాలామణీ!

పార్వ—(నవ్వి)

ఉ. నూనశరైకతాపమున సొక్కుచు నుంటిరిగా పరేంగిత

జ్ఞానము చిన్నదాననగు నాకెటుఁ గల్గును ప్రాణనాథ! యా
మానము మీనకేతనుని మార్భము మీకె యెఱుంగనాను నాఁ
డేను భవత్కటాక్షమునె యెంచుచు మీకడ నుంటి గంటిరే.

శివు—అవును నగకుమరీ! ఈవు మదీయోపచార పారవశ్యంబున నుండు నమయంబున నేను గోప్యముగాఁ గాలక్షేపముఁ జేయుచుండఁగా మందానిల స్వంద నుండు తన నుందర పరాక్రమంబుతో నీకండ్లయెదుటనేకా!

ఉ. కట్టుప కాసుకైవడిని గట్టడలేక దురట్టహాస సం

ఘట్టిత పాగుండై కుసుము కాండములృప్తై ధరించి మించి నా
గుట్టును బైట వేయుటకుఁ గొంకక బింకెముఁ జూపెఁగానఁ నా
జెట్టిని బైటి రూపడచి చిత్తజుఁ జేసితి మేలు చేసితిన్.

(పార్వతి సిగ్గు నభినయించుచుఁ గొంచె మపలకుఁబోవ)

తరళవృత్తము.

తలిరుఁబోణిరొ కోపమేలనె తాళలేనిటు రావె యో
కలికి చిలకల కొలికరాగదె కౌఁగింట న్ననుజేర్పవే
పలుకు బంగరు చేసెదేలనె పల్కరించవె నన్నునీ
వలపుఁజూపుచుఁ నోరచూపుల వాంఛఁ దీర్పవె కోమలీ.

మణిగణనికర వృత్తము.

మదనుఁడు మదమున మదిఁగదలకతా
బదనగు శరములు పలువిధములుగాఁ
బాదలెడు హృదయము పొరిఁ పొరిఁ బొడియై
పాదలెడుఁ బొలఁతిరొ పొలుపుగఁగనవే.

మన మిరువుఱుము నొండొరులనై నిండిన యనురాగములతోఁ దపంబులు చేసిన వారమేగదా ! కష్టించి యార్జించు కొన్న తపఃఫలం బనుభవించుటకు నాలశ్యమేల ! మరాళగామినీ !

పార్వ—(ముఖము దిప్పి నవ్వుచు నోరకంటఁజూచి) ఫలంబనుభవించుట యొక్కడికుఁబోవును. తపశ్శ్రాంత్యాత్మర్యంబింకను నభ్యాసపారవశ్యమున స్మృతివధం బునకు వచ్చినదై యూరకొనదు.

శివు—(నవ్వి) ఓహోహో ! నీ యభిప్రాయంబిదా ! పూర్ణఫలసిద్ధిఁగాఁ బునఃకారణాపేక్ష నిష్ప్రయోజనముగాదే ! నీకేల సందేహము !

మ. నినునొక్కప్పుడునైన నీడక సదా నీతోడనేయుండి నీ

మనసింపారంగ సర్వ భోగములు సామాన్యంబుగా నేలు న
ట్లనుఁగుం బెండ్రుమవంచు నీకిపుడ నాయథాంగమే నిచ్చితిం
గొనుమా ! సుందరి రావె చూడుమిట సిగ్గుం జెందకిం పొందవే.

(శివుఁడు పార్వతి హస్తంబు పట్టుకొన్న ట్లభినయించుట.)

పార్వ—(ఉల్లాసపడుచు)

చం. పతికనుకూలయైనడచు భామిని కెప్పుడు లోననున్న వాం
ఛితము ఫలించు నింతకును స్త్రీకనురూపవరుండు కావలెక
గృతసుకృతంబె మూలము లగించు సమ స్తముశస్త్రధీచమ
త్కృతిగల యాఁడుజాతికిది తీరు జగంబున ప్రాణనాయకా.

శివు—(సంతోషముతో) ప్వాతీ ! యింతటి నుండియు మనకు మనోవా
క్తాయ కర్మంబు లీవిధములే ! (పరిక్రమించి తనహస్తంబుతోఁ గేళిగృహద్వారంబుఁ
దఱచి)

మ. ఇదిగో ! చూడుము కేళి కాభవనమో యిందీవరాక్షీ ! యదే
యదె జాభ్యాయపరంజి దోమతెఱ పర్యంకంబుపైఁ బూలపా
న్నదె రత్నాల మెఱుంగుఁ దోమినది కుడ్యంబు ల్విసోదంబులౌ
నదె యాలేఖ్యపుఁ దీరుచేరుదుముకొమ్మా ! రావె యాసెజ్జకున్.

(పార్వతి విఱునవ్వు నవ్వుచుఁ దలయెత్తి చూచి లజ్జించుట. చెక్కిలి పుణుకుచు)

ఉ. స్గ్గిక నేలనే సుదతి చిత్రవిచిత్రపు సెజ్జమీఁద నీ

వగ్గెలు నాకుఁ జూపవలెఁ బంచశిలీముఖుఁడెంచి చూడఁగా
దిగ్గున రమ్మ నామనసుదీర నురమ్మున రొమ్ముగ్రుమ్మి నీ
యగ్గలమైన మోవిసుధ నానఁగనిమ్ము కరమ్ము నెచ్చెలీ.

(పార్వతీని సంఘోటబట్టి నడపించుకొనుచుఁ గేశగృహంబులోనికిఁ గొనిపోయి ద్వారంబుమూయుట.)

కృతీయరంగము.

తైలానప్రాంతము.

(ప్రవేశము: — ఇంద్రుఁడు, బృహస్పతిః)

ఇంద్రు—(విచారముతో) గుహత్తమా! ప్రశ్నఫలంబు చూడుఁడు.

బృహ—(విమర్శించి యంగులిపర్వములు లెక్కించి జాగుప్పతో) సురేంద్రా! తుదకు కార్యమనుకూలమే కాని ప్రశ్నఫల మిప్పుడు ప్రశస్తముగ నుండలేదు.

ఇంద్రు—(ఆశ్చర్యముతో నవ్వి) రండు నెల్లు జరిపడును?

బృహ— ఏమి? నీయడిగినదేమి?

ఇంద్రు— నా యడిగినది యేన వచించినదో మిమ్మునడుగఁజేల!

బృహ— ప్రత్యుత్తరముగదా నీ కావశ్యకము.

ఇంద్రు— పోనిండు. పెద్దలకు విశేషశ్రమ యీయరాదు. పేరుపెట్టియే యడి గదను.

కం. హిమగిరినందన కెప్పుడు

విమలంబుగఁ బుత్రజనన విభవంబగునో

సమముగఁ జూచి వచింపును

సుమనో గురువర్య! మనకు శుభము ఘటింపక.

బృహ— (మఱల విమర్శించి)

చ. సురవర! ప్రశ్నభావమును జూచితి నేచితి శాస్త్రరీతి నా
గిరిసుత గర్భవాసమునఁ గేవల మాత్మజ లాభ మెప్పుడు
దిరముగ లేదు లేదు సుమి

ఇంద్రు— (స్వగతము) అయ్యయ్యో! గుండెలు గుఱేలుమనిపించిరి. (విమరుఁ డలతో ప్రకాశముగా)

తీరిచి చేసిన యత్నమంతతో

సరియగు నట్లే యున్నదిక సారము లే దనవచ్చు దేశికా!

(కొంచె మాలోచించి) తుదకుఁ గార్యమనుకూలమే యంటి రదేమి?

బృహ— అవును. శివుఁ డమృతపీఠుఁడు. పార్వతీగర్భంబున గర్భోత్పత్తి యగుటకు విఘ్న మున్నట్లు దోచుచున్నది.

ఇంద్రు— ఏమీ వా క్కాతుర్యము! వినఁగానే యేడ్చు నవ్వు రెండు నొక్క మాటే వచ్చుచున్నవి. మీరు త్రికాలజ్ఞులుగదా! యీ సిద్ధాంతము నాఁడే యెల చెప్పకుంటిరి!

బృహ— నాఁ డీ విషయ మడుగలేదు, గతజలసేతుబంధనమేల? మనకు సకల శత్రుసంహారకుండు, విజయలక్ష్మీసమానింతుండు, నిరుపమానాఘశక్తి సంపన్నుడగు సేనాధిపతి తప్పక రా నున్నవాడని ప్రశ్నఫలముగరిగదా! చేసిన ప్రయత్నమునకు సారము లేనట్లున్నదంటివి. విశేషమేమైనఁ గంటివా!

ఇంద్రు— ఇదే విశేషము. వారియాగతి నిర్గతిలేదు.

చ. ఇరువదియైదు వత్సరము లిప్పటికైనవి వారు కేళి మం

దిరమునఁ గేళిశయ్యఁ కరుదెంచిన యిప్పటినుండి వారలుం

దిరముగ నుండిరో మఱొక దేశము జొచ్చిరో యిచ్చోడ నీ

సరి కొక వార్తయు స్వినము సర్వము మీ యనినట్లై తోఁచెడికా.

మనకుఁ దారకాసుర బాధలు పడఁజాలమి దగిన సేనాధిపతి ముఖ్యుండగుటంజేసి నాటసుండియొ సజాత పుత్రనామకరణంబుతో మరు మరీచికలయందు నీరు ద్రావఁ బోలిమి కట్టా!

బృహ— (కొంచెమాలోచించి) గోప్యస్థాన వృత్తాంతము చారులవల్లమాత్రము తెలియునా!

ఇంద్రు— ఇంతకుముందు మీతోఁ జెప్పనిది యొకటి చేసినాను.

బృహ— (నవ్వి) నీ పూరకొనువాడవుకావులే! యేదేది?

ఇంద్రు— అగ్నిదేవుని రహస్యముగాఁబోయి వారి జాడఁ గనుపెట్టి ర మృని పంపి యరిని రాక కదురుచూచుచు నిక్కడ నున్నాను.

బృహ— బాగుబాగు! సంక్రందనా! యిట్టిపని నీకెట్లుఁ దోచె. నరిని కేల తోచకపోయె?

ఇంద్రు— మిగిలినది. గురువరా! తొంగిచూచి వచ్చుటకే యింత యాలస్యమేమో? (తెఱలో)

కం. పరపురుషులు పరపురుషులు

(ఇద్దఱు వినుట)

ఇంద్రు— అనుకొన్నంతయైనది. (పరిక్రమించుట)

బృహ— (బెదరి బెదరి చూచుచు) నిస్సందేహము. దాంపత్య క్షీడలోనున్న మహాపతిప్రత తన నుఖపారవశ్యమునకు నాతంకము సూచించుచు ననుకొన్న వాక్యముగా నున్నయది.

(మఱలఁ బెఱలో)

కరుణింపుము శరణు శరణు.

(ఇద్దఱును వినుట)

ఇంద్రు— అగ్నిదేవుని యార్తవాక్యముగా నున్నది. ఆ దంపతులచేత బట్టు పడినట్లున్నాడు.

బృహ— ఆహా! సిస్సందేహము.

(మఱలఁ చెఱలో)

కామక్రీడా;

శరణముఁ జొచ్చితివేటికి

(ఇద్దఱును వినుట)

ఇంద్రు— మహాభాగిని కోపసంరంభముతో నడిఁగిన వాక్యము నుమా! యగ్నిదేవుని ప్రాణములు పోయినట్లుండవలెఁ బాపము.

బృహ— ఇతని నోట నేమి దుముకునో లలాటలోచనని యర్థాంగముఁ గైకొన్న సాధ్వీమణిచేతఁ జిక్కినాఁడు.

(మఱలఁ చెఱలో)

సురక్షతి ననుఁ బనుప నిటకుఁ జొచ్చితి జననీ.

(ఇద్దఱును వినుట)

ఇంద్రు— (భయపడుచు) అ! అ! అ! అపరాధమునకున్న మూలము బయటఁ బెట్టినాడు.

బృహ— ఇంద్రా! యితఁడు మన్మథునివంటి వాఁడనుకొంటివా! యాశ్రయాశుఁడుగాఁడా!

ఇంద్రు— పంపిన కార్యము గట్టెక్కించెను. గాని యిక్కడ నక్కడ నోరు మెదల్చెనా!

బృహ— ఆ! అనుకొంటివా! నాఁడు ప్రక్షాళనకాశమే లేకపోయినది. యెప్పుడు నొక్క తీ రగునా!

(మఱలఁ చెఱలో)

మ. అగరాజాత్మజవల్లఁ గాఁదగిన కార్యంబట్లుఁ గాకుండ న

న్నగభిన్ముఖులు నిన్నుఁ బంపుటయు విఘ్నంబయ్యె నీ వియ్యెడం దగు శ్రద్ధాభుండవై యమోఘునుగు నిద్రామంబుఁ గొంపోయి యిమ్ముగ సాధింపుము దేవకార్య మింక నీ బుద్ధి నుర్రె తెచ్చుఁగఁ.

(ఇద్దఱు నాలింపట)

ఇంద్రు— (ముఖవికాసముతో) ఇది యీశ్వరుని వాక్యముగ వినవచ్చుచున్నది.

బృహ— అవును సుకేంద్రా ! యింతమాత్ర మిది కీడులో మేలు.

(మఱలఁ చెఱలో)

మ. పతిసంయోగ సుఖైక వేద్యమగు గర్భం బిప్పు నా గర్భమం
దతుకం జొచ్చెడి వేళనయ్య దిటు వహ్మోనట్లు లిందాదు లీ
గతి భంగించిరి గాన నాకువలె నిక నీవ్విరి పూఁబొండకు
స్వితధంబై చెడుగాత గర్భకలనా విరూఢి నిర్భాగ్యతఁ.

(ఇద్దఱు నాలకించుట)

ఇంద్రు— (భయపడుచు) మహాత్మా ! మహాపతివ్రతయగు పార్వతి కాపాక్ష
రంబులు మనల నెల్లర సుడివెట్టివవి. తా నొకఁటి తలఁచె దైవ మొకఁటి తలఁచె
నన్నట్లులెనవి మన బ్రతుకులు.

బృహ— ఇప్పుడనుకొని లాభ మేమి ? యవిచార్యకరణము తఱచుగ ననర్థ
కారణము. నీ కొక్కింత యోచిక లేకపోయె పోనిమ్ము మనపయి నింతకుఁ బరమేశ్వ
రానుగ్రహము ప్రసరించినది.

ఇంద్రు— ఆచార్య ! శంకరవాక్యము మనకుఁ గర్ణసాయన మైనప్పటినుండి
మఱొక్క విచారము బాధించుచున్నది.

చ. భువి ననలుండు దీనిఁ గొనిపోయిన లాభ మదెట్లు పుత్రసం
భవమున కాస్పదంబగునె పాయక యెంత యమోఘమైన శాం
భవమగు తేజ మొక్కఁటియె పావకుండింతట నెట్లుపోవునో
దివిజుల కార్యమెట్లగునొ ! తిన్నఁగఁగ్రమ్మరఁ బ్రశ్నఁజూడుమా.
ఇంక నీవు ధైర్యస్థైర్యములతో నుండుము.

బృహ— (నవ్వి) శచీనహచరా ! రక్కసులుచేయు నిక్కట్లు లొక్కొక్కటి
తలఁపున కెక్కుటం జేసి, చెప్పినదియు విన్నదియుఁగూడ, నెక్కుటకవకాశము లేక
పోవుచున్నది. (మఱలఁ గొంచెము విమర్శించి) చెప్పినది చెప్పినదే.

చ. హరునకు మూర్తులెన్ని దనయంబు కృశానుఁడు వానిలోన నొ
క్కరుండగుటం జనం గలిగెఁ గానుహరైక విహారసీమకుం
దిరమగునట్టి తేజఁగొని ధీరతనేఁగి యతండు జాహ్నువీ
వరతటరూఢ పుల్ల శరవాటిక నేదొ యుపాయమెంచెడిక.

ఇందు—

చ. సరియగుగాని యా మన కృతానుడు కార్యధురీణుఁ డిప్పు డీ
తెరవున వచ్చుదాక నిటఁ ద్రిమ్మరుచుండము వాని చందమిం
దరయఁగ మేలుగాదె

బృహ—

యిదియా మది యాతుదియాసనోచ్చగా

నరిగెనువానిఁ జూడ సమయంబు ఘనంబుగఁ జూత మావలక.

ఇంక నిక్కడ మనము విశ్రమించుట కార్యంబుకాదు.

(ఇద్దఱు నిష్క్రమించుట.)

చతుర రంగము

గంగాతీరము

ప్రవేశము — అగ్ని దేవుఁడు.

అగ్ని— (ఉల్లాసముతో) పదిమందిలోఁ దిరిగి యెంతకాలమైనది. నేటికిగదా
ప్రజల ముఖములు చూడఁగంటి. నింతవఱకు నాపూర్వపుణ్యము మంచిది! (తనలో)
దేవేంద్రసభలో మాటదక్కించుకొన్న లోకోపకారుండనైతి. (తనలో దానే
నవ్వుకొని)

మ. కలనైన న్గదినైనఁ గన్గొనని యిక్కఁబైర నాపాల న

గ్గలమై పైఁబడినాటనుండియును స్రుక్కఁజొచ్చి యీనాఁడువే

లలియుక్తి గొని ముండగర్భమును మూలందించుకొన్నట్లు నా

తలపై బద్ధవదల్చికొంటిని జమత్కారంబుగా నియ్యెడక.

అహహ! నాయంతవాఁడున్నాఁడా! సుమనశ్చక్రవర్తి నాజ్ఞాపరినైతి. నయ్యథాంగ
దంపతుల యనుగ్రహంబునకుఁ బాత్రుండనైతి. దేవకార్యంబు సమర్పించిన వాడనైతి.
నా వినయ సహనంబులే నన్ను గాచినవి (మండు బాటఁజూచి) ఓహోహో! నారద
మునీంద్రుఁడువలె నున్నాఁడు.

(నారదుఁడు ప్రవేశము)

నార:—(అదృశ్యపడుచు తొందర నభినయించుచు)

శా. ఏమేమీయనలా! బలారికి బలా యేమాయె నీమాయ వ్యా

యానుంబాసుర కార్య సంఘటన మెట్లార్జించి తీవిప్పుడి

వేమోయంటివి నాచెవిం బడినదేమీ మున్న యేవింటి నీ

కామాటంబు సమస్తము స్పృహమా కాదా నిజంబాఁడుమా.

అగ్ని:—(నమస్కరించి నవ్వుచు)

మహాస్థగ్రా వృత్తము.

మునినాథా ! మీప్రసాదంబుననిపుడఖిలంబుక సమధికంచినాడ
స్వన గంగాతీరభూమిం గల శరవణ భాగంబునంగార్తి కేయుం
డనఁ బుట్టెంబో కుమారుండలశిష్యుటితా భ్యగపూర్ణోగ్రతేజం
బున నిష్ఠే దేవసైన్యంబున కధిపతియై పొల్చు తేజస్వి చూపే.

మహాస్థగ్రా వృత్తము.

నార:—

సురసేనాచువాఁడి సుతుఁడె యహహ యాశూరపద్మాది సక్తం
చరచంచత్నాణికోటి స్సమరమున మహాశక్తి సంయుక్తుఁడై వి
దృదమవ్యతీవ్ర ఘోరాశుగముల కొదవుం జోద్యమానట్లునేసి
మరమండుం బొట్ట నిండింతును గనుల లరింతున్విదొంతునాత్మక॥
(కృతాశముగా) అగ్నిదేవా ! యాకుమారుఁడు కార్తి కేయుండనఁ దగునంటివఁడట.

అగ్ని:—మహాత్మా ! నా పడిన పాశ్లేమనిచెప్పదు. రలాటంతప సహస్ర సహస్ర
కిరణప్రభా భాసమానంబగు గంగాధరుని ధాతుసార పూరంబు మోసి మోసి మోయుట
దుర్లుభం బగుటయుఁ జింతాదోళాందోళిత మానసుండనయి, కించిత్తాపోప కాంతిక్ల
య్యాగంగాతీరంబున, విశ్రమించు నంతలో, దినదినంబు ముషకాలంబులఁ బ్రత్యక్షు
నానురూపతీర సహ నయనాగమి త్రింబున కరుచెంచెడి సప్త రి సహధర్మిణిలఁ గాంచి
మత్సంభృతంబగు నమోఘకాంధసితేజః పుంజంబునకుఁ బ్రాక్రితులఁ గావించి కృతార్థుఁడ
నగుటకుఁ బ్రయత్నించు నానంకల్పంబు పొడగట్టుటయు నాసహధర్మిణియగు స్వాహా
నతి యదిధర్మంబుగామి నన్నేమియు నననేరక నా కెఱుకపడకుండునటుల నామనోర
థంబు నెఱవేర్చుటకు నొక్కింత యంధకారఎంధురంబగు నేటి ప్రత్యాఘంబున నయ్యే
ద్వరిలోన నయ్యరుంధరి రూపంబుతనకుఁ గొన సాధ్యంబు గామిఁ దక్కుంగల
యార్యురి రూపంబులు కృత్రికాబిభృలతోఁ దాన ధరించి నాచెంగట కరుచెంచినదట.

నార:—అహహ ! ధర్మహని లేకుండఁ బతి నంకల్ప సఫలీ కరణమందుఁ గృత
ప్రయత్నరాలయినది. పాతివ్రత్య లక్షణంబు లిట్టివనునా! తరువాత! తరువాత!

అగ్ని:—నేను నరయక యనతిదూరంబున నావెలుంగుఁగని శీతబాధావననా
ర్థమై వచ్చిన యాకుడుతులేయని యయ్యావ్యురి గర్భగోళంబుల మదీయ సుహృత్సా
హాయ్యంబుకరింబున నదియ విజ్ఞయంబుగ సమభాగంబులుగఁ బ్రసరింపఁజేసి ధన్యం
డనై వెంటనే దృష్టిగోచరుండను గాకపోవుటయు వారు వేఱచేయునదిలేక సర్వో
గర్భ ధారిణులై నిర్భరాదృత విపరీతలై యటునిటుఁ దిరుగుచు నయ్యురికంబున
నున్న శరవణంబున నార్యుఁడు మగ శిశువులఁ బ్రసవించి చనిరి. అప్పట్ను నయ్యారులు

మగబిడ్డలు భూపతనమైనతోడనే గంగాతరంగ శీతలనమీరాంకుంబు సోకుటయు, పలుముఖంబులతో యొక దొడ్డ మగబిడ్డగాఁ బరిణమించిరి. యా గురుమారుండగు గుమారుండివృద్ధుంబున పట్టుకొని కుదయించుటంజేసి కాత్రి కేయుండనంబడి మహాన భావుండై యాశీరవణంబున విహరింపు చున్నవాడు.

నార:—(ఆశ్చర్యముతో) అగ్ని ! యిది నిజసతీకృత్యమని తరువాత వింటివా !
అగ్ని—అవును.

నార—(జాగువనతో) అవునుగాని యాదొడ్డ యిల్లాండ్రకు నపవాద మూలము సుమా !

అగ్ని—అదియు నిజమే.

నార—నాయుఁడా ! యువకారంబునకుఁబోవ నవకారంబు వెంటఁబడె. నీచేసిన కార్యంబులు రెండున రెండే. తగిన నిష్క్రమి చేసికొంటివా !

అగ్ని—(లజ్జతోఁ దలవంచుకొని) లోకోపకారార్థము ప్రవర్తించిన దానికేమి. అందుఁ దొంటిదానికి జగజ్జనని యిచ్చిన కాపంబునభవింపుటయే !

నార—అదిగూడనా !

అగ్ని—“నదుఃఖం బహుబిస్సహ” యని దాన నాకు విచారంబు లేదు.

నార—నరి యీరండవదో ?

అగ్ని—అదియు వాస్తవంచే. అపవాద దోషంబులకునోడి తమభర్తలు తమ్ము విడుచుటయు, నయ్యార్వణ మునిపత్నులు నగతికులైవచ్చి, యక్కుమాయనితో మొల పెట్టుకొనిరి.

నార—అంతకంటె చేయునది యేమున్నయది. తరువాత, తరువాత !

అగ్ని—సేనోక ప్రక్కనుండి వస్తాఁడను. కృత్తికానామంబుతోడఁ బాతి ప్రత్య భంగంబు లేకుండ సత్సభంబునఁ బ్రవర్తించునట్లు లట్టి పట్కృత్తికలకు వరం బిచ్చెడిచో నక్కుమారుండు ప్రక్కనుండెడి నన్నంగనుంగొని కారకుండగు నగ్నిదేవు నకు శుచినామధేయంబు సార్థకమై చెల్లుఁగావుతమని విధించియున్నాఁడు నాకేమి.

నార—తథాస్తు. తథాస్తు. అగ్నిదేవా !

విను. నిన్ననేను గౌలాసుంబునకుంబోయి పరమేశ్వరునితో ముచ్చటించువేళ, హైమ వతి లోకజనని విచారంబుతో నున్నటుల నాకుఁ దోచినది. యిట్లు డీ గుమారసంభవ మహోత్సవంబు నేన యాజననిజనకులకు నింద్రాదులకుంజెప్పి శ్రవణానందంబుఁ గావింపఁ బోవుచున్నాఁడను.

అగ్ని—మహాత్మా ! కరుణాంతరంగితాంతరంగులగు పార్వతీపరమేశ్వరులును నింద్రాదులు మీముఖంబునఁ గుమారసంభవంబు విన్నతోడనే పరమ సంతోషముతో నిక్కడకు రాఁగలరు.

(నారదుండు నారాయణస్మరణముఁ జేయుచు వెడలును.)

అగ్ని—అంబలుఁ జేయనదాఁకనేనుఁ గుమారు నన్నిధి నుండెదను.

(అగ్ని నిష్క్రమించుట.)

పంచమరంగము

శరవణము

ప్రవేశము:—క్రీడావినోదములతో షణ్ముఖ కుమారుఁడు. వినోదముఁ
జూచుచునొక ప్రక్క నగ్నిదేవుఁడు;

కుమారస్వామి—

ఉ. కంతుకలీల నీవుధు నగంబులఁ బట్టి పెకల్చి చేతుల
న్వీంతగఁ ద్రిప్పి పైకెగురఁవేయనె ! క్రమ్ముటఁ బట్టివేయనే !
గంతు లజాండ వీధుల నెగంబడి వేయనె నేల నింగి నొ
క్కింతగ దాళమేయనె యధేచ్ఛము నా కెదురెవ్వ రింకిటన్.

సీ. రవిచంద్ర బింబంబు లవలీలఁగొని కర్ణ
కుండలంబులుగఁ గైకొనఁగ లేనె
దివిఁ గ్రాలు తౌరాళి ధృవనాయకముగాఁగఁ
గొని పరముగ వేసికొనఁగ లేనె
కరముల హరిదంత కరిదంతములబీకి
నింగికిఁబోఁటిలు నిలుపలేనె
శరనిధులేడింటి జంకతాళిగఁ దాల్చి
దూష్టదానవకోటిఁ నుచుమలేనె

తే. గీ. బుధుల నెల్లర నేల నాభుజముక్రింద
జడుపు దీరిచి పేరిచి నడుపలేనె
కడిఁది యొకయేఱుననె పెద్దగట్టునెన
బిట్టునడతూఱు వోవంగఁ గొట్టలేనె.

తే. గీ. నడిమివ్రేళ్ళను గాండంబు లొడిసిపట్టి
తవిలిమీఱుచు నొండొంటి దాఁకి బెదరి
దొరలి పడునట్లు మాఁటికిఁ ద్రోసి త్రోసి
యొడకే గోళక క్రీడ లాడలేనె.

(ఒక ప్రక్కనుండి దేవేంద్రుఁడు ప్రవేశించుట)

ఇంద్రుఁ— (స్వగతము నాశ్చర్యము) ఆహాహా! యేమి ! యీకుమారుని ధైర్య
సైర్యములు. బాల్యదశలోనే యనేకకోటి బ్రహ్మాండములైన నొక్క పిడికిటంబట్టి
నలిపివేయునట్లున్నాఁడు. ఫాలాక్షుని తేజఃప్రభావంబునకుఁ గొఱంతయేమి ! లోకో
ద్ధాతృఁడే. (అగ్ని యింద్రునియొద్దకువచ్చి)

అగ్ని—(నవ్వుచు జనాంతికము) మన సంకల్పము నేఁటికిఁ ఫలించినది. కష్టములు
తీరినవి.

ఇంద్రు—అగ్నిదేవా ! తుదకు నీశ్రమకు మూలమే నైతిగదా !

అగ్ని—అదేమి ! కష్టసఖములలో మనమందఱము సమాన ఫలభాక్తులమే.

ఇంద్రు— మహాతేజఃపుంజము నీవొక్కొంతకాలమెట్లుధరించిరో నీకేతగును.

అగ్ని—అంతయు నప్పరమేశ్వరానుగ్రహమే. యీచిన్నవాఁడు విన్నక్షణమే
ప్రపంచ కంటకతోత్పాటంబుఁ జేయువాఁడు సుమా !

ఇంద్రు—అసాధారణ ప్రజ్ఞాసామర్థ్యములను యాపసౌష్ఠ్యవమే వాక్రుచ్చు
చున్నవి. గాని వీని మాతాపితృలు వినిచూచుటకింక రాలేదా, వినలేదా !

అగ్ని—త్రిలోక సంచారి కిలహాశసుండు సుమారసంభవోత్సవము ముందుగ
వారికి విన్నవించియే మీసన్నిధికి వచ్చియుండును.

ఇంద్రు—(స్మృతి నభినయించి) ఆ ! వాస్తవమే యవును. వచ్చుచుండవలెను.

(ఒకప్రక్కనుండి పావ్పరీసహితుఁడై శివుఁడు ప్రవేశించుట)

శివు—(తీవ్రమతూహలముతో తొందరపడుచు)

ఉ. ఎక్కడ నాకుమారుఁడిపు డెక్కడ నొక్కఁడు బిక్కుమంచుఁ దా
దిక్కెడఁబాసి నట్లకట తివ్రశరాటవిఁ బుట్టినాఁడె వాఁ
డెక్కడ నేది యాస్థల మిదేనో యదేనో యెఱుంగ నైతి

(పరిక్రమించి)

నీ

(పక్కనయేమొ)

(పారఁజూచుట)

పార్వ—(మందుకునడచి)

వీఁడె మనపాలిటి తొల్లిఁటి భాగ్యరాశిగా
జక్కెను వీఁడె కుఱ్ఱుడల చెక్కిలి ముద్దిడి చేర్తునక్కనన్.

(పరగు నభినయించుచు చేతులుసాచి)

తే. రారనాతండ్రి ! సుకుమార ! రారధీర !

శూర ! కనులార ముద్దులు చూపరార !

యారుమోముల నాచిన్ని యయ్యరార !
నాదుసందిట నొకమారు ననుపుఁ గొనర .

(కాగిలించుకొని సందిటనెత్తుకొని యక్కునఁజేర్చి చెక్కిలి ముద్దుపెట్టుకొని)

మహాస్థగ్రావృత్తము.

కనులంగన్నయ్యవైతో కడుపునను గనంగా నెటున్నోచ నైతి
న్నినునేఁగండ్లార నెంతో నెనరునఁగనుచు న్నిచ్చులుంబ్రాద్దుపుత్తు
న్నను మన్నం బుట్టినావే నయముగ సురలం దన్నగాఁబుట్టినావే
జనకుం డీ దేవుఁగంటే శరణుచు నమస్కారముం బెట్టుతండ్రి.
(డించి ఫలమియ్యగా గ్రహించి కుమారుఁడు తల్లిదండ్రులకు నమస్కరించుట)

శివు— (కుమారు నెత్తికొని న్యగతము)

చం. సిరిగల లాభమేమియును జెందఁడు పుత్రుఁడు లేని వాఁడు నుం
దర సుతవక్త్రదర్శన సుధారసమబ్బుట యెంతవానికో
చిరకృత పుణ్యమి ట్లహహ చిన్నికుమారుఁడుగా ఫలించె నా
కరయ నిఁకేమి కావలె సుతాదరణంబుల బ్రాద్దుపుచ్చెదఁ.

(ప్రకాశము కుమారునితో)

ఉ. ముద్దుల చిన్నితండ్రి నవమోహనగాత్ర కుమార ! యేర నీ
సుద్దులు నాదువీనులకుఁ జొక్కముగా వినుపింపవేమి నీ
యొద్దనె యమ్మ యల్లదుగొ యున్నది యుల్లము పల్లవింప నీ
విదైలు మాకుఁ జూపవలె వీరగుణంబుల వీరురంజిలన్.

(డించి ఫలమియ్యగా గ్రహించుట)

(భృంగి గ్రహణము)

భృంగి—శంకరా ! నిష్కళంక సంపాదిత తపఃపరిపాకంబుగదా కుమారముఖ
నందర్శనోత్సవము. నా మనోరథము సఫలమైనది.

కుమా— (హస్తముతోఁజూపుచు) జనకా ! వీరందఁ తెవరు ?

శివు— పుత్రకా ! (అగ్నినిజూపుచు) ఇతఁడు నీ జననోత్సవమునకుం బహు
భారవాహకుండు నుమా ! అగ్నిదేవుఁడు.

కుమా— ఎఱుంగుదును. (నమస్కరించుట.)

శివు— (భృంగి జూపుచు) ఇతఁడు నునకుఁ బరిచారకుఁడు మనోనినోదకుఁడు
పరమాత్మఁడు భృంగి యనువాఁడు. (ఇంద్రుని జూపుచు) ఇతఁడు త్రయ శ్రీంక

హోటి దేవాద్యత్తుండగు స్వర్గలోక నాథుడు మహేంద్రుడు, మన యెడ వినయ విధేయతలతో నుండువాడు. మన మేలుఁ గోరినవాడు, మన కాదరణీయుడు.

ఇంద్రు— (సమస్కరించి) మహాదేవా ! దేవా ! తారకుండు, దేవసామ్రాజ్యప హరుండు, నిర్మల భర్మకర్మ నిర్మూలన కారకుండునై మమ్ముఁ బెక్కిడుముల ముంచు చున్నాఁడు. మాకుందగి నైస్యామి తేకుండుటంజేసి వాని కోరికంటకప్పుర్తి నిరా తంకముగాఁ బ్రబలుచున్నయది. మహాత్మా ! చంద్రోదయమునకుఁ జకోరములవలె మే మందఱము భవత్కుమారోదయమున కెదురు చూచుచున్నారము. కరుణించి మా దైన్యముం బాపుము ! పరమేశ్వరా.

శివు— (నవ్వి కుమారునతో) అవును ! కుమారా ! మాకుఁ గుమారుండవై కుమారుండు కుమారుడని యందటి నోళ్లంబిలువఁబడితివి. గానఁ గుమారుండనఁదగి, యగ్ని సంభృతుండవు గాన నగ్ని సంభవుండనదగి, గంగాతీరమం దుద్భవిల్లుటంజేసి గాంగేయఁ డనఁదగి, శరవణసీమఁ బుట్టుటంజేసి శరజన్ముండనఁదగి పుత్రభావంబునఁ బార్వతి నానంద పెట్టితివి గానఁ బార్వతి నందనుండనఁదగి పెక్కు నామంబుల నుక్కుమిగిలి తివి. పుత్రకా ! యిఁక దేవసేనాధిపత్యంబునకుఁ బట్టభద్రుండవై మహాసేనుండు సేనాని యనఁదగి సార్థక నామధేయుండవై విజయంబుగొని యీశంక్రందనాదుల నానందాది నోల లాడించుటయే ప్రకృత కార్యము

కుమార— జనకా ! వీరికట్టి యిక్కట్టులేల రావలె ! మీరట్టి ఖలును నట్టి వరంబు లీయనేల ? తారకుండన నెనఁడు ! మీ రట్టి కుటిలాత్ము నేల నేలవలె.

శివు— తండ్రీ ! వజ్రాంగీవజ్రాంగుల కుదయించిన వాఁడు. తారకుండను దైత్య చక్రవర్తి నిరంతర నిరుపమాన మదీయాఖండ మానసిక సపర్యా పర్యాప్తపర్యాప్తుండయ్యుఁ దొల్లి మత్స్యసాదారణమై యుగ్రతపంభానర్పుటయు పానియభీష్టం బనున రించి యిట్టివరంబు లీయవలసి వచ్చినది. తదనంతర మయ్యగురుం డిట్టివనరాని యిక్కట్టులు పెట్టుట వాస్తవమే ! వాడింకను ననితరసాధ్యుండు “విషవృక్షోపి సంవర్ధ్య స్వయంచేత్తుమసాంపత”మృని వాడెట్టి వాడైన నా కుపేక్షణీయుండు.

కుమార— (అటహాసంబుఁ జేసి) వాఁ డెంతవాడైననీమి తండ్రీ ! మీ యాజ్ఞా వశంబున నాకట్టి శక్తి రాకున్నే !

పార్వ— కుమారా !

చ. భవునకు నీవు పుత్రుండవు భక్తుఁడు వాఁ డరయంగ నిద్దఱుం గవలనవచ్చు నీకుఁగదనంబున సాధ్యుండు గాఁడు గాని శాం భవియగు ప్రాణశక్తిఁగొని పాయక తాకితివేని దాని వై భవమును దూరెనా యపుడు వాఁ డని సాధ్యుండు నీకునయ్యెడక.

గాన నీజనకుని వలన నా చెప్పిన శక్తి నడిగి కైకొని విజయముఁ గైకొనుము.

కుమార— (చిలునవ్వు నవ్వుచు) ఏమి తండ్రీ ! మాజనని చెప్పినదేమిటి ?

శివు—కుమారా! వాస్తవము. తొల్లి వరప్రదాన సమయంబున వానికి కొరిన వగంబులన్నియు నిచ్చి మదియశక్తి కవిధేయత యొప్పుడు చూపెద నప్పుడదియ నీ యవసానంబని పరమావధి విధించితిని. వాడు నిప్పుడు మదోన్మత్తుండై మఱచిన వాడు. నీకు విజయము కరస్థముచూ! ఇదిగో శక్తినిచ్చుచున్నాను. (శివుడు శక్తినిచ్చుట.)

కుమ— (అది గ్రహించి ఇంద్రునితో) ఏమి! యమరసాథా! నీయభిప్రాయ మేమి?

ఇంద్రు— మహాసుభావా! దేవ సేనాధిపత్యంబున నిన్ను బట్టంబుఁ గట్టుచు న్నాను. బృందారక బృందంబుల నీ భుజచ్ఛాయను నిలిపి జయలిక్ష్మిఁ గొనుము. ఇదియే వైవాధిపత్యనూచకము. (పారినాతపుష్పచూల కుమారుని కంఠమందు వేయుట)

కుమ— (ఆటహాసంబునలేచి)

మ. బలభిన్నుఖ్య చమూ సమూహకలిత ప్రారంభ సంరంభ పు
మృలధాటీ జరతీ కృతారి జయతీకాకృద్ధనుష్టక్రియో
చ్చలితాంభోజ భవాండకోటి ఘటిత శ్లాఘాల్ల సస్మద్భుజా
బలవహ్నింబడనే పతంగగతి దేవదేవ్య ఘోరమృత్యుడిక.

భృంగి— (ఇంద్రునితో) మీ యదృష్టము నేటికిఁ బరిపక్వమయినది. ఇంత మాత్రము భైరవం బెప్పుడైన నెవ్వఁడైనఁ జెప్పినవాఁడున్నాఁడా!

కుమ—

మ. తనకాటిల్యము గాననీక చొలుదొల్లం దేవతాకోటితో
నెనరుంజూపుచు వారి సంపదలొగి ని శ్చేషమానట్లు దోఁ
చిన కష్టాత్ముడు దండనీయుడల నుశ్శీలుం డఖండోగ్ర భం
డన భూమిం దెగకుండునే మదురుకాండచ్చిన్న భిన్నాత్ముడై.

భృంగి— (ఇంద్రునితో) వింటివా! ఇంక నెప్పటికి శివాభీష్టంబుగాని కార్యం బునకు బోఁజూడకుడు.

కుమ—

సీ. ననుఁదాకి నిలలేక తనయెలుబడినున్న

బ్రహ్మాండములఁ దూరి పరచెనేని

సారిదినొక్కొకదాని చుట్టనొక్కొకటిగా

శరపంజరముగట్టి చలముపట్టి

పలుమాయ నన్నిరూపములెత్తు నన్నిటి
కన్నిరూపములేను నమరఁదాల్చి
పటుఘోర శస్త్రాస్త్ర పటలముదృఢలీల
దుమికించి హృదయంబు దునిసిపడగ

పుత్ర మిత్రాది యుతముగాఁ బూర్వదేవ
చక్రవర్తిని సమవర్తి సవిభవర్తి
గానొనర్చెదఁ బేర్చెదఁ గదనభూమి
భూతభేతాళకోటికి భోజనములు.

చ. భయమింక లేదు మీ కమరపాలక మత్కరచాపముక్త దు
ర్జయ నిశితాశుగ్రహకర చంక్రమణంబులు సంక్రమింప ని
శ్చయముగ దుశ్చరిత్రకులు చక్రగతి క్రమవక్రవిక్రమ
వ్యయహతులై యమాస్యమున వ్రాలరె తూలరె తూలకాకృతిన్.

చ. హరుకృప నిట్లునేను నిబిడౌజుడనైతి బిడౌజ మద్భుజా
పరిణతభూరిశక్తి నిరుపద్రవమై జయముద్రదాల్చు దు
ష్కరమరయంగ నిక్కరణి కల్పష కిల్బిష వృత్తిమత్త దు
శ్చతురినకుం బ్రభుత్వముఖశక్తి సమత్వ మొనర్పఁజాలమిన్.

వస్తుశక్తి యొక్కొక్కనాఁడు సార్థక్య సమ్మేళనంబులచే సార్థక్యంబు నొందుచు విల
క్షణ రూపాను సంధానంబుల వెలుంగుననుటకు దార్శాణముగాఁ బ్రజాశక్తి ప్రభు
శక్తి లొక్కొక్కతటి నాత్మీయాంగ సౌప్తవంబులచే నొండొరుల రూపడంచుటకు
గండుమిగిలి యాయత్తపడు నందు ధర్మానుబద్ధ విజయంబు లొక్కపక్షంబున దేశకాల
వైలక్ష్యణ్యంబులచే నోలలాడుచుండుట వాస్తవంబు.

భృంగి — (ఇంద్రునితో) ఇంద్రా! నిగ్రహించువాఁడె యనుగ్రహించువాఁడు
జ్ఞప్తికివచ్చినదా. ఇదంతయు మా యీశ్వరుని కటాక్షమే. ముందైననెన్నటికి మా
యీశ్వరికుమారుని యాజ్ఞకు భిన్నముగా నడువకుండు.

కుమార — మహేంద్రా! యేను యుగవిగమచిత్రభాను ప్రభాభాసమానుండనై
యనేకాదిత్య పూర్వహంబులు సామంతంబులై తోడనడువఁగ రవిజ్యంభణంబులచే
శరసారంబులు గుటియింపుచుండ శత్రులు రూపులు మాయపండునా ?

తరళవృత్తము

శివకుమారుడ నేఁగుమారుడ జిత్రయుద్ధములోన దా
నవపతిం బరిమార్చినే భువనంబుఁ జక్కఁగఁ బేర్చినే
యవనిభారము రూపడంచి యనర్థ కీర్తులమించి యీ
దివిజనైస్య మనన్య దుర్లుట తీవ్రపద్ధతిఁ గూర్చినే.

(భరతవాక్యము)

చ. జయము జయంబు పో మనకుఁ జంద్రకిరీటు ననుగ్రహంబున
స్థయము దొలంగిపోవు నిరుపద్రవ సౌఖ్యము తెల్లకాల మ
క్షయముగఁ గల్గు మామక భుజా పరిజృంభణ సంభ్రమంబులక
జయము జయంబు శత్రుకుల సంహరణైక మహోత్సవంబగున్ !

మంగళమహాశ్రీ వృత్తము

శ్రీలలరు లోకమున శీలములు కాలములు శీతళము తాచునిక
నుండుం

గూలుతునుగూరులను గూరుతును గోరులనుకూలమగు నన్ని
యునుమీకు

స్థేలగును నేనెలమి మీబలము నేలెదనుమిన్ను సిగమంగళ
మహా శ్రీ

లోలినిడుఁ బోలనిల నుల్లములు పల్లవిల
నుల్లసిలు సంపదలు మెచ్చున్.

శివుః—మనమందఱము పరమ సంతోషములతో గృహంబులకుఁ బోదము.

(అందఱునిష్క్రమింతురు.)

గద్యః ఇది శ్రీ తర్కవేదాంతాది నకలతంత్రస్వతంత్ర శ్రీమ దనుగమభట్టాచార్యాది
ప్రసిద్ధిబిరుదాంకిత శ్రీమ దభినవగౌతమావతార శ్రీ కురుగంటి వెంకట్రామశాస్త్రి
కంతీరవ పాత్ర శ్రీ కురుగంట్యప్పయ్యశాస్త్రిపుత్ర శ్రీ వెంకమాంబికా సతీతిలక
గర్భశక్తి ముక్తాయమాన శ్రీ హరితసగోత్రపవిత్ర శ్రీమ దుభయభాషా
భాషాయమాన లలిత కవితాధారా ధారాళ యశోవికాళ సహజపాండిత్య
సాహిత్య శ్రీ బాలాత్రిపురసుందరీవరప్రసన్న బుధజనవిధేయ శ్రీ కురు
గంటి సూర్యనారాయణశాస్త్రి నామధేయ ప్రణీతంబులగు
సర్వేశ్వరులలో సగ్రగణ్యంబగు కుమారసంభవ నాటకంబునఁ
షష్ఠాంకము సమగ్రము.

